

הלכות בית הבחירה

עם ביאור, הגהות עפ"י כת"י, לקוטי רמב"ם, מדאי מקומות
וביאודי הרבי

הלכות בית הבחירה א א

בשם יי אל עולם (וירא כא, לג)
שאלו שלום ירושלים, ישליו אהביך (תהלים קכב, ו)
ספר שמיני והוא ספר עבודה
הלכותיו תשע, וזה הוא סידורן.

הלכות בית הבחירה. הלכות כלי המקדש והעובדין בו. הלכות ביאת מקדש. הלכות איסורי המזבח. הלכות מעשה הקרבנות. הלכות תמידים ומוספין. הלכות פסולי המוקדשין. הלכות עבודת יום הכפורים. הלכות מעילה.

יש בכללן שש מצוות: שלוש מצות עשה, ושלוש מצוות לא תעשה. וזה הוא פרמן.

א) לבנות מקדש. ב) שלא לבנות המזבח גזית. ג) שלא לעלות במעלות עליו. ד) ליראה מן המקדש. ה) לשמור את המקדש סביב. ו) שלא להשבית שמירת המקדש. וביאור מצות אלו בפרקים אלו.

פרק ראשון

א. מצות עשה לעשות בית לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות.

לקוטי רמב"ם א

[פתיחה] ספר שמיני אכלול בו מצות שהם בבנין מקדש וקרבנות צבור התמידין. וקראתי שם ספר זה ספר עבודה^א.

[א] והמצוה העשרים, הצווי שנצטוונו לעשות בית עבודה, בו תהיה ההקרבה והבערת האש תמיד, ואליו תהיה הפניה ובו תהיה החגיגה וההתקבצות^ב בכל שנה כמו שיתבאר^ג. והוא אמרו יתעלה (תרומה כה, ח) "ועשו לי מקדש". ולשון ספרי^ד "שלוש מצות שנצטוו ישראל בשעת בניסתן לארץ למנות להם מלך ולבנות להם בית הבחירה ולהכרית זרעו של עמלק". הנה נתבאר לך שבנין בית הבחירה מצוה בפני עצמה. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בכללותה כלומר בנין המקדש ותארו וחלוקתו ובנין המזבח ומשפטיו, במסכתא שנתחברה לכך והיא מסכת מדות. וכן נתבארו תיאור המנורה והשלחן ומזבח הזהב ומקום הנחתם בהיכל בגמרא מנחות^ה ויומא^ו.

אמרו (שם) "ועשו לי מקדש", שזו מצות עשה אחת מכלל המצות, והיא שיהא לנו בית שאליו פונים, וכלפיו תהיה הסעייה^ז, ובו תהיה ההקרבה, ושם יתאספו במועדים^ח.

שלוש מצות נצטוו ישראל בשעת בניסתן לארץ^י, למנות להם מלך שנאמר (פ' שופטים יז, טו) "שום תשים עליך מלך". ולהכרית זרעו של עמלק שנאמר (תצא כה, יט) "תמחה את זכר עמלק". ולבנות בית הבחירה שנאמר (ראה יב, ה) "לשכנו תדרשו ובאת שמה". מנוי מלך קודם למלחמת עמלק^{יא} שנאמר (שמואל א טו, א-ג) "אתי שלח ה' למשחך למלך וכו' עתה לך והכיתה את עמלק

מראי מקומות

בנין בונה בית המקדש אלא להקריב קרבנות חביב עלי משפט וצדקה שלך יותר מכל הקרבנות שנאמר עשה צדקה ומשפט נבחר לה' מזבח (ירושלמי ר"ה פ"א ה"א, ושם נסמן).

[א] לעשות בית לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות. א"ר שמואל בר נחמן והי' כי ימלאו ימך אמר לו הקב"ה דוד ימים מלאים אני מונה לך איני מונה לך ימים חסרים שלמה

ביאורי הרבי

פתיחה

לימוד צורת המקדש בזמן הגלות

זה בתור זכר למקדש, אלא על לימוד זה חל הגדר של מצות בנין בית המקדש, כדאיתא במדרש (תנחומא צו יד) שע"י שמתעסקים "בקריאתה" - "אין בנין ביתי בטל" ונעשה "כאלו הם בונים אותה".

בפתיחת ספר עבודה מביא הרמב"ם את הפסוק (תהלים קכב, ו) "שאלו שלום ירושלים ישאלו אוהביך", בפסוק זה מרמז ומגלה את החיוב של לימוד הלכות אלו.

ויש לומר, שזהו מה שמדגיש הרמב"ם בהפסוק ד"שאלו שלום ירושלים", שיש חיוב מיוחדת בלימוד והעסק בהפרטים ופרטי פרטים (בדרך "שאלו" ב"בשלום") של הלכות בית הבחירה - ואין זה בתור זכר למקדש בעבר וכדי לידע איך לקיימו בעתיד, אלא היא חיוב וציווי בבנין בית המקדש בהווה - בזמן הזה.

בגמרא (ר"ה ל, א. סוכה מא, א) דרשו "דבעינן זכר מקדש" מהפסוק "ציון היא דורש אין לה (ירמי' ל, יז), מכלל דבעי דרישא". וצריך להבין, למה לא הביא הרמב"ם פסוק זה המובא בגמרא?

משא"כ מהפסוק "ציון היא דורש אין לה", לומדים רק החיוב של דרישה, ע"ד זכר.

לביאור הקושי יש להקדים, דמצות בנין הבית היא מ"ע הנוהגת לדורות, ולכן בזמן שאי אפשר לבני ישראל לבנותו בפועל, חל עליהם החיוב והמצוה להתעסק בקריאתה, ואין

(ע"פ לקו"ש ח"י"ח ע' 412 ואילך)

ציונים הערות והגהות

א. הקדמת הרמב"ם למשנה תורה. ב. בכ"י מופיע כאן כל המצות שבספר עבודה כפי שהוא בהקדמת היד. ג. אין הרמב"ם רומז במילה זו למצוה מסוימת אלא להתוצאה מן העליה לרגל (ר"י קאפח). ד. סהמ"צ מ"ע יב נג נר. ה. לרברים יב, י. וראה גם סנהדרין כ, ב. ו. חלוקת החצר, הקדש, וקדש הקדשים, וכל השאר (ר"י קאפח). ז. כה, א. צו, א ואילך. ח. לג, ב. ט. סהמ"צ להרמב"ם מ"ע כ. י. הערת המתרגם (ר"י קאפח): המילה הערבית "בית מקצור" וענינה: שיהא הוא המטרה והרכו כוון המחשבה של כלל העם, בבחינת, מכלל דבעיא דרישה. יא. הערת המתרגם (ר"י קאפח): המילה הערבית "אלסעי" וענינה: הליכה לקראת. . במשך כל החיים. והכוונה שיהא הוא מטרת חייו מעין "תלפיות - תל שהכל פונים אליו". ותרגמתי בעקבות תרגום רס"ג במילת "סעה" בתהילים נה, ט. יב. סהמ"צ להרמב"ם כלל יב. יג. סנהדרין כ, ב. ספרי ראה יב, י. תנחומא תצא יא. פסיקתא דר"ב (באבער) פ"ג (עה"פ והי' בהניח וגו'). יד. ראה זהר ח"ב קצר, ב. טו. סנהדרין כ, ב.

ב לקוטי רמב"ם

וכו". והכרתת זרע עמלק קודמת לבנין הבית שנאמר (שמואל ב ז, א-ב) "ויהי כי ישב המלך בביתו וה' הניח לו מסביב מכל איביו ויאמר המלך אל נתן הנביא ראה נא אנכי יושב בבית ארזים וגו'"^{טז}.

[ב] ארבע עשרה שנה משנכנסו לארץ, שבע שכבשו ושבע שחלקו, ותקופה זו

הלכות בית הבחירה א-ב

וחוגגין אליו שלש פעמים בשנה שנאמר (תרומה כה, ח) "ועשו לי מקדש". וכבר נתפרש בתורה משכן שעשה משה רבנו. והיה לפי שעה שנאמר (ראה יב, ט) "כי לא באתם עד עתה" וגו':

ב. כיון שנכנסו לארץ העמידו המשכן בגלגל ארבע עשרה שנה שכבשו ושחלקו. ומשם באו לשילה ובנו שם בית של אבנים ופרשו שם תקרה. באו לשילה. . ולא הי' שם תקרה אלא בית של אבנים מלמעטן וריעות מלמעטן (זבחים פ"ד

מראי מקומות

שכבשו ושבע שחלקו (זבחים שם, ע"י"ש). ומשם באו לשילה ובנו שם בית של אבנים ופרשו שם תקרה. באו לשילה. . ולא הי' שם תקרה אלא בית של אבנים מלמעטן וריעות מלמעטן (זבחים פ"ד

[ב] כיון שנכנסו לארץ העמידו המשכן בגלגל ארבע עשרה שנה שכבשו ושחלקו. ימי אהל מועד שבמדבר ארבעים חסר אחת ושגלגל ארבע עשרה שנה (סדר עולם פ"א, תוספתא זבחים פ"ג, ג. זבחים ק"ח ע"ב) שבגלגל ארבע עשרה שבע

ביאורי הרבי

ממלחמת עמלק, ולכן נתקיימה בו מצות בנין בית הבחירה עם כל הגדרים שבו, כל ג' המצוות.

עפ"ז יובן אריכות לשון הרמב"ם כאן, שבזה מבאר שהציווי ד"ועשו לי מקדש" הוא ציווי לדורות, וקיימוהו בכל זמן, אלא החילוק הוא באופן הקיום, שכל שהי' ענין המנוחה יותר הי' המקדש באופן קבוע יותר:

"משכן שעשה משה רבנו והי' לפי שעה כו' כיון שנכנסו לארץ העמידו המשכן בגלגל ארבע עשרה שנה שכבשו ושחלקו" - מכיון שהקיימו המשכן במדבר באופן עראי, "ממסע למסע", הי' גם קיומו באופן עראי - ב"משכן" (אהל), וחיוב זה נמשכה גם "כשנכנסו לארץ", שהרי גם שם הי' באופן ד"לפי שעה" - לפני הגמר דה"ארבע עשרה שנה שכבשו ושחלקו". ויהושע הי' מלך.

"ומשם באו לשילה", שהיו בני ישראל כמצב של מנוחה יותר, לאחר ש"שכבשו ושחלקו", אז בנוי "בית של אבנים" ולא אהל (כלפני"ז), ו"ש"ט שנה עמד משכן שילה" (-בנין קבוע יותר).

אבל גם אח"כ "וכשמת עלי חרב ובאו לנו ובנו שם מקדש וכשמת שמואל חרב ובאו לגבעון ובנו שם מקדש כו' וימי נוב וגבעון שבע וחמשים שנה", היינו שגם בנוגע לנוב וגבעון כותב הרמב"ם "ובנו שם מקדש", כי גם בנוב וגבעון נתקיימו מצות בנין המקדש; והיות שלא הי' מצב של מנוחה בתכלית, לכן לא הי' ב"ימי נוב וגבעון" - "בית עולמים", "מגבעון באו לבית עולמים" (שאז הי' בשלימות ענין המלך, ע"י דוד ושלמה, וגם שלימות המנוחה ממלחמת עמלק).

ויש לומר הנפק"מ בזה להלכה בפועל, פסק הרמב"ם (לקמן פ"ז ה"י) "ואסור לאדם שיעשה בית תבנית היכל אכסדרא תבנית אולם חצר כנגד העזרה", ומכיון שכל הבנינים שהרמב"ם מונה הי' להם דין מקדש, חל עליהם האיסור לעשות "בית תבנית כו'" כמותם.

(ע"פ לקו"ש חט"ו ע' 298 ואילך)

פ"א ה"א-ב

הלימוד להלכה מפירוט מקומות המשכן

כתב הרמב"ם: "מצות עשה לעשות בית לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות וחוגגין אליו שלש פעמים בשנה שנאמר (תרומה כה, ח) ועשו לי מקדש וכבר נתפרש בתורה משכן שעשה משה רבנו והי' לפי שעה שנאמר (ראה יב, ט) כי לא באתם עד עתה וגו' כיון שנכנסו לארץ העמידו המשכן בגלגל ארבע עשרה שנה שכבשו ושחלקו ומשם באו לשילה ובנו שם בית של אבנים ופרשו שחלקו ומשם עליו ולא היתה שם תקרה. וש"ט שנה עמד משכן שילה וכשמת עלי חרב ובאו לנו ובנו שם מקדש וכשמת שמואל חרב ובאו לגבעון ובנו שם מקדש ומגבעון באו לבית העולמים וימי נוב וגבעון שבע וחמשים שנה".

לכאורה תמוה, למה מאריך הרמב"ם ע"ד בנין המקדש השונים, ובפרט שמפרט מספר השנים של כל אחד ואחד, שהרי אינם אלא דברי ימי ישראל, ואין בזה נפק"מ להלכה? ויובן הביאור בזה בהקדם מש"כ הרמב"ם בהלכות מלכים (פ"א ה"א): "שלש מצוות נצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ למנות להם מלך. . ולהכרית זרעו של עמלק. . ולבנות בית הבחירה", ואינו מוכן מדוע מביא הרמב"ם ג' מצות אלו, דרך אחד מהם שייך למדובר שם, ובפרט שמקדים לפנ"ז "שלוש מצות" - דלכאורה הוא מיותר, הביאור הוא, כי ג' מצות אלו קשורים זה בזה, דהיינו, גדר מנוי מלך מחייב שיהי' לאח"ז מלחמת עמלק ובנין בית הבחירה, וגדר בנין בית הבחירה מחייב שיהי' לפנ"ז מינוי מלך ומלחמת עמלק, ועד"ז במצות מלחמת עמלק.

ומזה מוכן, שכל מקדש (ומשכן) הי' לאחר מינוי מלך, ומנוחה ממלחמת עמלק. ד-ג' מצות אלו קשורים זה בזה.

מהאי טעמא ממשיך הרמב"ם, לאחר שמביא הכתוב "ועשו לי מקדש" - "וכבר נתפרש בתורה משכן שעשה משה רבנו והי' לפי שעה", הטעם שמדגיש אודות משה רבינו, הוא כי "משה רבינו מלך היי" (לקמן פ"ו ה"א), והי' לאחר המנוחה

ציונים הערות והנהות

טז. הל' מלכים פ"א ה"א-ב.

הלכות בית הבחירה א ב-ג

לקוטי רמב"ם ג

היא אשר עמד אהל מועד בגלגל, ואחר כך בנו את הבית בשילה, ועמד כך והשכינה בתוכו שלש מאות וששים ותשע שנים י"ח.

הגלגל לא היה בו בית בנוי, אלא היה המשכן עצמו שהיה במדבר. אבל כיון שהלשון באסור הבמות נאמר תלוי במחנה והוא אמרו (אחרי י, ג) "אשר ישחט שור או

יריעות המשכן עליו ולא היתה שם תקרה. ושם"ט שנה עמד משכן שילה וכשמת עלי חרב ובאו לנב ובנו שם מקדש. וכשמת שמואל חרב ובאו לגבעון ובנו שם מקדש. ומגבעון באו לבית העולמים. וימי נב וגבעון שבע וחמשים שנה:

ג. כיון שנבנה המקדש בירושלים נאסרו כל המקומות בלן לבנות

כשב או עז במחנה, ועשה טעם הדבר (שם י, ה) "למען אשר יביאו בני ישראל את זבחייהם אשר הם זבחים על פני השרה" וזה הוא אסור הבמות, הרי עם חסול המחנות וכניסתם לארץ כלומר ארץ כנען והוא בזמן היותם בגלגל נסתלק הלאו הזה ונשאר ההיתר שאם רוצה להקריב בבמה מקריב כמו שהיה לפני המשכן, כיון שלא נאסר הדבר אלא במדבר במקום שהיו המחנות, הלא תראה אמרו "וקרשים קלים בכל מקום" כיון שלא היה שם מחנה מוגדר אלא נתפזרו בני אדם בארץ"ט.

נקרא שילה בית וכך נאמר בכתוב (שמואל א א, מ) "אל בית ה' שילה", וקראו משכן והוא אמרו (תהלים עח ס) "ויטש משכן שלו", ודבר זה לפי שהיה כמו שאמרנו^א, ולפי שהיה שם בנין הרי הוא מנוחה לפי שהם נחו ולא היו שם מסעות, וכבר הזהיר ה' מלהקריב בבמות אם היתה שם מנוחה והוא אמרו (ראה יב, ט) "כי לא באתם עד עתה אל המנוחה", משמע כי כאשר יגיעו אליה נאסר עליהם להקריב בבמות^ב.

כאשר חרב מקדש שילה בעונות אבותינו^ב הקימו אהל מועד שנעשה במדבר בנוב, ואחר כך הזידו על נוב ואז הקימוהו בגבעון, ועמד בנוב וגבעון חמשים ושבע שנים, ובמשך זמן זה היה מותר להקריב בבמות, לפי ששילה היא המנוחה אשר עליה רמז הכתוב, וירושלים היא הנחלה כמו שנבאר^ב, ואמר באסור הבמות (שם) "כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה", ואלו היתה כוונת הכתוב כי משיבוא אל המנוחה יאסרו הבמות לעולם לא היה אומר "ואל הנחלה", אלא הכוונה שאם באתם אל המנוחה נאסרו הבמות, וכן גם אם באתם אל הנחלה יאסרו, משמע שהם מותרים בין המנוחה והנחלה, והוא אמרם^ב "למה חילקן ליתן התר בין זה לזה", ובין היות המקדש בשילה והיותו בירושלים היתה השכינה בנוב וגבעון^י.

[ג] קרא את ירושלים "נחלה" בגלל קביעות קדושתה וקימוה לעולם ועליה אמר הנביא (תהלים צד, יד) "ונחלתו לא יעזב", לפי שכבר אמר בתחלת הענין כי ה' בחר את ירושלים לשכינתו ובחר את ישראל לו יתעלה סגולה, ואמר אחר כך כי ה' לא יטוש את האומה הזו אשר בחר לנחלתו ולא אותו המקום אשר בחרו והוא אמרו (שם קלב, יג) "כי בחר ה' בציון אוה למושב לו", (שם

מראי מקומות

לנוב (סדר עולם פרק יא, זבחים קיח ע"ב).

וכשמת שמואל חרב ובאו לגבעון. כשמת שמואל הרמתי חרבה נוב ובאו לגבעון (סדר עולם שם. זבחים שם).

וימי נב וגבעון שבע וחמשים שנה. ימי אהל מועד שבגבעון חמשים ושבע (סדר עולם שם. תוספתא זבחים פי"ג, ג. זבחים קיח ע"ב) בנוב ובגבעון עשו חמשים ושבע (ירושלמי מגילה סוף פ"א).

[ג] כיון שנבנה המקדש בירושלים נאסרו כל המקומות כלן לבנות בהן בית לה' ולהקריב בהן קרבן. באו לירושלים נאסרו הבמות ולא ה' להן עוד התר, והיא היתה נחלה (זבחים

מ"ו. קיב, ב) ר' פנחס בשם ר' יוסה בר' אילעאי כתוב אחד אומר ויטוש משכן שילה וכתוב אחד אומר ותביאהו בית ה' שילה הא כיצד בית של אבנים מלמטן ויריעות מלמעלן והיא היתה מנוחה (ירושלמי מגילה פ"א הי"ב).

ושם"ט שנה עמד משכן שילה. בשילה עשו שלש מאות וששים ותשע (ירושלמי מגילה סוף פרק א). נשתירו לשילה ג' מאות ושבעים חסר אחת (סדר עולם פרק יא. תוספתא זבחים פי"ג, ג. זבחים קיח ע"ב).

וכשמת עלי חרב ובאו לנב. כשמת עלי הכהן חרבה שילה ובאו

ביאורי הרבי

בירושלים" ולא "כיון שנבחר בית עולמים", שהרי חידוש העיקרי של בית הבחירה בירושלים הוא ענין הבחירה?

הביאור בזה יובן בהקדם, דהנה בפסוק שנאמר לגבי משכן שילה כתוב (ראה יב, ה) "המקום אשר יבחר ה' וגו' לשום את שמו שם", אבל בכתוב שנאמר לגבי ירושלים הלשון הוא (שם יא) "אשר יבחר ה' אלקיכם בו", זאת אומרת, שבשילה הבחירה היתה רק ב"לשום את שמו שם" - רק

ציונים הערות והגהות

יז. זבחים קיח, ב. יח. פיה"מ זבחים פי"ד מ"ו. יט. שם מ"ה. כ. כ"ה בגבי"ק של הרמב"ם, ובפסוק: "שלו". כא. במשנה: "ולא היתה שם תקרא, אלא בית של אבנים מלמטן ויריעות מלמעלן". כב. שם מ"ו. כג. שמואל א, ד. כד. לקמן מ"ח. הועתק לקמן ה"ג. כה. זבחים קיט, א. כו. פיה"מ שם מ"ז. וכ"ה בפיה"מ מגילה פ"א מי"א.

פ"א ה"ג

החילוק בין שילה וירושלים

כתב הרמב"ם: "כיון שנבנה המקדש בירושלים נאסרו כל המקומות כלן לבנות בהן בית לה' כו' שנאמר (דברי הימים א כב, א) ויאמר דויד זה הוא בית ה' האלהים וזה מזבח לעלה לישראל ואומר (תהלים קלב, יד) זאת מנוחתי עדי עד".

וצריך להבין, למה כתב הרמב"ם "כיון שנבנה המקדש

קלה, ד) "כי יעקב בחר לו יה ישראל לסגלתו", (שם צד, יד) "כי לא יטוש ה' עמו ונחלתו לא יעזוב", וכבר באר נצחיות קדושתה ואמר (שם קלב, יד) "זאת מנוחתי עד ער"כז.

אבל מדוע לא הזכירו [מקום המקדש] בפירושו

בְּהֵן בֵּית לַה' וּלְהַקְרִיב בְּהֵן קָרְבָן. וְאִין שָׁם בֵּית לְדוּרֵי הַדּוֹרוֹת אֱלֹא בִירוּשָׁלַיִם בְּלִבָּד וּבְחַר הַמּוֹרֶיָה שְׁפָה נְאֻמָּר (דברי הימים א כב, א) "וַיֹּאמֶר דָּוִד זֶה הוּא בֵּית ה' הָאֱלֹהִים וְזֶה מִזְבֵּחַ לְעֹלֶה לְיִשְׂרָאֵל" וַאֲמָר (תהילים קלב, יד) "זאת מְנוּחָתִי עַדִּי עַד":

בתורה ולא ייחרו אלא נרמז עליו ונאמר "אשר יבחר ה' וגו"כ"יש בכך לדעתי שלש חכמות^{כט}, האחת כדי שלא יחזיקו בו העמים וילחמו עליו מלחמה קשה כאשר ידעו שהמקום הזה מטרת התורה מכל העולם^ל, והשנית שלא ישחיתוהו אותם שהוא בידיהם עתה ויהרסוהו ככל יכלתם, והשלישית והיא היותר חשובה, כדי שלא יבקש כל שבט שיהא זה בנחלתו ויכבוש אותו^{לא}, ויהיה שם מן המחלוקת והקטטה כמו שאירע ברשישת הבהונה^{לב}, ולפיכך בא הצווי שלא יבנה בית הבחירה כי אם אחר הקמת מלך, כדי שתהא ההחלטה ביד אחר^{לג} ויסתלקו הקטטות כמו שבארנו בספר שופטים לדלה.

מראי מקומות

כשרה למזבחות משנבחרה ירושלים יצאת ארץ ישראל . . . עד שלא נבחר בית עולמים היתה ירושלים ראויה לשכינה משנבחר בית עולמים יצאת ירושלים שנא' כי בחר ה' בציון ואומר זאת מנוחתי עדי עד (מכילתא בא יב, א).

פ"ד מ"ז). קדושת שילה יש אחרי' התר ירושלים אין אחרי' היתר (מגילה פ"א סמ"י).

ואין שם בית לדורי הדורות אלא בירושלים בלבד ובהר המורי'. עד שלא נבחרה ירושלים היתה כל ארץ ישראל

ביאורי הרבי

אשר יבחר ה'.

עפ"ז נמצא, שהבחירה בירושלים אינה מחמת טעם וסיבה, אלא ה' בחר מקום זה להשרות שכינתו, ובמילא זהו ג"כ המקום שמקריבים בו הקרבנות.

ולפ"ז יוכן דהבחירה בשילה היא רק במקום והבחירה בירושלים היא גם בבית:

מאחר שהבחירה בשילה היא כדי לייחד מקום להקרבה, מספיק שהבחירה יהי' רק במקום הבית אבל לא בבית גופא.

משא"כ בירושלים שהבחירה בו היא מצד עצמו, בלי טעם המגביל, הבחירה היא הן בהמקום והן בהבית, ואדרבה, מכיון שהבחירה בו היא כדי להשרות שכינתו, הרי מובן, שזה נעשה בפועל ע"י הבית.

וענין זה מודגש בכתובים שמביא הרמב"ם, "ויאמר דויד זה הוא בית ה' האלהים וזה מזבח לעלה לישראל" - בפסוק זה מודגש שהבחירה בירושלים היא (לא רק במקום, אלא גם) בבית גופא.

"ואומר זאת מנוחתי עדי עד" - בהביאו כתוב זה מסביר הרמב"ם הטעם שהבחירה היא גם בבית, מכיון שה' בחר במקום זה (לא לשם תפקיד מיוחד אלא) לשם מנוחת והשראת השכינה ("זאת מנוחתי") - לכן הבחירה היא בבית גופא.

(ע"פ לקו"ש חכ"ד ע' 81 ואילך)

בהמקום ולא בהבית (שנבנה עליו), משא"כ בירושלים הבחירה היא "בו" - בהבית גופא (ולא רק בהמקום כבשילה). וזאת מחמת החילוק באופן הבחירה בין שילה וירושלים - כדלקמן.

לפ"ז יש לומר, שהבחירה במקום המקדש כבר היתה בימי האבות, אבל הבחירה בהבית גופא נפעל כ"שנבנה המקדש בירושלים", דוקא אז "נאסרו כל המקומות כלן לבנות בהן בית לה".

ע"פ הנ"ל יוכן הטעם שהרמב"ם מביא ראיות אלו מהכתובים, ובהקדים, דהנה בכתוב לגבי שילה כתיב (שם ד' ואילך) "לא תעשון כן לה' אלקיכם" - "להקטיר לשמים ככל מקום" (רש"י) - "כי אם אל המקום אשר יבחר ה' אלקיכם גו' והבאתם שמה עולותיכם גו'", והנה ההתחלה הוא באיסור שלא להקריב "בכל מקום", ובתור המשך ותוצאה מהאיסור בא החיוב להקריב רק ב"מקום אשר יבחר ה'", זאת אומרת, שענין הבחירה במקום זה היא כדי שלא יקריבו בכל מקום, אלא יקריבו רק במקום אחד שנתייחד ע"י בחירתו ית'.

עפ"ז נמצא, שהבחירה בשילה היא מצד טעם וסיבה, שלא יקריבו בכל מקום, אלא במקום המיוחד לה. משא"כ הבחירה בירושלים, דהנה בהכתוב לגבי ירושלים כתיב (שם יא) "והי' המקום אשר יבחר ה' א"א בו שמה תביאו גו'", היינו טעם "שמה תביאו" הוא בגלל שהוא "המקום

ציונים הערות והגהות

כז. שם מ"ח. כח. ראה פ' ראה יב, יא יד יח כא כו. כט. ראה מו"נ ח"ג פל"ה. ל. הערת המתרגם (ר"י קאפח): אפשר לתרגם "מכל הארץ". לא. הערת המתרגם (ר"י קאפח): אפשר לתרגם "וישתלט עליו". לב. קרח טז-יז. לג. הערת המתרגם (ר"י קאפח): אפשר לתרגם "כדי שיהא הדבר מסור לאחר". לד. הל' מלכים פ"א ה"א-ב. לה. מו"נ ח"ג פמ"ה.

הלכות בית הבחירה א ד-ו

ה לקוטי רמב"ם

[ד] ואחר "תמיד" "מדות", ואין ענינה אלא ספור מדת המקדש וצורתו והיאך בנינו, והתועלת בכך שכשיבנה לשמור בו אותה צורה ואותו היחס, כי אותו היחס מאת ה' כמו שאמר (דברי הימים א כח, יט) "הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל" לו.

[ה] העזרה בסתם והיא אשר אמר עליה כאן "כל העזרה היתה וכו'" היא מתחילת עזרת ישראל, ונמשכת עד אחת עשרה אמה מאחורי ההיכל, כמו שיתבאר בסוף מסכתא זו, והוא הנקרא בסתם "מקדש" לי.

[ו] וכבר בארנו ל"ש שהכללות הזאת [אשר שמה "מקדש"] כוללת פרטים, ושהמנורה והשלחן והמזבח וזולתם כולם מחלקי המקדש, והכל נקרא "מקדש", וכבר נתיחד צויו לכל חלק וחלק ממנו.

ידוע שיש שנצטוונו לעשות מעשה מסויים, ואחר כך עוסק הכתוב בבאור איכות המעשה ומפרש את השם שהזכיר

ד. בְּנֵן שֶׁבָּנָה שְׁלֹמֹה כְּבֹר מִפְּרֶשׂ בְּמַלְכִים. וְכֵן בְּנֵן הָעֵתִיד לְהַבְנוֹת אֹף עַל פִּי שְׁהוּא פְּתוּב בִּיחֻזְקָא לְאִינוּ מִפְּרֶשׂ וּמְבָאָר. וְאַנְשֵׁי בֵּית שְׁנֵי כְּשֶׁבָנוּ בִּימֵי עֶזְרָא בְּנוּהוּ כְּבָנֵן שְׁלֹמֹה וּמַעֲיִן דְּכָרִים הַמְּפָרְשִׁים בִּיחֻזְקָא לְ:

ה. וְאֵלוּ הֵן הַדְּבָרִים שֶׁהֵן עָקֵר בְּבָנֵן הַבֵּית. עוֹשִׂין בּוֹ קֹדֶשׁ וְקֹדֶשׁ הַקְּדוּשִׁים וְיִהְיֶה לְפָנֵי הַקְּדוּשׁ מְקוֹם אֶחָד וְהוּא הַנְּקָרָא אוֹלָם. וְשִׁלְשֶׁתָּן נְקָרָאֵן הַיְכָל. וְעוֹשִׂין מְחֻצָּה אַחֲרֵת סָבִיב לְהַיְכָל רְחוּקָה מִמֶּנּוּ כְּעֵין קְלָעֵי הַחֲצֵר שֶׁהֵיוּ בְּמִדְבָּר. וְכָל הַמְּקָף בְּמְחֻצָּה זֶה שְׁהוּא כְּעֵין חֲצֵר אֶהֱל מוֹעֵד הוּא הַנְּקָרָא עֶזְרָה וְהַכֹּל נְקָרָא מְקָדֶשׁ:

ו. וְעוֹשִׂין בְּמִקְדָּשׁ כָּלִים^מ. מְזַבְּחַ לְעוֹלָה וְלִשְׂאֵר הַקְּרָבָנוֹת. וְכֹבֵשׁ שְׁעוֹלִים בּוֹ לְמִזְבֵּחַ. וּמְקוֹמוֹ לְפָנֵי הָאוֹלָם מְשׁוּךְ לְדָרוֹם. וְכִיּוֹר וְכִנּוֹ לְקֹדֶשׁ מִמֶּנּוּ הַפְּתָנִים יְדִיהֶם וְרַגְלֵיהֶם לְעִבּוֹדָה. וּמְקוֹמוֹ בֵּין הָאוֹלָם

מראי מקומות

[ה] ושלשתן נקראין היכל. ההיכל מאה על מאה על רום מאה (מדות פ"ד מ"ו עיי"ש).

ועושין מחצה אחרת סביב להיכל רחוקה ממנו כעין קלעי החצר שהיו במדבר. מהר הבית לשער נקטור מחנה לוי' מכאן ואילך מחנה שכינה והן הן קלעים שבמדבר (תוספתא כלים פ"א, י. זבחים קטז, ב).

[ו] וכיור . . ומקומו בין האולם ולמזבח משוך לדרום. הכיור הי' בין האולם ולמזבח, ומשוך כלפי הדרום (מדות פ"ג מ"ו) דתניא רבי יוסי הגלילי אומר מתוך שנאמר ונתת את הכיור בין אהל מועד וגו' ואת מזבח העולה וגו' מזבח בפתח אהל מועד ולא כיור בפתח אהל מועד היכן הי' נותנו בין האולם ולמזבח משוך קימעה כלפי הדרום (זבחים נט, א עיי"ש). ומזבח לקטורת. כי עייל להיכל במזבח פגע ברישא (יומא לג, ב).

ביאורי הרבי

הכלים ובנין הבית הם מצוה אחת, מדוע אין הכלים מעכבים את עבודת הקרבנות?

הביאור בזה, דהנה לדעת הרמב"ם גדר הציווי דבנין המקדש היא "לעשות בית לה' מוכן להיות מקריבים בו", הרי לאחרי שכבר נעשה "מוכן" ונתקיים הציווי, יש לומר, שאז אין הכלים והבית מעכבים את הקרבנות, כי מצד דיני הקרבה אינם מעכבין.

(ע"פ לקו"ש ח"א ע' 116 ואילך)

ציונים הערות והגהות

לו. הכוונה יחסיות מדות האורך והרוחב (ר"י קאפח). לז. הקדמת הרמב"ם לפיה"מ. לח. פיה"מ מדות פ"ב מ"ו. לט. סה"מ צ להרמב"ם כלל יב. מ. ועשית שלחן, ועשית מנרת זהב, ועשית את המזבח. מא. ה' מלכים פ"א ה"א-ב. מב. בכ"י: ועושין במקדש שבעה כלים.

[ד] ואנשי בית שני כשבנו בימי עזרא בנוהו . . ומעין דברים המפרשים ביחזקאל. וארבע לשכות היו בארבע מקצועות של ארבעים ארבעים אמה ולא היו מקורות וכן הן עתידות להיות שני' ויוציאני אל החצר החיצונה ויעברני אל ארבעת מקצועי החצר והנה חצר במקצע החצר חצר במקצע החצר בארבעת מקצעות החצר חצרות קטורות (יחזקאל מו, כא) ואין קטורות אלא שאינן מקורות (מדות פ"ב מ"ה). וכשעלו בני הגולה הוסיפו עליו ארבע אמות מן הצפון וארבע אמות מן המערב כמין גמא שני' והאריאל שתיים עשרה ארך בשתיים עשרה רחב רבוע (יחזקאל מג, טז) [מדות פ"ג מ"א], וארבע דלתות היו לו שתיים בפנים ושתיים בחוץ שני' ושתיים דלתות להיכל ולקדש (יחזקאל מא, כג) . . שבדרום לא נכנס בו אדם מעולם ועליו הוא מפורש ע"י יחזקאל שני' ויאמר אלי הי השער הזה סגור יהי וכו' (שם מד, ב) [מדות פ"ד מ"א-מ"ב].

פ"א ה"ו

כלי המקדש אם מעכבים הקרבה

כתב הרמב"ם (לעיל ה"א): "מצות עשה לעשות בית לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות", והנה מזה שהמצוה היא לעשות בית לה' "מוכן להיות מקריבים בו" מוכן, שהציוויים על עשיית כלי המקדש נכללים במ"ע דבנין בית המקדש, כי הבית לא נעשית "מוכן להיות מקריבים בו" אלא ע"י הכלים. והקשו המפרשים (הרמב"ן בהשגותיו לסה"מ צ מ"ע כ), אם עשיית

וּלְמִזְבֵּחַ מְשֹׁךְ לְדָרוֹם שֶׁהוּא שְׂמָאל הַנֶּכְבָּשׁ לְמִקְדָּשׁ. וּמִזְבֵּחַ לְקַמֶּרֶת וּמִנֹּרָה וְשִׁלְחָן וְשִׁלְשֶׁתָן בְּתוֹךְ הַקֶּדֶשׁ לְפָנֵי קֶדֶשׁ הַקְּדָשִׁים:

ז. הַמִּנֹּרָה בְּדָרוֹם מִשְׂמָאל הַנֶּכְבָּשׁ וְשִׁלְחָן מִיָּמִין שְׁעָלָיו לֶחֶם הַפָּנִים. וְשִׁנְיָהֶם בְּצַד קֶדֶשׁ הַקְּדָשִׁים מִבְּחוּץ וּמִזְבֵּחַ הַקַּמֶּרֶת מְשֹׁךְ מִבֵּין שְׁנֵיהֶם לְחוּץ. וְעוֹשִׂין בְּתוֹךְ הָעֶזְרָה גְּבוּלֵין עַד כָּאֵן לְיִשְׂרָאֵל עַד כָּאֵן לְפָנֵיהֶם. וּבּוֹנִים בָּהּ פֶּתִים לְשָׂאֵר צְרִכֵי הַמִּקְדָּשׁ כֹּל פֵּית מֵהֶם נִקְרָא לְשָׂפָה:

ח. כְּשֶׁבוֹנֵין הַהֵיכָל וְהָעֶזְרָה בּוֹנֵין בְּאֲבָנִים גְּדוֹלוֹת. וְאִם לֹא מְצָאוּ אֲבָנִים בּוֹנֵין בְּלִבָּנִים. וְאֵין מְפַצְלִין אֶת אֲבָנֵי הַבְּנֵין בְּהַר הַבַּיִת אֶלָּא

❦ ביאור ❦

[ו] מִזְבֵּחַ . . . וּמִקוּמוֹ לְפָנֵי הָאוֹלָם מְשֹׁךְ לְדָרוֹם. פ"ו מקומו של המזבח, היה לפני האולם; והמזבח נמשך עם הכבש שלו, לצד דרומו של העזרה - כדלקמן פ"ה הי"ג - הט"ו.

[ז] וּשְׁנֵיהֶם בְּצַד קֶדֶשׁ הַקְּדָשִׁים מִבְּחוּץ. פ"ו בחלק הקדש שהוא לצד קדש הקדשים, ולא בחלק הקדש שהוא לצד האולם.

[ח] מְפַצְלִין. חותכים. מסתתין. פ"ו מיישרים ומחליקים^א. אבנים יקרות. כבודת^ב. אבני גזית. אבנים מסותתות ככלי ברזל^ג. ומקבות. פטישים^ד.

וכן עשו מנורה לפניו^י רוממות וכבוד לבית, כי הבית שנרות דולקים בו תמיד והוא מוסתר בפרוכת יש לו בנפש רגש גדול, וכבר ידעת הרגשת התורה את הרעה על רוממות המקדש ויראתו, כדי שתהא לאדם התפעלות שפלות הרוח והכניעה בעת ראייתו ואמר (קדושים יט, ל. בהר כו, ב) "ומקדשי תיראו", והשווה לשמירת שבת חזוק ליראת המקדש^י. והצורך למזבח הקטורת ומזבח העולה וכליהם ברור. אבל השלחן ושיהא עליו לחם תמיד איני יודע לכך טעם, ולא מצאתי עד כה לאיזה דבר איחסוהי^ט.

[ז] "לשכות", שם חררי העזרה^י.

[ח] "ושמיר", הוא בעל חי קטן הבוקע את האבנים הגדולות בעברו עליהם, ובו בנה שלמה את המקדש^י. והיה מצוי באותם הזמנים^י.

הַנוֹטֵעַ אֵילָן אֲצֵל הַמִּזְבֵּחַ אוּ בְּכָל הָעֶזְרָה^י, בֵּין אֵילָן סָרֵק בֵּין אֵילָן מֵאֲכַל אֵף עַל פִּי שֶׁעֲשָׂאוּ לְנֹאוֹי לְמִקְדָּשׁ, וַיְפִי לוֹ הָרִי זֶה לֹקֵה, שְׁנֵאמַר (פ' שופטים טז, כא) "לא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח ה' אלהיך" מפני שהיה זה ררך עבודה זרה נוטעין אילנות בצד מזבח שלה כדי שיתקבצו שם העם. ואסור לעשות אכסדריות של עץ במקדש^י כדרך שעושים בחצרות אף על פי שהוא בנין^י, ואינו עץ נטוע הרחקה יתירה, שנאמר (שם) "כל עץ" אלא כל האכסדריות והסככות היוצאות מן הכתלים^ט שהיו במקדש של אבן היו, לא של עץ^י.

כבר בארנו כמה פעמים^י כי אכסדרה היא "אלפרטל" שדרך לעשות לפני הבתים, והם בליטות של עץ יוצאות מן הכתלים ועושים עליהן מעזיבה, ואסור לעשות דבר זה במקדש והוא אמרם^י "מנין שאין עושין אכסדראות בעזרה תלמוד לומר (שם) לא תטע לך אשרה כל עץ", ולפיכך אמרו בתלמוד שהאכסדרה האמורה כאן אינה אלא בנין בולט בגוף כתלי העזרה מסביב לכולה

מראי מקומות

מבדיל בין עזרת ישראל לעזרת הכהנים, ר' אליעזר בן יעקב אומר מעלה היתה וגבוהה אמה והדוכן נתון עלי' ובה שלש מעלות של חצי חצי אמה (מדות פ"ב מ"ו).

ובונים בה בתים לשאר צרכי המקדש כל בית מהם נקרא לשכה. שש לשכות היו בעזרה שלש בצפון ושלש בדרום (מדות פ"ד מ"ח) ושתי לשכות היו לו אחת מימינו ואחת משמאלו (שם פ"א מ"ד).

[ז] המנורה בדרום משמאל הנכנס ושלחן מימין. שלחן בצפון משוך מן הכתל שתי אמות ומחצה ומנורה בדרום משוכה מן הכתל שתי אמות ומחצה (יומא שם).

ומזבח הקטרת משוך מבין שניהם לחוץ. מזבח ממוצע ועומד באמצע ומשוך כלפי חוץ קימעה. ונוקמא להדייהו כיון דכתיב ואת המנורה נכח השלחן בעינין דחזו אהרדי (יומא שם).

ועושים בתוך העזרה גבולין עד כאן לישראל. וראשי פסיפסין

ציונים הערות והגהות

מג. הערת המתרגם (ר"י קאפח): אפשר לתרגם "ואומר מה נכלל בה". מו. ראה הערה 9. מה. ראה הערה 10. מו. שהמ"צ להרמב"ם כלל יב. מז. לפני ה' וכלשון הכתוב "לחם פנים לפני תמיד" (ר"י קאפח). מח. "את שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו". וראה לקמן פ"ז ה"ז. מט. מו"ב ח"ג פמ"ה. נ. וכן איתא בתוספתא רימא פ"ב הי"א. ורד"ה ושמת בתרומה כו, לה. ועיין לקמן פ"ג הי"ז ובמש"כ שם. נא. הערוך. נב. רש"י עה"כ. נג. כדלקמן הט"ו. רש"י שם. נד. מצו"צ שם. נה. פיה"מ מעשר שני פ"ג מ"ח. נו. פיה"מ אבות פ"ה מ"ה. נז. פיה"מ שוטה פ"ט מ"ב. נח. ספרי שופטים טז, כא. תמיד כח, ב. נט. ספרי שם. ס. עיין ר"ה ד, א. סא. יל"ש שופטים רמז תקנז. סב. הל' ע"ז ה"ט-י. סג. ראה מעשרות פ"ג מ"ו. ערובין פ"ד מ"ח. סוכה פ"א מ"י. סד. תמיד כ"ה, ב.

הלכות בית הבחירה א ה-יב

ז לקוטי רמב"ם

והוא אמרם^ט "אכסדראות של בנין היו", ולא היה קרוי של עץ כשאר האכסדראות^{טו}.

[י] נתנדרה אבן מאבני העזרה לא יעמוד עליה בשעת עבודה עד שתחובר בארץ. ואם עבר עבודתו כשרה הואיל ובמקומה עומדת^{טז}.

מפצלין אותן ומסתתין אותן מבחוץ ואחר כך מכניסין אותן לבנין. שנאמר (מלכים א ה, לא) "אבנים גדלות אבנים יקרות ליסד הבית אבני גזית". ואומר (מלכים א ו, ז) "ומקבות והגרזן כל פלי ברזל לא נשמע בבית בהבנתו".

ט. ואין בונין בו עץ בולט כלל אלא או באבנים או בלבנים וסיד. ואין עושין אכסדרות של עץ בכל העזרה אלא של אבנים או לבנים:

י. ומרצפין את כל העזרה באבנים יקרות. ואם נעקרה אבן אף על פי שהיא עומדת במקומה. הואיל ונתקלקלה פסולה ואסור לכהן העובד לעמד עליה בשעת העבודה עד שתקבע בארץ:

יא. ומצוה מן המבחר לחזק את הבנין ולהגביהו כפי כח הצבור שנאמר (עזרא ט, ט) "ולרומם את בית אלהינו". ומפארין אותו ומזפין כפי כחן אם יכולין לטוח אותו בזהב^{טז} ולהגדיל במעשיו הרי זה מצוה:

יב. אין בונין את המקדש בלילה שנאמר (בהעלותך ט, טו) "וביום הקים את המשכן ביום מקימין לא בלילה. ועוסקין בבנין מעלות השחר עד צאת הכוכבים. והפל חיבין לבנות ולסעד בעצמן ובממונם אנשים

מראי מקומות

אבנים והכתיב והבית בהבנותו אבן שלמה וגו' אמר אביי דמתקני ומיייתי מעיקרא אבני זותרתא ואבני רברבתא דכתיב אבני עשר אמות ואבני שמונה אמות (תמיד כו, ב).

ומרצפין את כל העזרה באבנים יקרות. ויצף את הבית אבן יקרה (דה"ב ג, ו. ע"י פירוש).

ואם נעקרה אבן אף על פי שהיא עומדת במקומה. הואיל ונתקלקלה פסולה ואסור לכהן העובד לעמד עליה בשעת העבודה עד שתקבע בארץ. בעי רבי אמי נדלדלה האבן ועמד עלי' מהו היכא דאין דעתו לחברה לא תיבעי לך דדעתו לחברה מאי כיון דדעתו לחברו כמה דמחברא דמיא או דילמא השתא מיהא הא תלישא . . תיקו (זבחים כו, א).

[יא] ולהגביהו כפי כח הצבור שנאמר (עזרא ט, ט) ולרומם את בית אלהינו. כל עיר שגגותי' גבוהין מבית הכנסת לסוף חובה שנאמר לרומם את בית אלקינן ולהעמיד את חרבותינו וה"מ בבתים אבל בקשקושי ואברורי לית לך בה (שבת יא, א).

ומיפין כפי כחן. מי שלא ראה בנין הורדוס לא ראה בנין נאה מימיו, במאי בנייה אמר רבה באבני שישא ומרמרא איכא דאמרי באבני כוחלא שישא ומרמרא, אפיק שפה ועייל שפה כי היכי דיקביל סידא, סבו למשעיייה בדהבא אמרו ליה רבנן שבקיה דהכי שפיר טפי דמיחזי כאדוותא דימא (סוכה נא, ב. ב"ב, א).

לטוח אותו בזהב. שכל הבית טוח בזהב (מדות פ"ד מ"א).

[יב] אין בונין את המקדש בלילה שנאמר (בהעלותך ט, טו) וביום הקים את המשכן ביום מקימין לא בלילה. אין בונין בית המקדש בלילה דאמר אביי מנין שאין בנין בית המקדש בלילה

[ט] ואין בונין בו עץ בולט כלל. מנלן דאחמיץ (כורש) דכתיב נרבכין די אבן גלל תלתא ונרבך די אע [-של עץ] חרת. ונפקתא מן בית מלכא תתיגה למה ל' דעבד הכי סבר אי מרדו בי יהודאי איקלייה בנורא, אטו שלמה לא עבד הכי והכתיב שלשה טורי גזית וטור כרתות ארזים שלמה עבד מלמעלה ואיהו עבד מלמטה שלמה שקעיה בבנינא איהו לא שקעיה בבנינא שלמה סדייה בסידא (ר"ה ד, א. וע"י פירוש).

ואין עושין אכסדרות של עץ בכל העזרה אלא של אבנים או לבנים. ומי הוו אכסדראות בעזרה והא תניא ר' אליעזר בן יעקב אומר מנין שאין עושין אכסדראות בעזרה ת"ל לא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח ה' אלקיך הכי קאמר לא תטע לך אשריה לא תטע לך כל עץ אצל מזבח ה' אלקיך אמר רב חסדא באכסדראות של בנין (תמיד כח, ב).

[י] ואם לא מצאו אבנים בונין בלבנים. ומה ת"ל ואם מזבח אבנים תעשה רצה של אבנים יעשה רצה של לבנים עושה (מכילתא יתרו ב, כב).

ואין מפצלין את אבני הבנין בהר הבית אלא מפצלין אותן ומסתתין אותן מבחוץ ואחר כך מכניסין אותן לבנין. שנאמר (מלכים א ה, לא) אבנים גדלות אבנים יקרות ליסד הבית אבני גזית. ואומר (מלכים א ו, ז) ומקבות והגרזן כל כלי ברזל לא נשמע בבית בהבנתו. ת"ר שמיר שבו בנה שלמה את בהמ"ק שנא' והבית בהבנותו אבן שלמה מסע נבנה הדברים ככתבן דברי ר' יהודה אמר לו ר' נחמי' וכי אפשר לומר כן והלא כבר נאמר כל אלה אבנים יקרות וגו' מגוררות במגרה אם כן מה ת"ל לא נשמע בבית בהבנותו שהי' מתקין מבחוץ ומכניס מבפנים [סוטה מח, ב. תוספתא סוטה פט"ו, א] ומי הוו מיפלגי

ציונים הערות והגהות

סה. שם. סו. פיה"מ תמיד פ"א מ"ג. סז. זבחים כו, א. סח. הל' ביאת המקדש פ"ה הי"ט. סט. בכ"י: לטוח אותו כולו בזהב.

ח לקוטי רמב"ם

[יב] ואין מבטלין תינוקות ואפילו לבנין בית המקדש^{ע"א}.

עכו"ם שהתנדב לברק הבית אין מקבלין ממנו לכתחלה. ואם לקחו ממנו אין מחזירין לו. היה הרבר מסויים כגון קורה או אבן מחזירין לו כדי שלא יהא להן דבר מסויים במקדש^{ע"ב}, שנאמר (עזרא ד, ג) "לא לכם ולנו (וגו') [לבנות בית לאלהינו^{ע"ג}"] ע"ד.

הלכות בית הבחירה א יב-יג

ונשים כמקדש המדבר. ואין מבטלין תינוקות של בית רבן לבנין. ואין בנין בית המקדש דוחה יום טוב:

יג. המזבח אין עושין אותו אלא בנין אבנים (גזית)^{י"ד} וזה שנאמר בתורה (יתרו כ, כא) "מזבח אדמה תעשה לי" שיהיה מחבר באדמה

ביאור

[יג] מחילות. מערות.

[יג] אבל אמרו על המזבח (יתרו כ, כא) "מזבח אדמה תעשה לי" שאפשר לחשוב בפסוק זה שהוא מצוה בפני עצמו חוץ ממצות מקדש, הרי ענינו כמו שאבאר לך, פשטיה דקרא הרי הוא מדבר בשעת היתר הבמות, שהיה מותר לנו אז לעשות מזבח אדמה בכל מקום ולהקריב, וכבר אמרו עליהם השלום שענין הדבור שהוא צוה לבנות מזבח מחובר בארץ, ושלא יהא מטלטל כמו שהיה במדבר, והוא אמרם במכילתא דר' ישמעאל^{ע"ה} בפרוש פסוק זה, "כשתכנס לארץ עשה לי מזבח המחובר באדמה". וכיון שהדבר כך הרי הוא צווי נוהג לדורות והרי הוא מחלקי המקדש, כלומר שיבנה מזבח מן האבנים דוקא. ובמכילתא^{ע"ו} אמרו בפרוש

מראי מקומות

ואין בנין בית המקדש דוחה יום טוב. אין בנין מקדש דוחה יום טוב (שבועות טו, ב).

שנאמר וביום הקים את המשכן ביום מקימו בלילה אין מקימו (שבועות טו, ב).

[יג] המזבח אין עושין אותו אלא בנין אבנים. אמר רב הונא אמר רב מזבח של שילה של אבנים הי' דתניא ר"א בן יעקב אומר מה תלמוד לומר אבנים (שמות כו) אבנים (דברים כז) אבנים (שם) שלש פעמים אחד של שילה ואחד של נוב וגבעון ובית עולמים (זבחים סא, ב).

ועוסקין בבנין מעלות השחר עד צאת הכוכבים. שנאמר ואנחנו עושים במלאכה וחצים מחזיקים ברמחים מעלות השחר עד צאת הכוכבים ואומר והי' לנו הלילה משמר והיום מלאכה מאי ואומר וכי תימא מכי ערבא שמשא ליליא הוא (ואינהו דמחשכי ומקמי) [ומשום בנין בית המקדש מקמי ומחשכי] ת"ש והי' לנו הלילה משמר והיום מלאכה (ברכות ב, ב. מגילה כ, ב).

וזה שנאמר בתורה (יתרו כ, כא) מזבח אדמה תעשה לי שיהיה מחבר באדמה שלא יבנוהו לא על גבי כפיין ולא על גבי מחלות. רבי ישמעאל אומר מזבח אדמה תעשה לי שלא תבנהו לא ע"ג כפיין ולא על גבי עמודים (מכילתא יתרו כ, כא). ומאי מזבח אדמה שהוא מחובר באדמה שלא יבנו לא ע"ג כפיין ולא על גבי מחילות (זבחים סא, ב - סב, א) והתניא מזבח אדמה תעשה לי שיהא מחובר באדמה שלא יבנו לא על גבי מחילות ולא על גבי כפיין (זבחים נח, א).

והכל חיבין לבנות ולסעד בעצמן ובממונם אנשים ונשים כמקדש המדבר. דכתיב (ויקהל לה, כב) ויבאו האנשים על הנשים, וכתיב (שם, כה) וכל אשה חכמת לב בירי' טו.

ואין מבטלין תינוקות של בית רבן לבנין. ואמר ריש לקיש משום רבי יהודה נשיאה אין מבטלין תינוקות של בית רבן אפי' לבנין בית המקדש (שבת קיט, ב).

ביאורי הרבי

וזהו חובת גברא - חיוב המוטל על כל אחד ואחד לקיים מצות "ועשו לי מקדש", אלא היא דין בחפצא דהמקדש - חיוב מצד המקדש, שגדר בנין המקדש מחייב שבנינו יהי' ע"י הציבור, כלל ישראל, ולכן שייך לכל ישראל, אנשים ונשים.

עפ"ז מוכן הטעם שהרמב"ם חזר וכפל כאן מש"כ בהלכות תלמוד תורה (פ"ב סה"ב), ד"אין מבטלין תינוקות של בית רבן לבנין", כי, בזה מלמדנו, שדין זה אינו רק מצד חיוב תלמוד תורה שאינו נדחה אפילו בשביל מצות בנין המקדש, אלא זהו גם דין בבנין הבית, שמצות בנין בית המקדש אינו דוחה תלמוד תורה של תינוקות של בית רבן.

(ע"פ לקו"ש ח"ל ע' 118 ואילך)

פ"א הי"ב

גדר החיוב דהכל חייבין לבנות

כתב הרמב"ם: "והכל חייבין לבנות ולסעד בעצמן ובממונם אנשים ונשים כמקדש המדבר".

וצריך להבין, הרי מצות בנין המקדש אינו חוב על כל איש, אלא חובת הציבור, וא"כ מה הפירוש ד"הכל חייבין לבנות כו"?

גם צריך להבין, הרי מצות בנין המקדש הוא מ"ע שהזמן גרמא, ד"אין בונין את המקדש בלילה" (לעיל בהלכה דידן), וא"כ למה חייבות נשים לבנות?

והביאור בזה, אין כוונת הרמב"ם ב"הכל חייבין כו" לומר

ציזונים הערות והגהות

ע. שבת קיט, ב. עא. הל' תלמוד תורה פ"ב ה"ב. עב. ערכין ו, א. תוספתא מגילה פ"ב, י. עג. התיקון ע"פ מהדורות כת"י. עד. הל' מתנות עניים פ"ח ה"ח. עה. כ"ה הוא במכילתא דרשב"י יתרו כ, כב. עז. יתרו פרשה יא. עז. ליתא בכ"י.

הלכות בית הבחירה א יג-יד

ט לקוטי רמב"ם

אמרו יתעלה (שם כ, כב) "ואם מזבח אבנים תעשה לי", אמרו, "ר' ישמעאל אומר כל אם ואם שבתורה רשות חוץ משלשה", אחד מהם "ואם מזבח אבנים תעשה לי", אמרו "ואם מזבח אבנים חובה, אתה אומר חובה או אינו אלא רשות, תלמוד לומר (תבוא כז, ו) אבנים שלמות תבנה את מזבח ה' אלהיך"י.

[יד] האזהרה מלסתת אבני המזבח כבר ידעת טעמם בכך ואמרם "אינו דין שיונף המקצר על המאריך"יט, וזה טוב על דרך הדרשות כמו שהזכרנו^פ, והטעם לכך ברור, והוא, שעוברי עבודה זרה היו בונים את המזבחות באבני גזית, לפיכך הזהיר מלהתרמות להם, ושיהא המזבח של

ארמה, הרחקה מלהתרמות להם, אמר (יתרו כ, כא) "מזבח ארמה תעשה לי", ואם היה הכרח ונעשה מאבנים יהיו בצורתן הטבעית ואין מסתתין אותן, כמו האזהרה על אבן משכית^{פא} ועל נטיעת עץ אצל המזבח^{פב}, והמטרה כולה אחת, והיא שלא נעבוד את ה' בצורת פרטי^{פג} עבודותיהם שהיו עושים אותם לנעבדיהם, ועל ענין זה הזהיר באופן כללי ואמר (ראה יב, ל) "איכה יעבדו הגוים האלה את אלהיהם ואעשה כן גם אני". כלומר שלא לעשות כן לה', מחמת הטעם שאמר (שם יב, לא) "כי כל תועבת ה' אשר שנת עשו לאלהיהם וגו'^{פד}".

מראי מקומות

ומהיכן היו מביאין אבני מזבח מן בתולת הקרקע חופרין עד שמגיעין למקום הנכר שאינו מקום עבודה ובנין ומוציאין ממנו האבנים. אחד אבני הכבש ואחר אבני המזבח מבקעת בית כרם וחופרין למטה מן התולה ומביאין משם אבנים שלימות שלא הונף עליהן ברזל (מדות פ"ג מ"ד).

או מן הים הגדול. כיצר בונין את המזבח מביאין . . . חילוקי אבנים מפולמות (זבחים נד, א).

וכן אבני ההיכל והעזרות שלמות היו. והבית בהבנתו אבן שלימה מסע נבנה (מ"א ו, ז).

ביאורי הרבי

שתחגור כו"ר רק בנוגע אבני מזבח קודם שנכנו, ולא לגבי "אבני היכל ועזרות", שהרי שהלשון שם "שלימות היו", ובהלכה דידן לא חזר וכתב שיעור ד"כדי שתחגור כו"ר".

לאחרי שתי הלכות אלו כתב הרמב"ם: "אבן שנפגמה או שנגע בה חזר אחר שנבנית במזבח או בכבש אותה האבן פסולה והשאר כשרות".

וצריך להבין, דלכאורה צריך להיות שיעור אחד לפסול אבן שנפגמה קודם שנבנית במזבח ולאחר שנבנית, אמנם, מזה שהרמב"ם לא חזר וכתב כאן שיעור זה ד"כדי שתחגור כו"ר", שהוא שיעור פגימת האבן קודם שנבנית, והפסיק ביניהם הדין ד"אבני היכל ועזרות שנפגמו או שנגממו" שבזה

שלא יבנוהו לא על גבי פפין ולא על גבי מחלות. וזה שנאמר (יתרו כ, כב) "ואם מזבח אבנים מפי השמועה למדו שאינו רשות אלא חובה:

יד. כל אבן שנפגמה כדי שתחגר בה הצפרן כספין של שחיטה הרי זו פסולה לכבש ולמזבח שנאמר (תבא כז, ו) "אבנים שלמות תבנה את מזבח ה'". ומהיכן היו מביאין אבני מזבח מן בתולת הקרקע חופרין עד שמגיעין למקום הנכר שאינו מקום עבודה ובנין ומוציאין ממנו האבנים. או מן הים הגדול. ובנין מהו. וכן אבני ההיכל והעזרות שלמות היו:

ביאור

[יד] שתחגור בה. שתעכב בה^פ.

מן בתולת הקרקע. היינו קרקע שלא חפרו בה מעולם^פ.

וזה שנאמר (יתרו כ, כב) ואם מזבח אבנים מפי השמועה למדו שאינו רשות אלא חובה. ואם מזבח אבנים ר' ישמעאל אומר כל אם שבתורה רשות חוץ מג' אם תקריב מנחת בכורים חובה . . . כיוצא בו אם כסף תלוה את עמי חובה . . . כיוצא בו ואם מזבח אבנים חובה אתה אומר חובה או אינו אלא רשות ת"ל אבנים שלימות תבנה חובה (מכילתא יתרו כ, כב).

[יד] כל אבן שנפגמה כדי שתחגר בה הצפרן כספין של שחיטה הרי זו פסולה לכבש ולמזבח. וכמה פגימת המזבח כדי שתחגור בה צפורן (חולין ית, א).

פ"א הי"ד

שיעור אבן שנפגמה במזבח

כתב הרמב"ם: "כל אבן שנפגמה כדי שתחגר בה הצפרן כספין של שחיטה הרי זו פסולה לכבש ולמזבח שנאמר (תבוא כז, ו) אבנים שלמות תבנה את מזבח ה'". ומסיים: "וכן אבני ההיכל והעזרות שלמות היו".

ובהלכה שלאח"ז (הלכה טו) כתב: "אבני היכל ועזרות שנפגמו או שנגממו פסולין ואין להן פדיון כו"ר".

ופירשו המפרשים (מים חיים להפ"ח), דשיעור "אבני היכל ועזרות שנפגמו" אינו "כדי שתחגור בה הצפרן", וכדמוכח, מזה שבהלכה הקודמת (הלכה יד) כתב הרמב"ם שיעור "כדי

ציונים הערות והגהות

עח. סהמ"צ להרמב"ם מ"ע כ'. עט. מדות פ"ג מ"ד. הועתק לקמן בהל' זו. פ. מו"נ ח"ג סוף פמ"ג. פא. בהר כו, א. פב. שופטים טז כא. פג. כלומר, שלא נתרמה להם בצורת פרטי עבודתם ואביזרי כלי בית עבודתם, אע"פ שבעצם העבודה באופן כללי כלומר הקרבת הקרבן דומים אנו (ר"י קאפח). פד. מו"נ ח"ג פמ"ה. פה. גליון הש"ס בחולין ית, א. פו. רע"ב במדות פ"ג מ"ד.

[טו] והמצוה התשע ושבעים, האזהרה שהזוהרנו מלבנות מזבח מאבנים שנגע בהן הברזל, והוא אמרו יתעלה (יתרו כ, כב) "לא תבנה אתהן גזית כי חרבך וכו'" ואם בנה מהן מזבח הרי הוא פסול ואין מקריבין עליו. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בשלישי דמדות פ"ח.

[יג-טו] המשתחוה להר אף ע"פ שהוא מותר בהנאה הרי אבניו אסורין למזבח פ"ט.

[טז] כיון שהזכיר שהיו מלבנין אותו במפה אמר כי הטעם שמחמתו נמנעו מללבנו במחלצים והוא טס של ברזל שמחליקין בו הבנאים את הכתלים והוא הנקרא "כפיס"

טו. אבני היכל ועזרות שנפגמו או שנגממו פסולין ואין להן פדיון אלא נגנזים. כל אבן שנגע בה הברזל אף על פי שלא נפגמה פסולה לבנין המזבח ובנין הכבש שנאמר (יתרו כ, כב) "כי חרבך הנפת עליה ותחללה". והבונה אבן שנגע בה ברזל במזבח או בכבש לוקה שנאמר (יתרו כ, כב) "לא תבנה אתהן גזית". והבונה אבן פגום עובר בעשה:

טז. אבן שנפגמה או שנגע בה ברזל אחר שנבנית במזבח או בכבש איתה האבן פסולה והשאר פשרות. ומלבנין את המזבח

ביאור

[טו] שנגממו. שנחתכו ככלי ברזל אפילו בלא פגימות.

והבונה אבן שנגע בה ברזל. לא תבנה אתהן גזית. "גזית" היינו אבן שנחתך ע"י ברזל.

מראי מקומות

[טו] אבן שנפגמה או שנגע בה ברזל אחר שנבנית במזבח או בכבש אותה האבן פסולה והשאר כשרות. נפגמה אחת מהן היא פסולה וכולן כשרות (מדות שם). ר' נתן אומר אתהן גזית הן פסולות ולא כל המזבח (מכילתא יתרו כ, כב).

ומלבנין את המזבח פעמים בשנה בפסח ובחג. וכשמלבנין אותו מלבנין במפה. אבל לא בכפיס של ברזל שמא יגע באבן ויפסל. ומלבנין אותן פעמים בשנה אחת בפסח ואחת בחג. ר' אומר כל ערב שבת היו מלבנין אותה במפה מפני הרמים.

[טו] אבני היכל ועזרות שנפגמו או שנגממו פסולין ואין להן פדיון אלא נגנזים. אבני היכל ועזרות שנפגמו ושנגממו אין להם פדיון וטעונין גניזה (תוספתא מגילה פ"ב, י. כ"י וינה). כיון דאשתמש בהו לגבוה לאו אורח ארעא לאשתמושי בהו הדיוטא (ע"ז נב, ב).

כל אבן שנגע בה הברזל אף על פי שלא נפגמה פסולה לבנין המזבח ובנין הכבש. שהברזל פוסל בנגיעה והפגימה בכל דבר (מדות פ"ג מ"ד).

ביאורי הרבי

יסוה"ת פ"ו ה"ז, ומזה למדים, שאסור לנתוץ "אבן אחת מן המזבח או מכל ההיכל או מבין האולם ולמזבח" (לקמן הי"ז).

וכתב הרמב"ם (הל' מאכ"א פ"א ה"ב) שעבודה זרה אין לה שיעור, ולכן שיעורו הוא בכל שהוא. ולפ"ז נמצינו למדים, ששיעור נתיצת אבן מן המזבח הוא בכל שהוא, כי האיסור שיעורו כמו באיסור עבודת כוכבים שאסור בכל שהוא. ודין זה שייך רק אחר שכבר נבנה ונעשה חלק מן המזבח.

וביארנו בזה המפרשים (אוה"ח ראה שם) שהנתוץ כל שהוא היינו פוגם (אפילו בכל שהוא), וע"פ כהנ"ל נמצא, ששיעור פגימת אבן שכבר נבנה במזבח שיעורו הוא בכל שהוא, כי שיעור הנתיצה בו הוא בכל שהוא, כנ"ל, והנתוץ כל שהוא היינו גם פוגם כל שהוא.

[לפ"ז יש לומר הטעם שהרמב"ם אינו מפרש שיעור פגימת "אבני היכל והעזרות", אינו מפני ששיעורם גדול מ"כדי שתחגור כו", אלא אדרבה, מאחר שהם חלק מההיכל והעזרות, שיעורם בכל שהוא, כי איסור פגימתם הוא מצד "לא תעשון כן" כמו שעושים בע"ז - וכנ"ל באבן לאחר שנבנית במזבח.]

(ע"פ לקו"ש חכ"ט ע' 153 ואילך. שם ח"מ (א) ע' 250 ואילך)

לומדים המפרשים שאין שיעור הפסול שווה, נמצא, ששיעור הפגימה - בהלכה דידן - דאבני המזבח לאחר שנבנו במזבח אינו "כדי שתחגור כו". וצריך ביאור מדוע שונה השיעור? ויובן בהקדים, שבשני אופנים אפשר להגדיר את השיעור דכל שהוא: א) שהוא שיעור הכי קטן - יש דברים ששיעורם בגרורת כזית כו' ויש כאלו ששיעורם הוא כל שהוא. ב) אינו בגדר שיעור, ולכן שיעורו בכל שהוא.

עפ"ז יובן ביאור הקושיא, דהנה, הטעם ששיעור פגימת האבן קודם בנינו הוא "כדי שתחגור כו", הוא מצד החיוב ד"אבנים שלימות תבנה את מזבח ה'", שהאבנים צריכות להיות שלימות בשעת הבנין, ולכן ישנו שיעור מסויים בפגימת האבן כדי שיתחשב כחסרון וקלקול ב"שלימות" האבן, ושיעור זה הוא "כדי שתחגור כו".

אמנם לאחר שנבנו במזבח מתווסף בו עוד איסור (מטעם שיתבאר לקמן), ושיעור איסור זה הוא בכל שהוא (כאופן הב' הנ"ל), ולכן לא חזר וכתב הרמב"ם כאן השיעור ד"כדי שתחגור כו", והפסיק ביניהם דין אחר, כדי למרמז ששיעור הפגימה כאן אינו שיעור מסויים אלא הוא בגדרי כל שהוא.

הסבר הדבר, הנה כתיב "בעבודת כוכבים (תשא לר, יג) "כי את מזבחותם תתצון", וכתוב (ראה יב, ד) "לא תעשה כן לה"א" (הל')

צינונים הערות והגהות

פז. מ"ד. פח. סהמ"צ להרמב"ם מל"ת ע"ט. פט. ע"ז מו, א ואילך. צ. הל' איסורי מזבח פ"ד ה"ז. צא. ערוה"ש העתיד ד, ו. צב. קרית ספר. חינוך מצוה מ. צג. בכ"י ליחא או בכבש.

הלכות בית הבחירה א טז-יח

לקוטי רמב"ם יא

מפני שחוששים שמא יגע הברזל באבני המזבח. ואחר כך השמיענו הטעם שהרחיקו ה' הרחקה גדולה זו ואמר "שהברזל וכו'" צדצה.

[יז] והמצווה המשלימה שמונים, האזהרה שהזהרנו מלעלות למזבח במעלות, כדי שלא יפסע פסיעות גסות בשעת עלייתו, אלא ילך עקב בצד גודל והוא אמרו יתעלה (יתרו כ, כג) "לא תעלה במעלות על מזבחי וכו'". ולשון המכילתא^א "מה תלמוד לומר אשר לא תגלה ערותך עליו, שכשעולה למזבח לא יהא פוסע פסיעה גסה, אלא מהלך עקב בצד גודל". וכבר נתבארה צורת הכבש והיאך בנינו בשלישי דמדות^ב. וכל מי שפסע פסיעה גסה על המזבח עד שמתגלה ערותו עליו, לוקה^ב.

שלא לפסוע על המזבח, שנאמר (שם) "ולא תעלה במעלות על מזבחי"^ב.

ואין עושין לו מעלות לאמרו יתעלה (שם) "ולא תעלה במעלות", אלא משופע הוא ועולין בו כדרך שעולין על גבעה^ק.

וכבר ירעת פרסום עבודת פעור באותם הזמנים, ושהיא בגלוי הערוה, ולפיכך נצטוו הכהנים לעשות מכנסים (תצוה כח, מב) "לכסות בשער ערוה" בשעת העבודה, ועם כל זה לא לעלות למזבח במעלות, (יתרו שם) "אשר לא תגלה ערותך עליו"^{קא}.

הסותר אפלו אבן^{קב} אחת דרך השחתה^ק מן המזבח או מן ההיכל או משאר העזרה לוקה, שנאמר בעבודת כוכבים (תשא לד, יג) "כי את מזבחתם תתצון" וכתוב (ראה יב, ד) "לא תעשה כן לה' אלהיכם"^{קד}.

האזהרה שהזהרנו מלהשמיד בניי בתי עבודת יתעלה ומלהשחית ספרי הנבואה ומלמחוק השמות הקדושים וכיוצא בזה, ולשון הלאו שנאמר בענין זה הוא אמרו (שם) "לא תעשון לה' אלהיכם" אחר שכבר הקדים את הצווי לאבר עבודה זרה ולהשמיד שמה ולנתון את מזבחותיה כליל, והזהיר ואמר (שם) "לא תעשון כן לה' אלהיכם". וכל העובר על אחד מאלה כגון שיהרוס משהו מן ההיכל והמזבח וכיוצא בהם, סופג מלקות^{קה}.

מראי מקומות

לא היו סדין אותו בכפיים של ברזל שמא יגע ויפסול (מדות שם).
[יז] אלא בונין כמו תל בדרומו של מזבח מתמעט ויורד מראש המזבח עד הארץ והוא הנקרא כבש. וכבש הי' לדרומו של מזבח (מדות פ"ג מ"ג).

וכן הנותץ אבן אחת מן המזבח או מכל ההיכל או מביין האולם ולמזבח דרך השחתה לוקה שנאמר (ראה יב, ג) ונתצתם את מזבחתם וגו' (ראה יב, ד) לא תעשון כן לה' אלהיכם. הנותץ אבן אחת מן ההיכל ומן האולם ומן המזבח עובר בלא תעשה שנא' ונתצתם את מזבחותם וגו' לא תעשון כן לה' (תוספתא מכות פ"ד, ה).

[יח-יט] המנורה וכליה והשלחן וכליו ומזבח הקטרת וכל כלי שרת אין עושין אותן אלא מן המתכת בלבד. ואם עשאוהו של עץ או עצם או אבן או של זכוכית פסולין. היו הקהל עניים עושין אותן אפלו של ברזל ואם העשירו עושין אותן זהב. תני רב פפא בר' רב חנין קמי' רב יוסף מנורה היתה

ציונים הערות והגהות

צד. "שהברזל נברא לקצר ימיו של אדם, והמזבח נברא להאריך ימיו של אדם, אינו ברין שיונף המקצר על המאריך". צה. פיה"מ מדות פ"ג מ"ד. צו. סוף יתרו. צז. מ"ג. צח. סהמ"צ להרמב"ם מל"ת פ. צט. הקדמה לספר היר בחלק מנין המצות מל"ת פ. ק. פיה"מ להרמב"ם מדות פ"ג מ"ג. קא. מו"נ ח"ג פמ"ה. קב. ספרי ראה יב ג (עיי'ן צפע"נ (על ספר עבודה) ה' ביה"ח פ"א הי"ז). קג. ראה ב"ב ד, א. ראה יב, ג-ד (ואברתם - דרך אבוד). ועיי'ן מט' סופרים פ"ה ה"ו. וראה מכות כב, א. קד. ה' יסודי התורה פ"ו ה"ז. קה. סהמ"צ להרמב"ם מל"ת סה.

יב לקוטי רמב"ם

הלכות בית הבחירה א-ב יט-א

[א] הדיוק במדות המזבח בתורה הוא חמור מאד וכך מקומו, אמר בדברי הימים כאשר נתיחד להם מקום המזבח (א כב, א) "ויאמר דוד זה הוא בית ה' אלהינו וזה מזבח לעולה לישראל" ואמרו^א "אמר ר' אלעזר ראה מזבח בנוי ומיכאל השר הגדול עומד ומקריב עליו"^ב.

יט. היו הקהל עניים עושין אותן אפלו של בדיל ואם העשירו עושין אותן זהב אפלו המזרקות והשפודין והמגרפות של מזבח העולה והמדות אם יש פח בצבור עושין אותן של זהב אפלו שערי העזרה מחפין אותן זהב אם מצאה ידם:

כ. אין עושין כל הכלים מתחלתן אלא לשם הקדש. ואם נעשו מתחלתן להדיוט אין עושין אותן לגבוה. וכלי גבוה עד שלא נשתמש בהן גבוה רשאי להשתמש בהן גבוה. ומשנשתמש בהן גבוה אסורין להדיוט. אבנים וקורות שחצבן מתחלה לבית הפנסת אין בונין אותן להר הבית:

פרק שני

א. המזבח מקומו מכוון ביותר. ואין משנין אותו ממקומו לעולם. שנאמר (דברי הימים א כב, א) "זה מזבח לעולה לישראל". ובמקדש נעקד יצחק אבינו שנאמר (וירא כב, ב) "ולך לך אל ארץ המוריה". ונאמר בדברי הימים (דברי הימים ב ג, א) "ויחל שלמה לבנות את בית ה' בירושלים בהר המוריה אשר נראה לדוד אביהו אשר הכין במקום דויד בגרן ארנן היבוס":

ביאור

[יט] והמגרפות. כלים שמסיר בהם את הדישן, מעל המזבח.

מראי מקומות

(תוספתא מגילה פ"ב, י). כלים שנעשו מתחלתן להדיוט אין עושין אותן כלי שרת (תוספתא מנחות פ"ט, ט).

וכלי גבוה עד שלא נשתמש בהן גבוה רשאי להשתמש בהן הדיוט. ומשנשתמש בהן גבוה אסורין להדיוט. כלי גבוה עד שלא נשתמש בהן גבוה רשאי להשתמש בהן הדיוט משנשתמש בהן גבוה אין רשאי להשתמש בהן הדיוט (תוספתא מגילה פ"ב י). התם לא אשתמשו בהו לגבוה הכא כיון דאשתמש בהו לגבוה לאו אורח ארעא לאשתמושי בהו הדיוטא (ע"ז נב ב). אבנים וקורות כו'. אבנים וקורות שחצבן מתחלה לבית הכנסת אין כונין אותן בהר הבית (תוספתא מגילה פ"ב י כ"י וינה).

ביאורי הרבי

אברהם המזבח ועקד עליו יצחק והוא המקום שבנה בו נח כשיצא מן התבה והוא המזבח שהקריב עליו קין והבל וכו' הקריב אדם הראשון קרבן כשנברא ומשם נברא אמרו חכמים אדם ממקום כפרתו נברא".

מפשטות לשון הרמב"ם משמע, שזה ש"מקומו מכוון ביותר כו", הוא מפני שבמקום זה הקריב אברהם נח כו' קרבנותיהם, ולא מצד בחירת הקב"ה שהי' לאח"ז.

אמנם, בתורה נאמר על "בית הבחירה בירושלים" - "המקום אשר יבחר ה'" (ראה יב, א. ובפרש"י), ומהלשון "אשר יבחר"

ציונים הערות והנהגות

קו. תרומה כז, ג רד"ה ויעיו. א. זבחים סב, א. ב. פיה"מ מדרות פ"ג מ"א. ג. בכ"י: ובמזבח נעקד יצחק אבינו. ד. בכ"י: ונאמר ויבן שלמה את הבית בהר המוריה (מורכב משני פסוקים: ויבן שלמה את הבית - מלכים א ו, ד; בהר המוריה - דברי הימים ב ג, א).

פ"ב ה"א-ב

מעלת מקום המזבח

כתב הרמב"ם: "המזבח מקומו מכוון ביותר ואין משנין אותו ממקומו לעולם שנאמר (דברי הימים א כב, א) זה מזבח לעולה לישראל ובמקדש נעקד יצחק אבינו שנאמר (וירא כב, ב) ולך לך אל ארץ המוריה ונאמר בדברי הימים (דברי הימים ב ג, א) ויחל שלמה לבנות את בית ה' בירושלים בהר המוריה אשר נראה לדוד אביהו אשר הכין במקום דויד בגרן ארנן היבוס".

ובהלכה שלאח"ז (הלכה ב) כתב: "הוא המקום שבנה בו

הלכות בית הבחירה ב ב

לקוטי רמב"ם יג

[ב] וכן אין ספק לדעתי כי אותו המקום אשר קדש אברהם אבינו בחזון, היה ידוע אצל משה רבנו ואצל רבים, כי אברהם כבר צוה אותם שיהא זה בית עבודה, כמו שבאר המתרגם ואמר, "ופלח וצלי אברהם תמן באתרא ההוא ואמר קדם ה' הכא יהון פלחין דריא וגו'".

ב. ומסרת ביד הכל שהמקום שבנה בו דוד ושלמה המזבח בגרן ארונה הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח ועקר עליו יצחק. והוא המקום שבנה בו נח כשיצא מן התבה. והוא המזבח שהקריב עליו קין והבל. ובו הקריב אדם הראשון קרבן פשנברא ומשם נברא. אמרו חכמים אדם ממקום פפרתו נברא:

מראי מקומות

מזבח בני ומיכאל השר הגדול עומד ומקריב עליו ור' יצחק נפחא אמר אפרו של יצחק ראו שמונח באותו מקום (זבחים סב, א)

הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח ועקר עליו יצחק. והוא המקום שבנה בו נח כשיצא מן התבה. והוא המזבח שהקריב עליו קין והבל. ובו הקריב אדם הראשון קרבן כשנברא. אמר ר' ישמעאל כיון שהגיעו לאותו מקום הראוהו הקב"ה לאברהם ואמר לו זה הוא המזבח, הוא המזבח שה' אדם הראשון מקריב בו מקודם הוא המזבח שהקריבו בו קין והבל הוא

[ב] המקום שבנה בו דוד ושלמה המזבח בגרן ארונה. ומלאך ה' אמר אל גד לאמר לדויד כי יעלה דויד להקים מזבח לה' בגרן ארגן היבوسی (דברי הימים א כא, יח), ויבן שם דויד מזבח לה' (דברי הימים א שם, כו) ויחל שלמה לבנות את בית ה' בירושלים בהר המורי אשר נראה לדוד אביהו אשר הכין במקום דויד בגרן ארגן היבوسی (דברי הימים ב ג, א).

הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח ועקר עליו יצחק. בשלמא בית מינכרא צורתו אלא מזבח מנא ידעי אמר רבי אלעזר ראו

ביאורי הרבי

קרבנות לפני בחירת הקב"ה הוא מסוכב מזה (שידעו בנבואה) שזהו "המקום אשר יבחר ה'".

אמנם, אי אפשר לומר ביאור זה ל"ומשם נברא", אדם הראשון, דהרי זה גופא פעולה של בחירה מהקב"ה. ואין לומר שהוא מחמת ידיעתו ית' שבעתיד יבחר במקום זה, שהרי זו כבר פעולה של בחירה, וממילא כבר אי אפשר להיות באופן אחר.

יובן זה בהקדים מש"כ הרמב"ם לאחר "ומשם נברא" - "אמרו חכמים אדם ממקום כפרתו נברא", דלכאורה למה מביא הרמב"ם מקור על זה, ולא על שאר הענינים בהלכה זו, ויש לומר, שאין כוונת הרמב"ם בזה להביא מקור להענין ד"ומשם נברא", אלא בזה מרמז, שזה ש"משם נברא" אינו מפני שהקב"ה יבחר במקום זה, אלא מפני שהוא "מקום כפרתו" של אדם הראשון - המקום שאדם הראשון בחר להביא קרבנו.

אך עדיין אינו מובן, מכיון שגם לדעת הרמב"ם הטעם ש"מקומו מכוון ביותר" הוא רק מחמת בחירת הקב"ה, מדוע מביא הרמב"ם כל הענין ש"הוא המקום שבנה בו אברהם כו' נח כו'?"

ויובן, דמה שמביא הרמב"ם הקרבנות קודם הבחירה הוא לבאר למה "אין משנין אותו ממקומו לעולם", דלכאורה הן אמת שזהו המקום אשר יבחר ה', אבל אין זה שולל כל מקום אחר, אבל מזה שדייקו כולם להביא קרבנותיהם דוקא במקום זה מוכח, שבחירת הקב"ה תשלול בעתיד כל מקום אחר.

(ע"פ לקו"ש ח"י"ט ע' 140 ואילך)

משמע, שמעלתו של המקום הוא רק מצד בחירת הקב"ה בה, ולא מחמת שהקריבו שם קרבנות לפניו כדמשמע ברמב"ם?

אמנם כד דייקת שפיר מוכח, שגם לדעת הרמב"ם מעלת המקום אינו מחמת הקרבנות שהקריבו שם, אלא רק מחמת בחירת הקב"ה, שהרי הרמב"ם מונה כל המעלות של המקום קודם שנבחר בהלכה ב', ובהלכה א' לאחר שכתב ש"המזבח מקומו מכוון ביותר" מביא על זה הכתובים שנאמרו ע"ד המקום לאחרי שנבחר, זאת אומרת, שזה שהמזבח "מקומו מכוון ביותר" אינו מצד המעלות שימנה בהלכה שלאח"ה, אלא מחמת בחירת הקב"ה.

[ועפ"ז מובן למה מביא הרמב"ם סיום הכתוב ד"ויחל שלמה גו" - "אשר נראה לדויד אביהו אשר הכין במקום דויד בגרן ארגן היבوسی", דלכאורה סיום הפסוק אינו ראוי שזהו "בירושלים, בהר המורי", וע"פ הנ"ל יש לומר, שבזה מרמז הרמב"ם, שהטעם ד"ויחל שלמה לבנות את בית ה' בירושלים וגו'" הוא מחמת "אשר נראה לדויד אביהו" - בחירת הקב"ה, ולפני בחירת הקב"ה לא ה' במקום זה שום מעלה - וה' רק "גרן ארגן היבوسی"].

אך לפ"ז יוקשה, מדוע הקריבו אברהם נח כו' קרבנותיהם במקום זה לפני בחירת הקב"ה, שאז לא ה' במקום שום מעלה?

אך יובן דזה שהקריבו שם קרבנות, הוא מפני שידעו בנבואה שזהו "המקום אשר יבחר ה'" (בעתיד).

בסגנון אחר, בחירת הקב"ה במקום זה אינו מסוכב מזה שהקריבו שם קרבנות בעבר, אלא להיפך, זה שהקריבו שם

ציונים הערות והגהות

ה. הערת המתרגם (ר' קאפח): יש לתרגם "בחר" או "ייחר". 1. תרגום אונקלוס לזירא כב, יד. "ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה אשר יאמר היום בהר ה' יראה". 2. מו"נ ח"ג פמ"ה.

הלכות בית הבחירה

מראי מקומות

כפרתו נברא. מן האדם רבי ברכי' ורבי חלבו בשם רבי שמואל בן נחמן אמרו ממקום כפרתו נברא היך מה דאת אמר מזבח אדמה תעשה לי אמר הקב"ה הרי אני בורא אותו ממקום כפרתו והלואי יעמוד (ב"ר פי"ד, ח).

המזבח שהקריבו בו נח ובניו שנא' ויבן נח מזבח לה' אין כתיב כאן אלא ויבן את המזבח שהקריבו בו הראשונים (פרקי דר' אליעזר פל"א). ומשם נברא. נטל הקב"ה ממקום המזבח וברא בו אדה"ר (ירושלמי נזיר פ"ז ה"ב). אמרו חכמים אדם ממקום

ביאורי הרבי

מביא בשתי ההלכות, ובהקדים, דין הא' במקום המזבח - מצד היותו עיקר המקדש - יש לומר - שהוא שייך רק לישראל, כי ענין המקדש שייך לישראל דוקא. ולכן יסוד הלכה זו הוא אך ורק במעשה העקידה ע"י האבות - "במקדש נעקד יצחק אבינו".

משא"כ בדין הב' מוסיף הרמב"ם: "והוא המקום שבנה בו נח כו' קין והבל כו' אדם הראשון כו' נברא", ובוה משמענו, שיחודו של מקום זה כמזבח - מבלי שייכות להמקדש - אינו שייך לישראל דוקא, אלא כן הי' מאז ומקדם (גם לפני האבות) מקום מיוחד לבניית מזבח, והנכרים מקריבים קרבנות.

ואח"כ מוסיף הרמב"ם: "ומשם נברא אמרו חכמים אדם ממקום כפרתו נברא", כלומר, שזה ש"מקומו מכוון ביותר" (אינו רק) תוצאה מהקרבנות שהקריבו שם, אלא הוא מצד קביעות הקב"ה, שמקום זה הוקבע להקרבת הקרבנות מתחלת הבריאה.

לפ"ז יובן למה כתב הרמב"ם בהלכה ב' "אברהם ו"יצחק" סתם ללא הוספת תיבת "אבינו", כלא בהלכה א' שכתב "יצחק אבינו", כי מקום המזבח כגדר בפני עצמו שייך גם לכל האומות (ולא לישראל דוקא).

ולפ"ז תובן הדגשת הרמב"ם בתחלת הלכה ב' "ומסורת ביד הכל", כי מסורת זו היא לא רק ביד ישראל אלא גם ביד אומות העולם ("ביד הכל"), כי גדר זה של מקום המזבח שייך גם להם.

לפי הנ"ל יומתק מה שבהלכה א' כתב "ובמקדש נעקד יצחק", שמדגיש את (א) הנפעל (ב) ביצחק, ואילו בהלכה ב' כתב הרמב"ם "הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח ועקד עליו יצחק", שמדגיש את (א) הפעולה (ב) אברהם:

זה שמקום ה"מקדש" הוקבע בזמן אברהם, הוא מפני שיצחק הוקבע כקרבן ונתקדש בקדושת עולה, ולכן נתקדש מקום העקידה (הר המורי), והוכשר ע"י להיות שם המזבח שהוא עיקר המקדש.

משא"כ מקום המכוון של המזבח מצד עצמו (כלי שייכות להמקדש), הוא מצד היותו מקום קבוע להקרבת הקרבנות, וזה שהרמב"ם כותב ע"ד עקידת יצחק הוא רק להביא רא' על סגולת המקום. ולכן מדגיש פעולת אברהם שבנה שם מזבח ועקד עליו יצחק, שהוא רא' שמקום זה הי' מוכשר (לפני כן) למזבח וקרבן.

(ע"פ לקו"ש ח"ל ע' 68 ואילך)

פ"ב ה"א-ב

מקומו המכוון של המזבח

כתב הרמב"ם: "המזבח מקומו מכוון ביותר ואין משנין אותו ממקומו לעולם שנאמר (דברי הימים א כב, א) זה מזבח לעולה לישראל ובמקדש נעקד יצחק אבינו שנאמר (וירא כב, ב) ולך לך אל ארץ המורי' ונאמר בדברי הימים (דברי הימים ב ג, א) ויחל שלמה לבנות את בית ה' בירושלים בהר המורי' אשר נראה לדויד אביהו אשר הכין במקום דויד בגרן ארנן היבוסיי". ובהלכה שלאח"ז (הלכה ב) ממשיך: "ומסרת ביד הכל שהמקום שבנה בו דוד ושלמה המזבח בגרן ארונה הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח ועקד עליו יצחק והוא המקום שבנה בו נח כשיצא מן התבה והוא המזבח שהקריב עליו קין והבל וכו' הקריב אדם הראשון קרבן כשנברא ומשם נברא אמרו חכמים אדם ממקום כפרתו נברא".

וצריך להבין, למה מביא הרמב"ם כל האריכות ש"הוא המקום שבנה בו כו'", דמאי נפק"מ לדינא איכא?

גם צריך להבין, למה מחלק הרמב"ם הענין לשתי הלכות?

הביאור בזה, בשתי הלכות אלו מבאר הרמב"ם שני גדרים בדין מקומו המכוון של המזבח: (א) מקום המזבח (מכוון בזה ש)הוא בהר המורי'. ודין זה מסביר ומטעים הרמב"ם בהלכה א', מהכתובים, "ובמקדש נעקד יצחק אבינו שנאמר ולך לך אל ארץ המורי' ונאמר . . . ויחל שלמה . . . בהר המורי'", כלומר, מפני שבהר המורי' היתה עקידת יצחק, לכן הוא מקום המזבח.

ועוד זאת, (ב) מקום המזבח בהר המורי' גופא הוא "מכוון ביותר ואין משנין אותו ממקומו לעולם". ודין זה מבאר הרמב"ם בהלכה ב', "ומסרת ביד הכל שהמקום שבנה בו דוד ושלמה המזבח כו' הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח כו' והוא המקום שבנה בו נח", דהיינו מקום המזבח בהר המורי' גופא.

לפ"ז יומתק למה כתב הרמב"ם בהלכה א' "ובמקדש נעקד יצחק", ובהלכה ב' "שהמקום שבנה בו . . . המזבח . . . הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח כו'?"

הביאור, דין הא' במזבח (שמקומו מכוון בזה שהוא בהר המורי'), הוא מצד היותו עיקרו של בית המקדש, וכמ"ש הרמב"ם דהמ"ע ד"ועשו לי מקדש" הוא "לעשות בית לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות".

דין הב' במזבח (שמקומו מכוון בהר המורי' גופא), הוא מפני היותו מזבח, לא בשייכות לכללות המקדש.

עפ"ז יובנו השינויים והחילוקים בין הראיות שהרמב"ם

הלכות בית הבחירה ב-ג

לקוטי רמב"ם טו

[ג] הדיק במדות המזבח בתורה הוא חמור מאד וכך מקומי.¹

[ד] אמרו² "שלשה נביאים עלו עמהן מן הגולה אחד שהעיד להן על המזבח ואחד שהעיד להן על מקום המזבח ואחד שהעיד להן שמקריבין אף על פי שאין בית" וענין אמרם "על המזבח" שהוא העיד על דיוק מדתו כמו שאבאר³.

[ה] לא הזכיר כללות גובה המזבח מפני שהדבר מפורסם, לפי שלא ישתנה לא יוסיף ולא יחסר, אמרו⁴ "מזבח שעשה משה עשר אמות ושעשה שלמה עשר אמות ושעשו בני הגולה עשר אמות והכתיב (תרומה כז, א) שלש אמות קומתו, משפת המערכה ולמעלה"⁵.

[ו] כבר אמרנו כמה פעמים שכל האמות האמורות במשנה היא אמה בינונית והיא בת ששה טפחים, וכבר הזכרנו באחד עשר דמנחות⁶ שאמות מזבח הזהב וקרן המזבח והסוכב והיסוד הם באמה בת חמשה טפחים, ושאר מדות המזבח באמה בת ששה, כך בא בקבלה והרמז לכך ביחזקאל באמרו (מג, יג) "ואלה מדות המזבח באמות אמה אמה וכו'" אמרו בשלשה עשר רתוספת כלים⁷ "באמות שיהא למזבח שתי אמות מדות, יכול יהו כולן באמה של חמשה טפחים. תלמוד לומר באמות אמה וטופת, שתהא יתרה על חברתה טפח", כאלו יאמר שמקצתו מודר באמה קטנה ומקצתו באמה וטופח⁸.

מראי מקומות

בתורה (תרומה כז, א) ושלש אמות קומתו מקום המערכה בלבד. ושלש אמות קומתו דברים ככתבן דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר נאמר כאן רבוע ונאמר להלן רבוע מה להלן גובהו פי שנים כארכו אף כאן פי שנים כארכו. . אמר לו ר' יוסי והלא כבר נאמר ואת קלעי החצר ואת מסך שער החצר אשר על המשכן ועל המזבח מה משכן י' אמות אף מזבח י' אמות. . ומה ת"ל ושלש אמות קומתו משפת סוכב ולמעלה (זבחים נט, ב. ס, א). ומזבח שעשו בני הגולה. . מדת ארכו ורחבו שלשים ושתיים אמות על שלשים ושתיים המזבח הי' שלשים ושתיים על שלשים ושתיים (מדות פ"ג מ"א).

[ו] עשר אמות של גבה המזבח מהן באמה בת חמשה טפחים ומהן באמה בת ששה טפחים. ושאר כל אמות הבנין באמה בת ששה טפחים. ר' מאיר אומר כל האמות היו בינוניות חוץ ממזבח הזהב והקרן והיסוד ר' יהודה אומר אמות הבנין ששה טפחים ושל כלים חמשה (כלים פ"ז מ"י), וגבה כל המזבח נ"ח טפחים. מזבח כמה הוי חמשין ותמניא (מנחות צח, א).

ג. מדות המזבח מכוונות הרבה וצורתו ידועה איש מאיש. ומזבח שפנו בני הגולה כעין מזבח שעתידי להבנות עשוהו ואין להוסיף על מדתו ולא לגרע ממנה:

ד. ושלשה נביאים עלו עמהם מן הגולה. אחד העיד להן על מקום המזבח. ואחד העיד להן על מדותיו. ואחד העיד להן שמקריבין על המזבח הזה כל הקרבנות אף על פי שאין שם בית:

ה. מזבח שעשה משה ושעשה שלמה ושעשו בני הגולה ושעתידי להעשות בלן עשר אמות גבה כל אחד מהן. וזה הפתוח בתורה (תרומה כז, א) "ושלש אמות קומתו" מקום המערכה בלבד. ומזבח שעשו בני הגולה וכן העתידי להבנות מדת ארכו ורחבו ל"ב אמות על ל"ב אמות:

ו. עשר אמות של גבה המזבח מהן באמה בת חמשה טפחים ומהן

ביאור

[ה] ושלש אמות קומתו מקום המערכה. [פירוש, מקום הקמרה] הרמב"ם קורא את חלק המזבח שהוא מן הסוכב ולמעלה מקום המערכה⁹. ויש בגובהו שלש אמות.

ששה, כך בא בקבלה והרמז לכך ביחזקאל באמרו (מג, יג) "ואלה מדות המזבח באמות אמה אמה וכו'" אמרו בשלשה עשר רתוספת כלים⁷ "באמות שיהא למזבח שתי אמות מדות, יכול יהו כולן באמה של חמשה טפחים. תלמוד לומר באמות אמה וטופת, שתהא יתרה על חברתה טפח", כאלו יאמר שמקצתו מודר באמה קטנה ומקצתו באמה וטופח⁸.

ושלשה נביאים עלו עמהם מן הגולה. אחד העיד להן על מקום המזבח. ואחד העיד להן על מדותיו. ואחד העיד להן שמקריבין על המזבח הזה כל הקרבנות אף על פי שאין שם בית. אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן שלשה נביאים עלו עמהם מן הגולה אחד שהעיד להם על המזבח ואחד שהעיד להם על מקום המזבח ואחד שהעיד להם שמקריבין אף על פי שאין בית (זבחים סב, א).

[ה] מזבח שעשה משה. . עשר אמות גבה. . וזה הכתוב

ציונים הערות והנהגות

ח. פיה"מ מדות שם. ט. זבחים סב, א. י. פרטי דיוקי מדותיו (במשנה זו). הועתק לקמן ה"ז-ח. יא. פיה"מ שם. יב. הראב"ד בהשגות לקמן ה"ח. יג. ראה זבחים נט, ב. ס, א. [ואולי כן גרס הרמב"ם שם]. יד. פיה"מ שם. טו. מ"ה. טז. לפנינו בבא מציעא סוף פ"י [ולפני הרמב"ם לא היתה תוספתא כלים מחולקת לשלש בבות]. יז. פיה"מ מדות שם.

באמה בת ששה טפחים. ושאר כל אמות הבנין באמה בת ששה טפחים. וגבה כל המזבח ג"ח טפחים:

ז. וכך היתה מדתו וצורתו. עלה המשה טפחים וכנס המשה טפחים זהו יסוד. נמצא רחב שלשים אמה ושני טפחים על רחב שלשים אמה ושני טפחים. עלה שלשים טפחים וכנס המשה טפחים זהו סוכב [עלה י"ח טפחים זהו מקום המערכה²²] נמצא רחבו שמונה ועשרים אמה וארבעה טפחים על שמונה ועשרים אמה וארבעה טפחים [עלה י"ח טפחים וכונס לקרן זווית של הי"ח בנין חלול מרבע לכל ארבע קרנות²³] ומקום הקרנות אמה מזה ואמה מזה סביב. וכן מקום רגלי הכהנים אמה סביב. נמצא מקום המערכה רחבו עשרים וארבע אמות וארבעה טפחים על עשרים וארבע אמות וארבעה טפחים:

ח. גבה כל קרן וקרן חמשה טפחים. ורבע כל קרן אמה על אמה.

ביאור

[ז] נמצא רוחב ל' אמה וב' טפחים. פי' אחר שתגרע מן ל"ב אמות על ל"ב אמות, ה' טפחים מכל צד, נשאר ל' אמה וב' טפחים על ל' אמה וב' טפחים, והוא רוחב המזבח למעלה מן היסוד.

ובונס לקרן זווית בו'. פי' וכונס אמה, בשביל קרן זווית שהיתה על הי"ח טפחים של גובה המערכה; והקרן זווית הוא בנין חלול מרובע.

אמה מזה ואמה מזה בו'. פי' אמה מצד זה של הקרן, ואמה מצד האחר של הקרן, לכל ד' קרנות שהן "סביב" למזבח.

שה"סוכב באמה בת חמשה", וכיון שהדבר במדות כמו שאמרנו הרי ברור כי אמרו נמצא "שלשים על שלשים" הם שלשים ושני טפחים על שלשים ושני טפחים לפי שלא כנס אלא חמשה טפחים כמו שאמרנו. וכן אמרו "נמצא עשרים ושמונה על עשרים ושמונה" הם עשרים ושמונה וארבעה טפחים על עשרים ושמונה וארבעה טפחים, אלא שלא מנה את הטפחים מפני שהם פחות מאמה, אמרו²⁴ "כיון דלא האוי אמה לא חשיב לה" ודבר זה הוא שנתקיים²⁵.

[ח] וגובה כל קרן חמשה טפחים, אבל רבע הקרן הוא ששה על ששה. וגובה מקום המערכה שמונה עשר טפח²⁶.

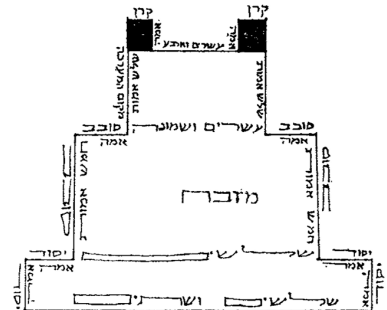
מראי מקומות

מ"א) וגבולה אל שפתה סביב זרת האחד (יחזקאל מג, יג) אלו קרנות (מנחות צז, ב).

וכן מקום רגלי הכהנים אמה סביב. נמצא מקום המערכה רחבו עשרים וארבע אמות וארבעה טפחים על עשרים וארבע אמות וארבעה טפחים. מקום הילוך רגלי הכהנים אמה מזה ואמה מזה נמצא עשרים וארבע על עשרים וארבע מקום המערכה (מדות פ"ג מ"א).

[ח] גבה כל קרן וקרן חמשה טפחים. ואלה מדות המזבח באמות אמה אמה וטופח וחיק האמה ואמה רוחב וגבולה אל שפתה סביב זרת האחד (יחזקאל מג, יג) חיק האמה זה יסוד, אמה רוחב זה סוכב, וגבולה אל שפתה סביב זרת האחד אלו

[ז] הנה נתבאר כי גבהו עשר אמות, אמה יסוד וחמש סוכב ושלוש מקום המערכה ואמה קרנות, לפי שכל קרן היא אמה על אמה על רום אמה, ואני אצייר אותו ואכתוב מדותיו באמות²⁷ כפי שנאמר במשנה זו, ואחר כך אחזור ואדייק מדותיו ואזכירם כפי שנתבאר בתלמוד בגמרא מנחות²⁸, ואף על פי שבלשון זה אפשר לתאר צורתו במחשבה תיאור שאין צריך עמו ציור בכתב, עם כל זאת אציירהו כפי שהבטחתי לתוספת ביאור, וזו היא צורת המזבח (ראה ציור):

ועתה אחזור לדייק מדותיו. והמתברר בתלמוד אחרי משא ומתן ארוך שגובה היסוד חמשה טפחים, וכך כניסתו, וגובה הסוכב שלשים טפח וכניסתו חמשה, ועל כניסת הסוכב בלבד הוא שאמרנו²⁹

[ז] עלה חמשה טפחים וכנס חמשה טפחים זהו יסוד. נמצא רחב שלשים אמה ושני טפחים על רחב שלשים אמה ושני טפחים. עלה אמה וכנס אמה זה היסוד נמצא שלשים על שלשים (מדות פ"ג מ"א), שלשים ושני טפחים הוי (מנחות צז, ב).

עלה שלשים טפחים וכנס חמשה טפחים זהו סוכב. נמצא רחבו שמונה ועשרים אמה וארבעה טפחים על שמונה ועשרים אמה וארבעה טפחים. עלה חמש וכנס אמה זה הסוכב נמצא עשרים ושמונה על עשרים ושמונה (מדות פ"ג מ"א), עשרים ושמונה וארבע טפחים הוי (מנחות צז, ב).

ומקום הקרנות אמה מזה ואמה מזה סביב. מקום הקרנות אמה מזה ואמה מזה נמצא עשרים ושש על עשרים ושש (מדות פ"ג

ציזנים הערות והגהות

יח. כלומר ללא הבחנה בין אמה בינונית לאמה קטנה (ר"י קאפח). יט. צז, ב-צח, א. כ. שם צז, ב. כא. שם. כב. פיה"מ שם. כג. בכ"י ליתא. כד. שם.

הלכות בית הבחירה ב ה-ט

לקוטי רמב"ם יז

שלוש מערכות של אש עושין בראש המזבח בכל יום, ראשונה מערכה גדולה שעליה מקריבין התמיד עם שאר הקרבנות, שניה בצדה קטנה שממנה לוקחין אש במחתה להקטיר קטורת בכל יום. שלישית אין עליה כלום אלא לקיים מצות האש^י שנאמר (צו ו, ב) "אש תמיד תוקד", כשמסדר עצי מערכה גדולה מסדרה במזרח המזבח, ויהיה מראה שהתחיל לסדר מן המזרח, וריח הוא בין

וארבע הקרנות חלולות היו מתוכן. וגבה מקום המערכה י"ח טפחים. נמצא חצי גבה המזבח כ"ט טפחים מסוף הסובב ולמטה^ז:

מ. וחוט של סקרה היה חוגר באמצע המזבח [כשישנה טפחים מסוף הסובב ולמטה^{מג}] להבדיל בין דמים העליונים לדמים התחתונים. ונמצא גבהו מן הארץ עד מקום המערכה תשע אמות פחות טפח^{מז}:

ביאור

[ט] עד מקום המערכה. פי' עד גובה מקום המערכה^ל.

הגזרים, וראשי הגזרים הפנימיים היו נוגעין בדרשן שבאמצע המזבח והוא הנקרא תפוח^י, ואחר שמסדר מערכה גדולה חוזר ובורר עצי תאנה יפים ומסדר מערכה שניה של קטורת מכנגד קרן מערבית דרומית משוכה מן הקרן כלפי צפון ארבע אמות ובה כמו חמש סאין גחלים, ובשבת עושין בה כמו שמונה סאין גחלים מפני שעליה מקטירין בכל שבת שני ביזכי לבונה של לחם הפנים^י, מערכה שלישית של קיום האש עושה אותה בכל מקום שירצה מן המזבח^{כח}.

ואחר כך גורפין את הדרשן במגריפות מכל צדדי המזבח, ומעלין אותו ערימה על גבי התפוח, וגורפין אותה הערימה בפסכתה, והוא כלי גדול שמחזיק לתך, ומורידין אותו למטה, וברגלים לא היו מורידין אותו אלא מניחין הערימה גבוהה באמצע המזבח מפני שהוא נוי למזבח^{ללא}.

והגזרין שעשה משה אמה אורכן ואמה רחבן ועביין כמחק גריש של סאה וכמותן עושין לדורות^{לבג}.

ובשלשה מקומות היו נותנין המלח . . ובראשו של מזבח . . ובראשו של מזבח מולחין הקומץ והלבונה ומנחות הנשרפות ועולת העוף^{לדלה}.

[ט] ודע כי המזבח אשר כל גבהו עשר אמות כמו שיתבאר לקמן^{לח}, הוא מסומן באמצעיתו בחוט של סקרא, וכל הדמים של הקרבנות הניתנין בחמש אמות העליונות מעל לאותו הסמון נקראין "הניתנין למעלן", וכל הניתנין תחת החוט הן "נתנין למטן". ובשלישי דמדות^{לט} אמרו על המזבח "וחוט של סקרא חוגרו באמצע להבדיל בין דמים העליונים ודמים התחתונים"^מ.

נמצא כלל גבהו חמשים ושמונה טפחים, החצי ממנו עשרים ותשעה, נמצא חוט של סקרא בששה טפחים נשארים מן הסובב, והוא מרחק אמה ממנו, ולפיכך אמרה הברייתא^{מא} בעולת העוף אשר דינה שתעשה למעלה כמו שנתבאר בשביעי דבחים, אמרה "עלה לכבש ופנה לסובב ובא לו לקרן דרומית מזרחית ומולק את ראשה וכו' ואם עשאה למטה מרגליו אפילו אמה אחת כשרה"^{מב} לפי שכבר נתבאר שהעומד על כניסת הסובב יהיה בין רגליו ובין חוט של סקרא המבדיל חצי גובה המזבח אמה אחת^{מב}.

מראי מקומות

נמצא חצי גבה המזבח כ"ט טפחים מסוף הסובב ולמטה. פלגי' המזבח כמה הוי עשרין ותשעה מקרנות עד סובב כמה הוו עשרין ותלתא כמה בציר לפלגי' דמזבח שיתא ותנן אם עשאה למטה מרגליו אפילו אמה אחת כשירה (מנחות צח, א).

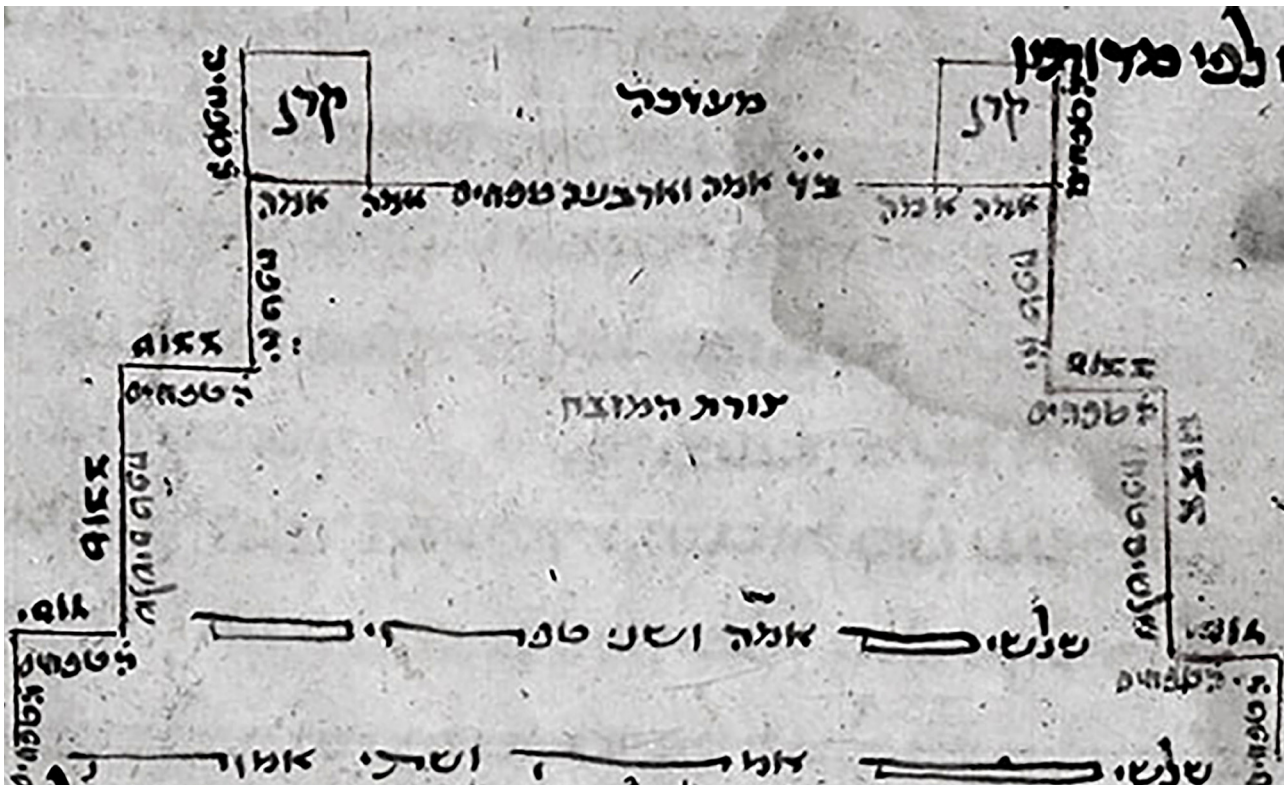
[ט] וחוט של סקרה היה חוגר באמצע המזבח . . להבדיל בין דמים העליונים לדמים התחתונים. וחוט של סקרא חוגרו באמצע להבדיל בין דמים העליונים לדמים התחתונים (מדות פ"ג מ"א).

קרנות . . חיק האמה בגובהה, אמה רוחב כניסה, גבולה אל שפתה סביב גובהה (מנחות צז, ב כפי גירסת השיטה מקובצת, והילקוט שמעוני יחזקאל שם).

וארבע הקרנות חלולות היו מתוכן. אמר רב כהנא אבנים של קרנות חלולות היו דכתיב (זכרי' ט) ומלאו כמזרק כזויות מזבח (זבחים נד, ב). ובשיטה מקובצת גרס: קרנות של מזבח חלולות היו, עיי"ש), וגובה מקום המערכה י"ח טפחים. ומביא מלבן שהוא כ"ח על כ"ח אמות וגובהו ג' אמות ומביא חלוקי כו' והוא מקום המערכה (זבחים נד, א).

ציונים הערות והגהות

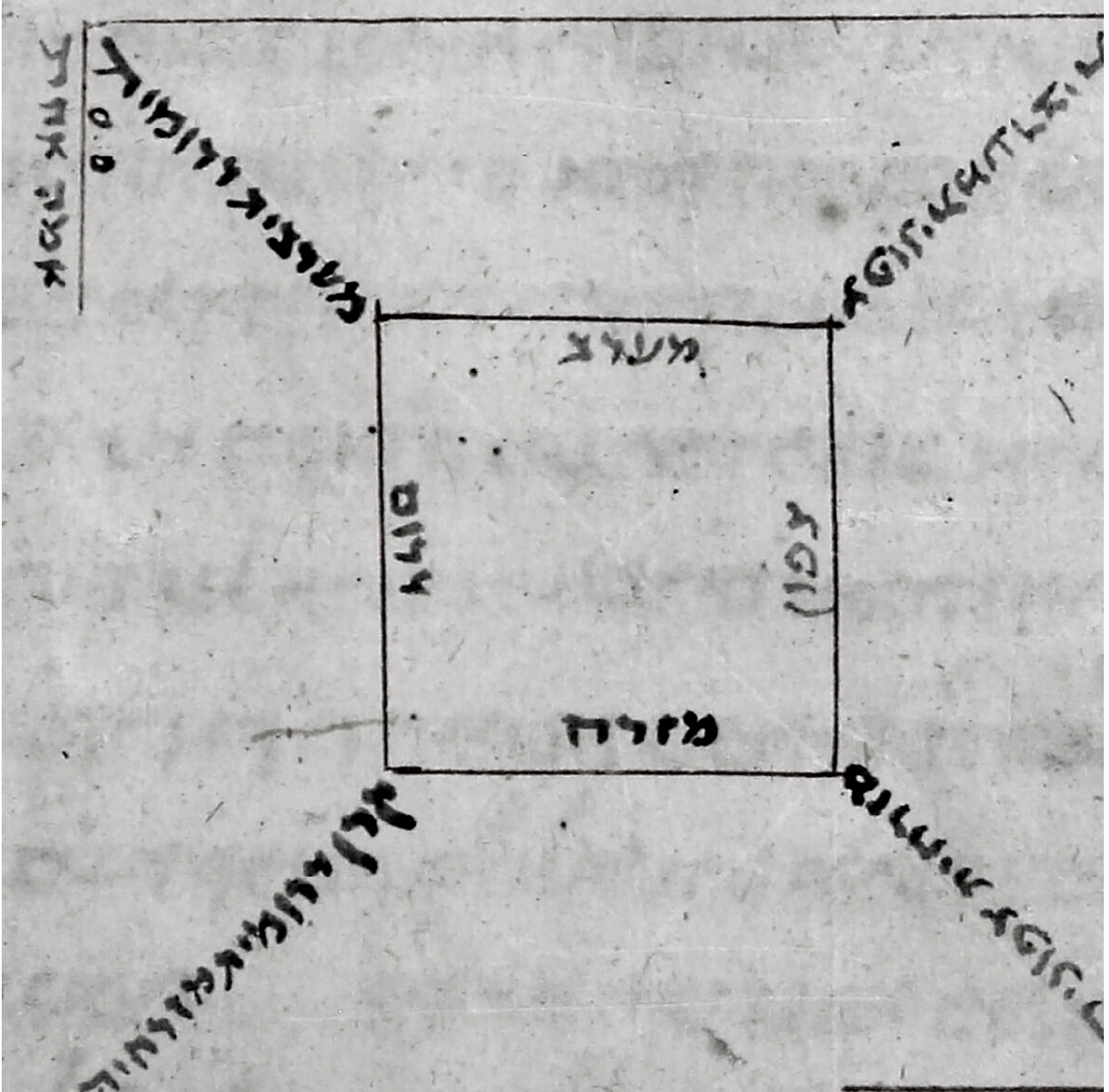
כה. יומא מג, ב (במשנה). מה, א. כו. תמיד כח, א (במשנה). כז. תמיד כח, א. וראה זבחים נח, א ואילך. יומא מה, ב. כח. יומא שם. כט. הל' תמידין ומוספין פ"ב הל' ד, ז, ח, ט. וכ"ה בפיה"מ תמיד פ"ב מ"ד. ל. תמיד כח, ב. לא. הל' תמידין ומוספין פ"ב הל' ג. וכ"ה בפיה"מ תמיד שם מ"ב. לב. זבחים סב, ב. לג. הל' איסורי מזבח פ"ז הל' ג. לד. מנחות כב, א. תוספתא מנחות פ"ו הל' ב. לה. הל' איסורי מזבח פ"ה הל' ג. לו. כס"מ. לז. בכ"י: נמצא חצי גובה המזבח בששה טפחים מסוף הסובב ולמטה. ובכ"י בא בתחלת ה"ט. לח. פיה"מ מדות פ"ג מ"א. לט. מ"א. מ. פיה"מ זבחים פ"ב מ"א. מא. הובאה בזבחים סד, ב. ובמנחות צז, ב. מב. פיה"מ מדות שם. מג. בכ"י ליתא. מד. בכ"י נוסף: וזו היא צורתו לפי מידותיו (ראה ציור בעמ' הבא).

ציור זה שייך להלכה ט'

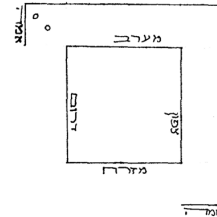
הלכות בית הבחירה

יט

ציור זה שייך להלכה יב

[י] וכבר הפלגנו בבאור מדות המזבח כפי מה שהוסק מלשונות המשנה והתלמוד והתוספתא, ואנחנו נמשיך בהשלמת הדברים בו, אמר אחר שבונים את היסוד מקיף מארבע הרוחות כמו שנזכר לעיל חוזרים וחותכים אותו משני צדדים כדי שיהא הקף היסוד למזבח בצורה זו, וזו צורתו (ראה ציור).

ומן הציור הזה יתבאר לך מה שנזכר כאן, ויתבאר לך שקרן דרומית מזרחית לא היה לה יסודי.

ודע שהסובב לא נקרא סובב אלא מפני שהוא סובב את המזבח מארבע רוחות בשלמות מה שאין כן היסודי.

. לוקח המחיתה ושל כסף היתה, והיא היתה נתונה במקצוע בין כבש למזבח במערבו של כבשנגבי.

י. יסוד המזבח לא היה מקיף מארבע רוחותיו כמו הסובב. אלא היה היסוד משוך כנגד כל רוח צפון ומערבי ואוכל בדרום אמה אחת ובמזרח אמה אחת. וקרן דרומית מזרחית לא היה לה יסוד:

יא. ובקרן מערבית דרומית היו שני נקבים כמין שני חטמין דקין. והן הנקראין שיתין שהדמים יורדין בהן ומתערבין באותה הקרן^ס באמה ויוצאין לנחל קדרון:

יב. ולמטה ברצפה באותו הקרן היה מקום אמה על אמה ומבלא של שיש וטבעת קבועה בה שבו יורדין לשיתין ומנקין אותו^ס:

ביאור

[יא] ובקרן מערבית דרומית. פי' ביסוד שאצל קרן מערבית דרומית.

ומתערבין באותה הקרן באמה. פי' דם הנשפך ביסוד מערבי, מתערב עם דם הנשפך ביסוד דרומי כשבאים באמת המים שכעורה.

[יב] לשיתין. הוא חלל קמץ שתחת היסוד, שזוחלין לשם הדמים שנשפכו על היסוד^מ ומשם הדמים זוחלין במזחילה שתחת הרצפה, אל האמה העוברת בעורה - כדלעיל הי"א^מ.

[יא] וכבר נתבאר בחמישי דבחים^י שכל שירי דמים יש מהם הנשפך על יסוד מערבי, ויש מהם הנשפך על יסוד דרומי, ולפיכך עשה שני הנקבים בקרן מערבית דרומית שביסוד כפי שציירנו בצורה זו^י.

"אמה", התעלה שהדמים נגרים בה אחרי שנזין על המזבח ויוצאין לנחל קדרון כמו שיתבאר לקמן^י. וכאשר יצא לנחל קדרון היה נמכר לגננין לזבל^ט.

כל שבעת ימי החג מנסכין את המים^ס על גבי המזבח^ס. ובקרן דרומית מערבית היה מנסך למעלה מחצי המזבח^ס והכל יורד לשיתין^ס. ושני ספלים של כסף היו שם. מערבי היה בו המים. ומזרחי היה בו היין של נסך. והיו מנוקבין כמין שני חוטמין דקין. ושל מים היה נקב שלו דק משל יין כדי שיכלה המים עם היין כאחד^ס.

[יא-יב] כבר הזכרנו כמה פעמים כי שיתין נקראין שני הנקבים שבהם יורדין יינות הנסחים, והם גם מתקבצים מתחת לארץ נקרא "שית"^ס.

מראי מקומות

[י] יסוד המזבח לא היה מקיף מארבע רוחותיו כמו הסובב. אלא היה היסוד משוך כנגד כל רוח צפון ומערבי ואוכל בדרום אמה אחת ובמזרח אמה אחת. היסוד הי' מהלך על פני כל הצפון ועל פני כל המערב ואוכל בדרום אמה אחת ובמזרח אמה אחת (מדות פ"ג מ"ב), וקרן דרומית מזרחית בו. וקרן מזרחית דרומית לא הי' לה יסוד (זבחים נג, ב).

ולמטה ברצפה באותו הקרן היה מקום אמה על אמה וטבלא של שיש וטבעת קבועה בה שבו יורדין לשיתין ומנקין אותו. ולמטה ברצפה באותה הקרן מקום הי' שם אמה על אמה וטבלא של שיש וטבעת היתה קבועה בה שבו יורדין לשיתין ומנקין אותו (שם פ"ג מ"ג).

[יא] ובקרן מערבית דרומית היו שני נקבים כמין שני חטמין דקין. והן הנקראין שיתין שהדמים יורדין בהן ומתערבין באותה הקרן באמה ויוצאין לנחל קדרון. ובקרן מערבית

ציונים הערות והגהות

מה. רע"ב במדות פ"ג מ"ב. מז. רע"ב במדות פ"ג מ"ב. מח. תפ"י במדות פ"ג אות כ"ח. מט. תפ"י שם אות כ"ה. נ. פיה"מ שם מ"א-ב. נא. פיה"מ שם מ"ב. נב. תמיד כת, ב. נג. הל' תמירין ומוספין פ"ב הי"ב. נד. מ"ג (בפיה"מ). נה. הציור הועתק לקמן ה"י. נו. פיה"מ מדות שם מ"ב. נז. מעילה פ"ג מ"ג. נח. פיה"מ זבחים פ"ח מ"ז. נט. פיה"מ מעילה פ"ג מ"ג. ס. סוכה מב, ב (במשנה). תוספתא זבחים פ"ג, ו. סא. ראה זבחים סג, א. סב. זבחים סג, א. סג. סוכה מט א-ב. סד. סוכה מח, א (במשנה) ואילך. סה. הל' תמירין ומוספין פ"י ה"ז-ז. סו. באותה הקרן. בכ"י ליתא. סז. פיה"מ מדות פ"ג מ"ג. סח. יורדין לשית ומנקין אותו. בכ"י נוסף: וזו היא צורתו (ראה ציור בעמ' קודם).

הלכות בית הבחירה ב יג-טו

לקוטי רמב"ם כא

[יג] והיה באורך שפועו [של הכבש] שלשים ושתים אמות, אבל אורך השטח שהוא תופס בארץ שלשים אמות בלבד, וזו צורתו

(ראה ציור) ורחבו שש עשרה אמות כמו שהזכיר, אם

תרצה לתארו בלבך בשלימות תתאר אותו בעזרה לדרום המזבח, ויהיה המקום שהוא תופס בעזרה מן הצפון לדרום שלוש אמות, אבל מן המזרח למערב רק שש עשרה אמות, וכאשר תמתח חוט מקצהו הדבק בארץ עד ראשו שכנגד קרנות המזבח יהיה שלשים ושתים אמות, ונראה לי שכבר הרביתי בו הרברים יותר ממה שצריך^א.

משנה: ובזקין מלח על גבי הכבש בשביל שלא יחליק. פירוש הרמב"ם: "בזקין", מפזרין וזורקין והוא מן (יחזקאל א, יד)

ובשלשה מקומות היו נותנין המלח . . ועל גבי הכבש מולחין האיברים^{עדי}.

[יד] אמרו בתלמודי^י "שני כבשים קטנים יוצאין מן הכבש שבהן פונין ליסוד ולסובב ומובדלין מן המזבח כמלוא נימה". ואמרו "ורבובה היתה למערבו" רוצה לומר מערב הכבש, היתה בעצם הכבש גומה שבה משליכין פסולי חטאת העוף, אמרו בתוספתא זבחים^י "חלון היתה שם במערבו של כבש אמה על אמה ורבובה היתה נקראת ששם זורקין פסולי חטאת העוף עד שתעבור צורתה ותצא לבית השריפה"^י.

מראי מקומות

וחלון היתה במערבו של כבש אמה על אמה ורבובה היתה נקראת. שבה נותנין פסולי חטאת העוף עד שתעבר צורתה ותצא לבית השרפה. ורבובה היתה במערבו ששם היו נותנין פסולי חטאת העוף (מדות פ"ג מ"ג). ר' ישמעאל בר' יוחנן בן ברוקא אומר חלון היתה שם למערבו של כבש ורבובה היתה נקראת ששם זורקים פסולי חטאת העוף שתעובר צורתה ותצא לבית השריפה (תוספתא זבחים פ"ז, ב). חלון היתה שם למערבו של כבש אמה על אמה רבובה היתה נקראת ששם נותנין חטאת העוף תעובר צורתה ותצא לבית השריפה (תוספתא תמורה פ"ד, ד).

[טו] ושני שלחנות היו במערב הכבש אחד של שיש שנותנין עליו את האיברים ואחד של כסף שנותנין עליו כלי השרת. שלשה עשר שולחנות היו במקדש . . ושנים במערב הכבש אחד של שיש ואחד של כסף, על של שיש נותנין את האיברים ועל של כסף כלי שרת (שקלים פ"ו מ"ד).

יג. וכבש היה פנוי לדרומו של מזבח. ארכו שלשים ושתים אמה על רחב ט"ז אמה והיה אוכל בארץ שלשים אמה מצד המזבח. ופורח ממנה אמה על היסוד ואמה על הסובב. ואויר מעט היה מפסיק בין הכבש למזבח כדי לתן האיברים למזבח בזריקה. וגבה הכבש תשע אמות פחות שתות עד פגג המערכה:

יד. ושני כבשים קטנים יוצאים ממנו שבהם פוניים ליסוד ולסובב ומבדלין מן המזבח כמלא נימא. וחלון היתה במערבו של כבש אמה על אמה ורבובה היתה נקראת. שבה נותנין פסולי חטאת העוף עד שתעבר צורתה ותצא לבית השרפה:

טו. ושני שלחנות היו במערב הכבש אחד של שיש שנותנין עליו את האיברים ואחד של כסף שנותנין עליו כלי השרת:

ביאור

[יג] ופורח ממנו אמה על היסוד. פי' שראש הכבש פורח על המקום שהיסוד ראוי להיות^{סט}.

[יד] שתעבור צורתה. פי' שתעבור רמיכת הכשרי^ע.

"כמראה הבזק", כלומר שהוא כמי שמזרק דבר מידו פעם אחרי פעם. "שלא יחליק", שלא יחליק עליו מחמת שמנונית הבשר הזב שם לפי שהיו גורשין את הבשר על גבי הכבש כמו שיתבאר במקומו במסכת תמיד^{ע"ג}.

[יג] וכבש היה בנוי לדרומו של מזבח. ארכו שלשים ושתים אמה על רחב ט"ז אמה. וכבש ה' לדרומו של מזבח שלשים ושתים על רחב שש עשרה (מדות פ"ג מ"ג).

והיה אוכל בארץ שלשים אמה מצד המזבח. ופורח ממנה אמה על היסוד ואמה על הסובב. תנן התם הכבש והמזבח ששים ושתים הני שיתין וארבעה הוו נמצא פורח אמה על היסוד ואמה על הסובב (זבחים סב, ב).

ואויר מעט היה מפסיק בין הכבש למזבח כדי לתן האיברים למזבח בזריקה. שאל ר' שמעון בן יוסי בן לקוניא את ר' יוסי אומר ה' ר"ש בן יוחי אויר יש בין כבש למזבח, אמר לו ואתה אי אתה אומר כן והלא כבר נאמר ועשית עולותיך הבשר והדם מה דם בזריקה אף בשר בזריקה (זבחים סב, ב עיי"ש).

[יד] ושני כבשים קטנים כו'. ושני כבשים קטנים יוצאין ממנו שבהן פוניין ליסוד ולסובב ומובדלין מן המזבח כמלא נימא (זבחים סב, ב).

ציונים הערות והגהות

סט. כס"מ. ע. פסחים לד, א רש"י. עא. פיה"מ לרמב"ם שם. עב. סוף פ"ד. עג. פיה"מ עירובין פ"י מ"ד. וכ"ה בהל' תמידין ומוספין פ"ו ה"ג. עד. מנחות כב, א. תוספתא מנחות פ"ו ה"ב. עה. הל' איסורי מזבח פ"ה ה"ג. עז. זבחים סב, ב. עז. פ"ז, ב. עח. פיה"מ לרמב"ם מדות פ"ג מ"ג.

[טז] וממה שאתה צריך לדעת שהמזבח הבנוי לא היה לו חלל כמו אותו שעשה משה רבינו, אלא הוא כולו אטום כפי שבארו בתיאור בנינו, אמרו"ט "כיצד בונין את המזבח מביא מלבן שלשים ושתים על שלשים ושתים וגבהו אמה, ומביא חלקי אבנים מפולמות גדולות וקטנות, ומביא סיד וזפת קוניא וממחה ושופך וזה הוא יסוד, ומביא מלבן שלשים על שלשים גבהו חמש אמות ומביא אבנים וכו' וזה הוא סובב, ומביא מלבן עשרים ושמונה על עשרים ושמונה וגבהו שלש אמות ומביא אבנים וכו' וממחה ושופך וזה הוא מקום המערכה, ומביא מלבן אמה על אמה וגבהו אמה וזה הוא מקום הקרנות, וכן לכל קרן וקרן"^א.

טז. כְּשִׁבוּנוֹ הַמְּזֻבַּח בּוֹנִין אוֹתוֹ כְּלוֹ אֶטוּם כְּמִין עֲמוּד וְאֵין עוֹשִׂין בוֹ חֲלָל כְּלָל. אֲלֵא מִבֵּיא אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת גְּדוּלוֹת וְקִטְנוֹת וּמִבֵּיא סִיד וְזָפֶת וְקוֹנֵיָא וּמִמְחָה וְשׁוֹפֵךְ לְתוֹךְ מִלְבָּן גְּדוֹל כְּמִדְתּוֹ וּבּוֹנָה וְעוֹלָה. וְנוֹתֵן בְּתוֹךְ הַבְּנִין גּוֹף שֶׁל עֵץ אוֹ אֶבֶן בְּקֶרֶן דְּרוֹמִית מְזַרְחִית כְּמִדַּת הַיִּסוּד. וְכֵן נוֹתֵן בְּתוֹךְ כָּל קֶרֶן וְקֶרֶן עַד שֵׁשׁ־שְׁלִים הַבְּנִין וַיְסִיר הַגּוֹפִים שֶׁבְּתוֹךְ הַבְּנִין כְּדֵי שֶׁתִּשְׁאָר קֶרֶן דְּרוֹמִית מְזַרְחִית בְּלֹא יִסוּד וַיִּשְׁאָרוּ הַקְּרָנוֹת חֲלוּלִין:

יז. אַרְבַּע קְרָנוֹת שֶׁל מִזְבֵּחַ וַיִּסוּדוֹ וְרִבּוּעוֹ מְעַכְבִּין. וְכָל מִזְבֵּחַ שֶׁאֵין לוֹ קֶרֶן יִסוּד וְכִבֵּשׁ וְרִבּוּעַ הָרִי הוּא פְּסוּל שֶׁאַרְבַּעְתָּן מְעַכְבִּין. אֲבָל מִדַּת אֲרָכּוֹ וּמִדַּת רְחִבּוֹ וּמִדַּת קוֹמָתוֹ אֵינֶן מְעַכְבִּין. וְהוּא שֶׁלֹּא יִפְחַת מֵאֵמָה עַל אֵמָה בְּרוּם שֶׁלֹּשׁ אֲמוֹת כְּשֶׁעוֹר מְקוּם הַמְּעַרְכָּה שֶׁל מִזְבֵּחַ מְדַבֵּר:

יח. מִזְבֵּחַ שֶׁנִּפְגַּם מִבְּנִינוֹ אִם נִפְגַּם מִבְּנִינוֹ טַפַּח פְּסוּל פְּחוֹת מִטַּפַּח כֶּשֶׁר וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה בְּנִשְׂאָר אֶבֶן פְּגוּמָה:

❦ ביאור ❦

[טז] וקונייא. ניתוך אבר"א. מלבן. דפוס מרובע, עשוי מארבע קרשים^א.

[יח] שלא יהיה . . אבן פגומה. פי' דאם נפגם אבן, נפסל בכדי חגירת צפורן, והא דכתב אם נפגם טפח פסול, היינו כשנפגם בסיד^א.

מראי מקומות

ויסוד וריבוע מעכבין (זבחים סב, א. תוספתא מנחות פ"ו, ו). וכל מזבח שאין לו קרן יסוד וכבש וריבוע הרי הוא פסול שארבעתן מעכבין. שכל מזבח שאין לו קרן וכבש ויסוד וריבוע פסול (זבחים שם. סוכה מט, א).

אבל מדת ארכו כו'. אבל מדת ארכו ומדת רחבו אין מעכבין (זבחים שם). והוא שלא יפחת מאמה על אמה ברום שלש אמות כשעור מקום המערכה של מזבח מדבר. א"ר מני ובלבד שלא יפחתנו ממזבח שעשה משה, וכמה אמר רב יוסף אמה, מחכו עלי' חמש אמות ארך וחמש אמות רוחב רבוע יהי' המזבח, אמר לי' אביי דלמא מקום מערכה קאמר מר (זבחים שם, עיי"ש), שלא יהי' מקום המערכה אלא אמה על אמה (ירושלמי שקלים פ"ו ה"ד).

[יח] מזבח שנפגם מבנינו אם נפגם מבנינו טפח פסול פחות מטפח כשר והוא שלא יהיה בנשאר אבן פגומה. וכמה פגימות המזבח כדי שתחגור בה צפורן מיתניבי כמה פגימת המזבח ר' שמעון בר יוחאי אומר טפח ר"א בן יעקב אומר בזית לא קשיא הא בסידא הא באבנא (חולין יח, א).

[טז] כשבונין המזבח בונין אותו כולו אטום כמין עמוד ואין עושין בו חלל כלל. אלא מביא אבנים שלמות גדולות וקטנות ומביא סיד וזפת וקוניא וממחה ושופך לתוך מלבן גדול כמדתו ובונה ועולה. ת"ש דתני לוי כיצד בונין את המזבח מביאין מלבן שהוא שלשים ושתים על שלשים ושתים וגובהו אמה ומביא חלוקי אבנים מפולמות בין גדולות בין קטנות ומביא סיד וקוניא וזפת וממחה ושופך וזה הוא מקום יסוד וכו' (זבחים נד, א).

ונותן בתוך הבנין גוף של עץ או אבן בקרן דרומית מזרחית כמדת היסוד. וכן נותן בתוך כל קרן וקרן עד שישלם הבנין ויסיר הגופים שבתוך הבנין כדי שתשאר קרן דרומית מזרחית בלא יסוד וישארו הקרנות חלולין. וכי תימא דגיז לי' אבנים שלמות כתיב, דמחית מידי מתותי' ושקיל לי', דאי לא תימא הכי הא דאמר רב כהנא אבנים של קרנות חלולות היו דכתיב ומלאי כמזרק כזויות המזבח הכא נמי אבנים שלמות אמר רחמנא, אלא דמחית מידי מתותי' ושקיל לי', ה"נ דמחית מידי מתותי' ושקיל לי' (זבחים נד, א-ב).

[יז] ארבע קרנות של מזבח ויסודו וריבועו מעכבין. קרן וכבש

ציונים הערות והגהות

עט. זבחים נד, א. פ. פיה"מ שם מ"א. פא. כס"מ. פב. כס"מ. פג. כס"מ.

הלכות בית הבחירה ג יח-ב

לקוטי רמב"ם כג

פרק שלישי

א. המנוחה מפרשת צורתה בתורה. וארבעה גביעים ושני פפתורים ושני פרחים היו בקנה המנוחה שנאמר (תרומה כה, לד) (ויקהל לז, ס) "ובמנוחה ארבעה גביעים משקדים כפתוריה ופרחיה". ועוד פרח שלישי היה סמוך לירכה של מנוחה שנאמר (בהעלותך ח, ד) "עד ירכה עד פרחיה".

[א] עמוד המנוחה עצמו היו בו ארבעה גביעים ושני כפתורים ושלושה פרחים, ולשון התורה (תרומה כה, לד) "ובמנוחה ארבעה גביעים משקדים כפתוריה ופרחיה", ומיעוט רבים שנים, הנה נתבאר שיש בה שני כפתורים ושני פרחים, והפרח השלישי סמוך לירכה והוא אמרו (בהעלותך ח, ד) "עד ירכה עד פרחיה" כלומר הכן אשר קראו ירך והפרח הסמוך לוי.

[ב] והיה לה [להמנוחה] שלש רגלים.

ומה שנאמר בתורה (תרומה כה, לג לד) "משוקדים" פירושו עשויה שקדים, והיא אומנות ידועה אצל אומני הנחשת שהם מכים בקורנס על המתכת עד שייעשה כולו שקדים שקדים, וזו מלאכה ידועה שאין צורך לתארה.

ב. ושלש רגלים היו לה. ושלשה כפתורים אחרים היו בקנה המנוחה שמהן יוצאים ששת הקנים. שלשה מצד זה ושלשה מצד זה. ובכל קנה וקנה מהן שלשה גביעים וכפתור ופרח. והכל משקדים כמו שקדים בעשיתן:

❁ ביאור ❁

[א] בקנה המנוחה. פי' בקנה האמצעי העולה זקוף כלפי מעלה. משוקדים. פי' מעשה ציור שקדים.

מראי מקומות

כלים פי"א מ"ז.

והכל משקדים. איסי בן יהודה אומר חמש מקראות בתורה אין להן הכרע שאת משוקדים מחר ארור וקם (יומא נב, א-ב), כמו שקדים בעשיתן. אמר הגאון כי משקדים כרמות שקדים (אבן עזרא תרומה כה, לג).

[א] ועוד פרח שלישי היה סמוך לירכה של מנוחה שנאמר (במדבר ח, ד) עד ירכה עד פרחיה. אמר רב שלמן כתיב עד ירכה עד פרחיה מקשה היא (מנחות כט, א עיי"ש).

[ב] ושלש רגלים היו לה. ואותן שלש רגלים שהמנוחה עומדת עליהן שמן בסיס (פירוש הגאונים על סדר טהרות מס' עומדת עליהן שמן בסיס).

ביאורי הרבי

שהכפתורים ופרחים שבששת הקנים צריכים להיות משוקדים, ולמה פסק הרמב"ם ש"הכל משוקדים" - גם הכפתורים ופרחים שבששת הקנים צריכים להיות משוקדים?

ויובן בהקדים, דלכאורה כללות הברייתא תמוהה ביותר: א) דאיך יתכן לומר שהתורה יאמר דין באופן שיגרום לספק איך להתנהג למעשה? ב) מדוע לא ביררו הספק במנוחה שעשה משה?

משאלות אלו מוכרח, שבמנורת משה היו "הכל משוקדים" (ולא מחמת ספיקא לחומרא, רק מצד שזהו הדין (מטעם המבואר לקמן).

ופירוש "אין לו הכרע" בברייתא, אינו שהוא ספק בדין, אלא הספק הוא בפירוש הכתובים, אם מילת משוקדים קאי למעלה או למטה, אבל בפועל המנוחה היתה "הכל משוקדים".

ונמצא, שפסק הרמב"ם "הכל משוקדים" אינה תוצאה מספק שנוולד בזמן מן הזמנים, אלא הוא הלכה ברורה. ומקורו מהברייתא שמכריח לומר "הכל משוקדים" - כנ"ל.

ציונים הערות והגהות

א. תרומה כה, לא רד"ה וקנה. ב. פיה"מ מנחות פ"ג מ"ז. ודלא כרש"י (בתרומה כה, לג) דפירש מצויירים. ג. פיה"מ מנחות פ"ג מ"ז. ד. שם. ה. שם.

פ"ג ה"ב

טעם הכל משוקדים

לאחרי שהרמב"ם מפרט מספר הגביעים כפתורים ופרחים, הן של "קנה המנוחה" והן של "ששת הקנים", מסיים: "והכל משוקדים כמו שקדים בעשיתן".

פירשו המפרשים (כס"מ בשם ר"י קורקוס), שמקורו בברייתא (יומא נב, סע"א ואילך) שמפרט חמשה כתובים ש"אין להם הכרע", ואחד מהם הוא הכתוב (תרומה כה, לד) "ובמנוחה" ("גופה של מנוחה" (רש"י) - קנה האמצעי) ארבעה גביעים משוקדים כפתורי ופרחי", ונסתפק להם אם "משוקדים" בהכתוב קאי על ה"גביעים" או על "כפתורי ופרחי". ומחמת הספק פסק הרמב"ם ש"הכל משוקדים".

אך הגביעים צריכים להיות משוקדים, ולא מחמת ספק הנ"ל, רק מקרא מלא דיבר הכתוב (שם לג) "שלשה גביעים משוקדים גו' כן לששת הקנים".

תמה המשנה למלך, דספק ברייתא הוא רק בכפתורים ופרחים שבקנה האמצעי של המנוחה, שהרי כתוב הנ"ל מדבר רק ע"ד קנה האמצעי של המנוחה, אבל אין ציווי כלל

ג. נמצאו כל הגביעים שנים ועשרים. והפרחים תשעה. והפתורים אחד עשר. וכלן מעבבין זה את זה ואפלו חסר אחד מן השנים וארבעים מעבב את כלן:

[ג] וכן כבר נתבאר לך מצויר זה^ט שמנין הגביעים עשרים ושנים, ומנין הפרחים תשעה, ומנין הכפתורים אחד עשר, אמרו^י "גביעים עשרים ושנים כפתורים אחד עשר פרחים תשעה מעבבין זה את זה", ואמרו^{יא} "גביעים כפתורים ופרחים מעבבין זה את זה"^{יב}.

ד. במה דברים אמורים בשעשאוה זהב. אבל שאר מיני מתכות אין עושין בה גביעים כפתורים ופרחים. וכן מנורה הפאה זהב תהיה בלה כפר עם גרותיה ותהיה בלה מקשה מן העשתות. ושל שאר מיני מתכות אין מקפידין על משקלה. ואם היתה חלולה פשרה:

ה. ואין עושין אותה לעולם מן הגרוטאות בין שהיתה של זהב בין שהיתה של שאר מיני מתכות:

ו. המלקחים והמחתות וכלי השמן אינן מכלל הכפר שהרי נאמר במנורה (תרומה כה, לא) (בהעלותך לו, יז) "זהב טהור" וחרז ואמר ומלקחיה ומחתתיה זהב טהור. ולא נאמר גרותיה זהב טהור מפני שהנרות קבועין במנורה והם מכלל הכפר:

❦ ביאור ❦

[ד] מן העשתות. פ' מן חתיכה שלימה. ואם היתה חלולה. ר"ל שאינו מקשה, אלא נעשה מכמה חתיחות. [ה] גרוטאות. היינו חתיכות של מתכת, ולא מקשה מחתיכה אחת. [ו] המלקחים. הם צבתים, שלוקחים בהם את התפילה מתוך השמן. המחתות. הם כפות שלוקחין בהן את האפר שבנר^{יג}.

מראי מקומות

משקלה. ואם היתה חלולה כשרה. מנורה ונרותי באות מן הכבר (מנחות פח, ב) כבר זהב טהור יעשה אותה את כל הכלים האלה באה זהב באה ככר אינה באה זהב אינה באה כיכר (מנחות כה, א) תנו רבנן מנורה היתה באה מן העשת ומן הזהב (שם).
וזה מעשה המנורה מקשה זהב באה זהב באה מקשה אינה באה זהב אינה באה מקשה (מנחות שם).
[ה] ואין עושין אותה לעולם מן הגרוטאות. עשאה מן הגרוטאות פסולה (מנחות שם).

[ג] נמצאו כל הגביעים שנים ועשרים. והפרחים תשעה. והכפתורים אחד עשר. ונמצאו גביעין עשרים ושנים כפתורים אחד עשר פרחים תשעה (מנחות כה, ב)
וכלן מעבבין זה את זה ואפלו חסר אחד מן השנים וארבעים מעבב את כלן. תשעה גביעים מעבבין זה את זה כפתורים מעבבין זה את זה גביעים כפתורים ופרחים מעבבין זה את זה (מנחות שם) גביע' כפתורי' ופרחי' מעבבין זה את זה (תוספתא מנחות פ"ו, ו).

[ד] במה דברים אמורים בשעשאוה זהב. אבל שאר מיני מתכות אין עושין בה גביעים כפתורים ופרחים. גביע' כפתורי' ופרחי' באה זהב באה גביעים כפתורים ופרחים אינה באה זהב אינה באה גביעים כפתורים ופרחים (מנחות כה, א).

וכן מנורה הבאה זהב תהיה כלה ככר עם נרותיה ותהיה כלה מקשה מן העשתות. ושל שאר מיני מתכות אין מקפידין על

ביאורי הרבי

לחלק באותו מנורה בין גביעים כפתורים ופרחים, ובין קנה האמצעי לששת בקנים, אלא פשוט הוא שכל חלקי המנורה צריכים להיעשות באופן של "משוקדים". וזה שהתורה גלתה שצריך להיות משוקדים רק בפרט אחד של המנורה, אין הכוונה בזה לאפוקי את השאר, אלא אדרבה, הכתוב באה ללמד מפרט זה על שאר הפרטים, כדמצינו בכמה מקומות.

וההסברה לזה, דהנה, "משוקדים" אינו פרט בצורת המנורה (ע"ד שצריך להיות גביעים כו' כך צריך להיות "משוקדים"), אלא כלשון הרמב"ם "והכל משוקדים כמו שקדים בעשייתן" - דין באופן עשיית המנורה, מצד נוי המנורה, לעשות צורת הגביע כו' בתכלית הנוי והיופי.

מזה מובן, שמאחר שהתורה מגלה שמצד נוי המנורה צריך להיות עשיית המנורה באופן של "משוקדים" - אין מקום

(ע"פ לקו"ש חכ"ו ע' 183 ואילך)

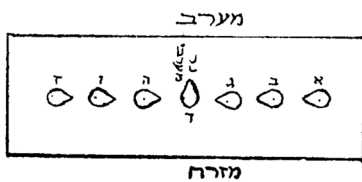
ציונים הערות והנהגות

ו. כס"מ. ז. כס"מ. ח. כס"מ. ט. הציור הועתק לקמן ה"י. י. מנחות כה, ב. יא. שם. יב. פיה"מ שם. יג. תרומה כה, לח רש"י.

הלכות בית הבחירה ג ז

לקוטי רמב"ם כה

[ח] ואני אצייר לך כאן אופן סדר שבעת הנרות היאך היו בין הצפון לדרום^י, ואכתוב אות נר כדי שיהא אפשר לרמוז עליו בקלות בעת הפירוש [של סדר הטבת הנרות], וזו היא צורתן (ראה ציור):

ופיות כל הנרות כלפי האמצעי אחד לגב השני כפי שהוא בציור, והנר הכתוב עליו ד' הוא נר מערבי אשר לא כבה משך זמן מסויים כפי שידוע^ט, והוא האמצעי ונקרא מערבי מפני שפיו לצד מערב, ועל סדר זה רמזו יתעלה באמרו (בהעלותך ח, ב) "אל מול פני המנורה יאירו וכו'", כלומר שיהו פיות כל הנרות כלפי זה האמצעי אשר פניו למערב^{טז}.

[ט] והגביע הוא כתבנית כוס אטום אלא שהשוליים שלו צרים, ואם תרצה אמור כחרוד "אסטואנה"^{יז} שנחתך מלמעלה מעט כנגד הכן, והכפתור הוא תבנית כדור שאין עגולו מדוייק אלא מאורך מעט קרוב לתבנית ביצת העוף. ופרח כתבנית נץ

ז. שבעת קני המנורה מעכבין זה את זה. ושבעת נרותיה מעכבין זה את זה בין שהיתה של זהב בין שהיתה של שאר מיני מתכות. וכל הנרות קבועים בקנים:

ח. ששת הנרות הקבועים בששת הקנים היוצאים מן המנורה בלן פניהם לנר האמצעי שעל קני המנורה וזה הנר האמצעי פניו כנגד קדש הקדשים והוא הנקרא נר מערבי:

ט. הגביעים דומין לכוסות אלכסנדריאה שפיהן רחב ושוליהן קצר. והכפתורים כמין תפוחים כרותיים שהן ארפין מעט כביצה ושני ראשיה פדין. והפרחים כמו פרחי העמודים שהן כמין קערה ושפתה כפולה לחוץ:

י. גבה המנורה היה שמונה עשר טפח. הרגלים והפרח שלשה טפחים. ושני טפחים חלק. וטפח שבו גביע כפתור ופרח. ומפחים

❁ ביאור ❁

[ח] פניהם לנר האמצעי. פי' הפתילות שלהם, פיהן מצודדות כלפי נר האמצעי^{יט}.
[ט] כרותיים. שם מקום^כ. ששני ראשיה כדין. פי' עגולין ככדור^{כא}. כמו פרחי העמודים. פרחים שמציירים בעמודים^{כב}.

מראי מקומות

פני המנורה יאירו מלמד שמצדד פניהם כלפי נר מערבי ונר מערבי כלפי שכניה ואמר רבי יוחנן מכאן שאמצעי משובח (מגילה בא, ב).

[ט] הגביעים דומין לכוסות אלכסנדריאה. וגביעין למה הן דומין כמין כוסות אלכסנדריים. (מנחות כח, ב)

והכפתורים כמין תפוחים כרותיים. כפתורים למה הן דומין כמין תפוחי כרותיים (מנחות כח, ב) (ובגרסת הערוך ערך תפוח: הברתיים). וראה שם סג, א).

והפרחים כמו פרחי העמודים. פרחים למה הן דומין כמין פרחי העמודין (מנחות כח, ב).

[י] גבה המנורה כו'. גובה המנורה הי' שמונה עשר טפח, הרגלים והפרח שלשה טפחים, ושני טפחים חלק, וטפח שבו גביע כפתור ופרח וטפחים חלק, וטפח כפתור ושני

מן הככר מנין לרבות נרותי' תלמוד לומר את כל הכלים האלה יכול שאני מרבה אף מלקחי' ומחתותי' תלמוד לומר אותה דברי רבי נחמי' (מנחות שם).

[ז] שבעת קני המנורה מעכבין כו'. שבעת קני המנורה מעכבין זה את זה ושבעת נרותי' מעכבין זה את זה (מנחות פ"ג מ"ז). בין שהיתה של זהב בין שהיתה של שאר מתכות. ואימא נמי באה זהב באה קנים אינה באה זהב אינה באה קנים ההוא פמוט מיקרי (מנחות כח, א). וכל הנרות קבועים בקנים. לא היתה זוה ממקומה (מנחות פח, ב), דקביעי נרות (שבת כב, ב).

[ח] ששת הנרות הקבועים בששת הקנים היוצאים מן המנורה כלן פניהם לנר האמצעי שעל קני המנורה. דתניא אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות מלמד שהיו מצדדין פניהם כלפי נר אמצעי (מנחות צח, ב), וזה הנר האמצעי פניו כנגד קדש הקדשים והוא הנקרא נר מערבי. דתניא אל מול

ציונים הערות והנהות

יד. במהדור"ק פירש כשיטת הראב"ד שנרות המנורה היו בין מזרח למערב וכן צייר, ובמהדורה שניה תיקן כלפינו. טז. שבת כב, ב. מנחות פו, ב. טז. פיה"מ תמיד פ"ג מ"ט. יז. הערת המתרגם (ר"י קאפח): עגול, רחב מלמטה והולך וצר כלפי מעלה (הערת ר"י קאפח בכלים פ"ג מ"ו על תיבת "האסטואנה"). יח. פיה"מ מנחות שם. יט. מנחות צח, ב רד"ה מצדד. כ. כס"מ. כא. בחולין סד, א רד"ה כד. כב. מנחות כח, ב רד"ה פרחי.

בציור זה שתדע ממנו תבנית הגביע בדקדוק כיון שכבר בארתי לך איתו, אלא הכוונה בו ידיעת מנין הגביעים והכפתורים והפרחים ומקומותם ושעורי מה שהיה בקנה המנורה שאין בו כלום, והמקומות שהיו בהם הכפתורים והפרחים, וכללותה היאך היתה וזו צורת כל זה (ראה ציור בעמ' הבא).

ודע שהכפתורים כולם שוים בשעורם וכן הגביעים כולם שוים, וכן הפרחים, ואמרו בשעור גבהי"י "גובהה של מנורה שמונה עשר טפח, הרגלים והפרח שלשה, וטפחים חלק, וטפח שבו גביע כפתור ופרח, וטפחים חלק, וטפח כפתור ושני קנים יוצאין ממנו אחד אילך ואחד אילך ונמשכין ועולין כנגד גובהה של מנורה, וטפח חלק, וטפח כפתור ושני קנים יוצאין ממנו אחד אילך ואחד אילך ונמשכין ועולין כנגד גובהה של מנורה, וטפח חלק, וטפח כפתור ושני קנים יוצאין ממנו אחד אילך ואחד אילך ונמשכין ועולין כנגד גובהה של מנורה, וטפח חלק,

וטפח כפתור ושני קנים יוצאין ממנו אחד אילך ואחד אילך ונמשכין ועולין כנגד גובהה של מנורה, וטפח חלק, ושלושה טפחים שבהן גביעים כפתורים ופרחים", וממה שציירנו יובן לך כל הלשון הזה^{כז}.

[יא] וכבר בארנו בשלישי רמנחות^{כח} שגובה המנורה שמונה עשר טפח, נמצא שהיא כגובה האדם בשוה, ולפיכך צריך להתרומם מעל הארץ ואחר כך יוכל להתקין את הנרות ולהדליקן כמו שהזכיר^{כט}.

הכז שיש בו דיון המנורה מניחו על מעלה שניה שבאבן המונחת לפני המנורה^ל.

[יב] מפורש בתורה שהשלחן (ויקהל לו, י) "אמתים ארכו ואמה רחבו". ר' יהודה אומר אמת כלים בת חמשה טפחים. ור' מאיר אומר כל אמה האמורה בתורה או בדברי חכמים הרי היא בת ששה טפחים חוץ ממזבח הזהב וקרן המזבח החיצון והסובב והיסוד שהם בת חמשה כמו שנבאר בשלישי מדות^מ. והלכה כר' מאיר^נ. ולכן כאשר נשים הנחת הלחם על השלחן כפי שאמר רוחב החלה לאורך השלחן הרי יהיה במלוא השלחן שתי חלות אחרי כפילת קצוותיהן כמו שאמר, ואחר כן נותן שנים על גבי השנים כדי שיהא משתים עשרה החלות שני סדרים שש בכל סדר אחת על גבי השניה, והוא אמרו (אמור כד, ו) "שתים מערכות שש המערכת"^{נא}.

מראי מקומות

הטבה. הניח את הכוז על מעלה שני' (תמיד שם).

[יב] השלחן היה ארכו שנים עשר טפח ורחבו ששה טפחים. ר' מאיר אומר השלחן ארכו שנים עשר ורחבו ששה (מנחות צו, א במשנה). [וראה שם צח, א. ירושלמי שקלים פ"ו ה"א. דר' יוחנן פסק כר"מ]. והיה מנח ארכו לארך הבית ורחבו לרחב הבית. וכן שאר כל הכלים שבמקדש ארכו לארכו של בית ורחבו לרחב הבית חוץ מן הארון שהיה ארכו לרחב הבית. תנו רבנן כל הכלים שבמקדש ארכו לארכו של בית חוץ מארון שארכו לרחבו של בית (מנחות צח, א).

ציונים הערות והנהגות

כג. מנחות כח, ב. כד. פיה"מ מנחות שם. כה. מ"ז. כו. פיה"מ תמיד פ"ג מ"ט. כז. תמיד פ"ג מ"ט. כח. פיה"מ תמיד פ"ו מ"א. כט. מ"א. ל. מנחות צז, א. לא. פיה"מ מנחות פ"א מ"ה. לב. הל' תמידין ומוספין פ"ג הי"ב. לג. מנחות צז, א רש"י. לד. נשתיירו שלשה טפחים שבהן שלשה גביעים כפתור ופרח. בכ"י נוסף: וזו היא צורתה (ראה ציור בעמ' כח).

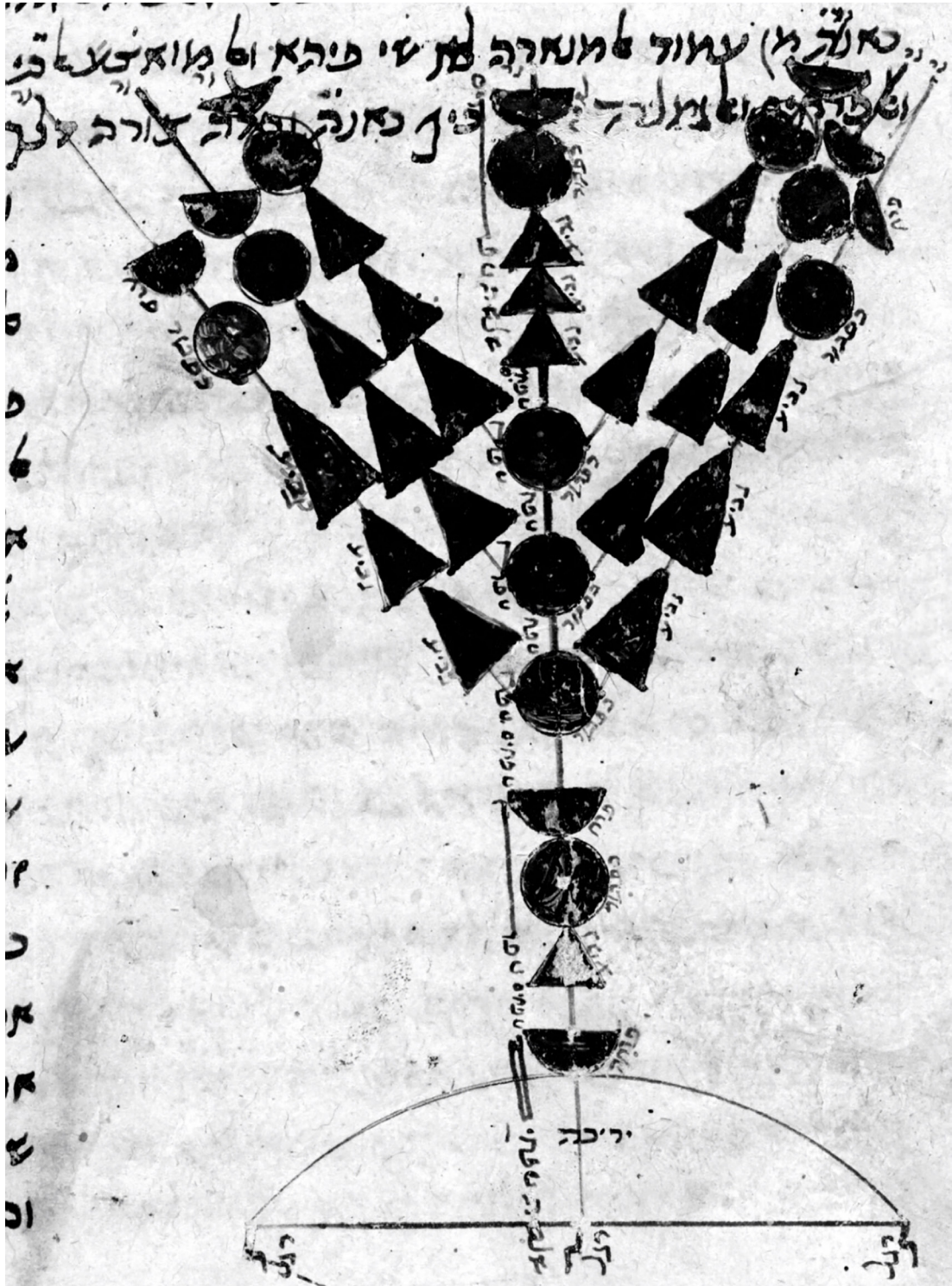
חלק. וטפח כפתור ושני קנים יוצאין ממנו אחד הילך ואחד הילך ונמשכים ועולין כנגד גבה המנורה. וטפח חלק. וטפח כפתור ושני קנים יוצאים ממנו אחד הילך ואחד הילך ונמשכין ועולין כנגד גבה המנורה. וטפח חלק. וטפח כפתור ושני קנים יוצאים ממנו אחד הילך ואחד הילך ונמשכין ועולין כנגד גבה המנורה. וטפחים חלק. ונשתיירו שלשה טפחים שבהן שלשה גביעים כפתור ופרח^ל:

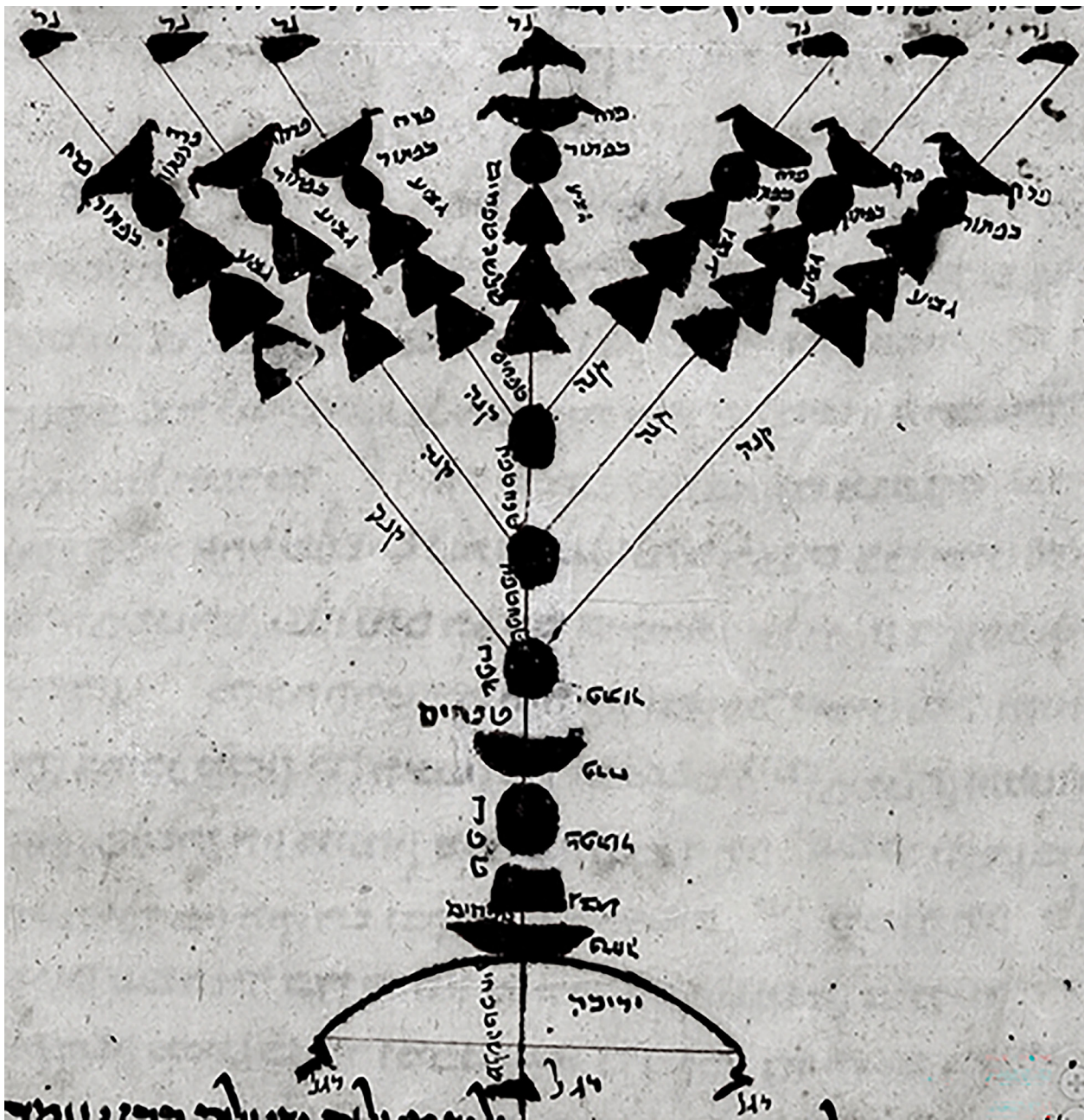
יא. ואבן היתה לפני המנורה ובה שלש מעלות שעליה כהן עומד ומיטיב את הנרות ומניח עליה כלי שמנה ומלקחיה ומחתותיה בשעת הטבה:

יב. השלחן היה ארכו שנים עשר טפח ורחבו ששה טפחים. והיה מנח ארכו לאורך הבית ורחבו לרחב הבית. וכן שאר כל הכלים

ביאור

[יא] ומיטב את הנרות. הדלקת הנרות, היא הטבתם^{כז}. [יב] לאורך הבית. היינו בין מזרח למערב^{כח}.

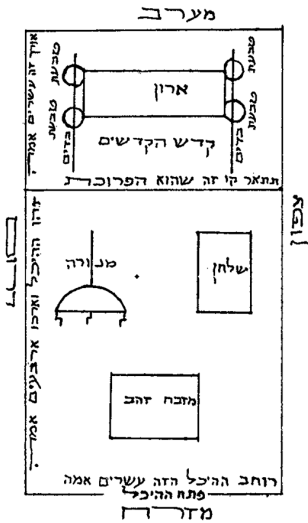

ציור זה שייך להלכה י

הלכות בית הבחירה ג יב-יג

לקוטי רמב"ם כט

וכל הכלים ארכן לאורך הבית חוץ מן הארון שארכו לרוחב הבית ליה והיתה הנחתו בקדש הקדשים כך (ראה ציור):

ומן הציור הזה יתבאר לך מקום השלחן והמנורה ומזבח הזהב היכן היו בהיכל, והיאך

שפמקדש ארכן לארכו של בית ורחבן לרחב הבית^{יב} חוץ מן הארון שהיה ארכו לרחב הבית. וכן גרות המנורה^{יג} פגגד רחב הבית בין הצפון ובין הדרום:

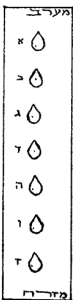
יג. ארבעה סניפין של זהב היו לשלחן מפצלין בראשיהן שהיו ביאור^{יד}

[יג] סניפין. כמין יתדות זהב, עומדין בארץ וגבוהים עד למעלה מן השלחן הרבה נא. מפוצלין. פי' ראשו מלמטה היה אחד ומתפצל מלמעלה לשני ראשים^{יז}.

היתה הנחת כל אחד מהן, ושמזבח הזהב יוצא מן השולחן המנורה, וריחוקו מן הדרום כריחוקו מן הצפון לילז.

משנה: מי שזכה בדשון המנורה נכנס ומצא שתי נרות דולקות, מרשן את השאר ומניח אלו במקומן. מצאן שכבו, מרשנן ומדליקן מן הדלוקין ואחר כך מרשן את השאר. פירוש הרמב"ם: כבר נתבאר בגמרא יומא^ט שהטבת הנרות והוא נקוי הנרות והבערת מה שנכבה מהן והחלפת הפתילות לא היה לשבעת הנרות בעת אחד, אלא הסדר הוא שמטיב חמש נרות ואחר כך עושה עבודה אחרת, ואחר כך חוזר ומטיב שתי הנרות הנשארות. ואני אצייר לך כאן אופן סדר שבעת הנרות היאך היו בין הצפון לדרום^ט, ואכתוב אות נר כדי שיהא אפשר לרמוז עליו בקלות בעת הפירוש, וזו היא צורתן (ראה ציור - לעיל עמ' כה). והנר הכתוב עליו ד' הוא נר מערבי אשר לא כבה משך זמן מסויים כפי שידוע^י, והוא האמצעי ונקרא מערבי מפני שפיו לצד מערב. אמר כי כאשר הוא נכנס להטיב את הנרות אם מצא שני הנרות שכתוב עליהן ז ו דולקים מניחם ומטיב חמש הנרות כמו שאמרנו, ואחר כך יעשה עבודה שיעשה וחוזר ומטיב שתי הנרות שהניח, ואם מצאם כבויים הרי זה מטיב חמשת הנרות שכתוב עליהם א ב ג ד ה ומניח השנים הדרומיים שכתוב עליהם ו ז^{יא} עד שיעשה העבודה שיעשה ויחזור להטיבן וזהו אמרו "ואחר כך מרשן את השאר"^{יב}.

משנה: מי שזכה בדשון המנורה, נכנס ומצא שתי נרות מערבין דולקין, מרשן את המזרחי ומניח את המערבי דולק, שממנו היה מדליק את המנורה בין הערבים. מצאו שכבה, מרשנו ומדליקו ממזבח העולה. פירוש הרמב"ם: אמרו "שתי נרות מערבין", היא דעת מי שסובר כי שבעת הנרות היו בין המזרח למערב סדורין אחד לגב חברו ונר מערבי השביעי כצורה זו (ראה ציור):

ואינה הלכה, ועל פי סברא זו הרחיה בני לשון זה^{יג}. וכבר בארנו בפרק השלישי^{יד} שהוא מטיב חמש נרות ויוצא, ואחר כך חוזר ומטיב שתי נרות הנשארות, ולכן אומר תנא זה^{יז} כי שתי הנרות שכתוב עליהן ז ו הם אשר משייד לאחורונה, ואם מצאם כבויים הרי הוא מדליקן ומטיב שלש נרות הסמוכים להם ומניח שתי הנרות המערביים עד שיחזור והם אשר כתוב עליהם א ב, ואם^י מצא עתה כשחזר שתי נרות אלו דלוקין הרי הוא מטיב את האחד שכתוב עליו ב והוא המזרחי ביחס לשני הכתוב עליו א, ומניח אותו שכתוב עליו א כמות שהוא כלומר שאינו מכבהו ומדליקו שנית אלא מתקנו בכך שמוציא את הפתילה ומוסיף על השמן וכיוצא בכך, כי מן המערבי והוא שכתוב עליו א כפי סברתו^י מדליק שאר הנרות בין הערבים, ואם מצא שכבר כבה נר מערבי אז מנקה אותו ונותן בו פתילה ומדליקו ממזבח העולה לא מנר משאר הנרות, לפי שנר מערבי זה והוא שכתוב עליו א לפי סברתו^י ממנו מדליקין שאר הנרות אם כבו, והוא אם כבה אין מדליקין אותו אלא ממזבח העולה^{יט}.

[יג] "מפוצלים מראשיהם" כצורה זו^י (ראה ציור)^י.

מראי מקומות

וכן נרות המנורה כנגד רחב הבית בין הצפון ובין הדרום. מנורה גופה צפון ודרום הוה מנחה (מנחות צח, ב)

[יג] ארבעה סניפין כו'. ארבעה סניפין של זהב היו לשלחן

מפוצלין מראשיהן שהיו סומכין בהן שתי המערכות של לחם הפנים שנים מסדר זה ושנים מסדר זה (מנחות פי"א מ"ו). והם הנאמרים בתורה (תרומה כה, כט) וקשותיו. קשותיו אלו סניפין (מנחות צז, א).

ציונים הערות והגהות

לה. מנחות צח, א. לו. במהרו"ק "משוך מעט לצד צפון" ונמחק ותוקן כלפנינו, וכ"ה מנחות צט א, יומא לג, ב. גם בציור היה משוך מעט לצפון ומחק ותיקן שיהא באמצע. לז. פיה"מ שם מ"ו. לח. לג, ב. לט. במהרו"ק "בין המערב והמזרח" ותיקן כלפנינו. מ. נסמן לעיל הערה טו. מא. במהרו"ק "שכתוב עליהם ז ו ה ר ג ומניח השניים המערביים שכתוב עליהם א ב" ותוקן כלפנינו. מב. פיה"מ תמיד פ"ג מ"ט. מג. בעת הכתיבה כתב הרמב"ם "נבנית משנה זו" ותיקן כלפנינו. מד. מ"ט (ממסכת זו). מה. במהרו"ק "ונתברר שם" ותיקן כלפנינו. מז. במהרו"ק "לפיכך אמר כאן אם" במקום "והם אשר כתוב עליהם א ב ואם" ותיקן כלפנינו. מז. במהרו"ק "כמו שבארנו" ותיקן כלפנינו. מח. "לפי סברתו" ליתא במהרו"ק. מט. פיה"מ תמיד פ"ו מ"א. נ. פיה"מ מנחות פי"א מ"ו. נא. תרומה כה, כט רש"י. נב. פירש ר"א בן הברמב"ם תרומה כה, כט. וע"פ הציור בפיה"מ מנחות פי"א מ"ו. נג. אורכן לאורכו של בית ורחבן לרוחב הבית. בכ"י: ארכן לאורך (ותו לא). נד. וכן נרות המנורה. בכ"י: וכן נרות המערכה.

סומכין בהן שתי המערכות של לחם הפנים. שנים מספר זה. ושנים מספר זה. והם הנאמרים בתורה (תרומה כה, כט) "וקשותיו":

יד. ושמונה ועשרים קנים של זהב כל אחד מהן פחצי קנה חלול היו לו. ארבעה עשר לסדר זה וארבעה עשר לסדר זה. והם הנקראים (תרומה כה, כט) "מנקיותיו". ושני הבזיכין שמניחין בהן הלבונה על השלחן בצד המערכות הן הנקראין (תרומה כה, כט) "כפותיו". והדפוסין שעושים בהם לחם הפנים הם הנקראים (תרומה כה, כט) "קערותיו":

טו. אלו הארבעה עשר קנים נותן החלה הראשונה על עצמו של שלחן ונותן בין ראשונה ושניה שלשה קנים. וכן בין כל חלה וחלה שלשה קנים. ובין ששית וחמישית שני קנים בלבד לפי שאין על הששית אחרת. נמצאו ארבעה עשר בכל מערכה ומערכה:

❦ ביאור ❦

[טו] ושני שולחנות. . מבפנים. לצד הבית. על פתח הבית. אצל פתח הקדשע.

שהוא בצדו ובקרבתו, כך אמרו בלבונה^{סא} "על (אמור שם) בסמוך". והלכה כאבא שאול^{סב}.

ונותנין בצד כל מערכה כלי שיש בו קומץ לבונה^{סג}, שנאמר (אמור כד, ז) "ונתתה על המערכת לבונה זכה". וכלי זה הוא הנקרא בזך. נמצאו שני קומצי לבונה בשני הבזיכין. ושוליים היו לבזיכין כדי שיניחום על השולחן^{סד}.

[טו] וזה שהם ארבעה עשר לכל סדר כפי שאבאר, נותן החלה האחת על השלחן כפי האופן שקדם ואחר כך יהיה עליה שלשה קנים מאותם הקנים ועל הקנים חלה שניה, ואחר כך שלשה קנים ועליהם חלה שלישית, ואחר כך שלשה קנים ועליהם חלה רביעית, ואחר כך שלשה קנים על החלה הרביעית ועליהם חלה חמישית, ואחר כך שני קנים על החלה החמישית ועל שני הקנים החלה הששית, ונותנים שני קנים בלבד בין החמישית לששית כיון שאין עליהם אלא חלה אחת בלבד^{סה}.

כל חלה מהן מרובעת שנאמר (ויקהל לה, ג) "לחם הפנים" שיהיו לו פנים רבים^{סו}. אורך כל חלה מהן עשרה טפחים. ורחבה חמשה טפחים. ורומה שבע אצבעות^{סז}. והשולחן אורכו שנים עשר טפח ורחבו ששה טפחים^{סח}. נותן אורך החלה על רוחב השולחן נמצאת החלה יוצאת שני טפחים מכאן ושני טפחים מכאן. וכופל את היוצא מכאן ומכאן וישאר בין שני הקצוות רוח באמצע. וכן מניח חלה על גבי חלה עד שעורך שש חלות. וכן עושה בצד המערכה שנייה שש חלות^{עא}.

מראי מקומות

מ"ה. עיי"ש.

[טו] אלו הארבעה עשר קנים נותן החלה הראשונה על עצמו של שלחן ונותן בין ראשונה ושניה שלשה קנים. וכן בין כל חלה וחלה שלשה קנים. ובין ששית וחמישית שני קנים בלבד לפי שאין על הששית אחרת. נמצאו ארבעה עשר בכל מערכה ומערכה. ארבעה חלות צריכות שלשה שלשה קנים העליונה אינה צריכה אלא שנים לפי שאין עלי' משאוי התחתונה אינה צריכה כל עיקר לפי שמונחת על טהרו של שולחן (מנחות צז, א).

[יד] ושמונה ועשרים קנים של זהב כל אחד מהן כחצי קנה חלול היו לו. ארבעה עשר לסדר זה וארבעה עשר לסדר זה ועשרים ושמונה קנים כחצי קנה חלול ארבעה עשר לסדר זה וארבעה עשר לסדר זה (מנחות פי"א מ"ו). והם הנקראים (תרומה כה, כט) מנקיותיו. ומנקיותיו אלו קנים (מנחות צז, א). ושני הבזיכין שמניחין בהן הלבונה על השלחן בצד המערכות הן הנקראין (תרומה כה, כט) כפותיו. והדפוסין שעושים בהם לחם הפנים הם הנקראים (תרומה כה, כט) קערותיו. קערותיו אלו דפוסין כפותיו אלו בזיכין (מנחות צז, א). אבא שאול אמר שם היו נותנין שני בזיכי לבונה של לחם הפנים (מנחות פי"א

ציונים הערות והגהות

נה. אמור כד, ה. נו. אמור שם ו. מנחות צח, א. תו"כ אמור שם. נז. עיין מנחות צז, א. נח. הל' תמידין ומוספין פ"ה ה"ב. נט. מנחות שם. ס. פיה"מ שם. סא. מנחות צז, א. סב. פיה"מ שם מ"ה. סג. מנחות צו, א (במשנה). סד. א. תו"כ אמור כד, ו. סד. פסחים סד, ב. תוספתא מנחות פי"א, ז. תו"כ שם. סה. הל' תמידין ומוספין פ"ה ה"ב. סו. מנחות צו, א. סז. פיה"מ שם מ"ו. סח. מנחות צד, סע"א ואילך. צו, א (במשנה). סט. מנחות צו, א (במשנה). ע. ראה ירושלמי שקלים פ"ו ה"א (ר"ר' יוחנן פסק כר"מ). ועיין פסחים קט, ב: אמתא באמתא היכי מטבלי (שו"ת נו"ב מהדו"ת האו"ח ב' קכב). מנחות צט, א (נו"ב שם). שבת צב, א: ואיבעית אימא מארון וכו'. עירובין ד, ב: מחיצות דאורייתא נינהו וכו'. סוכה ד, ב: ושאינה גבוהה עשרה טפחים מנלן וכו'. סנהדרין ז, א: ותניא ארון וכו'. עא. מנחות צה, ב (במשנה). עב. הל' תמידין ומוספין פ"ה ה"ט. עג. ע"פ רד"ה על במנחות צט, ב.

הלכות בית הבחירה ג טז-יח

לקוטי רמב"ם לא

[יז] ר' יהודה אומר אמת כלים בת חמשה טפחים. ור' מאיר אומר כל אמה האמורה בתורה או בדברי חכמים הרי היא בת ששה טפחים חוץ ממזבח הזהב. . שהם בת חמשה כמו שנבאר בשלישי מדות"ע. והלכה כר' מאיר עה"ע.

כבר ידעת שמזבח הקטורת הוא מזבח הזהב אשר בהיכל הממוצע בין השלחן והמנורה כפי שציירנו במנחות"ע וכפי שנצייר במדות"ע.

. . ומניחו בהיכל על כן הזהב שהיה שם . . ומניחו על כן הזהב שני שבהיכל"פ"א.

[יח] עשה [בן קטין] לו [להכיר] שנים עשר רדים כדי שיהיו כל הכהנים העובדים בתמיד מקדשין ידיהם ורגליהם כאחת"ב.

לפי שלא מנה שוחט כי השחיטה כשרה בזרים כמו שנתבאר"ב. וזורק הוא שמקבל את הדם. וכבר נתבאר כי שלשה עשר זכין בו הוצא מהם שוחט נשאר שנים עשר. והכור מכלי שרת וכשהיו בו המים נתקדשו ויפסלו בלינה כמו שיתבאר בכמה מקומות בסדר קדשים, ולפיכך עשה כלי חול שיהיה בו המים תמיד ויורד מאותו הכלי לכיור כדי הצורך ראשון ראשון ואותו הכלי נקרא "מכני"פ"ד.

וכבר נתבאר בשלישי דיומא"ה שבן קטין עשה כלי על הכיור שיהא מלא מים והיה חול כדי שלא יפסלו מימיו בלינה, כלומר שלא ילינו אחר שנתקדשו המים בכיור לפי שכל דבר שנתקדש בכלי שרת אם לן נפסל"י.

ושם"ב נתבאר שהמכני שעשה בן קטין הוא כלי העולה ויורד על ידי גלגל והוא אמרם"ה "מאי מכני גלגל דהוה משקעי ליה", והיה נשמע בסבוב אותו הגלגל קול גדול"ט.

מי כיור נפסלין בלינה כמו שבארנו"ז וכיצד היו עושין משקעין אותו במי מקוה או במעין ולמחר מעלין אותו או ממלאין אותו בכל יום בבקר"צא"ב.

מעין עיטם היו ממלאין הכיור"ג.

מראי מקומות

משליש הבית ולפנים היו מונחין ולא קשיא מר קא חשיב בית קדשי הקדשים בהדי היכל מר לא קא חשיב בית קדשי הקדשים בהדי היכל (מנחות צח, ב) שלחן נתון בצפון משליש הבית ולפנים משוכה מן הכותל שתי אמות ומחצה מנורה כנגדה ברום משליש הבית ולפנים משוכה מן הכותל שתי אמות ומחצה מזבח הזהב ממוצע בינתיים כנגד ב' בדי ארון ומשוך כלפי מזרח וכולם היו נתונים מחצי הבית ולפנים (תוספתא יומא פ"ב, יא כ"י וזינה).

[יח] הכיור היו לו שנים עשר דד כדי שיהיו כל הכהנים העוסקים בתמיד מקדשים ממנו כאחד. בן קטין עשה שנים עשר דד לכיור, שלא היו בו אלא שנים (יומא פ"ג מ"א), תנא כדי שיהיו שנים עשר אחיו הכהנים העוסקין בתמיד מקדשין ידיהן ורגליהן בבת אחת (יומא לז, א), ומוכני עשו לו שיהיו בה המים תמיד. והיא חל כדי שלא יהיו המים שבה נפסלין בלינה.

ציונים הערות והגהות

עד. מ"א. עה. מנחות צז, א. עו. פיה"מ שם מ"ה. עז. פ"א מ"ו. הועתק לעיל בהי"ב. עת. בסוף המסכת. הועתק לקמן ספ"ו. עט. פיה"מ תמיד פ"ו מ"ב. פ. יומא נח, א. פא. הל' עבודת יום הכיפורים פ"ד ה"ב. פב. יומא לז, א. פג. יומא פ"ב מ"ב. פד. פיה"מ יומא פ"ג מ"א. פה. מ"א. פו. פיה"מ תמיד פ"א מ"ד. פז. יומא לז, א. פח. שם. פט. פיה"מ תמיד פ"ג מ"ח. צ. הל' ביהב"ח פ"ג הי"ח. צא. יומא לז, א. צב. הל' ביאת המקדש פ"ה ה"י. צג. הל' ביאת המקדש פ"ה ה"טו. צד. פיה"מ יומא פ"ג מ"א.

טו. ושני שלחנות היו באולם מבפנים על פתח הבית. אחד של שיש נותנין עליו לחם הפנים בכניסתו. ואחד של זהב נותנין עליו לחם ביציאתו. שמעלין בקדש ולא מורדין:

יז. מזבח הקטרת היה מרבע אמה על אמה. והוא נתון בהיכל מכוון בין הצפון לדרום משוך בין השלחן והמנורה לחוץ. ושלשתן היו מנחין משליש ההיכל ולפנים כנגד הפרכת המבדיל בין הקדש ובין קדש הקדשים:

יח. הכיור היו לו שנים עשר דד כדי שיהיו כל הכהנים העוסקים בתמיד מקדשים ממנו כאחד. ומוכני עשו לו שיהיו בה המים

ביאור

[יח] ומוכני. כלי חול על הכיור, המלא מים, וממנו ממלאין הכיור"ד.

ביאור

תמיד. והיא חל כפי שלא יהיו המים שבה נפסלין בלינה שהכזיר
מכלי הקדש ומקדש וכל דבר שיתקדש בכלי קדש אם לן נפסל:

פרק רביעי

א. אכן היתה בקדש הקדשים במערכו שעליה היה הארון מנח.
ולפניו צנצנת המן ומטה אהרן. ובעת שפנה שלמה את הבית וידע
שסופו לחרב בנה בו מקום לגנוז בו הארון למטה במממוניות
עמקות ועקלקלות ויאשיהו המלך צוה וגנזו" במקום שפנה שלמה
שנאמר (דברי הימים ב לה, א) "ויאמר ללויים המבינים לכל ישראל
הקדושים לה' תנו את ארון הקדש בבית אשר בנה שלמה בן דוד

ביאור ☞

[א] ועקלקות. עקומות.

[א] משנה: משנטל הארון אכן היתה שם מימות נביאים הראשונים ושתייה היתה נקראת, וגבוהה מן הארץ שלש אצבעות ועליה היה נותן [הכהן גדול את המחטה ביום הכיפורים]. פירוש הרמב"ם: ופירוש "שתייה", יסוד, ולפי האמת מקום העבודה הוא יסוד העולם, וכמו שהזכירו בתחלת אבות א"ב.

וקבע [אברהם אבינו] הרוח שמתפללים כנגדה והגבילה לפאת מערב לפי שקדש הקדשים במערב, והוא ענין אמרם "שכינה במערב"? וכבר בארו ז"ל בגמרא יומא" שאברהם אבינו קבע את הרוח שפונים אליה בתפלה, כלומר, בית קדש הקדשים. וטעם הרב לדעתי כיון שהיתה ההשקפה

מראי מקומות

וגנזו (יומא נב, ב).

וגנזו עמו מטה אהרן והצנצנת ושמן המשחה. משנגזו ארון נגנזה עמו צנצנת המן וצלוחית שמן המשחה ומקלו של אהרן ושקד' ופרחי' (יומא נב, ב. הוריות יב, א. כריתות ה, ב. תוספתא סוטה פ"ג, ב) משנגזו הארון נגנזו עמו (תוספתא יומא פ"ב, יג). ואף אורים ותמים שהיו בבית שני לא היו משיבין ברוח הקדש. ולא היו נשאלין בהן. חמשה דברים שהיו בין מקדש ראשון למקדש שני ואלו הן ארון וכפורת וכרובים אש ושכינה ורוח הקדש ואורים ותומים (יומא כא, ב), משחרב בית המקדש בטלה מלוכה מבית דוד ובטלו אורים ותומים (תוספתא סוטה פ"ג, ג), משחרב בהמ"ק ראשון בטלו ערי מגרש ופסקו אורים ותומים (סוטה מח, ב), משמתו נביאים הראשונים בטלו אורים ותומים (סוטה פ"ט מ"ב).

אף הוא עשה מכני לכיור שלא יהו מימיו נפסלין בלינה (יומא שם פ"ג מ"א). וכל דבר שיתקדש בכלי קדש אם לן נפסל. ואי מייתי במקודשת איפסילו להו בלינה (סוכה ג, א).

[א] אכן היתה בקדש הקדשים. משנטל הארון אכן היתה שם מימות נביאים ראשונים (יומא פ"ה מ"א). שעליה היה הארון מנח. שמתחלה הי' עלי' ארון נתון (תוספתא יומא פ"ב, יב). ולפניו צנצנת המן ומטה אהרן. צנצנת המן וצלוחית של שמן המשחה ומקלו של אהרן שקד' ופרחי' וארגז שהשיבו פלשתים כבוד לאלהי ישראל כולם היו נתונים בבית קדש הקדשים (תוספתא יומא שם, יג).

ויאשיהו המלך צוה וגנזו. ומי גנזו יאשיהו גנזו מה ראה שגנזו ראה שכתוב יולך ה' אותך ואת מלכך אשר תקים עליך עמד

ביאורי הרבי

פ"ד ה"א

מקום הארון וגניזתו

הביאור יובן בהקדם, דהנה, בפרקים ג-ד דהלכות בית הבחירה מבאר הרמב"ם צורת הכלים, ובפרק ד' מבאר צורת הבית (כותלי הבית, היכל, שערים כו').

והנה, הרמב"ם קבע הלכה דידן - ע"ד גניזת הארון - בפרק ד' שבו מבאר צורת הבית ולא כלי המקדש, זאת אומרת, שלדעת הרמב"ם הארון אינו כלי הנמצא במקדש ככל כלי המקדש, כי אם הוא חלק מצורת הבית עצמו, כי ע"י הארון הוא השראת השכינה בבית המקדש כמ"ש (תרומה כה, כב) "ונועדתי לך שמה".

לפ"ז מתעוררת תמיהה גדולה, לפ"ז נמצא, שבבית שני שלא הי' שם הארון במקומו, לא הי' קדש הקדשים בשלימות, שהוא (לא רק פרט בהמקדש, אלא) אחד הדברים שהם "עיקר בבנין הבית"?

כתב הרמב"ם: "אכן היתה בקדש הקדשים במערכו שעלי' הי' הארון מונח ובעת שבנה שלמה את הבית וידע שסופו לחרב בנה בו מקום לגנזו בו הארון למטה במממוניות עמקות ועקלקלות ויאשיהו המלך צוה וגנזו במקום שבנה שלמה שנאמר (דברי הימים ב לה, א) ויאמר ללויים המבינים לכל ישראל הקדושים לה' תנו את ארון הקדש בבית אשר בנה שלמה בן דוד מלך ישראל אין לכם משא בכתף עתה עבדו את ה' אלהיכם וגו'. ואף אורים ותמים שהיו בבית שני לא היו משיבין ברוח הקדש כו'".

וצריך להבין, למאי נפק"מ כל אריכות הסיפור ע"ד גניזת הארון בספר היד - שהוא ספר הלכה?

ציונים הערות והגהות

א. פ"א מ"ב (ובפיה"מ). ב. פיה"מ יומא פ"ה מ"א. ג. ב"ב כה, א. ד. לע"ע לא מצאתי מקורו ביומא (כ"ה במהדרות קאפח. וראה יומא כת, ב). ה. וגנזו. בכ"י נוסף: אותן.

הלכות בית הבחירה ד א

לקוטי רמב"ם לג

המפורסמת בעולם אז עבודת השמש ושהיא האלוה, ואין ספק שהיו כל בני אדם פונים למזרח, ולפיכך פנה אברהם אבינו למערב בהר המזריה, כלומר במקדש, כדי שיהו אחוריו לשמש, הלא תראה ישראל בזמן רשעים וכפירתם ושיבתם לאותם ההשקפות הקדומות הנפסדות מה עשו, (יחזקאל ח, טו) "אחריהם אל היכל ה' ופניהם קדמה והמה משתחויתם קדמה לשמש", והבן דבר נפלא זה.

מִלֶּךְ יִשְׂרָאֵל אֵין לָכֶם מִשָּׂא פֶּתַף עִתָּה עֲבַדוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם וְגו'. וְנִגְנְו עִמּוּ מִטָּה אֲהַרְן וְהִצַּנְצַנְתָּ וְשָׁמֵן הַמִּשְׁחָה וְכָל אֱלוֹי לֹא חִזְרוּ בְּבֵית שְׁנִי. וְאַף אוֹרִים וְתַמִּים שֶׁהָיוּ בְּבֵית שְׁנִי לֹא הָיוּ מְשִׁיבֵין בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ. וְלֹא הָיוּ נִשְׁאָלִין בְּהֵן שְׁנַאֲמַר (עזרא ב, טו) (נחמיה ז, טו) "עַד עַמֵּד בְּהֵן לְאוֹרִים וְתַמִּים". וְלֹא הָיוּ עוֹשִׂין אוֹתָן אֱלֹא לְהַשְׁלִים שְׁמוֹנָה בְּגָדִים לְכַהֵן גְּדוֹל כְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה מְחַסֵּר בְּגָדִים:

ידוע כי ההם היו בונים היכולות לכוכבים ונותנים באותו ההיכל הצורה שהסכימו על עבודתה, כלומר צורה מיוחדת לכוכב מסויים או לחלק מן הגלגל, לפיכך נצטוונו אנו לבנות היכל לו יתעלה ונצניע' בו את הארון אשר בו שני לוחות הכוללים "אנכי" ו"לא יהיה לך", וכבר ידוע כי יסוד הדעה בנבואה קודם לדעה בתורה, כי אם לא יהא נביא אין תורה, ואין החזון בא לנביא כי אם באמצעות המלאך, (וירא כב, יא) "ויקרא מלאך ה'", (לך לך טו, ט יא) "ויאמר לה מלאך ה'", וזה רב מלספור, ואפילו משה רבנו תחלת נבואתו במלאך, (שמות ג, ב) "וירא מלאך ה' אליו בלבת אש", הנה נתבאר כי הדעה במציאות המלאכים קודמת לדעה בנבואה והדעה בנבואה קודם לדעה בתורה. וכיון שלא ידעו ה"צאבה" את מציאות ה' יתרומם ויתעלה, וחשבו כי המצוי הקדמון אשר לא ישיגהו העדר כלל הוא הגלגל וכוכביו, וכי כחות שופעים ממנו על הצלמים ומקצת האילנות כלומר האשרות, דמו כי הצלמים והאילנות הם המשרים חזון על הנביאים ומדברים עמהם בנבואה, ומודיעים להם מה יועיל ומה יזיק, כמו שבארנו לך.

ביאורי הרבי

הגניזה אינו סילוק הארון ממקומו, אלא נתינת הארון במקומו, ע"ד נתינת הארון בקדש הקדשים ע"י שלמה המלך:

"יאשיהו המלך צוה וגנוז . . שנאמר ויאמר ללוים המבינים לכל ישראל הקדושים לה" - יאשיהו המלך גנוז, ע"ד הכנסתו לקדש הקדשים ע"י שלמה המלך. והגניזה היתה ע"י "המבינים לכל ישראל הקדושים לה", ע"ד הכנסתו בימי שלמה דכתיב (מלכים א ח, ו) "ויביאו הכהנים את ארון ברית ה' למקומו".

"תנו את ארון הקדש בבית אשר בנה שלמה וגו'" - גניזת הארון אינו ענין דסילוק הארון במקומו, אלא אדרבה, נתינה בבית.

"אין לכם משא בכתף עתה עבדו את ה' אלהיכם" - למרות שהארון הוא במצב דגניזה, ובמילא "אין לכם" (את האפשריות של) משא בכתף, מ"מ "עבדו את ה' אלקיכם", כי ע"י גניזת הארון אין חסרון בהעבודה דבית המקדש, שהרי לא נחסר בבנין הבית.

ע"פ כהנ"ל יובן מדוע מסיים הרמב"ם כאן ע"ד האורים ותומים, דלכאורה מקומו בהלכות כלי המקדש:

כי בזה מביא הרמב"ם דוגמא ממה שנתבאר בתחלת ההלכה, שהארון ה' בשלימות בבית שני, אע"פ שלא ה' נראה בגלוי בבית המקדש, עד"ז הוא בהאורים ותומים בבית שני, שאע"פ ש"לא היו משיבין", שלא היו שומעים אותם, כי חסר בהגילוי שלהם מכפי שהי' בבית ראשון, מ"מ הם היו בשלימותם, ולכן השלימו את מנין הבגדים של הכהן גדול.

(ע"פ לק"ש חכ"א ע' 156 ואילך. שם ח"מ (א) ע' 246 ואילך)

וכדי לבאר תמיהה זו, מאריך הרמב"ם ע"ד גניזת הארון, שלפ"ז יובן שאף בבית שני לא חסר בבנין הבית.

הביאור בזה, גניזת הארון לא היתה סילוק הארון ממקומו, אלא אדרבה, מקום הגניזה גם היא מקום הארון. טעם הדבר, שלכתחילה נקבעו שתי מקומות לארון, אחד במקומו הגלוי בקדש הקדשים, ואחד במקום גנוז וסתום, ואותו מקום הרי הוא כחלק מקדש הקדשים. בבית שני שלא ה' הארון במקומו הגלוי בקדש הקדשים, ה' נמצא במקומו השני, הגנוז, שנתקדש ונחשב כחלק מקדש הקדשים.

והם הם דברי הרמב"ם בהלכה זו: בתחלת הענין מדגיש הרמב"ם, שמקומו השני של הארון נתקדש בקדושת קדש הקדשים:

"ובעת שבנה שלמה את הבית וידע שסופו לחרב בנה בו מקום לגנוז בו הארון למטה במטמוניות עמקות ועקלקלות" - דאילו בנה שלמה המקום בלא הידיעה לשם מה הוא בונה אותו, לא ה' מקדש אותו מקום בקדושת קדש הקדשים, ולכן הוצרך לידע ש"הבית יחרב (ולכן) בנה בו מקום לגנוז בו הארון" [וכמו שמדגיש הרמב"ם שהי' מקום מתאים לגניזה - "במטמוניות עמוקות ועקלקלות"], ובמילא מובן, ששלמה המלך קידש אותו מקום בקדושת קדש הקדשים.

בהמשך ההלכה מבאר הרמב"ם, שגניזת הארון במקום זה אינו ענין של בדיעבד, אלא כך נקבע לכתחילה:

"יאשיהו המלך צורה וגנוז" - בזה מודגש, שגניזת הארון לא ה' בזמנו של החורבן, אלא בזמן שבית המקדש לא ה' בסכנה כלל - כידוע תוקף ישראל בזמן יאשיהו.

ובהמשך ההלכה מבאר ברמב"ם, שהכנסת הארון במקום

ציונים הערות והגהות

1. מו"נ ח"ג פמ"ה. ז. הערת המתרגם (ר"י קאפח): אפשר לתרגם "ונתן", ת. כת עובדי אלילים מזמנים קדמונים, שהרמב"ם מתייחס להשקפותיהם במו"נ. ט. מו"נ ח"ג פכ"ט.

ב. בבית ראשון הָיָה כְּתֹל מְבַדֵּיל בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין קֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים עֲבִיּוֹ אִמָּה. וְכִיּוֹן שֶׁבָנוּ הַבַּיִת שְׁנֵי נִסְתַּפֵּק לָהֶם אִם עָבִי הַכְּתֹל הָיָה מְמַדֵּת הַקֹּדֶשׁ אוֹ מְמַדֵּת קֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים לְפִיכָּה עֲשׂוּ קֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים עֲבִיּוֹ עֲשָׂרִים אִמָּה תְּמִימוֹת וְעֲשׂוּ הַקֹּדֶשׁ אַרְבָּעִים אִמָּה תְּמִימוֹת וְהִנִּיחוּ אִמָּה יִתְרָה בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין קֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים וְלֹא בָּנוּ כְּתֹל

משטותיהם בנביאי הבעל ונביאי האשרה. וכאשר נתברר האמת לחכמים, ונודע בהוכחה שיש שם מצוי שאינו גוף ולא כח בגוף הוא האלוה האמת, והוא אחד, ושיש שם גם נמצאים אחרים נבדלים שאינם גופים, והם אשר שפעה עליהם מציאותו יתעלה והם המלאכים כמו שבארנו. וכל הנמצאים הללו מחוץ לגלגל וכוכביו, נודע בכירור כי אותם המלאכים הם אשר מנבאים את הנביאים באמת, לא הצלמים והאשרות. הנה נתבאר במה שהקדמנו כי הרעה במציאות המלאכים נספחת לדעה במציאות ה', וכי בכך תתקיים הנבואה והתורה, ולחזוק הרעה ביסוד הזה יתעלה לעשות על הארון צורת שני מלאכים^ב לבסס מציאות המלאכים בדעת ההמון, שהיא השקפה אמתית שניה לדעה במציאות ה', והוא המקור לנבואה ולתורה, ומבטל עבודה זרה כמו שבארנו. ואלו היתה צורה אחת כלומר צורת כרוב אחד, היה בכך מקום הטעיה, והיו מדמים כי הצורה הזו האלוה הנעבד כמו שהיו עובדי עבודה זרה, ושגם המלאך פרט יחיד^ג, ואז יביא הדבר לשניות מסוימות, וכיון שנעשו שני כרובים עם האמירה בפירוש (ואתחנן ו, ד) "ה' אלהינו ה' אחד" נתקיימה השרשת ההשקפה במציאות המלאכים ושהם רבים, והבטחנו^ד שלא יטעו בהם שהם אלוה, כי האלוה אחד, והוא ברא את הרבוי הזה^{טו}.

הנמצאים הללו מחוץ לגלגל וכוכביו, נודע בכירור כי אותם המלאכים הם אשר מנבאים את הנביאים באמת, לא הצלמים והאשרות. הנה נתבאר במה שהקדמנו כי הרעה במציאות המלאכים נספחת לדעה במציאות ה', וכי בכך תתקיים הנבואה והתורה, ולחזוק הרעה ביסוד הזה יתעלה לעשות על הארון צורת שני מלאכים^ב לבסס מציאות המלאכים בדעת ההמון, שהיא השקפה אמתית שניה לדעה במציאות ה', והוא המקור לנבואה ולתורה, ומבטל עבודה זרה כמו שבארנו. ואלו היתה צורה אחת כלומר צורת כרוב אחד, היה בכך מקום הטעיה, והיו מדמים כי הצורה הזו האלוה הנעבד כמו שהיו עובדי עבודה זרה, ושגם המלאך פרט יחיד^ג, ואז יביא הדבר לשניות מסוימות, וכיון שנעשו שני כרובים עם האמירה בפירוש (ואתחנן ו, ד) "ה' אלהינו ה' אחד" נתקיימה השרשת ההשקפה במציאות המלאכים ושהם רבים, והבטחנו^ד שלא יטעו בהם שהם אלוה, כי האלוה אחד, והוא ברא את הרבוי הזה^{טו}.

עשו בבית שני אורים ותומים כרי להשלים שמנה בגדים ואע"פ שלא היו נשאלין בהן. ומפני מה לא היו שואלין בהן מפני שלא היתה שם רוח הקודש^{טו} וכל כהן שאינו מדבר ברוח הקודש ואין שכינה שורה עליו אין נשאלין בו^{יח}.

[ב] מבואר בכתוב בבית ראשון (מלכים א, ו, ב) "אורך ההיכל ששים ורחבו עשרים", והיה קדש הקדשים בו השליש כמו המשכן והוא עשרים אמה, וההיכל ארבעים, והכותל המבדיל בין ההיכל וקדש הקדשים והוא הנקרא "טרקסין" היה בו פתח ועליו פרוכת אחת, והיה להם ספק בבית שני בעובי כותל הטרקסין אם היה מכלל הארבעים של היכל ויהיה אם כן מרחק הפרוכת מכותל

מראי מקומות

הוא ההיכל לפני הרא אמרה מבפנים אמר ל' ר' מנא והכתיב ויעש את בית קדש הקדשים עשרים אמה אורך ועשרים רוחב הרא אמרה מבחוץ (ירושלמי כלאים פ"ח ה"ד וירושלמי יומא פ"ה ה"א), א"ר נתן אמר טרקסין לא הכריעו בו חכמים אי כלפנים אי כלחוץ. . משום דכתיב והבית אשר בנה המלך שלמה לה'

[ב] בבית ראשון היה כתל מבדיל בין הקדש ובין קדש הקדשים עביו אמה. וכיון שבנו הבית שני נסתפק להם אם עבי הכתל היה ממדת הקדש או ממדת קדש הקדשים. מהו ואמה טריקסין רבי יונה בוצרייה אמר טריכסון מה מבפנים מבחוץ אמר רבי יוסי מן מה דכתיב וארבעים אמה ה' הבית

ביאורי הרבי

גם צריך להבין, בבית שני הוסיפו אמה יתירה (הפסק) בין הקדש וקדש הקדשים, שהאמה טרקסין ה' מקום בפני עצמו, ולא כחלק מהקדש או קדה"ק, משא"כ בבית ראשון ה' האמה טרקסין חלק מהקדש או קדה"ק; ולכאורה איך היו רשאים להוסיף על מדת הבנין, והרי "הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל"?

והנה בהמשך דבריו כתב הרמב"ם: "אבל במקדש ראשון לא היתה שם אלא פרכת אחת בלבד שנאמר (תרומה כו, לג) והבדילה הפרכת לכם וגו'". ופירש הכסף משנה ש"מקדש ראשון" קאי על המשכן. וצריך להבין, למה הוצרך הרמב"ם לסיים בזה?

והביאור יובן בהקדם - ביאור גדרה של אמה טרקסין לדעת הרמב"ם. דהנה, בתפקידו של הפרוכת מצינו חילוקי לשונות בכתובים, בציווי הראשון נאמר "והבדילה הפרוכת לכם בין

פ"ד ה"ב

אמה טרקסין

כתב הרמב"ם: "בבית ראשון ה' כתל מבדיל בין הקדש ובין קדש הקדשים עביו אמה וכיון שבנו הבית שני נסתפק להם אם עובי הכותל ה' ממדת הקדש או ממדת קדש הקדשים לפיכך עשו קדש הקדשים עביו עשרים אמה תמימות ועשו הקדש ארבעים אמה תמימות והניחו אמה יתרה בין הקדש ובין קדש הקדשים ולא בנו כתל בבית שני אלא עשו שתי פרוכות אחת מצד קדש הקדשים ואחת מצד הקדש וביניהן אמה כנגד עובי הכותל שהי' בראשון".

וצריך להבין, מאחר שלא בנו כותל בבית שני, למה הצוטרכו להניח אמה יתירה כנגד עובי הכותל, ולא די בעשיית פרוכת אחת בין הארבעים אמה דקדש ועשרים דקדש הקדשים?

ציונים הערות והנהות

י. הערת המתרגם (ר"י קאפח): אפשר לתרגם "נפרדים", וכ"ה לשון הרמב"ם בספר היר. יא. כלומר ורכם מגיע החזון לנביאים (ר"י קאפח). יב. תרומה כה יח. יג. כלומר, שלא יחשבו וידמו כי המלאך הוא פרט יחיד, כי במין הוא יחיד, כמו יתר הרבים בפרטיהם וביחידיהם שהם יחידים במינם, כעין מין האדם, מין הסוס. וכבר ידוע כי המין אינו במציאות מחוץ למחשבה. והרבו במלאכים הוא במעלותיהם והיותם זה עלת זה, ובלעדי זאת לא שייך רבוי בפרט כי המופשט אינו נכלל תחת המספר ואינו כניע לו, והרברים אמורים לפי ההנחות העקרוניות של הרמב"ם (ר"י קאפח). יד. כלומר ועל ידי שעשינו שנים אנו בטוחים (ר"י קאפח). טו. מו"נ ח"ג פמ"ה. טז. קידושין לא, א. ראה אוה"ג ברכות, התשובות, סי' ד. ו (ע' 3-6). יז. יומא ער, ב. יח. הל' בלי המקדש פ"י ה"י.

הלכות בית הבחירה ד ב

לקוטי רמב"ם לה

מערבי עשרים ואחת אמות או שהיה מקודש הקדשים ויהיה עובי הפרוכת בשליש בדיוק, ולפיכך עשו עובי הכותל מחוץ למדת ההיכל וקדש הקדשים, ותלו עליו פרוכת מבפנים ופרוכת מבחוץ כדי שיהא הטרקסין בין שתי פרוכות, ונמצא

בבית שני אלא עשו שתי פרוכות אחת מצד קדש הקדשים ואחת מצד הקדש וביניהן אמה כנגד עבי הכתל שהיה בראשון. אבל במקדש ראשון לא היתה שם אלא פרוכת אחת בלבד שנאמר (תרומה

כו, לג) "והבדילה הפרוכת לכם" וגו'.

ביניהם אמה כמו שבארנו בחמישי דכפורים יט.

מקדש ראשון היתה בו פרוכת אחת, ומקדש שני היו בו שתיים מחמת ספק שנפל להם בזמן בנינו, ונבאר את זה במקומו במסכת מדות כא. ור' יוסי נתברר לו אותו הספק ודעתו שמקום הפרוכת היה באופן כך וכך, וזהו ענין אמרו "לא היתה שם אלא פרוכת אחת", ונבאר כל זה במקומו. ואמרו עד שהוא מגיע לארון, כלומר למקום ארון, לפי שבבית ראשון שהיה שם ארון לא היתה שם אלא פרוכת אחת, ואינו מתאר כאן אלא סדר בית שני שלא היה שם ארון והיו שם שתי פרוכות יי.

מראי מקומות

והבדילה הפרוכת לכם וגו'. שתי הפרוכות המבדילות בין הקדש ובין קדש הקדשים וביניהן אמה, ר' יוסי אומר לא הי' שם אלא פרוכת אחת שני' והבדילה הפרוכת לכם בין הקדש ובין קדש הקדשים (יומא פ"ה מ"א) שפיר קאמר להו ר' יוסי לרבנן ורבנן אמרי לך הני מילי במשכן אבל במקדש שני כיון דלא הואי אמה טרקסין ובמקדש ראשון הוא דהואי ואסתפקא להו לרבנן . . אי כלפנים אי כלחוץ ועבוד שתי פרוכות (יומא נא, ב).

ששים אמה ארכו ועשרים רחבו ושלשים אמה קומתו וכתוב וארבעים באמה הי' הבית הוא ההיכל לפני וכתוב ולפני הדיבור עשרים אמה אורך ועשרים אמה רוחב ועשרים אמה קומתו ולא ידעין אמה טרקסין אי מהני עשרים ואי מהני ארבעים (יומא נב, א). ולא בנו כתל בבית שני אלא עשו שתי פרוכות אחת מצד קדש הקדשים ואחת מצד הקדש וביניהן אמה כנגד עבי הכתל שהיה בראשון. אבל במקדש ראשון לא היתה שם אלא פרוכת אחת בלבד שנאמר (תרומה כו, לג)

ביאורי הרבי

לשני, אלא צריך להיות מקום בפני עצמו, שהוא כעין "מוצע" בין הקדש וקדה"ק המבדיל ביניהם.

עפ"י מובן למה היו חייבין להניח מקום אמה זו בבית שני, כי הוא אחד מגדרי "בית המקדש", שצריך להיות מקום - רוחב אמה - בין הקדש וקדש הקדשים להבדיל ביניהם.

וענין זה מודגש בלשון הרמב"ם: "בבית שני . . עשו שני פרוכות אחד מצד הקדש ואחד מצד קדש הקדשים וביניהן אמה כנגד עובי הכותל שהי' בראשון", דלכאורה "כנגד עובי הכותל שהי' בראשון" מיותר, ולפי הנ"ל יובן, שבוה מלמדנו שגדר בית המקדש מחייב להניח מקום אמה זו.

ועפ"י מובן למה היו רשאין להוסיף על הבנין, כי דין "אמה טרקסין" מחייב להניח מקום אמה זו בהיכל, ואם עשוהו בקדש או בקדה"ק היו מגרעים ממקום הקדש או קדה"ק, כי קדושת אמה זו שונה, ולכן היו מוכרחים להניח "אמה יתירה".

ובזה יובן המשך לשון הרמב"ם, שכוונתו בזה, שעשיית שני פרוכות בבית שני (אינו עשיית הבדלה בין הקדש וקדה"ק, אלא) הוא לייחד מקום "אמה טרקסין", ולכן היו שתי פרוכות דוקא, "דלא כמקדש ראשון - המשכן (כפירוש הכסף משנה) - (ש)לא היתה שם אלא פרוכת אחת בלבד [כיון שגדר פרוכת המשכן הוא כמון שנאמר והבדילה לכם הפרוכת וגו'".

(ע"פ לק"ש ח"ו ע' 136 ואילך)

צינונים הערות והגהות

יט. מ"א. כ. פיה"מ מדות פ"ד מ"ז. כא. פ"ד מ"ז. כב. יומא סב, ב. כג. פיה"מ יומא פ"ה מ"א.

י"ג פרוכות היו במקדש שני . . . ושתיים לדביר בינו ובין הקודש ידכה.

שתי פרוכות היו עושיין בכל שנה להבדיל בין הקדש לקדש הקדשים^י וחוטי הפרוכת כפולין ששה ששה, וארבעה מינין היו בה שש ותכלת וארגמן ותולעת שני, וכל אחד מהן כפול ששה הרי כ"ד חוטי^י, וטפח היה עביה ועל שנים ושבעים נירין היתה נארגת ארכה ארבעים אמה ורחבה עשרים אמה^{כחט}.

[ג] "ואוטם", הוא הבנין האטום שבנין בתוך הקרקע יסוד ועליו מעמידים את הכתלים. "וכיור", הוא הפיתוח והחריטה שמפתחים הבנאים בגבס וגם באבנים, והרבה אומרין "כיורין וציורין"^{לב} והכוונה הפיתוחים וציורין. "ודלף", שם למים הרולפין מן התקרות, והיה מנהגם בבנינים לעשות לבתים שתי תקרות תקרה על גבי תקרה וביניהן ריחוק מועט נקרא אותו החלל "בית דלפא" לפי שהוא בעבור הדלף, כדי שאם ידלף הגג העליון יתקבץ המים באותו החלל. "ותקרה", שם לקירוי הקורות דוקא, "ומעזיבה", הוא הסיד והאבנים שנותנין על הקורות, וכבר פירשנו את זה

בסוכה^{לג}. "וכולה עורב", פירושו משמיד העורבים, והוא, שהיה מקיף כל ההיכל גבי המעקה מארבע הרוחות פח של ברזל גבוה אמה חר כמו הסיף כדי שלא ירד עוף על ההיכל לפי שנחתכים רגליו באותו הסיף ולפיכך נקרא "כולה עורב", ואף על פי שאין זה צריך ציור הריני מצייירו וזו צורת מה שהזכיר בהלכה מגובה ההיכל (ראה ציור)^{לד}.

ג. ההיכל שבנו בני גולה היה מאה אמה על מאה אמה על רום מאה. וכן היתה מדת רומו. בנו גבה שש אמות אטום סתום^ל כמו יסוד לו. ורום כתלי הבית ארבעים אמה ורום הפיור שבתקרה אמה ועל גביו גבה שתי אמות פנוי שייכנס בו הדלף והוא הנקרא בית דילפא. ועבי התקרה שעל גבי בית דילפא אמה. ומעזיבה גבה אמה. ועליה בנויה על גביו גבה כתליה ארבעים אמה. ובגגה גבה אמה פיור ואמתים גבה בית דילפא ואמה תקרה ואמה מעזיבה וגבה המעקה שלש אמות וטם של ברזל כמו סוף גבהו אמה על גבי המעקה סביב כדי שלא ינוחו עליו העופות והוא הנקרא פלה עורב. הרי הכל מאה אמה:

ד. מן המערב למזרח מאה אמה וזהו השבון. ארבעה כתלים זה לפנים מזה וביניהן שלשה מקומות פנויין. בין הכתל המערבי ובין הכתל שלפנים ממנו חמש אמות ובין כתל שני ושלישי שש אמות ובין כתל שלישי ורביעי שש אמות. ואלו המדות הן של עבי הכתל עם המקום הפנוי שבין שני כתלים. וארץ קדש הקדשים עשרים אמה. ובין שתי הפרוכות המבדילות בינו ובין הקדש אמה. וארץ

ביאור ☞

[ג] הכיור. היינו הפיתוח והחריטה שמפתחים הבנאים בסיד ובאבנים. ומעזיבה. הסיד והאבנים שנותנים על התקרה^{לא}.

בסוכה^{לג}. "וכולה עורב", פירושו משמיד העורבים, והוא, שהיה מקיף כל ההיכל גבי המעקה מארבע הרוחות פח של ברזל גבוה אמה חר כמו הסיף כדי שלא ירד עוף על ההיכל לפי שנחתכים רגליו באותו הסיף ולפיכך נקרא "כולה עורב", ואף על פי שאין זה צריך ציור הריני מצייירו וזו צורת מה שהזכיר בהלכה מגובה ההיכל (ראה ציור)^{לד}.

האומר הרי עלי ברזל לא יפחות מאמה על אמה לכלה עורב שהיה במקדש למעלה בגג ההיכל^{לה} כמו שיתבאר במקומו לילי.

מראי מקומות

עליה ארבעים אמה, אמה כיור אמתים בית דילפא, אמה תקרה, ואמה מעזיבה, ושלוש אמות מעקה ואמה כולה עורב (מדות פ"ד מ"ז).

ת"ר האומר הרי עלי ברזל אחרים אומרים לא יפחות מאמה על אמה למאי חזייה אמר רב יוסף לכלייה עורב (שבת ז', א. מנחות קז, א) וקראו אותה כולה עורב כלומר זו מונעת העורבים מלפרוח בגג ההיכל (רבינו חננאל שבת נז, ב עיי"ש).

[ד] מן המערב למזרח כו'. מן המזרח למערב מאה אמה כותל האולם חמש, והאולם אחת עשרה, כותל ההיכל שש, ותוכו ארבעים אמה, ואמה טרקסין ועשרים אמה בית קדשי הקדשים, כותל ההיכל שש והתא שש וכותל התא חמש (מדות פ"ד מ"ז).

[ג] ההיכל שבנו בני גולה היה מאה אמה על מאה אמה על רום מאה. וכן היתה מדת רומו. בנו גבה שש אמות אטום סתום כמו יסוד לו. ורום כתלי הבית ארבעים אמה ורום הכיור שבתקרה אמה ועל גביו גבה שתי אמות פנוי שייכנס בו הדלף והוא הנקרא בית דילפא. ועבי התקרה שעל גבי בית דילפא אמה. ומעזיבה גבה אמה. ועליה בנויה על גביו גבה כתליה ארבעים אמה. ובגגה גבה אמה כיור ואמתים גבה בית דילפא ואמה תקרה ואמה מעזיבה וגבה המעקה שלש אמות וטם של ברזל כמו סוף גבהו אמה על גבי המעקה סביב כדי שלא ינוחו עליו העופות והוא הנקרא כלה עורב. ההיכל מאה על מאה על רום מאה, האוטם שש אמות, גבהו ארבעים אמה, אמה כיור, אמתים בית דילפא, אמה תקרה, אמה מעזיבה, גבהו של

ציונים הערות והגהות

כד. יומא נד, א. כתובות קז, א. כה. הל' כלי המקדש פ"ז הי"ז. כו. ירושלמי שקלים פ"ח ה"ב. כז. יומא ע"א, ב. כח. שקלים פ"ח מ"ה. כט. הל' כלי המקדש פ"ז הט"ז. ל. פיה"מ מדות פ"ד מ"ו. לא. פיה"מ מדות פ"ד מ"ו. לב. ראה פיה"מ ע"ז פ"ג מ"ו. הל' ע"ז פ"ג ה"י. ובכ"מ בספר היד. לג. פ"א מ"ז. לד. פיה"מ מדות פ"ד מ"ו. לה. מנחות קז, א. לו. הל' ביהב"ח פ"ד ה"ג. לז. הל' ערכים וחרמים פ"ב ה"י. לח. סתום. ליתא בכ"י.

הלכות בית הבחירה

<p>עליו</p> <p>זוהי עמית</p>	<p>מעקה</p>	<p>זוהי עמית</p>
<p>זוהי עמית</p>	<p>מעזיבה</p>	<p>זוהי עמית</p>
<p>זוהי עמית</p>	<p>תקרה</p>	<p>זוהי עמית</p>
<p>זוהי עמית</p>	<p>בית דלפא</p>	<p>זוהי עמית</p>
<p>זוהי עמית</p>	<p>כיור</p>	<p>זוהי עמית</p>
<p>זוהי עמית</p>	<p>עליה</p>	<p>זוהי עמית</p>
<p>זוהי עמית</p>	<p>צוור 10</p>	<p>זוהי עמית</p>
<p>זוהי עמית</p>	<p>מעזיבה</p>	<p>זוהי עמית</p>
<p>זוהי עמית</p>	<p>תקרה</p>	<p>זוהי עמית</p>
<p>זוהי עמית</p>	<p>בית דלפא</p>	<p>זוהי עמית</p>
<p>זוהי עמית</p>	<p>כיור</p>	<p>זוהי עמית</p>
<p>זוהי עמית</p>	<p>היכל</p>	<p>זוהי עמית</p>
<p>זוהי עמית</p>	<p>אומם</p>	<p>זוהי עמית</p>

הלכות בית הבחירה ד-ו

לקוטי רמב"ם לט

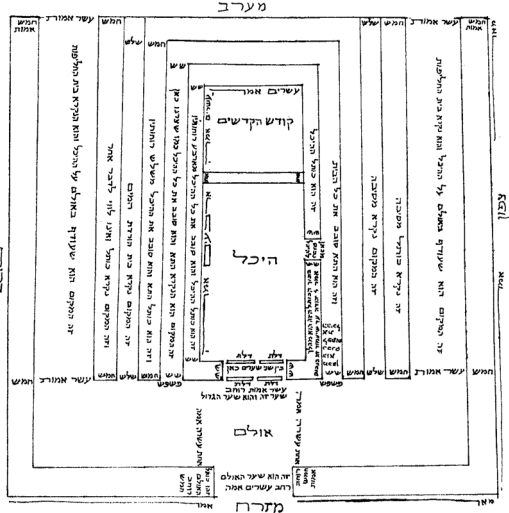
[ד-ה] אני אציר עתה את ההיכל בכללותו עם האולם, ואכתוב מדותיו באורך וברוחב כפי שיתבאר בפרק זה לט, ומן הציור הזה יתברר לך כל מה שהזכיר, הכניסה מן הפשפש להיכל^מ, או הלוכו בעובי הכותל^{מא} כמו שאומר ר' יהודה וזולת זה ממה שיזכיר בפרק זה, וזו צורתו (ראה ציור) מ"ב.

הקדש ארבעים אמה. ועבי הפתל המזרחי שבו השער שש אמות והאולם אחת עשרה אמה. ועבי פתל האולם חמש אמות. נמצא הכל מאה אמה:

ה. מן הצפון לדרום מאה אמה. עבי פתל האולם חמש אמות. ומכתל אולם עד כתל הקדש עשר אמות. וכתלי הקדש ששה כתלים זה לפנים מזה וביניהן חמשה מקומות פנויים. בין כתל היצון ובין השני חמש אמות. ובין שני ושלישי שלש אמות. וחמש בין שלישי ורביעי. ובין רביעי וחמישי שש. ובין חמישי וכתל הפנימי שש. נמצא הכל ארבעים אמה מצד זה וארבעים אמה מצד שכנגדו ורחב הבית מבפנים עשרים. הרי מאה אמה:

ו. הפשפש והוא שער הקטן. ושני פשפשין היו להיכל מצדי השער הגדול שבאמצע. אחד בצפון ואחד בדרום. שבדרום לא נכנס בו אדם מעולם ועליו הוא מפרש על ידי יחזקאל (יחזקאל מד, ב) "השער

[ו] בין שני הכתלים. היינו שהולך (ממזרח למערב) בין כותל רביעי לכותל חמישי. עד שמגיע למקום פתוח לקדש משמאלו. שהולך למערב עד שמגיע לפתח והוא משמאלו, ואז פונה לשמאלו דרך הפתח ונכנס להריוח שבין כותל חמישי לשישי, ומשם לקדש, דהיה פתוח שם לקדשיא.

סכין שנשמט מן הנצב או שנפגם אין מחזירים אותו ואין משחזין אותו^{מג}, אלא גונזין אותן בין הקדש ואולם לדרום ועושין אחרים^{מד} שאין עניות במקום עשירות^{מהמו}.

. . ונכנס בו להיכל^{מי} ומקום היה שם אמה על אמה לימין הנכנס ובו טבלא של שיש וטבעת קבועה בה, מגביה הטבלא ולוקח עפר מקרקע המשכן^{מחמט}.

[ו] דע כי שער ההיכל הוא הנקרא שער הגדול והיה משני צדדיו שני פתחים קטנים האחד בצפון והיה על הדלת הזו שני מנעולים, האחד בשפולי הדלת שלא היה אפשר לפתחו עד שישלשל האדם את ידו מאותו המקום שהוא עומד בו ויושיט בו את זרועו עד השחי וזהו אמרו "אחד יורד לאמת שחי" ושם האציל - "שחי", והשני פותח בו כנגד ידו כשהוא עומד ואינו נזקק להרים ידו למעלה ולא להושיטה למטה מהו ענין אמרו "ואחד פותח בו כיון", כלומר כנגדו. וכאשר יפתחנו נכנס ממנו לחלל שבין שני

מראי מקומות

בו אדם מעולם ועליו הוא מפורש על ידי יחזקאל השער הזה סגור יהי לא יפתח (תמיד פ"ג מ"ז. מדות פ"ד מ"ב).

ומהלך בין שני הכתלים עד שמגיע למקום פתוח לקדש משמאלו ונכנס לתוך ההיכל ומהלך עד שער הגדול ופתחו. נטל את המפתח ופתח את הפשפש נכנס להתא ומן התא להיכל (מדות פ"ד מ"ב. תמיד פ"ג מ"ז) עד שהוא מגיע לשער הגדול, הגיע לשער הגדול העביר את הנגר ואת הפותחות ופתחו (תמיד שם).

[ה] מן הצפון לדרום כו'. מן הצפון לדרום שבעים אמה, כותל מסיבה חמש והמסיבה שלש, וכותל התא חמש, והתא שש, וכותל ההיכל שש ותוכו עשרים אמה, כותל ההיכל שש, והתא שש, וכותל התא חמש, ובית הורדת המים שלש אמות והכותל חמש אמות והאולם עורף עליו חמש עשרה אמה מן הצפון וחמש עשרה אמה מן הדרום, והוא הי' נקרא בית החילפות, ששם גונזין את הסכינין (מדות פ"ד מ"ז).

[ו] ושני פשפשין כו'. ושני פשיפשין היו להיכל מצדי השער הגדול שבאמצעו, אחד בצפון ואחר בדרום שבדרום לא נכנס

ציונים הערות והגהות

לט. במ"ז. מ. תמיד פ"ג מ"ז. מא. מדות פ"ד מ"ב. מב. פיה"מ מדות פ"ד מ"ב. מג. זבחים פה, א. מד. מדות פ"ד מ"ז. מה. זבחים פה, ב. מזו. הל' כלי המקדש פ"א ה"ו. מזו. סוטה טו, ב. ירושלמי שוטה פ"ב ה"ב. ספרי נשא ה, יז. מח. ע"פ לשון הכתוב נשא ה, יז. מט. הל' סוטה פ"ג ה"ט-י. נ. תויו"ט מדות פ"ד מ"ב. נא. תויו"ט מדות פ"ד מ"ב ומ"ג.

הָזֶה סָגוּר יִהְיֶה לֹא יִפְתָּח. וְשִׁבְצָפוֹן בּוֹ נִכְנָסִין. וּמֵהַלֵּךְ בֵּין שְׁנֵי הַכְּתָלִים עַד שְׁמֹנֵיעַ לְמָקוֹם פְּתוּחַ לְקָדֵשׁ מִשְׁמָאלוֹ וְנִכְנָס לְתוֹךְ הַהֵיכָל וּמֵהַלֵּךְ עַד שַׁעַר הַגְּדוֹל וּפּוֹתָחוֹ:

ז. הַשַּׁעַר הַגְּדוֹל הָיָה רַחְבּוֹ עֶשֶׂר אַמּוֹת וְגָבְהוֹ עֶשְׂרִים אַמָּה. וְאַרְבַּע דְּלָתוֹת הָיוּ לוֹ שְׁתֵּים בְּפָנִים וּשְׁתֵּים בַּחוּץ. הַחִיצוֹנוֹת נִפְתָּחוֹת לְתוֹךְ הַפְּתָח לְכַסּוֹת עֵבִיו שֶׁל כְּתָל וְהַפְּנִימִיּוֹת נִפְתָּחוֹת לְתוֹךְ הַבַּיִת לְכַסּוֹת אַחֲרֵי הַדְּלָתוֹת:

ח. פְּתָחוֹ שֶׁל אוֹלָם הָיָה גְבוּהָ אַרְבָּעִים אַמָּה וְרַחְבּוֹ עֶשְׂרִים. וְלֹא

ביאור

[ז] החיצוניות. הן היו בעובי הכותל שסמוך לחוץ; שעובי כותל ההיכל, היה שש אמות, ולפנים מאמה החיצונה של עובי הכותל, היו הדלתות החיצונות, כל דלת מהם רחבה ה' אמות. וכשהיו הדלתות נפתחות לצד פנים, הרי הן מכסות חמש אמות הפנימיות של עובי הכותל.

והפנימיות. קבועות בסוף עובי הכותל, לצד פנים.

לכסות אחורי הדלתות. פי' לכסות כותלי ההיכל שאחורי הדלתות.

כתלים והוא הנקרא "תא" כמו שיתבאר במדות²², ומהלך באותו החלל עד המקום שהוא נכנס ממנו לתוך ההיכל, לפי שיש באותו החלל שער שבו נכנסין להיכל כמו שנצייר במדות²³. וכאשר יכנס להיכל פותח את השער הגדול לפי שהיה ננעל מתוך ההיכל²⁴.

[ז] יתבאר בפרק זה²⁵ שעובי כותל ההיכל שש אמות, וכבר אמרנו שרוחב הפתח עשר אמות, וכשהיא לו שתי דלתות תהיה כל דלת חמש אמות, וכאשר

יפתחו שתי הדלתות לפנים יתכסה עובי

הכותל וישאר ממנו אמה. וכן שתי הדלתות הפנימיות סובבות לתוך הבית ונכפלות על הכותל מבפנים ומכסות אחורי הדלתות. ואמר ר' יהודה שכל דלת מהן היתה חלוקה ונכפלת לשתיים כמו דבר פלוני, והדיגים בדבר המפורסם אצלם, והיו ארבע הדלתות נפתחות לחלל הפתח בצורה זו (ראה ציור), ולפי שכל דלת מהן נכפלת לשתיים כמו הדלתות הללו הידועות אצלנו היום בכל החצרות, יהיה בה אמתיים וחצי, וכך בשניה שמבפנים כפי שמתברר מן הציור שציירנו, והאמה הנשארת בעובי הכותל היתה מזוזה של חצי אמה מבפנים ומזוזה של חצי אמה מבחוץ והכל בעובי כותל הפתח. ואחר כך הביא ראייה שכל דלת מן הארבע היתה חלוקה לשתיים ומורכבות זו בזו בכעין צבתות כדי שיתקפלו מפסוק זה (יחזקאל מא, כד) שאמר "שתיים לדלת אחר ושתי דלתות לאחרת". ואמרו (שם) "שתיים מוסבות", רוצה לומר קפולן כדרך שמתקפלות הדלתות המחולקות²⁶.

עשו סמוכות מתוחות מכותל האולם לכותל ההיכל כדי שיתמך כל אחד מהן בשני, "כדי שלא יבעט" - כדי שלא ידחה אמצע הכותל מרוב גבהו²⁷.

עשו צורת גפן של זהב על פתחו של אולם כדי להתברך בגפן, לפי שכנסת ישראל נמשלה לגפן כפי שמפורסם בספרים²⁸, וכל מי שהיה מתנדב זהב להיכל כלומר שיוצא הזהב בעין בקשוט ההיכל לפי שכולו מצופה זהב הרי זה עושה מן הכמות שהתנדב כעין עלה או גרגר או אשכול ותולה אותו שם. ואמרו "שלש מאות כהנים", גזמא, והכוונה בכך שהיה מתאסף עליה הרבה, וכבר אירע שנתקבץ בו מה שהוצרך לכמה כהנים לפנותה, וזו היא שדברו בה לשון הבאי מכלל שלשת הדברים שהזכרנו בשני דתמיד²⁹.

י"ג פרוכות היו במקדש שני . . ואחת על פתח ההיכל³⁰.

מראי מקומות

[ז] השער הגדול היה רחבו עשר אמות וגבהו עשרים אמה. וארבע דלתות היו לו שתיים בפנים ושתיים בחוץ. פתחו של היכל גבהו עשרים אמה ורחבו עשר אמות וארבע דלתות היו לו שתיים בפנים ושתיים בחוץ שנ' ושתיים דלתות להיכל ולקדש (מדות פ"ד מ"א). החיצונות נפתחות כו'. החיצונות נפתחות לתוך הפתח לכסות עביו של כותל והפנימיות נפתחות לתוך הבית לכסות אחורי הדלתות (מדות שם).

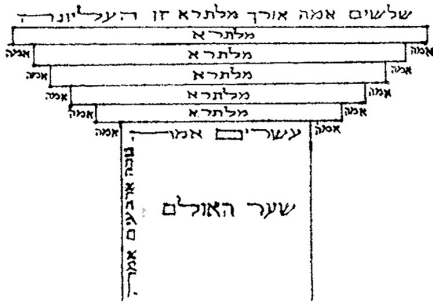
ציונים הערות והגהות

נב. פ"ד מ"ג. נג. שם מ"ב. נעתק לעיל ה"ד-ה. נד. פיה"מ תמיד פ"ג מ"ו-ז. נה. מ"ז. נו. מדות פ"ב מ"ג. נז. פיה"מ מדות פ"ד מ"א. נח. פיה"מ מדות פ"ג מ"ח. נט. ראה חולין צב, א. ס. כט א, חולין צ, ב. סא. פיה"מ שם. סב. נסמן לעיל הערה כד. סג. הל' כלי המקדש פ"ז הי"ז. סד. כס"מ. סה. כס"מ.

הלכות בית הבחירה ד ה-ט

לקוטי רמב"ם מא

[ח] "מלתרא" היא הקורה המצויירת אשר בה חורטין צורות ותבניות והיא שקוראין אותה הבנאים "אלמקרנץ" ואומרים במערב "אלמקרביץ". וכבר הזכרנו את זה בערובין^{טו}, וחכמים קוראין אותה "אמלתרא", והרובי בלשון המשנה "מלתריות". "ומילא", הוא שם למין העץ שהיה בו חריטה זו, או שהוא שם לצורת אותם הפתוחים. ואמר כי שורה של אבנים היתה בין כל מלתרא ומלתרא, ואף על פי שכל אחת עורפת באורך כמו שנצייר

עתה, הרי גם היתה כל אחת בולטת על השניה ולא היו כולם בשטח אחד, כדי שיהיו על פתח האולם כעין כיפה בולטת כפי שאנו רואין בבנינים הגדולים, וזו צורתו (ראה ציור^{טז}). משנה: הלני אמו (של מונבו המלך) עשתה נברשת של זהב על פתחו של היכל. פירוש הרמב"ם: "ונברשת", כעין השמשות שעושים על פתחי הבתים מן הזכוכית, עשתה אותה מזהב טוב מבריק שכשהשמש מכה עליו יראה לו ברק ואור בתחלת היום בעלות השמש באופק ירושלים, ואז היו קורין קרית שמע^{יז}.

י"ג פרוכות היו במקדש שני . . ואחת על פתח האולם^{יט}.

[ט] והיתה כללותו כלומר כל ההיכל מאה על מאה, אלא שהיו מצדדין את הבנין מעט כדי שיהא כזה (ראה ציור^{יח}) צר מפאת מערב וכל שיוצא למזרח מתרחב כתבנית האריה אשר לפניו רחב יותר מאחוריו^{יח}.

מראי מקומות

אריאל אריאל קרית חנה דוד מה הארי צר מאחוריו ורחב מלפניו אף ההיכל צר מאחוריו ורחב לפניו (מדות פ"ד מ"ז).

ויציע התחתונה חמש ורבר על גבה שש ויציע אמצעית שש ורבר על גבה שבע והעליונה שבע שנאמר (מלכים א' ו', ו) היציע התחתנה וגו'. התחתונה חמש ורבר שש, האמצעית שש ורבר שבע, והעליונה שבע שש היציע התחתונה חמש באמה רחבה והתיכנה שש באמה רחבה והשלישית שבע באמה רחבה (מדות פ"ד מ"ד).

ונרבר של אבנים היה בין כל אחת ואחת. וחמש מלתריות של מילא היו על גביו התחתונה עורפת על הפתח אמה מזה ואמה מזה, שלמעלה ממנה עורפת עלי' אמה מזה ואמה מזה ושלמעלה ממנה עורפת עלי' אמה מזה ואמה מזה נמצאת העליונה שלשים אמה ונרבר של אבנים הי' בין כל אחת ואחת (מדות פ"ג מ"ז).

[ט] ההיכל היה בנינו רחב מלפניו וצר מאחוריו כמו ארי. וההיכל צר מאחוריו ורחב מלפניו דומה לארי שנאמר הוי

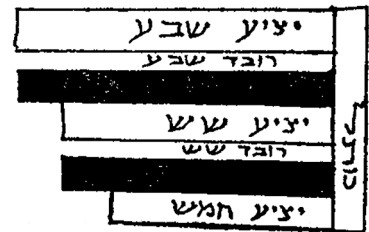
ציונים הערות והנהגות

סו. פ"א מ"א. סז. פיה"מ מדות פ"ג מ"ז. סח. פיה"מ יומא פ"ג מ"א. סט. נסמן לעיל הערה כד. ע. הל' כלי המקדש שם. עא. פיה"מ מדות פ"ד מ"ז. עב. כס"מ. עג. כס"מ. עד. כס"מ. עה. כס"מ. עו. כס"מ. עז. פיה"מ מדות פ"ד מ"ג. עח. כס"מ. עט. פיה"מ מדות פ"ג מ"ו. פ. בכ"י נוסף: וזו היא צורת המלתריות (ראה ציור בעמ' מג).

ציור זה שייך להלכה ח

משנה: התחתונה חמש ורובד שש, האמצעית שש ורובד שבע, והעליונה שבע שני (מלכים א ו,ו) "היציע התחתונה חמש באמה רחבה והתיכנה שש באמה רחבה והשלישית שבע באמה רחבה". פירוש הרמב"ם: היציעים הללו הם הכצוצרות^{פא} שמסביב להיכל מבחוץ, היה היציע

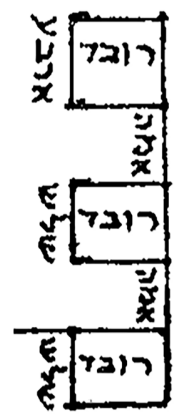
האולם מלמטה עד למעלה^{בב} כך היו אמה אחת חלק ורובד שלש אמות. ואמה חלק ורובד שלש אמות עד למעלה. ונמצאו הרבדין מקפין לכתלים. רחב כל רובד שלש אמות עד למעלה. ובין כל רובד ורובד אמה. ורובד העליון היה רחבו ארבע אמות:

י. כל אלו המקומות הפנויים שבין הכתלים הם הנקראים תאים. נמצאו התאים המקפין למקדש חמשה מן הצפון וחמשה מן הדרום ושלושה מן המערב. ושלוש דיוטות היו דיוטא על גבי דיוטא. נמצאו ט"ו תאים בדרום חמשה על גבי חמשה וחמשה על גביהן^{בב} וכן

ביאור ☞
[י] דיוטות. שורות^{בא}.

האמצעי רחב מן התחתון, והעליון רחב מן האמצעי, עד שאי אפשר לטפס בכותל, והוא אמרו (שם) "כי מגרעות נתן לבית וכו'", וכך היה מסביב לכל ההיכל מבחוץ לכותל המסיבה שלשה יציעים כצורה זו (ראה ציור^{בב}).

משנה: אמה אמה ורובד שלש, אמה אמה ורובד שלש, העליונה אמה אמה ורובד ארבע. פירוש הרמב"ם: אמר שכתלי האולם היתה בנייתם כצורה זו, והוא שאמה מגובה הכותל לכל ארכו חלק ישר כמו כל כותל, ואחר כך בנין בולט מן הכותל כעין כצוצרה גבהו שלש אמות, ואחר כך מרחיק עוד אמה ומבליט בנין והוא הנקרא "רובד", וכך כל גבהו אמה ורובד אמה ורובד וכאלו אמר "אמה כותל ורובד שלש", מרחיק אמה בכותל ורובד שלש עד שיהיו אלו בו כעין כצוצרות פרט לכצוצרה העליונה שהיו בה ארבע אמות, וכך היה גם סביב ההיכל כמו שיתבאר בפרק זה^{בב} נמצא שהיתה צורת הכותל כזה (ראה ציור^{בב} 16).

"ורובד", "מצטבה"^{פח} [בערבית]^{בב}. [י] כבר אמרנו בתמיד^{פז} כי "תא" נקרא החלל שבין שני כותלים, וכאשר תתבונן בצורת ההיכל שציירנו^{פח} תמצא בצפון חמשה חללים והם כותל מסיבה, ומסיבה, וכותל התא, והתא, וכותל ההיכל, וכמותם בדרום, אמר כי על חמשת חללים הללו היו חמשה תאים, ועל חמשת התאים חמשה תאים אחרים, והוא אמרו "חמשה על גבי חמשה וחמשה על גביהן", עד שיהיו שלש דיוטות של תאים כזה (ציור^{בב} 17) וכיוצא בכך היה גם בדרום. ואל יטען מה שקראם "כותל מסיבה, ומסיבה, וכותל התא, וכותל ההיכל" וחזר וקראם כולם "תאים", לפי שהחלל שבין שני כותלים הוא התא וכולם "תאים"^{פז} לפי שכותל המסיבה וכותל התא וכותל ההיכל לא היה כותל אטום אלא שני כותלים וחלל ביניהם כמו שציירנו, ומקצת ה"תאים" היו להם שמות כמו שקרא לדיוטא התחתונה שבהם מסיבה ובית הורדת המים וכיוצא בהם כמו שכתבנו בציור, וכפי שיזכיר בפרק זה^{בב}. וכאשר תתבונן בציור תמצא גם במערב שלשה חללים והם כותל התא והתא וכותל ההיכל, והיו עליהם

תא	תא	תא	תא	תא
תא	תא	תא	תא	תא
כותל מסיבה	תא	כותל התא	תא	כותל ההיכל

מראי מקומות

וכן סביב לכתלי האולם מלמטה עד למעלה כך היו אמה אחת חלק ורובד שלש אמות. ואמה חלק ורובד שלש אמות עד למעלה. ונמצאו הרבדין מקפין לכתלים. רחב כל רובד שלש אמות עד למעלה. ובין כל רובד ורובד אמה. ורובד העליון היה רחבו ארבע אמות. אמה אמה ורובד שלש אמה אמה ורובד שלש, העליונה אמה אמה ורובד ארבע (מדות פ"ג מ"ו).

ציונים הערות והגהות

פא. ראה לקמן הערה פה. פב. פיה"מ מדות פ"ד מ"ג. פג. פ"ד מ"ג. פד. פיה"מ מדות פ"ג מ"ו. פה. הערת המתרגם (ר"י קאפח): הושוו פירושו במדות פ"ד מ"ג, וענינה אצטבה עשויה מבנין כדי לשבת עליה. פו. פיה"מ יומא פ"ד מ"ג. פז. פ"ג מ"ז. פח. נסמן לעיל הערה נג. פט. כ"ה בגבי"ק של הרמב"ם ואולי צ"ל: תאים. צ. מ"ז. צא. ויו"ט מדות פ"ד מ"ג ד"ה ובקרו. צב. בכ"י ליתא: עד למעלה. צג. וחמשה על גביהן. בכ"י ליתא.

הלכות בית הבחירה ד-יג

לקוטי רמב"ם מה

שלשה תאים ושנים על גבי השלשה כזה
(ראה ציור)^{צד}.

תא	תא	
תא	תא	תא
כורתל החל	א	כורתל החל

[יא] משנה: ושלשה פתחים היה לכל אחד ואחד מן התאים, אחד לתא מימין, ואחד לתא מהשמאל, ואחד לתא שעל גביו. ובקרב מזרחית צפונית היו חמשה פתחים, אחד לתא מימין, ואחד לתא שעל גביו, ואחד למסיבה, ואחד לפשפש, ואחד להיכל. פירוש הרמב"ם: ואמרו "ואחד לפשפש" רוצה לומר לתא שיש בו הפשפש הצפוני שבו נכנסין להיכל, וזה הוא הפתח שהיה בשמאל התא הזה שהיו לו חמשה פתחים, והתא הזה היה בדיוטא האמצעית של התאים והוא שהיה על גבי המסיבה^צ.

[יב] ההקף שמקיף את ההיכל עד שמגיע אל העליה היה מתוך התאים שמסביב להיכל כמו שציירנו קדימה.

[יג] והוא יזכיר עתה שהיתה עליה על ההיכל וקדש הקדשים, ובקרקע העליה

בצפון חמשה עשר. ושמונה תאים היו במערב שלשה על גבי שלשה ושנים על גביהן בדיוטא אחת הכל ל"ח תאים:

יא. שלשה פתחים היו לכל אחד ואחד מן התאים. אחד לתא מן הימין. ואחד לתא מן השמאל. ואחד לתא שעל גביו. ובקרב מזרחית צפונית בתא שבדיוטא האמצעית היו חמשה פתחים. אחד לתא מימין. ואחד לתא שעל גביו. ואחד למסבה. ואחד לתא שיש בו הפשפש. ואחד להיכל:

יב. ומסבה היתה עולה מקרב מזרחית צפונית לקרב צפונית מערבית שבה היו עולין לגגות התאים. היתה עולה במסבה ופניו למערב הלך את כל פני הצפון עד שהוא מגיע למערב. הגיע למערב הפך פניו לדרום הלך את כל פני המערב עד שהוא מגיע לדרום. הגיע לדרום הפך פניו למזרח והיה מהלך לדרום עד שהוא מגיע לפתחה של עליה שפתחה של עליה היתה פתוח לדרום:

יג. ובפתחה של עליה היו שתי פלונסות של ארז שבהן עולין לגגה

❦ ביאור ❦

[יא] ובקרב מזרחית צפונית. ר"ל בקרב מזרחית צפונית, מאותם תאים שיש להם עוד תא מימין^צ.

ואחד למסיבה. שתחתיו^צ. ומבואר לקמן הי"ב.

ואחד לתא . . הפשפש. שהוא לשמאלו וכו' נכנסין להיכל^צ.

[יב] ומסיבה היתה עולה מקרב מזרחית צפונית. "מסיבה" הוא כמין כבש, שמשפע ועולה. והתחיל בתוך התא שנקרא מסיבה^צ. ואותו תא, היה תחת התא שהיו בו חמשה פתחים^ק.

שבה היו עולין לגגות התאים. פי' בקרב צפונית מערבית, עולה המסיבה לגגות התאים, ושם מסתיים המסיבה^{קא}.

הגיע למערב. פי' וכשהגיע למערב בסוף המסיבה, הגיע לגגות התאים, והלך בגגות התאים לדרום^{קב}.

והיה מהלך לדרום. פי' היה מהלך בצד דרום.

לפתחה של עליה. עליית ההיכל^ק.

מראי מקומות

פתחים אחד לתא מימין ואחד לתא שעל גביו ואחד למסיבה ואחד לפשפש ואחד להיכל (מדות פ"ד מ"ג).

[יב-יג] ומסבה היתה עולה כו'. ומסיבה היתה עולה מקרב מזרחית צפונית לקרב צפונית מערבית שבה היו עולין לגגות התאים, ה' עולה במסיבה ופניו למערב הלך את כל פני הצפון עד שהוא מגיע למערב, הגיע למערב הפך פניו לדרום הלך את כל פני המערב עד שהוא מגיע לדרום, הגיע לדרום הפך פניו למזרח וה' מהלך בדרום עד שהוא מגיע לפתחה של עלי' שפתחה של עלי' פתוח לדרום, ובפתחה של עלי' היו שתי פלונסות של ארז שבהן עולין לגגה של עלי' (מדות פ"ד מ"ה).

ציונים הערות והגהות

צד. פיה"מ מדות מ"ד מ"ג. צה. שם. צו. תויו"ט מדות פ"ד מ"ג ד"ה ובקרב. צז. כס"מ. צח. לעיל ה"ו. צט. תפ"י מדות פ"ד אות ל"ח. ק. כס"מ לעיל הי"א. קא. ביאורי הגר"א מדות פ"ד מ"ה. קב. הגר"א שם. קג. תפ"י פ"ד אות מ"ב. קד. נסמן לעיל הערה נג. קה. שם מ"ה.

שֶׁל עֲלִיָּה. וְרֵאשִׁי פְּסָפְסִין הָיוּ מְבַדְּלִין בְּעֲלִיָּה בֵּין גַּג הַקֹּדֶשׁ לְגַג קֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים. וְלֹלֵין הָיוּ פְּתוּחִין בְּעֲלִיָּה לְבֵית קֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים שֶׁבָּהֶן מְשַׁלְּשִׁין אֶת הָאֲמָנִין בְּתַבּוֹת כְּדֵי שֶׁלֹּא יִזְוְנוּ עֵינֵיהֶם מִבֵּית קֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים. וּפְעָם אַחַת בְּשָׁנָה מִפְּסַח לְפֶסַח מְלַפְּנִין אֶת הַהֵיכָל:

היתה מחיצה מבדילה בין תקרת ההיכל ותקרת קדש הקדשים. "ולול", היא הארובה, אמר שהיו ארובות בקרקע העליה מפולשות לקדש הקדשים כדי שירדו האומנים משם לקדש הקדשים אם הוזקקו לעשות בו דבר ק"י.

י"ג פרוכות היו במקדש שני . . . ושתיים לדביר בינו ובין הקודש ושתיים כנגדן בעלייה קצת.

[א] אמר שהיה בנוי "כיפין על גבי כיפין". ואחר כך באר מדוע הוצרכו שיהא כיפין על גבי כיפין ולא היה כיפה אחת, ואמר שטעם הדבר כדי שתהא "כיפה כנגד האוטם מפני קבר התהום" לפי שאם תהא הכיפה הבנויה תחתיו בצורה זו (צ"ל ציור 19) הרי אם יהיה הקבר בין שני העמודים תחת הכיפה הנה מי שיהיה על גב הכיפה טהור בלי ספק, ואם יארע שיהא המת תחת אחד העמודים הרי אותו שיהיה על גבי הכיפה טמא מפני שהוא עומד על גבי המת כמו שנתבאר לך בשביעי דאהלות,⁸ ולפיכך עשינו אותן העמודים גם הם תחת כיפה אחרת, ואותם העמודים הן נקראים אוטם כמו שבארנו כמה פעמים⁹ שהאוטם הוא הדבר המוצק שאין בו חלל וזו צורתן (ציור 20 ע"פ), וכפי הציור הזה היה כדי שיהו עמודי הכיפות אשר עליהן מהלך עומדים על קמור כיפות אחרות שתחתיהן כפי שיתברר לך מן הציור.¹⁰

פרק המישי

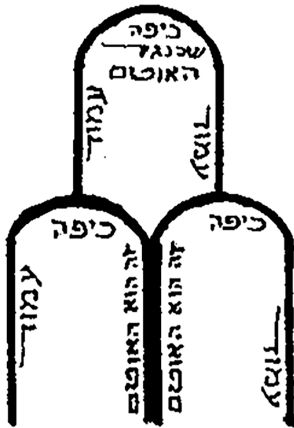
א. הַר הַבַּיִת וְהוּא הַר הַמְזוּרִיָּה הָיָה חֲמֵשׁ מְאוֹת אַמָּה עַל חֲמֵשׁ מְאוֹת אַמָּה וְהָיָה מִקַּף חֹמָה. וְכַפֵּין עַל גְּבֵי כַפֵּין הָיוּ בְּנוֹיֹת מִתְחַתָּיו. מִפְּנֵי אֵהָל הַטְּמֵאָה. וְכֹלֹ הָיָה מְקַרָּה סְטִיו לְפָנִים מִסְטִיו:

ביאור

[יג] פספסין. קורות ק"י. ולולין. פתחים קטנים ק"י.

[א] וכיפין על גבי כיפין . . . מפני . . . הטומאה. פי' מתחתיו היו כיפין שיש בהן חלל טפה, שאז הוציץ בפני הטומאה ק"י, ואם יש קבר למטה לא תעלה הטומאה למעלה; והיו כיפין בנויות על אותן כיפין, ואין רגלי כיפין העליונות, כנגד רגלי כיפין התחתונות, ונמצא דאף אם ילך על גבי רגלי כיפין העליונות או התחתונות, יש חלל טפה תחתיו ק"י.

ובלול היה מקורה סתיו לפנים מסתיו. "סתיו" הוא אצטבא ק"י והיינו כסא ארוך. וקאמר הרמב"ם דסתיו היה בהר הבית, והיה מקיף כל ההר, ובתוך אותו היקף היה עוד סתיו ק"י.

כבר ידעת שהמזבח באמצע העזרה ויתבאר זה במקומו, והוא מגולה לשמים.¹¹

מראי מקומות

חמש מאות אמה. הר הבית ה' חמש מאות אמה על חמש מאות אמה (מדות פ"ב מ"א). וכפיין על גבי כפיין היו בנויות מתחתיו. מפני אהל הטמאה. ותחתיהן חלול מפני קבר התהום (פרה פ"ג מ"ב) וכבש היו עושין מהר הבית להר המשחה כיפין על גבי כיפין כיפה כנגד האוטם מפני קבר התהום (שם מ"ה). וכלו היה מקרה סטיו לפנים מסטיו. הרא אמרה הר הבית מקורה ה' ותני כן אסטיו לפנים מסטיו ה' (ירושלמי תענית פ"ג ה"ט). אמר רחבא אמר רב יהודה הר הבית סטיו כפול ה' סטיו לפנים מסטיו (סוכה מה, א. פסחים יג, ב. נג, ב) תניא נמי הכי הר הבית סטיו כפול ה' רבי יהודה אומר איסטונית היתה נקראת סטיו לפנים מסטיו (פסחים יג, ב).

[יג] וראשי פספסין היו מבדילין בעליה בין גג הקדש לגג קדש הקדשים. ולולין היו פתוחין בעליה לבית קדש הקדשים שבהן משלשלין את האמנין בתבנות כדי שלא יזונו עיניהם מבית קדש הקדשים. ובראשיהן פסיפסין מבדיל בעלי בין קדש ובין קדש הקדשים, ולולין היו פתוחין בעלי לבית קדש הקדשים, שבהן משלשלין את האומנין בתיבות כדי שלא יזונו את עיניהם מבית קדש הקדשים (מדות פ"ד מ"ה). ופעם אחת בשנה מפסח לפסח מלבנין את ההיכל. וההיכל פעם אחת בפסח (מדות פ"ג מ"ד, עיי"ש).

[א] הר הבית והוא הר המזריה היה חמש מאות אמה על

צינונים הערות והגהות

קו. שם. קז. נסמן לעיל הערה כד. קח. הל' כלי המקדש פ"ז ה"ז. קט. תפ"י פ"ד רמדות אות מ"ו. קי. כס"מ. קיא. אהלות פ"ג מ"ז. קיב. רע"ב פרה פ"ג מ"ו קיג. פסחים יג, ב רד"ה על. קיד. פסחים יג, ב רד"ה סטיו כפול. א. מ"א. ב. ראה מדות פ"ד מ"ו. אהלות פ"ו מ"ז. ג. פיה"מ פרה פ"ג מ"ה. ד. מדות פ"ד מ"ח. ה. פיה"מ אבות פ"ה מ"ד.

הלכות בית הבחירה ה-ג

מז לקוטי רמב"ם

ב. וחמשה שערים היו לו. אחד מן המערב ואחד מן המזרח ואחד מן הצפון ושנים מן הדרום. רחב כל שער עשר אמות וגבהו עשרים. ויש להם דלתות:

ג. לפנים ממנו סורג מקיף סביב גבהו עשרה טפחים ולפנים מן הסורג החיל [גבהו] עשר אמות. ועליו הוא אומר בקינות (איכה ב, ח) "ויאבל חל וחומה" זו חומת העזרה:

❦ ביאור ❦

[ב] וחמשה שערים היו לו. פי' לחומת הר הבית.

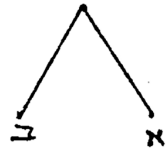
[ג] סורג. מחיצה הנעשית מעצים ארוגים זה ע"ג זה באלכסון כ"א.

החיל. הוא חומה גובה עשר אמות, והיתה חוץ לחומת העזרה והיתה מקפת כל העזרה כ"ב. ויאבל חל וחומה זו חומת העזרה. "חל" שבפסוק זה הוא החיל, ו"חומה" שבפסוק זה הוא העזרה.

[ב] כאשר עלו משושן הבירה לבנות את בית המקדש כמו שנתבאר בעזרא צוה אותם המלך לצייר צורת עיר שושן במקדש כדי שיהא מורא המלך עליהם ויזכרו ימי ישיבתם בה ולא ימרדו במלך, לפיכך צרו אותה על השער המזרחי משערי הר הבית. "והר המשחה", בו היתה נשפת פרה אדומה כמו שיתבאר במסכת פרה"י, והוא הר הזיתים, והוא במזרח ירושלים, ומן השער הזה [המזרחי] היה יוצא הכהן והפרה וכל מי שמתעסק בה להר הזיתים. ומן השער הזה היה יוצא גם כל מה שצריכין לו בשריפתה והוא אמרו "וכל מסעדה" ט.

משנה: כל השערים שהיו שם היו להן

שקופות, חוץ משער טרה שהיו שם שתי אבנים מוטות זו על גבי זו. פירוש הרמב"ם: וענין אמרו "שקופות", שהיה להן משקוף והיא "אלעתבה" העליונה של שער, ורוב שמוש המשנה לשם זה מן הקל ותמצא אותם במסכת אהלות קוראין אותו תמיד "שקוף" לא "משקוף". "שתי אבנים מוטות זו על גב זו" ככה (ראה ציור) והיה ציר הרלת קבוע במקום א ובמקום, ב"א.

נראה ממשנה זו שהיו צריכים מפתחות לנעילת השערים, והיו מנעולי הבורג שעושים אצלינו שאינם ננעלים אלא במפתחותיהן שבהן הן נפתחין"ב.

ועוד מעמידין שני בתי דינין של עשרים ושלושה שערים ושלושה, אחד על פתח העזרה"י.

וכבש היו עושין מהר הבית להר המשחה ותחתיו בנוי כיפין וכיפה על כל ב' כיפין כדי שיהיו ב' רגלי הכיפה על גב ב' כיפין שתחתיה. כדי שתהיה תחת הכל חלול מפני קבר התהום"י. אף מקום שריפתה ומקום הטבילה שהיו בהר המשחה תחתיהן חלול מפני קבר התהום"י. והפרה והשורף וכל המסעדין בשריפתה יוצאין מהר הבית להר המשחה ע"ג כבש זה ט"ז"י.

ואמרו "כבש פרה", כלומר הכבש שיוצאת עליו פרה אדומה מהר הבית להר המשחה כמו שיתבאר במסכת פרה"י, וכבש שעיר המשתלח, הוא גם כן שמוציאין עליו שעיר המשתלח מן העזרה לחוץ למקדש כמו שיתבאר ביומא ט"כ.

[ג] משנה: לפנים ממנו סורג גבוה עשרה טפחים, ושלוש עשרה פרצות היו בו שפרצום מלכי יון, וחזרו וגדרום, וגזרו כנגדן שלש עשרה השתחויות. פירוש הרמב"ם: כל זמן שמגיע האדם לפרצה מאותם הפרצות משתחוה לה' דרך תורה על עקירת מלכות יון הרשעה כמו שהזכרנו בשקלים כ"ב"י.

"חיל", הוא חומה המקפת את כל העזרה מבפנים לחומת הר הבית כמו שנצייר אותו בפרק שאחר זה כ"ה"י.

מראי מקומות

חוץ משל אולם (מדות פ"ב מ"ג).

[ג] לפנים ממנו סורג מקיף סביב גבהו עשרה טפחים ולפנים מן הסורג החיל [גבהו] עשר אמות. לפנים ממנו סורג גבוה עשרה טפחים. . לפנים ממנו החיל גבוה עשר אמות (מדות פ"ב מ"ג) ועליו הוא אומר בקינות (איכה ב, ח) ויאבל חל וחומה זו חומת העזרה. דכתיב ויאבל חיל וחומה ואמר רבי אחא ואיתימא רבי חנינא שורא ובר שורא (פסחים פו, א).

ציונים הערות והגהות

1. תפ"י מדות פ"א מ"ג. 2. מנחות צח, א. 3. פ"ג מ"ו. 4. פיה"מ מדות פ"א מ"ג. 5. פ"ט מ"י. 6. פיה"מ מדות פ"ב מ"ג. 7. פיה"מ מדות פ"א מ"ז. 8. סנהדרין פו, ב (במשנה). 9. הל' סנהדרין פ"א ה"ג. 10. ספרי חוקת יח ג. פרה פ"ג מ"ו. 11. תוספתא פרה פ"ג, ה (בגל' אור הגנוז). 12. פרה פ"ג מ"ו. 13. הל' פרה פ"ג ה"א. 14. פ"ג מ"ו. 15. פ"ו מ"ד. 16. פיה"מ שקלים פ"ד מ"ב. 17. וכו' בהל' שקלים פ"ד ה"ח. 18. כ"א. כ"ט. כ"ב. פיה"מ מדות פ"א מ"ה. כ"ג. פ"ו מ"ג. כ"ד. פיה"מ מדות שם. כ"ה. במ"ב. הועתק לקמן ה"ו. כ"ו. שם פ"א מ"ד.

ד. לפנים מן החיל העזרה. וכל העזרה היתה ארך קפ"ז על רחב קל"ה. ושבעה שערים היו לה. שלשה מן הצפון הסמוכין למערב. ושלושה מן הדרום סמוכין למערב. ואחד במזרח מכון כנגד בית קדש הקדשים באמצע:

[ד] משנה: ואיכן היו השתחויות האלו, ארבע בצפון, וארבע בדרום, ושלוש במזרח, ושתיים במערב, כנגד השערים. שערים דרומיים סמוכין למערב שער העליון, שער הדלק, שער הבכורות, שער המים. ולמה נקרא שמו שער המים, שבו מכניסין צלוחית של מים של נסוך בחג. ר' אליעזר בן יעקב אומר ובו המים המפכים עתידים להיות יוצאים מתחת מפתן הבית. לעומתם בצפון סמוכים למערב שער יכניה, שער הקרבן, שער הנשים, שער

ה. כל שער מהן היה רחבו עשר אמות וגבהו עשרים אמה. והיו לו דלתות מחפות זהב. חוץ משער מזרחי שהיה מצפה נחשת דומה לזהב. ושער זה הוא הנקרא שער העליון והוא שער ניקנור:

השיר. ולמה נקרא שמו שער יכניה, שבו יצא יכניה וגלותו. ושכמזרח שער ניקנור, ושני פשיפשין היו לו אחד מימינו ואחד משמאלו. ושנים במערב לא היה להם שם. פירוש הרמב"ם: "פשפטין", פתחים קטנים עושים אותם הארמונות הגדולים בגוף הדלתות כדי שיהא קל לפתחם בכל עת. ותנא זה שאמר כי שלשה עשר שערים היו בעזרה הוא אבא יוסי בן יוחנן, כך נתבאר בירושלמי¹². אבל חכמים אומרים שבעה שערים היו בעזרה כמו שיתבאר במדות¹³. ואלו השלש עשרה השתחויות לדעת חכמים היו משתחוויים כנגד שלש עשרה פרצות שפרצום מלכי יון בעזרה וחזרו מלכי בני חשמונאי וגררום כמו שיתבאר במדות¹⁴, וכשהיה אדם מגיע למקום פרצה מהן משתחוויי דרך הוראה¹⁵.

ואמרו כאן "חמשה שערי העזרה" הוא כפי דעת תנא, לפי שיש מן התנאים מי שאמר חמשה היו לעזרה והוא המדבר כאן, ומהם מי שאמר שבעה שערים היו לעזרה והוא דעת חכמים, ומהם מי שאמר שלשה עשר כמו שבארנו בשני דשקלים¹⁶ וכמו שיתבאר בשני דמסכתא ז'לביג¹⁷.

ועוד מעמידין שני בתי דינין של עשרים ושלושה עשרים ושלושה. . ואחר על פתח הר הבית לדלה.

י"ג פרוכות היו במקדש שני שבע על שבעה שערי העזרה לי. .

[ה] משנה: ניקנור נעשו נסים לדלתותיו, ומזכירין אותו לשבח. פירוש הרמב"ם: "וניקנור" היה איש מן החסידים הלך לאלכסנדריא של מצרים ועשה שם שתי דלתות נחשת שמלאכתן משובללת מאד כדי להעמידן בעזרה כמו שהיה אחרי כן, וכשהעבירים בים סער הים עליהם, וזרקו הספנים אחת הדלתות באמצע הים כדי להקל מעל ספינתם, ורצו לזרוק את השניה, קשר עצמו עליה ואמר להם אם אתם חושבים לזרוק גם את הדלת הזו לא תזרק אלא עמי, אז שכך הים והגיעה הדלת היחידה לעכו"ל מקום שיצא, וכשיצא והוציאה פלט הים את הדלת השניה שם בעכו, וזהו הנס שנעשה לדלתותיו, והעמידו אותן ברוח מזרחית בעזרה כנגד ההיכל. וענין "לשבח", ההלל והכבוד, והיא ארמית ועברית. והענין אחד, תרגום (לך לך יב, טו) "ויהללו אותה אל פרעה" - "ושבחו יתה", ואומר (תהלים קמז, יב) "שבחי ירושלם את ה' וכו'"¹⁸.

משנה: כל השערים שהיו שם נשתנו להיות של זהב, חוץ משערי ניקנור מפני שנעשה בהן נס. ויש אומרים מפני שנחשתן מצהיב. פירוש הרמב"ם: וכבר הזכרנו בשלישי דכפורים¹⁹ הנס שנעשה בדלתי ניקנור. ופירוש "מצהיב" צהוב כמראה הזב, וכבר

מראי מקומות

[ה] כל שער מהן היה רחבו עשר אמות וגבהו עשרים אמה. כל הפתחים שהיו שם גבהן עשרים אמה ורחבן עשר אמות חוץ משל אולם (מדות פ"ב מ"ג). והיו לו דלתות. כל הפתחים שהיו שם היו להם דלתות חוץ משל אולם (מדות שם). מחפות זהב. חוץ משער מזרחי שהיה מצפה נחשת דומה לזהב. כל השערים שהיו שם נשתנו להיות של זהב חוץ משער ניקנור מפני שנעשה בהן נס ויש אומרים מפני שנחשתן מצהיב (מדות שם). ר' אליעזר בן יעקב אומר נחשת קלוניאת היתה והיתה מאירה כשל זהב (יומא לח, א). ושער זה הוא הנקרא שער העליון. אמר ר' אחא בשם ר' שמואל בר רב יצחק. . שער

[ד] וכל העזרה היתה ארך קפ"ז על רחב קל"ה. וכל העזרה היתה אורך מאה ושמונים ושבע על רוחב מאה ושלושים וחמש (מדות פ"ב מ"ו. פ"ד מ"ח). ושבעה שערים היו לה. שלשה מן הצפון הסמוכין למערב. ושלושה מן הדרום סמוכין למערב. שבעה שערים היו בעזרה שלשה בצפון ושלושה בדרום (מדות פ"א מ"ד) שערים דרומיים סמוכין למערב. . לעומתם בצפון סמוכים למערב (שקלים פ"ו מ"ג. מדות פ"ב מ"ו) ואחר במזרח. ואחר במזרח (מדות פ"א מ"ד) מכון כנגד בית קדש הקדשים באמצע. שער המזרח שהוא מכון כנגד בית קדש הקדשים (ברכות פ"ט מ"ו).

ציונים הערות והנהות

כז. שקלים פ"ו, ב. כח. פ"ב מ"ג. כט. פ"ב מ"ג. ל. פיה"מ שקלים פ"ו מ"ג. לא. מ"ג. לב. מ"ו. לג. פיה"מ מדות פ"א מ"א. לד. סנהדרין פו, ב (במשנה). לה. הל' סנהדרין פ"א ה"ג. לו. נסמן לעיל הערה כז. הל' כלי המקדש פ"ז הי"ז. לז. כ"ה בבבלי יומא לה, א. ובירושלמי "יפו". לח. פיה"מ יומא פ"ג מ"א. לט. שם. מ. מצופה. ככ"י ליתא.

הלכות בית הבחירה ה-1

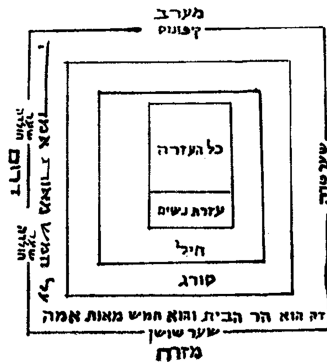
מט לקוטי רמב"ם

פירשו בספרא אמרו יתעלה (תורע יג, ל) "שער צהב" ואמרו "כתבנית הזהב" וכמו שנבאר בנגעים מאמב.

שער העליון הוא שער נקנור^מ ולמה נקרא שער עליון לפי שהוא למעלה מעזרת נשים מדמה.

כל השערים שהיו במקדש לא היה להם מזוזות חוץ משער נקנור^מ.

[ו] אמר שהעזרה לא היתה באמצע הר הבית, אלא היה המרחק שבין חומת הר הבית ובין חומת העזרה מצד דרום יותר מן המרחק שביניהם מצד מזרח, והמרחק המזרחי יותר מן הצפוני, והצפוני יותר מן המערבי, ואני אצייר לך עתה את זה ואצייר את החיל והסורג ועזרת נשים שיזכיר אותה לקמן עתה בפרק זה, כדי שיהא ציור אחד ולא נרבה בצירוף וזו צורתו (ראה ציור)^{מח}.

ו. העזרה לא היתה מכוננת באמצע הר הבית. אלא רחוקה מדרום הר הבית יתר מכל הרוחות וקרובה למערב יתר מכל הרוחות. ובינה ובין הצפון יתר ממה שבינה ובין המערב. ובינה ובין המזרח יתר ממה שבינה ובין הצפון:

ז. ולפני העזרה במזרח היתה עזרת הנשים. והיא היתה ארך מאה אמה וחמשה ושלושים על רחב קל"ה. וארבע לשכות היו בארבע מקצועותיה של ארבעים ארבעים אמה ולא היו מקרות וכן עתידין להיות:

ח. ומה הם משמשות. דרומית מזרחית לשכת הנזירים ששם מבשלין את שלמיהם ומגלחין את שערם. מזרחית צפונית לשכת

ביאור

[ז] וארבע לשכות היו בו'. פי' במקצועותיה של עזרת נשים בפנים, היו ד' לשכות; וכל אחת, היתה מ' על מ' אמה^{מט}.

[ח] מתלעים בעצים. מסירין את העצים שנמצא בהן תולעת.

[ז] משנה: עזרת הנשים היתה אורך מאה ושלושים וחמש על רוחב מאה ושלושים וחמש וארבע לשכות היו בארבע מקצועותיה של ארבעים ארבעים אמה, ולא היו מקורות וכך הן עתידות להיות שני' (יחזקאל מו, כא) "ויוציאני אל החצר החיצונה ויעברני אל ארבעת מקצועי החצר והנה חצר במקצע החצר במקצע החצר בארבעת מקצעות החצר חצרות קטרות" ואין קטרות אלא שאינן מקורות. פירוש הרמב"ם: כבר ידעת כי "קיטור" שם העשן, וענין "קטרות", שיעלה מהן העשן כיון שאין להן תקרה^{נא}.

. . שער התחתון והוא שער עזרת נשים נבג.

[ח] "ומתלעים", מסירין את העצים שיש בהן תולעת, בדרך שאומרין "מסקלין" על הסרת האבנים שהושלכו בדרך^{נב}.

מראי מקומות

מאה אמה וחמשה ושלושים על רחב קל"ה. וארבע לשכות היו בארבע מקצועותיה של ארבעים ארבעים אמה ולא היו מקרות וכן עתידין להיות. עזרת הנשים היתה אורך מאה ושלושים וחמש על רוחב מאה ושלושים וחמש, וארבע לשכות היו בארבע מקצועות' של ארבעים ארבעים אמה ולא היו מקורות וכך הן עתידות להיות שני' ויוציאני אל החצר החיצונה ויעברני אל ארבעת מקצועי החצר והנה חצר במקצע החצר חצר במקצע החצר בארבעת מקצעות החצר חצרות קטרות (יחזקאל מו, כא) ואין קטרות אלא שאינן מקורות (מדות פ"ב מ"ה).

[ח] ומה הם משמשות בו'. ומה הן משמשות, דרומית מזרחית לשכת הנזירים ששם מבשלין את שלמיהן ומגלחין את שערן, מזרחית צפונית לשכת דיר העצים ששם כהנים בעלי מומין

המזרחי . . שבעה שמות נקראו לו . . שער העליון . . שהוא למעלה מעזרת ישראל החיל ועזרת נשים (ירושלמי עירובין פ"ה ה"א) בשער העליון היורד מעזרת ישראל לעזרת הנשים (סוכה פ"ה מ"ב. וראה שם מ"ג) והוא שער ניקנור. שבמזרח שער ניקנור (מדות פ"א מ"ד. פ"ב מ"ו. שקלים פ"ו מ"ג).

[ו] העזרה לא היתה מכוננת באמצע הר הבית. אלא רחוקה מדרום הר הבית יתר מכל הרוחות וקרובה למערב יתר מכל הרוחות. ובינה ובין הצפון יתר ממה שבינה ובין המערב. ובינה ובין המזרח יתר ממה שבינה ובין הצפון. הר הבית . . רובו מן הדרום, והשני לו מן המזרח והשלישי לו מן הצפון ומיעוטו מן המערב (מדות פ"ב מ"א).

[ז] ולפני העזרה במזרח היתה עזרת הנשים. והיא היתה ארך

ציונים הערות והנהגות

מא. פ"י מ"א. מב. פיה"מ מדות פ"ב מ"ג. מג. סוכה נג, ב. מד. ירושלמי עירובין פ"ה ה"א. מה. הל' כלי המקדש פ"ז ה"ו. מו. יומא יא, א. מז. הל' מזוזה פ"ז ה"ו. מח. פיה"מ מדות פ"ב מ"א. מט. תפ"י מדות פ"ב אות מ"א. נ. רע"ב מדות פ"ב מ"ה. נא. שם מ"ה. נב. סוכה נג, ב. נג. הל' כלי המקדש פ"ז ה"ו. נד. שביעית פ"ב מ"ג. נה. פיה"מ שם.

דיר העצים ששם כהנים בעלי מומין מתלעים בעצים. שכל עץ שנמצא בו תולעת פסול. צפונית מערבית לשפת המצרעים. מערבית דרומית בה היו נותנין יין ושמן והיא היתה נקראת לשפת בית שמניא:

"ודיר העצים", הוא מקום שבו העצים הנשרפין על גבי המזבח, והיא לשכה בעזרת נשים מימין הנכנס למקדש מכלל ארבע הלשכות שבאותה העזרה¹¹ כמו שנצייר בציור תבנית המקדש¹².

מי שנמצא כשר בייחוסו ונמצא בו מום, יושב בלשכת העצים ומתלע עצים למערכה¹³.

"מתעסק", ולא אמר עובר לפי שזה הכהן שאירע לו כך היה בעל מום¹⁴, והיה מבקע עצים למערכה בלשכת העצים, ואין לבעלי מומין עסק במקדש אלא הכנת העצים למערכה כמו שיתבאר בתמיד¹⁵.

משנה: האבן שהיה שופת אליה ועל התנור, עליה ועל הכירה, עליה ועל הכופה, טמאה. עליה ועל האבן, עליה ועל הסלע, עליה ועל הכותל, טהורה. זו היתה

מ. עזרת הנשים היתה מקפת גוזזטרא¹⁶ כדי שיהיו הנשים רואות מלמעלן והאנשים מלמטן כדי שלא יהיו מערבבין. ובית גדול היה בצד העזרה בצפונה מבחוץ בין העזרה והחיל והיה בנוי כפה ומקף רבדין של אבן והוא היה נקרא בית המוקד. ושני פתחים היו לו אחד פתוח לעזרה ואחד פתוח לחיל:

❁ ביאור ❁

[ט] מוקפת גוזזטרא כו'. פי' תקרה היתה בולטת, מאמצע הגובה של כותלי עזרת נשים, כדי שיהיו הנשים עומדות על הגוזזטרא בשעה שרואות שמחת בית השואבה, ולא יתערבו באנשים¹⁷. ומוקף רובדין. איצטבאות¹⁸ - כסאות ארוכין.

כירת הנזירים שבירושלים שכנגד הסלע. פירוש הרמב"ם: אמרו "עליה ועל האבן", רוצה לומר על שתי אבנים בלי שיהא שם טיט, והן אינן מתטמאות לפי שהאבנים טהורות כמו שקדם. ואחר כך אמר ש"כירת הנזירים" היתה מן הסוגים האלה האמורים. "שכנגד הסלע", כלומר אבן שכנגד הסלע והוא ההר, היו הנזירים מבשלין עליה את השלמים ושורפין שם שערם בלשכת הנזירים שהיתה בעזרת נשים כמו שנתבאר במדות¹⁹.

[ט] "תיקון גדול", כלומר גדול התועלת, והוא שהיו מכינים מקום לנשים ומקום גדור לאנשים, ומקום הנשים למעלה על מקום האנשים גבוה ממנו כדי שלא יסתכלו האנשים בנשים²⁰.

אף על פי שכל המועדות מצוה לשמח בהן²¹, בחג הסכות היתה במקדש יום שמחה יתרה²² שנאמר (אמור כג, ז) "ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים", וכיצד היו עושין, ערב יום טוב הראשון היו מתקנין במקדש מקום לנשים מלמעלה ולאנשים מלמטה כדי שלא יתערבו אלו עם אלו²³. ומתחילין לשמח ממוצאי יום טוב הראשון²⁴. וכן בכל יום ויום מימי חל של מועד מתחילין מאחר שיקריבו תמיד של בין הערבים לשמח לשאר היום עם כל הלילה²⁵.

וענין "חלקה", שהיתה [עזרת הנשים] רחבה ללא כותלים מקיפים אותה. וכבר נתבאר בסוף סוכה²⁶ שבה היו מתקבצין לשמחה בימות החג, ומפני שחששו להתערבות האנשים עם הנשים הקיפוח עמודים ועשו עליהם מסביב תאים גבוהים שיסתכלו מהן הנשים בזמן שמתקבצין ישראל שם לשמחת בית השואבה כמו שבארנו בסוף סוכה²⁷.

ופירוש "רובדים של אבן", אצטבאות של אבן. "וכיפה" הוא הקמור, והוא שתקרתו היתה כעין חצי עגול²⁸.

מראי מקומות

ובית גדול היה בצד העזרה בצפונה. . והיה בנוי כפה ומקף רבדין של אבן והוא היה נקרא בית המוקד. בית המוקד כיפה ובית גדול ה' ומוקף רובדין של אבן (מדות פ"א מ"ז. תמיד פ"א מ"א), ושני פתחים היו לו אחד פתוח לעזרה ואחד פתוח לחיל. שני שערים היו לו לבית המוקד אחד פתוח לחיל ואחד פתוח לעזרה (מדות פ"א מ"ו).

מתלעין בעצים, שכל עץ שנמצא בו תולעת פסול, צפונית מערבית לשכת המצורעין, מערבית דרומית בה היו נותנין יין ושמן והיא היתה נקראת לשכת בית שמניה (מדות פ"ב מ"ה).

[ט] עזרת הנשים היתה מקפת גוזזטרא כדי שיהיו הנשים רואות מלמעלן והאנשים מלמטן כדי שלא יהיו מערבבין. וחלקה היתה בראשונה והקיפוח כצוצטרה שהנשים רואות מלמעלן והאנשים מלמטן כדי שלא יהיו מעורבין (מדות פ"ב מ"ה).

ציונים הערות והגהות

נו. מדות פ"ב מ"ה. נו. סוף מסכת מדות. הועתק לקמן בסוף הפרק. נח. פיה"מ עריות פ"ח מ"ד. נט. מדות פ"ב מ"ה. ס. ה' ביאת המקדש פ"ו ה"ב. סא. ירושלמי. יומא נה, א. סב. כ"ה בגבי"ק של הרמב"ם ואולי צ"ל מדות פ"ב מ"ח. סג. פיה"מ שקלים פ"ו מ"ב. סד. פ"ב מ"ה. סה. פיה"מ כלים פ"ו מ"ב. סו. סוכה נא, ב. סז. פיה"מ סוכה פ"ה מ"ב. סח. פסחים קט, א. סט. סוכה נא, א (במשנה). ע. סוכה שם ב. מדות פ"ב מ"ה. ירושלמי סוכה פ"ה ה"ב. תוספתא סוכה פ"ד, א. עא. סוכה נא, א (במשנה). עב. ס גג, א. ירושלמי שם. תוספתא שם פ"ד, ג. עג. ה' שופר וסוכה ולולב פ"ח ה"ב. עד. פ"ה מ"ב. עה. פ"ה מ"ב. עו. פיה"מ מדות פ"ב מ"ה. עז. פיה"מ תמיד פ"א מ"א. עח. רע"ב ותפ"י מדות שם. עט. תפ"י מדות פ"א מ"ה. פ. בכ"י: כצוצטרה.

הלכות בית הבחירה ה' י

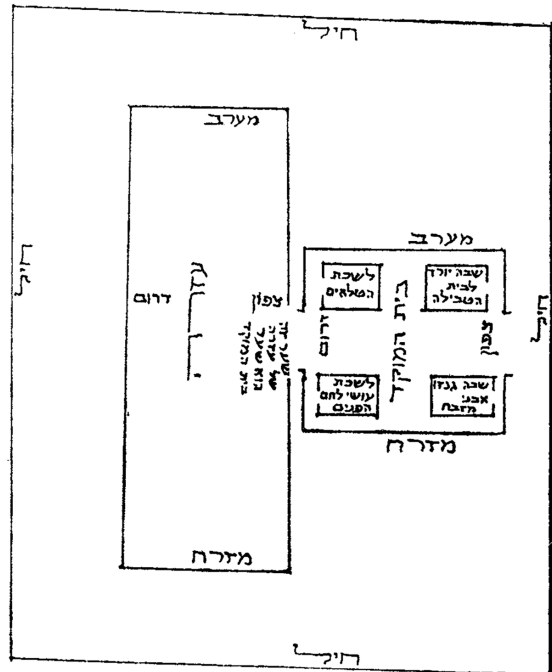
לקוטי רמב"ם נא

כבר קדם לך בתחלת תמיד^{פא} כי מבית המוקד היו נכנסין לבלוש את העזרה בכל יום, ושהם היו נכנסין משער קטן, וכבר ציינו בצורה זו שקדמה^{פב} שני הפתחים אחד בדרומו מצד צפון העזרה והשני בצפונה מצד החיל, כפי שהדבר ברור בצירוף^{פג}.

י. וארבע לשכות היו בו. שתים קדש ושתים חל. וראשי פספסין מבדילין בין הקדש והחל. ומה היו משמשות מערבית דרומית לשכת הטלאים. ודרומית מזרחית לשכת עושי לחם הפנים. מזרחית צפונית בה גנזו בית חשמונאי אבני מזבח ששקצום מלכי יון. צפונית מערבית בה יורדין לבית הטבילה:

ביאור

[י] פספסין. מחיצה קמנה מנוקב נקבים קמנים^{פד}. ששקצום מלכי יון. פי' שהקטירו לעבודה זרה על אותה מזבח^{פה}.

[י] כבר נתבאר שבית המוקד היה בית גדול בממדיו, והיה בארבע פנותיו ארבע לשכות אלו דומים לחדרי השניה שעושים בארמונות, שהם בית קטן בתוך בית גדול והוא אמרו "בקיטונות פתוחות לטרקלין", וכבר בארנו כמה פעמים כי "טרקלין" - הארמון^{פז}, "וקיטון" חדר השניה שישנים בו בימי הקיץ, תרגום (נח ח, כב) "קייץ" - "קיטא". ולפי שהיו ארבע לשכות אלו שתיים מהם והם אשר כלפי העזרה קדש ושתים חול, עשו בשטחה מלמעלה פסיפס מבדיל שטח השתים של קדש משטח שתיים של חול. "ופסיפס", הוא מחיצה קטנה מנוקב נקבים קטנים, יש שעושים אותו מן הקנים ונקרא אצל ההמון "אלמכעב", ופעמים עושין אותו מעץ והוא הנקרא אצלינו "אלשבאך", ויש שעושין אותו מבנין כפי אותה הצורה, ומאיזה דבר שיהיה נקרא "פסיפס", ולא אצטרך לפרש שם זה פעם אחרת במה שיבא לפנינו. וכבר קדם בשלישי דתמיד^{פח} אמרם "לשכת הטלאים היתה במקצוע צפונית מערבית", ועשאה כאן "מערבית דרומית" ותירצו את זה בתלמוד^{פח} ואמרו "דקאי בצפון מחזיא בדרום, דקאי בדרום מחזיא בצפון ומסתברא דבמערבית דרומית הוה קימא". וענין דבר זה שהיה מקומה בבית המוקד עצמו מערבית דרומית כמו שהזכיר כאן, וכאשר תראה מקומה ביחס לעזרה תהיה בעזרה צפונית מערבית כמו שהזכיר בתמיד^{פח} כאשר דברו על לשכה זו כשהוא בעזרה, וכיון שהדבר כן הרי תהיה "לשכת עושי לחם הפנים" שהיא הרביעית מלשכת הטלאים כפי שמנו בתמיד כמו שנזכר שם דרומית מזרחית בבית המוקד כמו שהזכיר כאן, ואני יודע שלא יובן דבר זה בקלות אלא על ידי ראיתו בציוור, וזו צורת מקום בית המוקד בעזרה ומקום ארבע הלשכות בו, התבונן בציוור ובכתוב בו יתבאר לך כל מה שנזכר כאן. וזו צורתו (ראה ציור). ופשוט הוא לי הלשכה אשר קראה בתמיד^{פח} "לשכת החותמות" היא אשר בה "גנזו בני חשמונאי אבני המזבח" והלשכה שהיתה מדורת האש שבה מתחמם כל מי שטבל כמו שנתבאר בתחלת תמיד^{פט} היא אשר קראה בשלישי תמיד^{פז} "לשכת בית המוקד" והיא אשר אמר עליה כאן "שבה יורדין לבית הטבילה", דע זאת^{פז}.

אין פוחתין מששה טלאים המבוקרין בלשכת הטלאים שבמוקד, והיו מוכנים קודם יום הקרבה בארבעה ימים^{פז}.

מראי מקומות

[י] וארבע לשכות היו בו. שתים קדש ושתים חל. וראשי פספסין מבדילין בין הקדש והחל. ארבע לשכות היו לבית המוקד כקיטונות פתוחות לטרקלין, שתיים בקדש ושתים בחול, ובראשן פסיפסין מבדיל בין קדש לחול (מדות פ"א מ"ה). לשכת החותמות היא אשר בה "גנזו בני חשמונאי אבני המזבח" והלשכה שהיתה מדורת האש שבה מתחמם כל מי שטבל כמו שנתבאר בתחלת תמיד^{פט} היא אשר קראה בשלישי תמיד^{פז} "לשכת בית המוקד" והיא אשר אמר עליה כאן "שבה יורדין לבית הטבילה", דע זאת^{פז}.

ציונים הערות והגהות

פא. פ"א מ"ג. פב. בהמשנה לפני"ז (בפיה"מ). הועתק לקמן בה"י. פג. פיה"מ מדות פ"א מ"ו. פד. אבות פ"ד מכ"א. פה. מ"ג. פו. יומא יז, א. פז. תמיד שם. פח. שם. פט. פ"א מ"א. צ. מ"ג. צא. פיה"מ מדות פ"א מ"ה. צב. ערכין יג, א (במשנה). צג. הל' תמידין ומוספין פ"א ה"ט. וראה עדיות פ"ו מ"א. צד. פיה"מ מדות פ"א מ"ה. צה. רע"ב מדות פ"א מ"א.

יא. היורד לבית הטבילה מלשכה זו היה הולך במסבה ההולכת תחת המקדש כלו והנרות דולקות מכאן ומכאן עד שמגיע לבית הטבילה. ומדורה היתה שם. ובית הכסא של כבוד. והוא כבודו, מצאו נעול בידוע שיש שם אדם:

יב. ארך העזרה מן המזרח למערב קפ"ז והוא חשבונן. מכתל מערבי של עזרה עד כתל ההיכל אחת עשרה אמה. וארך ההיכל כלו מאה אמה. בין האולם ולמזבח שתים ועשרים. המזבח שתים ושלשים. מקום דריסת רגלי הכהנים והוא הנקרא עזרת כהנים אחת עשרה אמה. מקום דריסת רגלי ישראל והוא הנקרא עזרת ישראל אחת עשרה אמה:

יג. ורחב העזרה מן הצפון לדרום מאה ושלשים וחמש והוא חשבונן. מכתל צפוני עד בית המטבחים שמונה אמות. בית המטבחים י"ב אמות ומחצה. ושם תולין ומפשיטין את הקדשים בצדוקי:

ביאור

[יא] במסיבה. במחילה שתחת הקרקע.

משנה: ובית המטבחים היה בצפוניו של מזבח, ועליו שמונה עמודים ננסים, ורביעים של ארז על גביהם, ואנקליות של ברזל היו קבועין בהן, ושלשה סדרים היו בכל אחד ואחד, שבהן תולין ומפשיטין, על שלחנות של שיש שבין העמודים. פירוש הרמב"ם: "עמודים ננסים", עמודים קצרים. "ורביעים של ארז", בסיסים של ארז, רוצה לומר עצים רחבים ועבים. "ואנקליות של ברזל", וזים של ברזל.

והיו במקדש עשרים וארבע טבעות, טבעת לכל משמר שבה תולין ומפשיטין את הצאן, וכולן קבועות בכתלים, וכשמסמרה נכנסת משלשלת אותה הטבעת להראות שהעבודה שלה.

מראי מקומות

ישראל והוא הנקרא עזרת ישראל אחת עשרה אמה. מן המזרח למערב מאה ושמונים ושבע, מקום דריסת רגלי ישראל אחת עשרה אמה, מקום דריסת רגלי הכהנים אחת עשרה אמה, והמזבח שלשים ושתיים, ובין האולם ולמזבח עשרים ושתיים אמה, וההיכל מאה אמה, ואחת עשרה אמה לאחורי בית הכפורת (מדות פ"ד מ"ח).

[יג-טו] ורחב העזרה מן הצפון לדרום מאה ושלשים וחמש וזהו חשבונן. מכתל צפוני עד בית המטבחים שמונה אמות בית המטבחים י"ב אמות ומחצה. . . מקום השלחנות שמונה אמות. . . ובצר מקום השלחנות מקום הטבעות כ"ד אמה. . . ובין מקום הטבעות והמזבח שמונה אמות והמזבח ל"ב. והכבש שלשים. ובין הכבש ולכתל דרומי י"ב אמה ומחצה. מן הצפון לדרום מאה ושלשים וחמש, הכבש והמזבח ששים ושתיים, מן המזבח לטבעות שמונה אמות, מקום הטבעות עשרים וארבע, מן הטבעות לשולחנות ארבע, מן השולחנות לננסין ארבע, מן

[יא] היורד לבית הטבילה מלשכה זו היה הולך במסבה ההולכת תחת המקדש כלו והנרות דולקות מכאן ומכאן עד שמגיע לבית הטבילה. ומדורה היתה שם. ובית הכסא של כבוד. וזהו כבודו, מצאו נעול בידוע שיש שם אדם. אירע קרי באחד מהן יוצא והולך לו במסיבה ההולכת תחת הבירה והנרות דולקות מכאן ומכאן עד שהוא מגיע לבית הטבילה, ומדורה היתה שם, ובית הכסא של כבוד, וזה הוא כבודו, מצאו נעול יודע שיש שם אדם, פתוח יודע שאין שם אדם (תמיד פ"א מ"א), מאי בירה. . . כל המקדש כולו קרוי בירה שנאמר הבירה אשר הכינתי (יומא ב, א).

[יב] ארך העזרה מן המזרח למערב קפ"ז וזהו חשבונן. מכתל מערבי של עזרה עד כתל ההיכל אחת עשרה אמה. וארך ההיכל כלו מאה אמה. בין האולם ולמזבח שתים ועשרים. המזבח שתים ושלשים. מקום דריסת רגלי הכהנים והוא הנקרא עזרת כהנים אחת עשרה אמה. מקום דריסת רגלי

ציונים הערות והגהות

צו. נראה שהרמב"ם מפרש מלשון מדור, כלומר מקום שהאש דרה בו (ר"י קאפח). צז. פ"א מ"א. צח. עירובין סג, א. יומא כא, ב. צט. פיה"מ שבת פ"א מ"א. ק. פ"א מ"א. קא. שם. קב. פיה"מ תמיד פ"ג מ"ג. קג. רע"ב תמיד פ"א מ"א. קד. בסופו. הועתק לקמן בסוף הפרק. קה. פיה"מ עריות פ"ח מ"ד. קו. פיה"מ תמיד שם מ"ה. קז. תמיד פ"ג מ"ה. קח. פיה"מ סוכה פ"ה מ"ו. קט. בכ"י: ובצדן. ובכ"י בא בתחלת הי"ד.

הלכות בית הבחירה ה יד-טז

לקוטי רמב"ם נג

[יד] וכבר נתבאר בששי דשקלים^ק שהיה בבית המטבחים שמונה שלחנות של שיש שעליהן מדיחין את הקרבים. והטעם שעשאו של שיש ולא עשאו של זהב כיון שכלל הוא אצלינו בכל מעשי המקדש כפי שהזכרתי לך כמה פעמים להראות עושר אין עניות במקום עשירות, מפני שהזהב מקלקל את הבשר חמת שהוא מפשירו ומחיש עפוש, והשיש מצננו ומרחיק ממנו העפוש, וכך אמרו^{קיא} בטעם הדבר "מפני שמרתיח ומסריח את הקרבן"^{קיב}.

"ונוקפין", הם אנשים שהיו שורטים שריטות בשורים הקרבים למזבח כדי שינטף דם על עיניהם ולא יראו כלום ויוכלו לעקדם ולשחטם^{קיד}. "ונוקף", הוא הפוצע, ובתלמוד^{קיד} "אין אדם ניקף באצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה", ונגזר מן (ישעיה יז, ו) "כנוקף זית", לפי שהוא פוצעם בעת המסיקה, והוא [יוחנן כהן גדול] בטל גם מעשה זה מפני שנראה אותו הקרבן כבעל מום ועשה טבעות של ברזל קבועים בקרקע ללכוד בהן רגלי הנשחט ויוכלו לשחטו כמו שיתבאר במסכת מדות קטיוקט^י.

וכבר הזכרנו בסוף מסכת מעשר שני שיוחנן כהן גדול התקין טבעות במקום השחיטה שבעזרה והיו קבועות בארץ שבהן לוכדין רגלי הבהמה וידיה בשעת השחיטה כיון שאי אפשר לכפתה כמו שהזכרנו. ויתבאר בשלישי דמדות שהיו שש שורות של טבעות^{קיז}.

כבר בארנו במסכת תמיד שהטבעות הללו שעשה יוחנן כהן גדול קבועים בארץ כדי ללכוד בהן רגלי הבהמה בשעת השחיטה^{קיח}. [גי-יד] וששלחנות של שיש היו שם והם שמונה. וידוע ממה שהקדמנו בסדר זה שכל קרבנות הצבור קדשי קדשים ושחיתתן בצפון ולפיכך נקבעו הטבעות בצפון, וכך בית המטבחים^{קיט}.

[טו-טז] על מקום שחיתתן, אמר בעולה (ויקרא א, יא) "ושחט אותו על ירך המזבח צפונה", ואמר בחטאת (צו ו, יח) "במקום אשר תשחט העולה תשחט החטאת", ואמר באשם (צו ז, ב) "במקום אשר ישחט את העולה ישחט את האשם", אמרו "בנין אב לכל

מראי מקומות

של שיש שבין העמודים (תמיד פ"ד מ"ב).

מקום הטבעות . . ושם שוחטין את הקדשים. וטבעות היו לצפונה של מזבח ששה סדרים של ארבע ארבע ויש אומרים ארבעה של שש שש שעליהן שוחטים את הקדשים (מדות פ"ג מ"ה).

[טו-טז] מכתל צפוני של עזרה עד כתל המזבח שהוא רחב ששים ומחצה. וכנגדו מכתל האולם עד כתל מזרחי של עזרה שהוא ארך שש ושבעים. כל המרבע הזה הוא הנקרא צפון הוא המקום ששוחטין בו קדשי קדשים. איזהו צפון מקיר המזבח צפוני ועד כותל עזרה צפוני וכנגד כל המזבח כולו צפון דברי רבי יוסי ברבי יהודה רבי אלעזר ברבי שמעון מוסיף אף בין האולם ולמזבח רבי מוסיף אף מקום דריסת רגלי הכהנים ומקום דריסת רגלי ישראל אבל מן החליפות ולפנים הכל מודים שפסול (זבחים כ, א. יומא לו, א).

ציונים הערות והגהות

קי. מ"ד. קיא. נוסח הרמב"ם בירושלמי חגיגה פ"ג ה"ח. קיב. פיה"מ תמיד שם. קיג. סוטה מת, א. קיד. חולין ז, ב. קטו. פ"ג מ"ה. קטז. פיה"מ מע"ש פ"ה מט"ו. קיז. פיה"מ תמיד פ"ד מ"א. קיח. פיה"מ מדות פ"ג מ"ה. קיט. שם. קכ. פיה"מ מדות פ"ג מ"ה.

יד. מקום השלחנות שמונה אמות ובו שלחנות של שיש שמיניחין עליהן הנתחים ומדיחין את הבשר לבשלו. ושמונה שלחנות היו. ובצד מקום השלחנות מקום הטבעות כ"ד אמה. ושם שוחטין את הקדשים:

טו. ובין מקום הטבעות והמזבח שמונה אמות והמזבח ל"ב. והכבש שלשים. ובין הכבש ולכתל דרומי י"ב אמה ומחצה. מכתל צפוני של עזרה עד כתל המזבח שהוא רחב ששים ומחצה. וכנגדו מכתל האולם עד כתל מזרחי של עזרה שהוא ארך שש ושבעים:

טז. כל המרבע הזה הוא הנקרא צפון הוא המקום ששוחטין בו קדשי קדשים:

ביאור

[יד] מקום הטבעות. לאסור בהם רגלי הבהמה, בשעת שחיטה^{קי}.

באצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה", ונגזר מן (ישעיה יז, ו) "כנוקף זית", לפי שהוא פוצעם בעת המסיקה, והוא [יוחנן כהן גדול] בטל גם מעשה זה מפני שנראה אותו הקרבן כבעל מום ועשה טבעות של ברזל קבועים בקרקע ללכוד בהן רגלי הנשחט ויוכלו לשחטו כמו שיתבאר במסכת מדות קטיוקט^י.

וכבר הזכרנו בסוף מסכת מעשר שני שיוחנן כהן גדול התקין טבעות במקום השחיטה שבעזרה והיו קבועות בארץ שבהן לוכדין רגלי הבהמה וידיה בשעת השחיטה כיון שאי אפשר לכפתה כמו שהזכרנו. ויתבאר בשלישי דמדות שהיו שש שורות של טבעות^{קיז}.

כבר בארנו במסכת תמיד שהטבעות הללו שעשה יוחנן כהן גדול קבועים בארץ כדי ללכוד בהן רגלי הבהמה בשעת השחיטה^{קיח}. [גי-יד] וששלחנות של שיש היו שם והם שמונה. וידוע ממה שהקדמנו בסדר זה שכל קרבנות הצבור קדשי קדשים ושחיתתן בצפון ולפיכך נקבעו הטבעות בצפון, וכך בית המטבחים^{קיט}.

[טו-טז] על מקום שחיתתן, אמר בעולה (ויקרא א, יא) "ושחט אותו על ירך המזבח צפונה", ואמר בחטאת (צו ו, יח) "במקום אשר תשחט העולה תשחט החטאת", ואמר באשם (צו ז, ב) "במקום אשר ישחט את העולה ישחט את האשם", אמרו "בנין אב לכל

יז. שמונה לשכות היו בעזרת ישראל. שלש בצפון. ושלוש בדרום. שבדרום לשכת המלח. לשכת הפרוה. לשכת המדיחין. לשכת המלח שם נותנין מלח לקרבן. לשכת הפרוה שם מולחין עורות הקדשים. ועל גגה היתה בית טבילה לכהן גדול ביום הכפורים. לשכת המדיחין שם היו מדיחין קרבי הקדשים ומשם מסבה עולה לגג בית הפרוה. והשלש שבצפון לשכת הגזית. לשכת הגולה. לשכת העץ. לשכת הגזית שבה סנהדרין גדולה יושבת. וחציה היתה קדש וחציה היתה חל. ולה שני פתחים אחד לקדש ואחד לחל ובחצי של חל היו הסנהדרין יושבין. לשכת הגולה שם היתה בור שממלאין ממנו בגולה ומשם מספקין מים לכל העזרה. ולשכת

ביאור ☞

[יז] מסיבה. כמין כבשקמי.
שממלאין. . בגולה. פי' כמין ספל גדולקמי.

חטאות שלא ישחטו אלא בצפון. וכן המקבל את הרים לא יהא אלא בצפון קבא לפי שנאמר בסמוך לתיאור השחיטה "ולקח מדם הפר" שיהא גם הקבל בצפון. ורובע המקום הזה מכותל המזבח הצפוני עד כותל העזרה והוא ששים אמות וחצי, כל שכנגד רוחב זה מכותל האולם עד כותל העזרה המזרחי והוא שבעים ושש אמות, מרובע זה הוא הנקרא צפון לשחיטת קדשי קדשים והוא יתבאר לך מציור המקדש אשר נצייר במדות, וכך נתבאר בתוספתא זבחים קכג הוא קכג מקום השחיטה קכד.

[יז] ובשלשה מקומות היו נותנין המלח. . בלשכת המלח היו מולחין עורות הקדשים קכהקכז.

"זפרוה", שם איש אמגושי חתר את העזרה מן הלשכה הזו כדי שיראה את העבודה והרגוהו ונקראה לשכת הפרוה על שמוקבוקבט. . מדיחין אותה בבית [המדיחין קכט] כל צרכה קלקלא.

וכן נתבאר בגמרא יומא קלב "לשכת הגזית חציה קדש וחציה חול, ולה שני פתחים אחד פתוח לקדש ואחד פתוח לחול", ושחציה של חול לפאת המערב ובאותו החצי אפשר לשבת כי כבר בארנו ש"אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד" קלגקלד.

בית דין הגדול במקדש והוא הנקרא סנהדרין גדולה ומנינם אחד ושבעים, הגדול בחכמה שבכולן מושיבין אותו ראש עליה קלה, ומושיבין הגדול שבשבעים משנה לראש קלי ויושב מימינו קלי, ושאר השבעים יושבין לפניו כפי שניהם וכפי מעלתם קלי כל הגדול מחבירו בחכמה יהיה קרוב לנשיא משמאלו יותר מחבירו קלי, והם יושבין בכמו חצי גורן בעיגול כדי שיהיה הנשיא עם אב בית דין רואין את כלן קמא.

"זבור הגולה", בור היה באחת הלשכות והיה עליו גלגל שמשמיע רעש גדול בשעת השאיבה, וכן בור הגדול ובאר חקר קמב.

מראי מקומות

ואחד לחל ובחצי של חל היו הסנהדרין יושבין. תניא לשכת הגזית כמין בסילקי גדולה היתה פייס במזרח וזקן יושב במערבה והכהנים מוקפין ועומדין כמין בבוליאור והממונה בא ונטל מצנפת מראשו של אחד מהן ויודעין שממנו פייס מתחיל. . אמר אביי שמע מינה לשכת הגזית חצי בקדש וחצי בחול ושמע מינה שני פתחים היו לה אחד פתוח בקדש ואחד פתוח בחול ראי סלקא דעתך כולה בקדש זקן יושב במערבה והאמר מר אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד (יומא כה, א עיי"ש).

לשכת הגולה שם היתה בור שממלאין ממנו בגולה ומשם מספקין מים לכל העזרה. לשכת הגולה שם ה' בור הגולה והגלגל נתון עליו ומשם מספקין מים לכל העזרה (מדות פ"ד מ"ח). ולשכת העץ היתה אחורי שתיהן והיא היתה לשכת כהן

[יז] שמונה לשכות היו בעזרת ישראל. שלש בצפון. ושלוש בדרום. שש לשכות היו בעזרה, שלש בצפון ושלוש בדרום (מדות פ"ד מ"ח). שברום לשכת המלח כו'. שברום לשכת המלח, לשכת הפרוה, לשכת המדיחין, לשכת המלח שם נותנין מלח לקרבן, לשכת הפרוה שם מולחין עורות הקדשים, ועל גגה ה' בית טבילה לכהן גדול ביום הכיפורים, לשכת המדיחין שם היו מדיחין קרבי הקדשים ומשם מסבה עולה לגג בית הפרוה (מדות שם).

והשלש שבצפון לשכת הגזית. לשכת הגולה. לשכת העץ. שבצפון לשכת העץ ולשכת הגזית ולשכת הגולה (מדות פ"ד מ"ח), לשכת הגזית שבה סנהדרין גדולה יושבת. לשכת הגזית שם היתה סנהדרין גדולה של ישראל יושבת (מדות פ"ד מ"ח), וחציה היה קדש וחציה היה חל. ולה שני פתחים אחד לקדש

ציונים הערות והגהות

קבא. זבחים מז, ב. קכב. פ"ו, ז. קכג. כל הקטע הזה מן "שיהא גם הגבול בצפון" עד כאן לא היה במהדרו"ק והוסיפו הרמב"ם במהרורה שניה, ולפי מהדרו"ק כתיב "הגבול בצפון במקום השחיטה". קכד. פיה"מ זבחים פ"ה מ"א. קכה. מנחות כב, א. תוספתא שם פ"ו, ב. קכו. הל' איסורי מזבח פ"ה הי"ג. קכז. יומא לה, א. קכח. פיה"מ שם. קכט. כ"ה (בחצי ריבוע) בדפוסים הנפוצים, ובמהדורות כתי"י קיים מילה זו. קל. ראה מדות פ"ה מ"ג. קלא. הל' מעשה הקרבנות פ"ו ה"ו. קלב. כה, א. קלג. נסמן לקמן פרק ז' הערה כב. קלד. פיה"מ שם. קלה. ראה ב"ב קב, א. קלו. עיין עירובין נד, ב. קלז. ירושלמי סנהדרין פ"א ה"ד. וראה סנהדרין לו, ב (במשנה). קלח. ב"ב שם. קלט. ראה תוספתא סנהדרין פ"ה, א. קמ. ירושלמי שם פ"ט ה"ד. וראה סנהדרין שם. קמא. הל' סנהדרין פ"א ה"ג. קמב. פיה"מ עירובין פ"י מ"ד. קמג. תפ"י מדות פ"ה מ"ג. קמד. תויו"ט מדות פ"ה מ"ד ר"ה לשכת.

הלכות בית הבחירה ה' ז'

לקוטי רמב"ם נה

הַעֵץ הַיְתָה אַחֲרֵי שְׁתִּיחָן וְהָיָה הַיְתָה לְשֹׁכֵת פֶּהַן גְּדוֹל וְהָיָה הַנְּקָרָא לְשֹׁכֵת פְּרֵהֲדָרִין. וְגַג שְׁלֹשְׁתָּן שָׁוָה. וְשִׁתִּי לְשֹׁכֵת אַחֲרוֹת

❦ ביאור ❧

ולשכת העץ היתה אחורי שתיחן . . וגג שלשתן שוה. פי' גג אחד היה לשלשתן קע.

כבר קדם בתחלת מסכתא זו קמ"ה שהשער השלישי משערי העזרה שבדרום נקרא שער המים. ונתבאר בגמרא יומא קמ"ו כי מעל השער הזה היה מקוה מים שבו טובל כהן גדול ביום הכיפורים ממעין שהיה שם ושמו "עין עיטם", ועל טבילה זו אמרו ביומא שהיא היתה בחול כמו שפירשנו שם. ונתבאר שהיתה לו לכהן גדול לשכה בצד המקוה הזו על פתח העזרה, והוכרע אצלם בתלמוד קמ"ז שזו "לשכת העץ" שהיתה בצפון היא שהיתה לשכת כהן גדול והיא גם לשכת פלהדרין שנזכרה בתחלת כפורים קמ"ח, ושהלשכה הזו שבדרום על שער המים היא לשכת בית אבטינס שמשביעין אותו בה ערב יום הכפורים כמו שבארנו שם קמט"ג.

ובית יהיה לו [-לכהן גדול] מוכן במקדש והוא הנקרא לשכת כהן גדול קנא קנ"ב.

כל השערים שהיו במקדש לא היה להם מזוזות חוץ משער נקנור קנ"ג ושלפנים ממנו, ושל לשכת פרהדרין קנ"ד מפני שהלשכה הזאת היתה בית דירה לכהן גדול בשבעת ימי ההפרשה קנ"ה קנ"ו.

כלל הוא אצלינו שכהן גדול לא יהיה באנשי דורו מן הכהנים יותר מושלם ממנו בחכמה וביראה בנואי בעושר ובכה, אמר ה' (אמור בא, י) "הגדול מאחיו", ובא בקבלה שיהא גדול מהם בנואי בכח בעושר ובחכמה קנ"ז אבל במקדש שני שהיו בו כל הענינים בלתי מושלמים כמו שידעת והמלכים לא היו הולכים לפני המסורת הישירה והיו מעמידים כהנים גדולים בכח קנ"ח אף על פי שאינם ראויים לכך, ועליהם אפשר לומר "שמא לא למדתה", ומשום כך נקראה הלשכה שוררים בה כהנים גדולים "לשכת פלהדרין", ענינו בית הפקידים שמעמידין אותם המלכים על השוקים ומעבירין אותם בזמן קצר לפי רצון המלך קנ"ט, וכך היו עושיין בכהנים גדולים כל המוסיף להתקרב למלך ומרבה לו ממון מנהו כהן גדול קס"א.

"ופנחס המלביש", מלביש לכהנים בגדיהם ומתעסק בהחסנתם ועשייתם קס"א.

זה הממונה על מעשה בגדי כהונה עוסק בהכנת בגדי כהנים הריוטים ובגדי כ"ג ובאריגתן ומתחת ידו נעשה הכל קס"ב ולשכה היתה לו במקדש קס"ג קס"ד.

"ועושי חבתיך", הם העושים חבתי כהן גדול, וכאשר נצייר את המקדש קס"ה יתבאר לך מקום אותה הלשכה היכן היתה בעזרה קס"ו.

וכיון שכבר קדם לנו ציור המזבח ודיוק מדותיו, וכן דיוק מדות ההיכל, ואני רוצה לצייר כאן צורת העזרה בכללותה ושעריה ומדותיה אורך ורוחב וכל מה שהיה בה מן הלשכות, ונצרך לכך עזרת נשים ובית המוקד, לכן לא אעמיס בציור הזכרת מדות ההיכל והמזבח אלא אקבעם בה בתאריהם שקדמו בלי לכתוב מדות כל חלק מהם כיון שכבר קדם. וזו היא הצורה הכוללת אשר הבטחנו בה וציננו עליה בכמה מקומות במשנה בסדרים הקודמים. וזו היא צורת כל מה שנזכר לעיל (ראה ציור בעמוד הבא) קס"ז.

וכן היו שם [במקדש] גם עשרים וארבעה חלונות שבהם בגדי כהונה חלון לכל משמרה קס"ח, וכולם סגורים, וכשנכנסת משמרה לעבודה פותחת אותו החלון שלה קס"ט.

מראי מקומות

פרהדרין בצפון ולשכת בית אבטינס בדרום או לשכת בית אבטינס בצפון ולשכת פרהדרין בדרום (יומא יט, א עיי"ש).

ושתי לשכות אחרות היו שם בעזרת ישראל. אחת מימין שער מזרחי והוא לשכת פינחס המלביש. ואחד משמאלו והוא לשכת עושה חביתין. שבמזרח שער ניקנור ושתי לשכות היו לו אחת מימינו ואחת משמאלו אחת לשכת פינחס המלביש ואחת לשכת בית עושי חביתים (מדות פ"א מ"ד. יומא יט, א).

גדול והיא הנקראת לשכת פרהדרין. וגג שלשתן שוה. לשכת העץ, אמר ר' אליעזר בן יעקב שכחתי מה היתה משמשת, אבא שאול אומר לשכת כהן גדול היתה אחר שתיחן וגג שלשתן שווה (מדות פ"ד מ"ח).

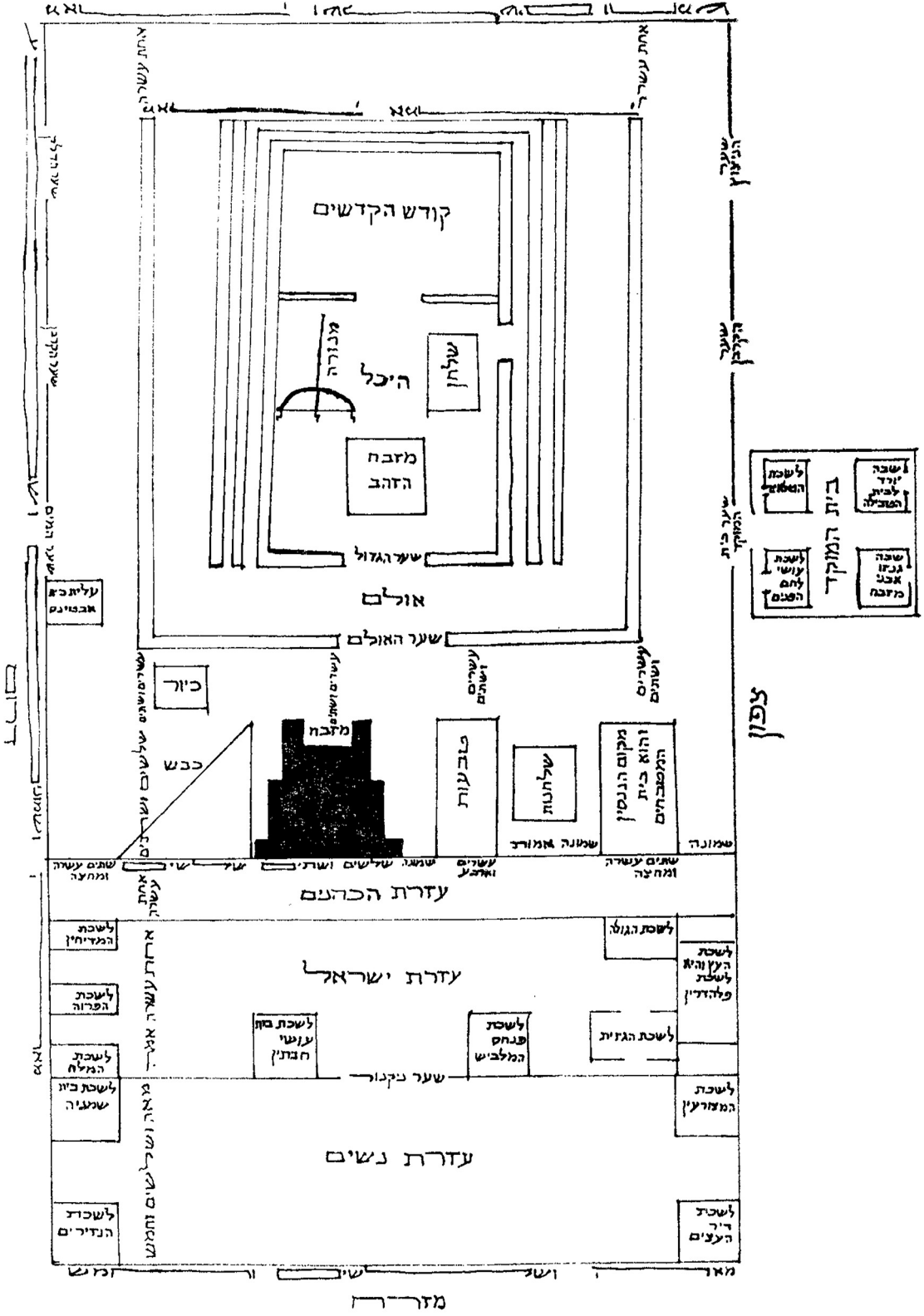
שבעת ימים קודם ליום הכיפורים מפרישין כהן גדול מביתו ללשכת פלהדרין (יומא פ"א מ"א) אמר רב פפא שתי לשכות היו לו לכהן גדול אחת לשכת פרהדרין ואחת לשכת בית אבטינס אחת בצפון ואחת בדרום . . ולא ידענא אי לשכת

ציונים הערות והגהות

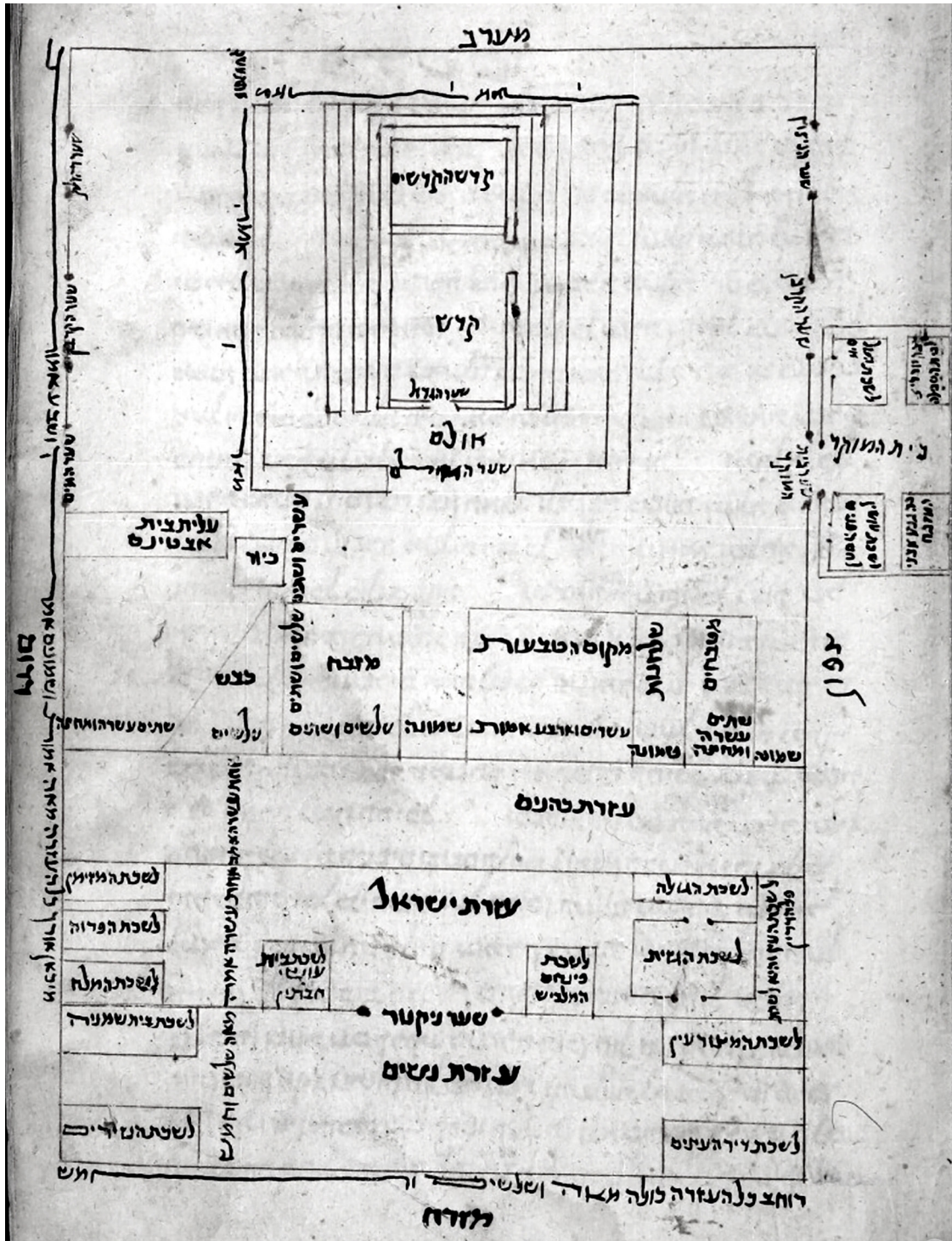
קמה. פ"א מ"ד. קמו. לא, א. קמו. שם יט, א. קמוח. פ"א מ"א. קמוט. פ"א מ"ה. קנ. פיה"מ מדות פ"ד מ"ח. קנא. מדות פ"ה מ"ד. קנב. הל' כלי המקדש פ"ה ה"ז. קנג. שם יא, א. קנד. שם י, א. קנה. שם ב, א. תוספתא יומא פ"א, א. קנו. הל' מזוזה פ"ו ה"ו. קנז. שם יח, א. קנח. הערת המתרגם (ר"י קאפח): המילה הערבית "באלענאיה" וענינה, בחזקה, בכח השלטון, בעל כרחם של ציבור. קנט. שם ח, ב. קס. פיה"מ יומא פ"א מ"ג. קסא. פיה"מ שקלים פ"ה מ"א. קסב. ירושלמי שקלים פ"ה ה"א. קסג. מדות פ"א מ"ד. קסד. הל' כלי המקדש פ"ז ה"ב. קסה. סוף מסכת מדות. נעתק לקמן בהל' זו. קסו. פיה"מ תמיד פ"א מ"ג. קסז. פיה"מ מדות פ"ד מ"ח. קסח. תוספתא פ"ד, ב. וראה תמיד פ"ד מ"ג. וראה הלכות כלי המקדש פ"ח ה"ח. קסט. פיה"מ סוכה פ"ה מ"ו. קע. רע"ב מדות פ"ה מ"ד.

הלכות בית הבחירה

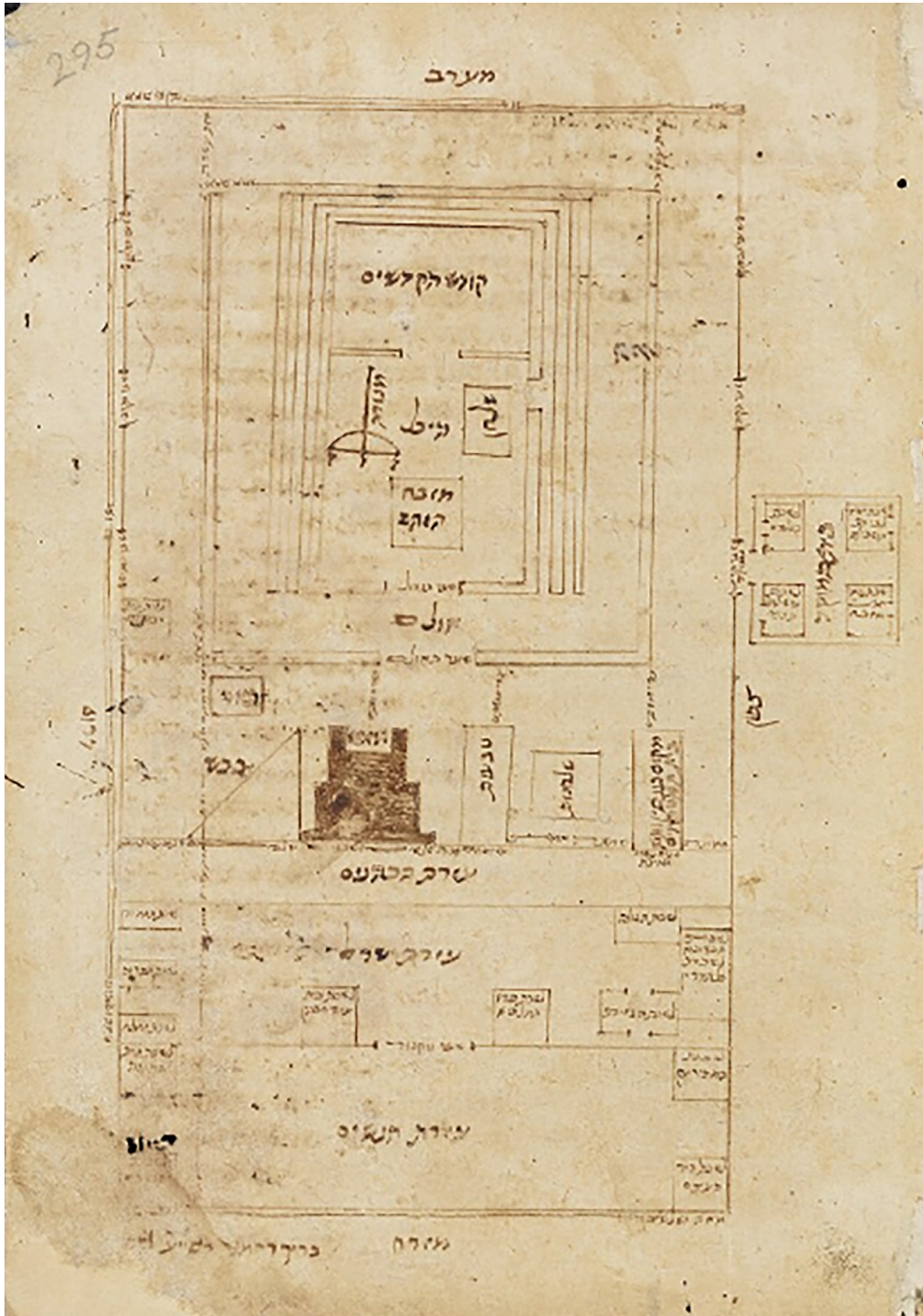
מערב

הלכות בית הבחירה

ציור זה שייך להלכה יז

פקסימיליה מזגוף כתי"ק הרמב"ם ז"ל
בפירוש המשניות

הלכות בית הבחירה ה-ז יז-א

לקוטי רמב"ם נט

ונותנין כל בגדי כהונה בחלונות כמו שבארנו בסוף סוכה^{קע}, ואמרו "וכתוב עליהם תשמיע הכלים", לפי שהחלון שהיו בו המכנסים כתוב עליו מכנסים, ושהיו בו המגבעות כתוב עליו מצנפת, וכך כתנת ואבנט^{קעב}.

וששה ותשעים חלון היו במקדש להניח בהן הבגדים ארבעה חלונות לכל משמר, ושם כל משמר כתוב על חלונותיו וכולן סתומות, וכשיכנסו אנשי משמר לעבודה בשבת שלחן פותחין חלונותיהן כל ימי שבתן ונוטלין הכלים, וכשיצאו מחזירין

הבגדים לחלונותיהן וסותמן^{קעג}, ולמה עשו ארבעה חלונות לכל משמר, לפי שלא יהיו הכלים מעורבין, אלא כל המכנסים בחלון אחד וכתוב עליו מכנסים בחלון אחד וכתוב עליו אבנט וכן המצנפות כולן בחלון אחד, והכתנות כולן בחלון אחד^{קעד}.

שתי לשכות היו במקדש, אחת לשכת חשאים, ואחת לשכת הכלים, לשכת חשאים יראי חטא נותנין לתוכן בחשאי ועניים בני טובים מתפרנסים ממנה בחשאי, לשכת הכלים כל מי שהתנדב כלי זורקו לתוכה ואחת לשלשים יום הגזברין פותחין אותה, כל כלי שנמצא בו צורך לבדק הבית מניחין אותו והשאר נמכרין ודמיהן נופלין ללשכת ברוך הבית^{קעה}.

בית דין הגדול בשבתות וימים טובים היו יושבין בבית המדרש שבהר הבית^{קעז}.

מפרישין הכהן השורף אותה [פרה אדומה] ללשכה מוכנת בעזרה, ובית אבן היתה נקראת, מפני שכל כליה כלי אבנים שאין מקבלין טומאה^{קעט}, שבעת ימים קודם שריפת הפרה מפרישין כהן השורף אותה מביתו^{קעז}. הלשכה שהיה יושב בה כל ז' צפונות מזרחית היתה, כדי להזכירו שהיא כחטאת הנשחטת בצפון אע"פ שהיא נשחטת בחוץ^{קפא}.

ואחר כך נכנסין ללשכת הכלים ומוציאין כל כלי השרת הצריכין להן כל היום^{קפב}.

שלשה מקומות לשריפה^{קפי}, אחד בתוך העזרה ובו שורפין פסולי המוקדשין ואימורים קדשים קלים שנפסלו ופרים ושעירים של חטאות הנשרפות^{קפז}, והמקום השני בהר הבית ושמו בירה, ובו שורפין חטאות הנשרפות אם אירע בהן פסול אחר צאתן מן העזרה^{קפג}, והמקום השלישי חוץ לירושלים והוא הנקרא בית הדשן^{קפד}.

והופך [הכהן המדשן את המזבח] פניו לצפון ומהלך בארץ למזרח הכבש כמו עשר אמות כלפי הצפון, וצובר את הגחלים שחתה על גבי הרצפה רחוק מן הכבש שלשה טפחים, במקום שנותנים מוראת העוף ודשון המזבח הפנימי והמנורה^{קפט}.

[א] וכאשר יכנס האדם בשער שושן שבהר הבית מהלך בשטח ישר עד שמגיע לחיל, ואחר כך עולה מן החיל בשתיים עשרה מעלות ומגיע לעזרת נשים, נמצאת עזרת נשים גבוהה משטח הר הבית והחיל שש אמות, לפי שכבר קדם שכל מעלה שהיתה במקדש גבהה חצי אמה^א.

ביאורי הרבי

ישראל שהוא תחלת העזרה בחמש עשרה מעלות כו' ומהלך כל עזרת ישראל בשוה ועולה ממנו לעזרת הכהנים במעלה גבוהה אמה כו' ומהלך כל עזרת הכהנים והמזבח כו' ועולה משם לאולם בשתיים עשרה מעלות כו' והאולם וההיכל כולו בשוה."

הטעם שהרמב"ם מתחיל בשלילה "המקדש כולו לא הי'

פ"ו ה"א-ד

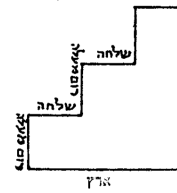
מקדש הי' במעלה ההר

כתב הרמב"ם: "המקדש כולו לא הי' במישור אלא במעלה ההר כשאדם נכנס משער מזרחי של הר הבית מהלך עד סוף החיל בשוה. ועולה מן החיל לעזרת הנשים בשתיים עשרה מעלות כו' ומהלך כל עזרת הנשים בשוה ועולה ממנה לעזרת

ציונים הערות והגהות

קעא. פ"ה מ"ז. קעב. פיה"מ תמיד פ"ג מ"ז. קעג. ראה תמיד פ"ה מ"ג. תוספתא סוכה פ"ד, יב. קעד. הל' כלי המקדש פ"ח ה"ח-ט. קעה. שקלים פ"ה מ"ו. קעו. הל' ערכין והרמים פ"ב הי"ב. קעז. סנהדרין פח, ב. תוספתא שם פ"ז, א. ירושלמי שם פ"א ה"ד. קעה. הל' סנהדרין פ"ג ה"א. קעט. יומא ב, א. קפ. פרה פ"ג מ"א. קפא. פרה שם. קפב. הל' פרה אדומה פ"ב ה"א-ג. קפג. תמיד ל, א. קפד. הל' תמידין ומוספין פ"ו ה"א. קפה. זבחים קר, ב. קפו. פסחים כד, א. קפז. זבחים קר, א (במשנה). קפח. הל' מעשה הקרבנות פ"ז ה"ג-ד. וכ"ה בפיה"מ זבחים פ"ב מ"ה. קפט. תמיד כח, ב. זבחים סד, א. קצ. הל' תמידין ומוספין פ"ב הי"ב. קצא. הל' כלי המקדש פ"ז ה"כ. קצב. תפ"י פ"א מ"ד. קצג. בכ"י נוסף: חז היא צורת כל הלשכות והעזרה כולה לפי מדותיה (ראה ציור ו). א. פיה"מ מדות פ"ב מ"ד.

ס לקוטי רמב"ם

ושטח המעלה הוא "שלחה" וזו צורתה (ראה ציור) כדי שיתבאר הדבר הנקרא "שלחה".

וידוע כי עובדי עבודה זרה היו משתדלים לבנות היכליהם ולהעמיד פסליהם במרומי המקומות שמוצאים שם, על ההרים הרמים¹, לפיכך קדש אברהם אבינו הר המוריה מפני שהוא ההר הגבוה ביותר שם, ופרסם בו את הייחוד².

[ב] ואחר כך מהלך את כל עזרת נשים בשטח ישר, ואחר כך עולה מסופה לעזרת ישראל בחמש עשרה מעלות כפי שיזכיר

הלכות בית הבחירה ז א-ג

החיל לעזרת הנשים בשתיים עשרה מעלות רום כל מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה:

ב. ומהלך כל עזרת הנשים בשוה. ועולה ממנה לעזרת ישראל שהוא תחלת העזרה בחמש עשרה מעלות. רום כל מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה:

ג. ומהלך כל עזרת ישראל בשוה ועולה ממנו לעזרת הכהנים במעלה גבוהה אמה ועליה דוכן יש בו שלש מעלות. רום כל

ביאור ☞

[א] ושלחה. פי' משך רוחב המעלה, והיינו מקום דריסת הרגליה.

[ג] ועולה . . אמה . . דוכן. אצטבאי - ספסל ארוך, ועליה הלויים עומדים בשעה שאומרים שירה כדלקמן ה"ו.

בפרק זה³, ונמצאת עזרת ישראל גבוהה מעזרת נשים בשבע אמות ומחצה⁴.

אמר כי מעלות עזרת נשים לא היו מאורכות כשאר המעלות כפי שהדבר מפורסם היום בצורת המעלות, אלא היתה כל מעלה כעין חצי עגול ויהיה שיעור כל מעלה חצי גורן כך (ראה ציור) והיתה צורת המעלות כמי שלקח חתיכות עגולות והרכיב חתיכה על גבי חתיכה בדרוג עד שייעשה מהם כעין סולם, ואי אפשר לצייר דבר זה על שטוח אלא שהוא מובן בקירוב⁵.

מראי מקומות

מתוכה לעזרת ישראל מעזרת הנשים (מדות פ"ב מ"ה), רום כל מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה. וכל המעלות שהיו שם רום מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה (מדות פ"ב מ"ג).

[ג] ועולה ממנו לעזרת הכהנים במעלה גבוהה אמה ועליה דוכן יש בו שלש מעלות. רום כל מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה. נמצאת עזרת הכהנים גבוהה על של ישראל שתי

[א] ועולה מן החיל לעזרת הנשים בשתיים עשרה מעלות רום כל מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה. ושתיים עשרה מעלות היו שם, רום מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה (מדות פ"ב מ"ג).

[ב] ומהלך כל עזרת הנשים בשוה. ועולה ממנה לעזרת ישראל . . בחמש עשרה מעלות. וחמש עשרה מעלות עולות

ביאורי הרבי

קדושה במקום. משא"כ במקדש יש קדושת מקומו, שעצם מקום המקדש נתקדש, ובשני ענינים: א) דוקא בנוגע המקדש נאמר (ראה יב, יא) "המקום אשר יבחר ה' א ב". ב) ה' מעשה קידוש של קרקע (רצפת) המקדש.

לפ"ז מובן מדוע דוקא במקדש היו חילוקים ועליות ממקום למקום, כי דוקא במקדש שישנו קדושה במקום גופא, שייך לומר שחילוקי הקדושה שבמקדש פועלים חילוקים במקום המקדש - בגובה חלקיו.

משא"כ במשכן, שלא היתה בו קדושה בהמקום, לא נקבע החילוק שבין קדושת חלקי המשכן במקומו במדבר, אלא ה' "במישור".

עפ"ז מובן למה מדגיש הרמב"ם חילוק זה בין המשכן והמקדש, למרות שישנו כו"כ חילוקים ביניהם, כי בזה בא לידי ביטוי חידושו העיקרי של המקדש לגבי המשכן, להיותו "המקום אשר יבחר ה'", פעלו חלקי המקדש על מקומו - בקדושת המקום.

ציונים הערות והגהות

ב. שם מ"ג. ג. ראה יב, ב. ד. מו"נ ח"ג פמ"ה. ה. יומא טז, א רש"י. ו. תפ"י ערכין פ"ב אות מ"ח. ז. מ"ה. ח. פיה"מ מדות פ"ב מ"ד. ט. פיה"מ מדות פ"ב מ"ה.

הלכות בית הבחירה ז ג-ה

לקוטי רמב"ם סא

[ג] ואחר כך עולה מעזרת ישראל לעזרת כהנים ברוכנ שגבהו אמה, ושלוש מעלות מעל הדוכן.¹

ושכל מסכתא זו היא קבלת ר' אליעזר בן יעקב^א שיאמר בפרק זה כי עזרת כהנים היתה גבוהה על עזרת ישראל שתי אמות ומחצה^ב.

[ד] ואחר כך מהלך את כל עזרת כהנים והמזבח ובין המזבח ולאולם בשטח אחד ישר, ואחר כך עולה בשתיים עשרה מעלות אל האולם כמו שיזכיר בשלישי ממסכתא זו^י. והאולם וההיכל בשטח אחד ישר, ונמצא ההיכל גבוה מעזרת כהנים בשש אמות^י.

ואמר שכל מעלה שהיתה במקדש גבהה חצי אמה ושטחה חצי אמה, ויתבאר בפרק שלישי^י שמעלות האולם רום כל מעלה חצי אמה ושלחה אמה^י.

[ה] נמצא בסכום כל הגבהים שקרקע ההיכל גבוה מקרקע הר הבית אשר בו שער שושן עשרים ושתיים אמות, וגובה שער שושן לא היה אלא עשרים אמה כפי שכבר קדם שזהו גובה כל שער, וכאשר יעמוד הכהן בהר המשחה ויסתכל משער שושן יגיע

מראי מקומות

חצי אמה ושלחה חצי אמה. ושתיים עשרה מעלות היו שם, רום מעלה חצי אמה ושלחה אמה (מדות פ"ג מ"ו).

[ה] וגבה שער הר הבית עשרים אמה. כל הפתחים שהיו שם גבהן עשרים אמה (מדות פ"ב מ"ג), לפיכך העומד כנגד שער המזרח אינו רואה פתח ההיכל. דאיכסי לי' פיתחא (יזמא טז, א

מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה. נמצאת עזרת הפהנים גבוהה על של ישראל שתי אמות ומחצה:

ד. ומהלך כל עזרת הפהנים והמזבח. ובין האולם ולמזבח בשוה. ועולה משם לאולם בשתיים עשרה מעלות. רום כל מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה^י והאולם וההיכל בלו בשוה:

ה. נמצא גבה קרקע ההיכל על קרקע שער המזרח של הר הבית שתיים ועשרים אמות. וגבה שער הר הבית עשרים אמה. לפיכך העומד כנגד שער המזרח אינו רואה פתח ההיכל. ומפני זה עשו כתל שעל גבי שער זה נמוך. כדי שיהא כהן העומד בהר המשחה רואה פתח ההיכל בשעה שמוזה מדים הפרה נכח ההיכל:

ביאור

[ה] ומפני זה בו. פי' כיון שא"א לראות פתח ההיכל דרך שער המזרח, א"כ כהן העומד על הר המשחה, א"א לו לראות פתח ההיכל דרך שער המזרח, לפיכך הוצרכו לעשות כותל מזרחי שהוא הכותל שע"ג שער המזרח נמוך, שע"ז הכהן יכול לראות פתח ההיכל מעל גובה הכותל שלמעלה משער זה, דרך השערים שלפנים ממנו^י.

[ה] נמצא בסכום כל הגבהים שקרקע ההיכל גבוה מקרקע הר הבית אשר בו שער שושן עשרים ושתיים אמות, וגובה שער שושן לא היה אלא עשרים אמה כפי שכבר קדם שזהו גובה כל שער, וכאשר יעמוד הכהן בהר המשחה ויסתכל משער שושן יגיע

ביאורי הרבי

מקומו גבוה יותר בגשמיות.

משא"כ במשכן, שבו לא נמשך השראת השכינה עד לגשמיות העולם, לא פעלו חילוקי הדרגות בקדושה, במקומו במדבר, אלא הי' "כולו במישור".

כללות הענין אשר אחד גבוה מהשני, מגיע מחילוקי דרגות הקדושה שבהם, שייך רק אם חילוקי המדרגות בקדושה הם בערך זה לזה, אבל כשהחילוק ביניהם הוא באין ערוך, אין שייך שזה יתבטא בגובה מדוד ומוגבל, בגובה מקום גשמי.

זהו החילוק בין דרגות הקדושה בחלקי המקדש, לקדש הקדשים, בחלקי המקדש ישנם חילוקי דרגות בקדושה, אבל כל דרגה הוא בערך לדרגה הסמוכה לה, ובהתאם לחילוק הערך הי' החילוק במספר וגובה המעלות בין מקום למקום. אך קדושת קדש הקדשים אינה בערך כלל לשאר חלקי המקדש, ולכן אינו יכול להתבטא (אפילו ברמז ודוגמא) בגובה של מקום גשמי במספר מעלות, שהוא מדוד ומוגבל.

(ע"פ לקו"ש חכ"ט ע' 71 ואילך)

ציונים הערות והגהות

י. שם. יא. יזמא טז, א. יב. פיה"מ שם. יג. רע"ב מדות פ"ב מ"ד. יד. מ"ו. טו. פ"ב שם. טז. מ"ו. יז. פיה"מ מדות פ"ב מ"ג. יח. בחלק מכ"י: ושלחה אמה.

* * *

אך צריך להבין, לפי הנ"ל שהעליות בשטח המקום קשורים עם חילוקי הדרגות שבקדושת המקום, שכלל שקדושת חלק שבמקדש נעלית יותר הי' (שטח) מקומו גבוהה יותר, מדוע לא הי' מעלות לעלות לקדש הקדשים, שקדושתו מובדלת לגמרי משאר חלקי המקדש?

ויובן זה בהקדם ביאור החילוק בין המשכן והמקדש, בסגנון תורת החסידות, עיקר ענין המשכן הוא "לשקף" סדר השתלשלות של העולמות. והיתרון ומעלה שבבית המקדש לגבי המשכן הוא, שעל ידו נשלמת הכוונה ש"נתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים" (תנחומא נשא טז) דוקא, שהקדושה, השראת השכינה, תומשך בתוך העולם ותחדור בו.

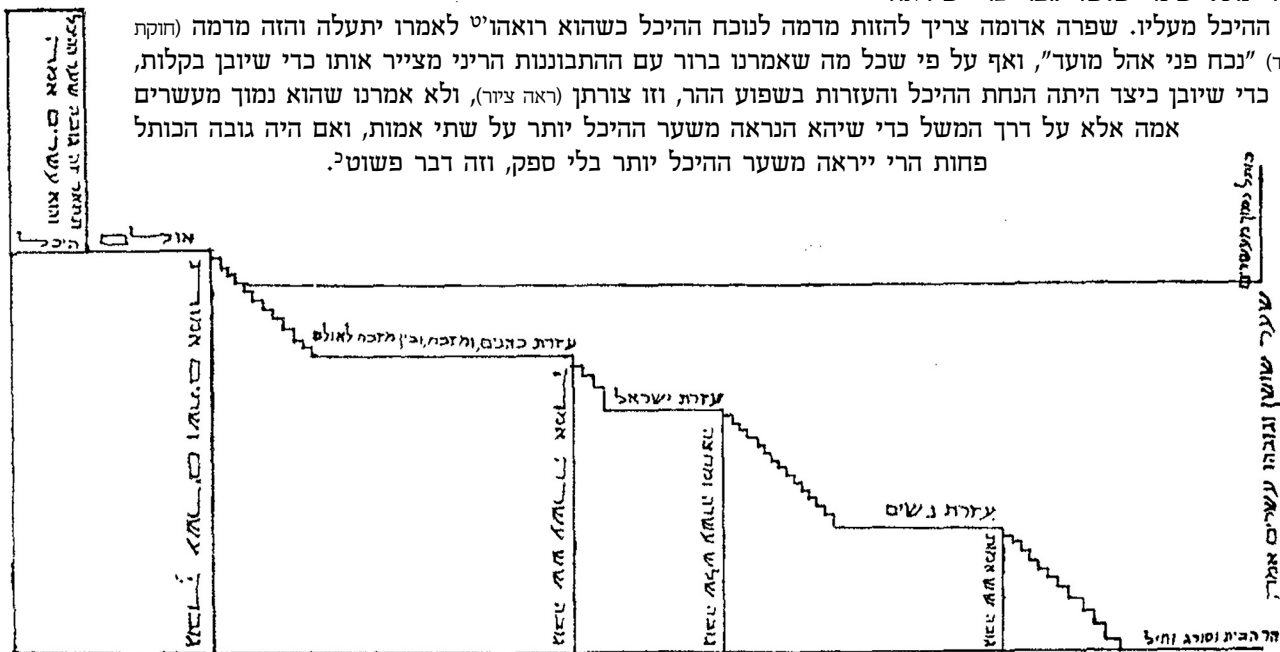
ומאחר שענינו של המקדש הוא להמשיך את השראת השכינה בעולם, באופן שהקדושה תחדור גשמיות ותעלה אותה, לכן התבטאה גם במציאות הגשמית של העולם גופא - שכלל שהי' עליית ומדרגת שבקדושה נעלית יותר הי' גם

הלכות בית הבחירה ז

ו. ולשכות היו שם תחת עזרת ישראל פתוחות לעזרת הנשים. ששם הלויים נותנין הכנורות והנבלים והמצלתים וכל כלי השיר. ועל הדוכן העולה מעזרת ישראל לעזרת הפהנים היו הלויים עומדים בשעה שאומרים שירה על הקרבן:

מבטו עד המעלה השמינית ממעלות האולם ולא יראה את ההיכל מן השער כלל כי המפתן התחתון שלו למעלה ממשקוף שער שושן בשתי אמות מקבילות, ולפיכך צריך שיהא הכותל אשר מעל שער שושן הצר כדי שיראה

את ההיכל מעליו. שפרה אדומה צריך להזות מדמה לנוכח ההיכל כשהוא רואהו^ט לאמרו יתעלה והזה מדמה (חוקת יט, ד) "נכח פני אהל מועד", ואף על פי שכל מה שאמרנו ברור עם ההתבוננות הריני מצייר אותו כדי שיוכן בקלות, וגם כדי שיוכן כיצד היתה הנחת ההיכל והעזרות בשפוע ההר, וזו צורתן (ראה ציור), ולא אמרנו שהוא נמוך מעשרים אמה אלא על דרך המשל כדי שיהא הנראה משער ההיכל יותר על שתי אמות, ואם היה גובה הכותל פחות הרי ייראה משער ההיכל יותר בלי ספק, וזה דבר פשוט^ז.

"ומלכני בני לוי", קרש מרובע מאורך מורכב על שני עמודים כצורה זו (ראה ציור) תולין בו הלויים מיני הכלים שאומרים עליהן את השיר בכל יום^א.

[ו] ואמרו "וגגותיהן קדש", ובתנאי שיהו גגותיהן שוין לקרקע העזרה^ב, וזה אפשרי לפי שהעזרה בנויה בהר. ויתבאר זה במסכת מדרות^ג. ותועלת היותה קדש, שיהא מותר לאכול שם קדשי קדשים, ולשחוט שם קדשים קלים, וטמא שנכנס לשם חייב כרת^ד כמו שיתבאר בשבועות^ה, ואם היו חול הרי דינם כדין ירושלים ואין שייך בהם שום דין מדינים אלו^ו.

מראי מקומות

(ערכין פ"ב מ"ו ע"י"ש).

[ז] הלשכות הבנויות בקדש ופתוחות לחל אם היו גגותיהן שוין עם קרקע העזרה תוכן חל וגגותיהן קדש. הלשכות בנויות בקדש ופתוחות לחל תוכן חול וגגותיהן קדש (מע"ש פ"ג מ"ח. פסחים פו, א) תרגמא רב חסדא בשגגותיהן שוין לקרקע עזרה (פסחים שם), ואם אינן שוין אף גגותיהן חל שהגגות והעליות לא נתקדשו. אמר רב גגין ועליות לא נתקדשו (פסחים פה, ב). לפיכך גגים אלו אין אוכלין שם קדשי קדשים ולא שוחטין קדשים קלים. גגין הללו אין אוכלין שם קדשי קדשים ואין שוחטין שם קדשים קלים (פסחים פו, א. שבועות יז, ב).

ע"י"ש), ומפני זה עשו כתל שעל גבי שער זה נמוך. כדי שיהא כהן העומד בהר המשחה רואה פתח ההיכל בשעה שמזה מרם הפרה נכח ההיכל. כל הכתלים שהיו שם היו גבוהים, חוץ מכותל מזרחי, שהכהן השורף הפרה עומד בהר המשחה ומתכוון ורואה פתחו של היכל בשעת הזיית הדם (מדרות פ"ב מ"ד. יומא טז, א).

[ו] ולשכות היו כו'. ולשכות היו שם תחת עזרת ישראל פתוחות לעזרת הנשים, ששם הלויים נותנין הכנורות והנבלים והמצלתים וכל כלי השיר (מדרות פ"ב מ"ו), ועל הדוכן העולה מעזרת ישראל לעזרת הכהנים היו הלויים עומדים בשעה שאומרים שירה על הקרבן. לויים עומדין על הדוכן

ציזונים הערות והגהות

יט. פרה פ"ג מ"ט. זבחים קיג, א. כ. פיה"מ שם פ"ב מ"ד. כא. פיה"מ כלים פי"ח מ"ג. וכ"ה בהל' כלים פ"ד ה"ב. כב. פסחים פו, א. כג. פ"ב מ"ד. כד. במהדו"ק כתב "קרבן" ותיקן כלפנינו. כה. יז, א. כו. פיה"מ מע"ש פ"ג מ"ח.

[י] אמר ה' למשה (תרומה כה, ט) "ככל אשר אני מראה אותך וכו' וכן תעשו", רצה בזה שכל מקדש שייעשה כמו זה תהיה עשייתו. וכבר ידעת כי משה מלך ומכלל המלכים מנאוהו^{כט} נוסף על הנבואה ועליו הוא אומר (ברכה לג, ה) "זיהי בישראל מלך מלך", והסנהדרין, הם השבעים זקנים. וכן האורים ותומים מצוים היו^{לא}.

"ואין מוסיפין על העיר", שאין מוסיפין על ירושלים לפי שהופכין מקומות שקדושתן במעלה מסוימת למעלה יותר גבוהה ממנה, לפי שהעזרות קדושתן חמורה משאר ירושלים, וירושלים קדושתה חמורה משאר ארץ ישראל, כמו שיתבאר בתחלת טהרות^{לב}, ואי אפשר לחדש קדושה אלא בבית דין הגדול שהרי אמר ה' למשה (תרומה כה, ט) "ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן תעשו", הדבר מסור לו ולבית דינו^{לג}.

שנאמר (תרומה כה, ט) "ככל אשר אני מראה אותך" וכן תעשו לדורות. ומשה רבנו מלך היה:

❦ ביאור ❧

[ז] לפיכך נגין אלו. קאי על נגין שאינן שוין לקרקע העזרה, אלא למעלה ממנו.

[ט] המחילות. המערות^{כז}.

החלונות. עובי חלל החלונות שבחומת העזרה^{כח}.

מראי מקומות

[ט] המחילות הפתוחות לעזרה קדש והפתוחות להר הבית חל. אי הכי אימא סיפא בניויות בחול ופתוחות לקדש תוכן קדש וגגותיהן חול ואי ס"ד בשגגותיהן שוין לקרקע עזרה הויא לה מחילות וא"ר יוחנן מחילות לא נתקדשו כי קאמר רב יוחנן בפתוחות להר הבית כי תניא הויא בפתוחות לעזרה (פסחים פו, א). החלונות כו'. החלונות ועובי החומה כלפנים (פסחים פ"ז מי"ב). בין לאכילת קדשי קדשים בין לטמאה. כגון זה כהנים נכנסין לשם ואוכלין שם קדשי קדשים ושוחטין שם קדשים קלים וחייבין משום טומאה למעוטי מאי אילימא למעוטי חלונות דלתות ועובי החומה תנינא החלונות ועובי החומה כלפנים (זבחים נו, א).

[י] בית דין שרצו להוסיף על ירושלים או להוסיף על העזרה מוסיפין. אין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא על פי בית דין של שבעים ואחד (סנהדרין פ"א מ"ה).

[יא] אין מוסיפין על העיר או על העזרות אלא על פי המלך ועל פי נביא ובאורים ותמים ועל פי סנהדרין של שבעים ואחד זקנים. שאין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא במלך

ז. הלשכות הפניויות בקדש ופתוחות לחל אם היו גגותיהן שוין עם קרקע העזרה תוכן חל וגגותיהן קדש ואם אינן שוין אף גגותיהן חל שהגגות והעליות לא נתקדשו. לפיכך נגים אלו אין אוכלין שם קדשי קדשים ולא שוחטין קדשים קלים:

ח. היו פניויות לחל ופתוחות לקדש תוכן קדש לאכילת קדשי קדשים אבל אין שוחטין שם קדשים קלים והנכנס לשם בטמאה פטור. וגגותיהן חל לכל דבר:

ט. המחלות הפתוחות לעזרה קדש והפתוחות להר הבית חל. החלונות ועובי החומה כלפנים בין לאכילת קדשי קדשים בין לטמאה:

י. בית דין שרצו להוסיף על ירושלים או להוסיף על העזרה מוסיפין. ויש להם למשך העזרה עד המקום שירצו מהר הבית ולמשך חומת ירושלים עד מקום שירצו:

יא. אין מוסיפין על העיר או על העזרות אלא על פי המלך ועל פי נביא ובאורים ותמים ועל פי סנהדרין של שבעים ואחד זקנים

ציונים הערות והגהות

כז. פסחים סז, ב רד"ה מחילות. כח. כס"מ. כט. סדר עולם רבה פ"ז. והובא בזבחים קב, א. ל. וכ"ה בשמות רבה סוף פרשה ב. ופרשה מח, ה. וביקרא רבה פרשה לא, ד. לא. פיה"מ שבועות פ"ב מ"ב. לב. כלים פ"א מ"ו-ט. לג. פיה"מ סנהדרין פ"א מ"ה.

[יב] ולמדו לשתי תורות ממה שנ' בעזרא (נחמיה יב, לא) "ואעמידה שתי תורות גדולות". והשיר שאומרים הוא (תהלים ל, ב) "ארוממך ה' כי דליתני וכו'", ומוליכין את שתי התורות זו אחר זו עד המקום שרוצין, וכאשר מגיעים לסופו עומדים שם, ונאכלת אחת מהן והשניה נשרפת במצות נביא הנוכח שם, אותה שיצוה באכילתה נאכלת ואותה שיצוה בשריפתה נשרפת, והוא ענין אמרם ל' "על פי נביא נאכלת ועל פי נביא נשרפת", ושתי תורות אלו הם לחם בלבד בלי כבשים לה, לפי שגם זה ממני התורה כמו שיתבאר במקומו ל'ז.

[יד] והטעם שהיה בית שני קדוש ואף על פי שנעשה בלי אורים ותומים בלי מלך לפי שהוא בקדושתו עומד עד סוף הדורות, כלומר הקדושה שנתקדש בימי שלמה, ומה שעשה עזרא "זכר בעלמא הוא דעבר" לחלט.

יב. וכיצד מוסיפין על העיר. עושין בית דין שתי תורות ולוקחין לחם חמץ שבהם והולכים בית דין אחר שתי התורות ושתי התורות זו אחר זו ועומדין בכנורות ובנבלים ובצלצל על כל פנה ופנה ועל כל אבן (ואבן) שבירושלים ואומר (תהלים ל, ב) "ארוממך ה' כי דליתני וגו'. עד שמגיעין לסוף המקום שמקדשין אותו ועומדין שם. ואוכלים שם לחם תודה אחת משתי התורות והשניה נשרפת. ועל פי הנביא שורפין את זו ואוכלין את זו:

יג. וכן אם הוסיפו על העזרה מקדשין אותה בשירי המנחה. מה ירושלים התודה שנאכלת בה מקדשתה אף העזרה שירי המנחות שאין נאכלין אלא בה הן שמקדשין אותה בהן. ואוכלין אותן בסוף המקום שקדשו:

יד. כל מקום שלא נעשה בכל אלו וכסדר הזה אין קדוש גמור. וזה שעשה עזרא שתי תורות זכרון הוא שעשה לא במעשיו נתקדש המקום שלא היה שם לא מלך ולא אורים ותמים. ובמה

ביאור

[יב] ואומר ארוממך בו'. כלומר שאומר הפרק שמתחיל "מומר שיר הנוכת הבית" מ.

מראי מקומות

טו, ב). ואוכלים שם לחם תודה אחת משתי התורות והשניה נשרפת. הפנימית נאכלת והחיצונה נשרפת (שבועות פ"ב מ"ב), ועל פי הנביא שורפין את זו ואוכלין את זו. על פי נביא נאכלת ועל פי נביא נשרפת (שבועות טז, א).

[יג] וכן אם הוסיפו על העזרה מקדשין אותה בשירי המנחה. מה ירושלים התודה שנאכלת בה מקדשתה אף העזרה שירי המנחות שאין נאכלין אלא בה הן שמקדשין אותה בהן. אמר רבי בר חמא אין העזרה מתקדשת אלא בשירי מנחה מאי טעמא כירושלים מה ירושלים דבר הנאכל בה מקדשה אף עזרה דבר הנאכל בה מקדשה אטו לחמי תורה בעזרה מי לא מתאכלי אלא כירושלים מה ירושלים דבר הנאכל בה ויוצא ממנה נפסל אף עזרה דבר הנאכל בה והיוצא ממנה נפסל (שבועות טו, א).

[יד] כל מקום שלא נעשה בכל אלו וכסדר הזה לא נתקדש קידוש גמור כל שלא נעשה בכל אלו הנכנס לשם אין חייבין עליו (שבועות פ"ב מ"ג), וזה שעשה עזרא שתי תורות זכרון הוא שעשה לא במעשיו נתקדש המקום שלא היה שם לא מלך ולא אורים ותמים. ועזרא זכר בעלמא הוא דעבר. . ולא הוו אורים ותומים (שבועות טז, א) והא דקדיש עזרא בלא מלך ובלא אורים ותומים (רבינו חננאל שם), ובמה נתקדשה בקדשה ראשונה שקדשה שלמה שהוא קדש העזרה וירושלים לשעתן וקדשן לעתיד לבוא. שקדשה הראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא (עדיות פ"ח מ"ו. שבועות טז, א).

ציונים הערות והגהות

לד. שבועות טז, א. לה. שם. לו. זבחים פ"ה מ"ו. לו. פיה"מ שבועות פ"ב מ"ב. לח. גמ' שבועות שם. לט. פיה"מ שבועות שם. מ. רש"י. כס"מ.

ונביא ובאורים ותומים ובסנהדרין של שבעים ואחד (שבועות פ"ב מ"ב). שנאמר (תרומו כה, ט) ככל אשר אני מראה אותך וכן תעשו לדורות. מנא הני מילי אמר רב שימי בר חייה דאמר קרא ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן תעשה לדורות (שבועות יד, ב-טו, א). ומשה רבנו מלך היה. משה רבינו מלך (רבינו חננאל שבועות טו, א). חמש שמחות היתה אלישבע יתירה על בנות ישראל יבמה מלך (זבחים קב, א). משה מלך שנאמר ויהי בישורון מלך (שמו"ר פמ"ח, ד). אעפ"כ זכה לשתייהן. . מלכות דכתיב ויהי בישורון מלך (שמו"ר פ"ב, ו).

[יב] וכיצד מוסיפין על העיר. עושין בית דין שתי תורות. ובשתי תורות (שבועות פ"ב מ"ב), ולוקחין לחם חמץ שבהם. תנא שתי תורות שאמרו בלחמן ולא בבשרן. . ומאי ניהו חמץ (שבועות טו, א), והולכים בית דין אחר שתי התורות ושתי התורות זו אחר זו. ובית דין מהלכין ושתי תורות אחריהן (שבועות פ"ב מ"ב), הכי קאמר בית דין מהלכין ושתי תורות מהלכות ובית דין אחריהם, כיצד מהלכות רבי חייה ורבי שמעון ברבי חר אמר זו כנגד זו וחר אמר זו אחר זו (שבועות טו, ב), ועומדין בכנורות ובנבלים ובצלצל על כל פנה ופנה ועל כל אבן (ואבן) שבירושלים ואומר (תהלים ל, ב) ארוממך ה' כי דליתני וגו'. ובשיר (שבועות פ"ב מ"ב) ת"ר שיר של תורה בכנורות ובנבלים ובצלצלים על כל פינה ופינה ועל כל אבן גדולה שבירושלים ואומר ארוממך ה' כי דליתני וגו' (שבועות

הלכות בית הבחירה ו יד-טז

לקוטי רמב"ם סה

[טז] ראוי ליקרב [קדשים] בפנים, שהרי מותר להקריב אף על פי שאין בית, מפני שקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדושה לעתיד לבא מאמב.

[טז] וכבר ביארנו בשני דשבועות^מ כי מן הכללים הנכונים "קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדושה לעתיד לבוא", וכוונתו "בקדושה ראשונה", קדוש שלמה, וזה במקדש בלבד מוסכם לדברי הכל, אבל בקדוש שאר ארץ ישראל יש בו מחלוקת, והסמך בזה על קדוש עזרא והיא קדושה שניה, ולדברי הכל שקדושה שניה והיא כל שהחזיקו עולי בבל קדושה לשעתה וקדושה לעתיד לבא^מ.

נתקדשה בקדשה ראשונה שקדשה שלמה שהוא קדש העזרה וירושלים לשעתן וקדשן לעתיד לבוא:

טו. לפיכך מקריבין הקרבנות בלן אף על פי שאין שם בית בנוי. ואוכלין קדשי קדשים בכל העזרה אף על פי שהיא חרבה ואינה מקפת במחצה ואוכלין קדשים קלים ומעשר שני בכל ירושלים אף על פי שאין שם חומות שהקדשה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא:

טז. ולמה אני אומר במקדש וירושלים קדשה ראשונה קדשה לעתיד לבוא. ובקדשת שאר ארץ ישראל לענין שביעית ומעשרות

מראי מקומות

[טז] ובקדשת שאר ארץ ישראל לענין שביעית ומעשרות וכיצא בהן לא קדשה לעתיד לבוא. הרבה כרכים כבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל מפני שקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדושה לעתיד לבא והניחום כדי שיסמכו עליהן עניים בשביעית (חגיגה ג, ב. יבמות טז, א. חולין ז, א), לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה. ר"א אומר לא וזה השכינה מתוך ההיכל שנאמר והיו עיני ולבי שם וגו' (שמו"ר פ"ב, ב עיי"ש), והרי הוא אומר (בחוקתי כו, לא) והשמותי את מקדשיכם ואמרו חכמים אף על פי ששוממין בקדשתן הן עומדים. שני והשמותי את מקדשיכם בקדושתן

[טז] מקריבין הקרבנות כלן אף על פי שאין שם בית בנוי. ואוכלין קדשי קדשים בכל העזרה אף על פי שהיא חרבה ואינה מקפת במחצה ואוכלין קדשים קלים ומעשר שני בכל ירושלים אף על פי שאין שם חומות. אמר ר' יהושע שמעתי שמקריבין אף על פי שאין בית ואוכלין קדשי קדשים אף על פי שאין קלעים קדשים קלים ומעשר אף על פי שאין חומה (ערוית פ"ח מ"ו. שבועות טז, א. מגילה י, א. זבחים קז, ב), שהקדושה ראשונה כו'. שקדושה הראשונה קדשה לשעתה וקדושה לעתיד לבא (ערוית שם. שבועות שם. מגילה שם. זבחים שם).

ביאורי הרבי

"המקום אשר יבחר ה' גו' לשום את שמו שם", ובירושלים הלשון (שם יא) "המקום אשר יבחר ה' בו (ורק אח"כ ממשין) לשכן שמו שם", וע"פ הנ"ל יש לבאר טעם הדבר, בשילה הבחירה היתה בשביל המטרה ד"לשום את שמו שם"; משא"כ בירושלים, הקב"ה בחר "בו", דשם הוא רצונו ובחירתו, וכתוצאה מזה ובדרך ממילא נמצאת שם שכינתו ית', שהשכין "שמו שם".

וזהו כוונת הרמב"ם במש"כ "לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה" - שבזה לא מביא רא"י לנצחיות הקדושה, אלא מבאר, דכיון שבחירת הקב"ה במקום זה הוא בעצם הדבר, הרי מקום זה נתאחד עם השכינה עד שזהו מקומו הקבוע של השכינה, ובמילא כשם ש"קדושה אינה בטילה" כך לא תתבטל קדושת מקום זה.

[משא"כ בשילה, אין מקומו בחירת השכינה, שהרי הבחירה בו הוא לשם מטרה, כשבטל דבר בטלה הבחירה].

(ע"פ לקו"ש ח"ד ע' 200 ואילך)

פ"ו ה"ד-טז

קדושת המקדש וירושלים מפני השכינה

כתב הרמב"ם: "קדושה ראשונה . . קידש . . לשעתן וקידשן לעתיד לבא, לפיכך מקריבין הקרבנות כולן אע"פ שאין שם בית בנוי כו' לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה".

ואינו מובן, הרי קדושת המשכן בשילה היתה ג"כ מפני השכינה, ומ"מ לא נשארה קדושה במקום בו ה' המשכן בשילה, ואין אומרים מכיון שהקדושה היא "מפני השכינה ושכינה אינה בטילה", לכן גם קדושת מקום זה אינה בטילה?

והביאור, בחירת הקב"ה במקום מסויים יכולה להיות בשני אופנים: א) הבחירה היא כדי להשיג איזה מטרה, ומובן דכאשר נשלמה המטרה שוב אין צורך (בחירת) המקום, ובטלה הבחירה. ב) הבחירה היא רצונו ובחירתו בעצם, מצד עצמו, ולכן בחירה זו אינה בטילה.

זהו החילוק בין שילה וירושלים, כמודגש בחילוקי הלשונות בכתובים בענין שילה וירושלים, בשילה נאמר (ראה יב, ה)

צינונים הערות והגהות

מא. זבחים קז, ב. מב. הל' מעשה הקרבנות פי"ט ה"ו. מג. מ"ב. מד. פיה"מ ערוית פ"ח מ"ו.

וְכִיּוֹצֵא בָהֶן לֹא קִדְשָׁה לְעֵתִיד לְבוֹא. לְפִי שְׁקִדְשֵׁת הַמְּקֻדָּשׁ וִירוּשָׁלַיִם מִפְּנֵי הַשְּׂכִינָה וְשְׂכִינָה אֵינָה בְּטֹלָה. וְהָרִי הוּא אוֹמֵר (בחקתי כו, לא) "וְהַשְּׂמוֹתַי אֶת מְקֻדְשֵׁיכֶם" וְאָמְרוּ חַכְמֵי אֶף עַל פִּי שְׂשׂוּמִיּוֹן בְּקִדְשָׁתָן הֵן עוֹמְדִים אֲבָל חַיִּיב הָאָרֶץ בְּשָׂבִיעִית וּבְמַעֲשָׂרוֹת אֵינִי אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּבוֹשׁ רַבִּים וְכִיּוֹן שְׁנִלְקָחָה הָאָרֶץ מִיְדֵיהֶם בְּטַל הַכְּבוֹשׁ וְנִפְטְרָה מִן הַתּוֹרָה מִמַּעֲשָׂרוֹת וּמִשְׂבִּיעִית שֶׁהָרִי אֵינָה מִן

התרומה בזמן הזה ואפלו במקום שהחזיקו עולי בבל ואפלו בימי עזרא אינה מן התורה אלא מדבריהם^מ. שאין לך תרומה של תורה אלא בארץ ישראל בלבד^מ ובזמן שכל ישראל שם שנאמר (בהר כה, ב) "כי תבאו" ביאת כלכם כשהיו בירשה ראשונה וכמו שהן עתידין לחזור בירשה שלישית. לא כשהיו בירשה שניה שהיתה בימי עזרא שהיתה ביאת מקצתן ולפיכך לא

חיבה אותן מן התורה^מ. וכן יראה לי שהוא הדין במעשרות שאין חיבין בזמן הזה אלא מדבריהם כתרומה מחמט.

והדברים מראים דהאי מימרא דגאון וחושבנא דיליה אזלי אליבא דמאן דאמר עזרא ע"ה לא כיבש אלא זיכר בעלמא עבר וקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא, ואזיל מימרא קמא דאמרינן והוא דסליק אליבא דשמעת' מגמרת ערכין אליבא דמאן דאמ' עזרא ע"ה קדש וקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבוא. ודבר זה נחלקו בו התנאים והאמוראים

מראי מקומות

אלא לאחר ארבע עשרה שנה שבע שכיבשו ושבע שחילקו אבל אתם כיון שנכנסתם נתחייבתם. . אבותיכם לא נתחייבו עד שעה שקנו כולה אבל אתם ראשון ראשון קונה ומתחייב (ירושלמי שביעית פ"ו ה"א).

הן עומדין אף כשהן שוממין (מגילה פ"ג מ"ד).

וכיון שעלה עזרא וקדשה לא קדשה בכבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה. מה ביאתן בימי יהושע פטורים היו ונתחייבו אף ביאתם בימי עזרא פטורים היו ונתחייבו אבותיכם לא נתחייבו

ביאורי הרבי

ובזה יובן למה לא הועילה חזקה בקדושה ראשונה, מכיון שקדושת הארץ נפעלה ע"פ ציווי ה', חזקה לא תועיל - כי לא כן ציווה ה'.

יתירה מזו, כיון שתיכף בכניסת הארץ נאמר "ונכבשה הארץ לפניכם", "הארץ" סתם, יש לומר, שכבר נשלמה קדושת הארץ מיד בכניסת יריחו, מנעולה של ארץ ישראל. כי כבר באו לארץ באופן של כיבוש, ונמצא, שטרם שהחזיקו בארץ כבר נגמרה חלות הקדושה (באופן של כיבוש).

לפ"ז תתורץ ג"כ קושיא השני' של הכסף משנה, מכיון שהקדושה ע"י יהושע נפעלה ע"י הכניסה באופן שנצטווה - ע"י כיבוש, וגדר כיבוש הוא שלוקחים משהו מאדם אחר נגד רצונו, הרי נמצא, שמפני הציווי ישנו כאן בתחילה בעלות האומות, והקדושה קשורה עם ההתגברות על האומות, ולכן "כיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכיבוש" - בשעה שבטלה ההתגברות על האומות בטלה הקדושה שבה על ידה.

משא"כ בכיאה שני', שהקדושה נפעלה ע"י החזקה, שהגדרתו הוא בעלות גמורה דהמחזיק, שהחפץ הוא שלו ולא שנעשתה שלו מכיון וע"י שלקח את הבעלות מאחר (ע"י כיבוש), שעיקרו ביטול בעלות אומות אחרות, ומכיון שחזקה זו לא בטלה, שתמיד היא "ארצנו" ו"אדמתנו", לכן הקדושה שבאה על ידה לא בטלה.

(ע"פ לקוטי חמ"ד ע' 101 ואילך)

פ"ו הט"ז

כיבוש וחזקה

כתב הרמב"ם: "קדושה ראשונה. . אינו אלא מפני שהוא כיבוש רבים וכיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכבוש ונפטרה מן התורה ממעשרות ומשביעית שהרי אינה מן ארץ ישראל. וכיון שעלה עזרא וקדשה לא קדשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה ולפיכך כל מקום שהחזיקו בה עולי בבל ונתקדש בקדושת עזרא השני הוא מקודש היום, ואע"פ שנלקח הארץ ממנו וחייב בשביעית ובמעשרות."

והקשה הכסף משנה: (א) "איני יודע מה כח חזקה גדול מכח כיבוש ולמה לא נאמר בחזקה גם כן משנלקחה הארץ מידנו בטלה חזקה." (ב) "ותו בראשונה שנתקדשה בכיבוש וכי לא היתה שם חזקה אטו מי עדיפא חזקה בלא כיבוש מחזקה עם כיבוש."

ויש לבאר דהחילוק הוא באופן הכניסה, כניסה הראשונה היתה רצון וציווי ה' שהכניסה תהי' באופן דכיבוש ע"י מלחמה, כמ"ש "חלוצים תעברו" (דברים ג, יט) "ואתם תעברו חמושים לפני אחיכם כל גבורי החיל" (יהושע א, ד) "ונכבשה הארץ לפניכם" (מטות לב, כט), ולכן נפעלה קדושת הארץ באופן כזה - ע"י כיבוש. משא"כ בכניסת עזרא, ציווי ה' היתה שיעלו ויתישבו בה, כמ"ש "אפקוד אתכם וגו' להשיב אתכם אל המקום הזה" (ירמי' כט, י"ד), ולכן נפעלה קדושת הארץ ע"י "חזקה שהחזיקו בה".

ציונים הערות והגהות

מה. פסחים מד, א. נדה מז, ב. כתובות כה, א. נזיר לז, א. מז. קדושין לז, א: חובת קרקע אינה נוהגת אלא בארץ. חולין קלו, א: תרומה בארץ אין בחוצה לארץ לא. מז. ראה כתובות כה, סע"א (כס"מ). מח. ראה גיטין סה, א. מט. הל' תרומות פ"א הכ"ו.

הלכות בית הבחירה ו-ז טז-א

לקוטי רמב"ם סז

כמו שנתברר בגמ' שבועות פרק שני^י ובכמה מקומות בתלמוד אזלא שמעתא כמאן דאמר לא קידש וכמה פירושים יש לנו בדברים אלו בחבורים שחברנו^{יא}.

ומכאן דברינו יתברר לכם, שכל תרומה בזמן הזה וכן כל מעשר מדרבנן, ואפילו בארץ שהחזיקו עולי בבל, ואפילו בשדה ישראל עצמה לפי שקדושה ראשונה בטלה וקדושה שנייה לא חייבה אותם, להיותה ביאת מקצת כמו שנתבאר ביבמות וכתובות, ואין צריך לומר בסוריא, שעיקר המעשרות שם מדרבנן^{יב}.

[א] והמצוה האחת ועשרים, הצווי

שנצטוינו ליראה את הבית הזה הנזכר מאד מאד, עד שנקבע לו בלבנו מקום היראה והרערה וזו היא מוראת מקדש, והוא אמרו יתעלה (קדושים יט, ל. בהר כו, ב) "ומקדשי תיראו". . ושם נאמר^{יג} עוד "לא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שפקד על המקדש"^{יד}.

יראת המקדש, היא סבה ליראת ה', מפני שזה גורם להתפעלות כאשר פונים אליו, ויתרכבו הלבבות הקשוחים ויכנעו, אשר הנחה ה' כל ההנחיות הללו בעצות מרחוק כדי לרככם ולהביאם לשפלות הרוח כאשר יפנו אל הבית הזה, ואז יקבלו צווי ה' המכשירים את האדם וייראוהו, כפי שמתבאר לנו בכתוב בתורה (ראה יד, כג) "ואכלת לפני ה' אלהיך במקום אשר יבחר לשכן שמו שם מעשר דגנך תירשך ויצהרך ובכרות בקרך וצאנך למען תלמד ליראה את ה' אלהיך כל הימים"^{טו}.

וכבר ידעת הרגשת התורה את הדעה על רוממות המקדש ויראתו, כדי שתהא לאדם התפעלות שפלות הרוח והכניעה בעת ראיתו ואמר (קדושים שם. בהר שם) "ומקדשי תיראו", והשווה לשמירת שבת חזוק ליראת המקדש^{טז}.

מראי מקומות

[א] מצות עשה ליראה מן המקדש. פקודא לירא מן המקדש (תו"כ קדושים יט, ל). לא ממקדש אתה מתיירא אלא ממי שהזהיר על המקדש (יבמות ו, ב).

[א] מצות עשה ליראה מן המקדש. פקודא לירא מן המקדש (תו"כ קט, ב), ולא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שצוה על יראתו. לא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שפקד על המקדש

ביאורי הרבי

שנאמר (מ"א ט, ג) והיו עיני ולבי שם כל הימים ומהלך באימה וביראה ורעדה שנאמר (תהלים נה, טו) בבית אלקים נהלך ברגש".

ולכאורה גם הדינים בהלכה ה' הם מצד מורא מקדש, ולמה מסיים הרמב"ם הלכה ד' ב"וכל זה ליראה מן המקדש"?

הביאור בזה, דיש לחלק הגדר דדין מורא מקדש לשני דינים: א) החיוב הוא על רגש כפשוטו, רגש של יראה ופחד בלב. ב) החיוב הוא להתנהג בפועל באופן המבטא ענין של יראה (או להימנע מפעולות של היפך היראה).

ויש לומר, שהרמב"ם ס"ל שקיום המצוה הוא בעשיית פעולות המבטאות ענין של יראה, וזהו מה שבא להשמיענו ב"לא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שצוה על יראתו": ענין היראה כאן אינו רגש היראה - "מן המקדש אתה ירא", אלא קיום ציווי היראה במעשה ("ציוה על יראתו").

ועפ"ז יובן סדר ההלכות, בהלכות ב' ג' וד' מפרט הרמב"ם הדינים שהם רק פעולות, ומסיים הלכה ד' ב"וכל זה ליראה

ציונים הערות והגהות

ג. טז, א. נא. תשובות הרמב"ם ס' שפ"ט. נב. שם ס' קכ"ט. א. ספרא קדושים פ"ז, ח. ב. סהמ"צ להרמב"ם מ"ע כא. ג. מו"נ ח"ג פמ"ה. ד. "את שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו". וראה לקמן ה"ז. ה. מו"נ ח"ג פמ"ה.

אַרְץ יִשְׂרָאֵל. וְכִיּוֹן שֶׁעֲלָה עֲזָרָא וְקִדְשָׁהּ לֹא קִדְשָׁהּ בְּכַבּוּשׁ אֱלָא בְּחֻזְקָה שֶׁהַחֲזִיקוּ בָּהּ וּלְפִיכָךְ כָּל מְקוֹם שֶׁהַחֲזִיקוּ בָּהּ עוֹלֵי כָּבֵל וְנִתְקַדְּשׁ בְּקִדְשַׁת עֲזָרָא הַשְּׂנִיָּה הוּא מְקֻדָּשׁ הַיּוֹם וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּלְקַח הָאָרֶץ מִמֶּנּוּ וְחָיַב בְּשִׁבְעֵי עֵת וּבְמַעֲשָׂוֹת עַל הַדֶּרֶךְ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת תְּרוּמָה:

פרק שביעי

א. מִצְוֹת עֲשֵׂה לְיִרְאָה מִן הַמִּקְדָּשׁ שֶׁנֶּאֱמַר (קדושים יט, ל) (בהר כו, ב) "וּמְקֻדְּשֵׁי תִירְאוּ". וְלֹא מִן הַמִּקְדָּשׁ אֲתָה יִרְא אֱלֹא מִמִּי שֶׁצִּוְּהָ עַל יִרְאָתוֹ:

[ב] והגדרת יראה זו כמו שהזכירו בספרא "אי זה הוא מורא, לא יכנס להר הבית במקלו ובמנעלו ובאפנתו ובאבק שעל רגליו, ולא יעשנו קפנדריה ורקיקה מקל וחומר"^ח.

"ומקלו", מטהו. "ואפנתו", בגד שאדם לובשו על בשרו להזיע בו שלא יתלכלכו בגדיו העליונים בזיעה, ואין דרך שום אדם לצאת בו לבדו אלא עד שילבש עליו בגד אחר^ט.

ואמרו "ורקיקה מקל וחומר", ביאורו שתיאסר הרקיקה באותו ההר בדרך קל וחומר, ומה עם מנעל שעשוי להגנה שהוא מגן על הרגל אסור להכנס בו לאותו ההר, קל וחומר שתיאסר הרקיקה שהיא דבר מגועלי.

ב. ואי זו היא יראתו לא יכנס אדם להר הבית במקלו או במנעל שברגליו או באפנתו או באבק שעל רגליו או במעות הצרוּרין לו בסדינו ואין צריך לומר שאסור לרק בכל הר הבית אלא אם נזדמן לו רק מבליעו בכסותו. ולא יעשה הר הבית דרך שיכנס מפתח זו ויצא מפתח שכנגדה כדי לקצר הדרך אלא יקיפו מבחוץ. ולא יכנס לו אלא לדבר מצוה:

ג. וכל הנכנסין להר הבית נכנסין דרך ימין ומקיפין ויוצאין דרך

ביאור

[ב] באפנתו. בגד התחתון שלובש על בשרו להזיע בו. ור"ל שלא יכנס באפנתו לבדו, אלא ילבש עליו בגד אחר.

[ג] נכנסין דרך ימין. פי' כשיכנס לשער, ורוצה לילך למקום שאינו לפניו אלא לצדו, פונה לצד ימין של השער ומקיף עד שמגיע לשם^י.

וביאור "קפנדריא", שיעשהו מעבר לקרב הדרך, כגון שיכנס בפתח זה ויצא בפתח אחר שכנגדו כדי שיגיע לאיזה מקום, לפי שאסור להכנס לכתחלה לאותו ההר הנכבד אלא לאיזה ענין מעניני העבודה^{יא}.

מראי מקומות

ולא יעשה הר הבית דרך שיכנס מפתח זו ויצא מפתח שכנגדה כדי לקצר הדרך אלא יקיפו מבחוץ. ולא יעשנו קפנדריא (יבמות ו, ב. תו"כ קדושים יט, ל. ברכות פיט מ"ו. ברכות סב, ב). מאי קפנדריא אמר רבא כשמה מאי כשמה כמאן דאמר אדמקיפנא אדרי איעול ברא (מגילה כט, א. ברכות סב, ב עיי"ש). ולא יכנס לו אלא לדבר מצוה. בתי כנסיות . . אין נכנסין בהן בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים (מגילה כח, א-ב).

[ג] וכל הנכנסין בו. וכל הנכנסין להר הבית נכנסין דרך ימין ומקיפין ויוצאין דרך שמאל חוץ ממזי שארעו דבר שהוא מקיף על השמאל (מדות פ"ב מ"ב). לפיכך היו שואלין לו מה לך מקיף על השמאל. שאני אבל. השוכן בבית הזה ינחמך. שאני מנדה. השוכן בבית הזה יתן בלבבך ותשמע לדברי חבריך ויקרבוך. מה לך מקיף לשמאל שאני אבל השוכן בבית הזה ינחמך שאני מנודה השוכן בבית הזה יתן בלבם ויקרבוך

[ב] ואי זו היא יראתו לא יכנס אדם להר הבית במקלו או במנעל שברגליו או באפנתו או באבק שעל רגליו או במעות הצרוּרין לו בסדינו ואין צריך לומר שאסור לרק בכל הר הבית. ואיזו היא מורא מקדש לא יכנס אדם בהר הבית במקלו במנעלו בפונרתו ובאבק שעל גבי רגליו . . ורקיקה מקל וחומר (יבמות ו, ב. תו"כ קדושים יט, ל. ברכות פ"ט מ"ו). לא יכנס אדם להר הבית לא במקלו שבידו ולא במנעלו שברגלו ולא במעות הצרוּרין לו בסדינו ובפונרתו מופשלת לאחוריו . ורקיקה מקל וחומר ממנעל (ברכות סב, ב). לא יכנס אדם בהר הבית במנעלו ובאבק שעל רגליו ומעותיו צרוּרין בסדינו ואפונרתו עליו מבחוץ (תוספתא ברכות פ"ו, כד. ירושלמי ברכות פ"ט ה"ה. קה"ר פ"ד, יז עיי"ש). אלא אם נזדמן לו רק מבליעו בכסותו. ה"י עומד בתפלה ונזדמן לו רוק מבליעו בטליתו (ברכות כד, ב עיי"ש).

ביאורי הרבי

עיני וליכי שם כל הימים"; "בבית אלקים נהלך ברגש", הוא, כי הוא דין בפני עצמו, רגש של יראה כמפורש בפסוקים אלו.

גם הטעם שבהלכות הראשונות דן גם בנוגע להר הבית, והלכה ה' הוא רק בנוגע העזרה, הוא, כי בהר הבית מתחיל החיוב לעשות ולהשמר במעשים של מורא מקדש, משא"כ חיוב רגש הפחד והיראה שבלב אינו חל עד שנכנסים לעזרה שאז הוא "עומד לפני ה'".

(ע"פ לקו"ש חל"ז ע' 55 ואילך)

מן המקדש, כלומר, אע"פ שהם רק ענינים של פעולות, ולא עצם היראה שבלב, מ"מ נכללים במצות מורא מקדש שהוא במעשה.

אבל אח"כ בהלכה ה', מתחיל בדין וגדר חדש במצות מורא מקדש, רגש היראה שבלב ונפש, ויסוד הלכה זו הוא שבהליכתו בעזרה צריך ש"יראה עצמו כאילו הוא עומד לפני ה'", ומזה יבוא לידי רגש של יראה ופחד בלב.

[ובזה יומתק כמה שינויים בין ההלכות:

הטעם שהרמב"ם מביא פסוקים אחרים בהלכה ה' - "והיו

ציונים הערות והגהות

1. פיה"מ ברכות פ"ט מ"ה. ז. קדושים פ"ז, ט. והוא משנה ברכות פ"ט מ"ו. ח. סהמ"צ להרמב"ם מ"ע כא. ט. פיה"מ ברכות פ"ט מ"ו. י. שם. יא. שם. יב. תפ"י מדות פ"ב אות ח'.

[ג] המשל בזה מי שנכנס משער שושן לא יהלך לצד שער חולדה אלא לצד שער טרה, ועל דרך זו תדון לכל מי שנכנס בכל שער מן השערים²¹.

משנה: [שואלך למי שמקיף על השמאל] מה לך מקיף לשמאל, שאני אבל, השוכן בבית הזה ינחמך. שאני מנודה, השוכן בבית הזה יתן בלבם ויקרבוך דברי ר' מאיר. אמר לו ר' יוסי עשיתם כאלו עברו עליו את הדין, אלא השוכן בבית הזה יתן בלבך ותשמע לדברי חבריך ויקרבוך. פירוש הרמב"ם: וענין "כאלו עברו עליו את הדין", שעברו את קו הצדק בענינו, ואין חושדין את הדיינים, אלא מחליטין עליו שהוא עבר עד שנתחייב בעיניהם הנדוי. ודברי ר' יוסי נכונים²².

[ד] וענין אמרו "ובא כדרך בית כניסתו", שיוצא [הכהן גדול ביום הכיפורים מקדש הקדשים] כשהוא מהלך לאחוריו, פניו כלפי קדש הקדשים ואחוריו כלפי הפתח, כבוד והודור למקום. וכן הכהנים כשנפטרים מכל עבודה, והלויים כשנפטרים מן הדוכן, וישראל כשנפטרים מן המעמד, כולם אינם נפטרים אלא לאחוריהם²³.

[ה] "ושער המזרח", רצה לומר השער המזרחי משערי העזרה, והוא הידוע שער ניקנור. וקדש הקדשים במערב העזרה, מול אותו השער. וביאור "מכוון", מקביל. [ו] וכבר נתבאר בכמה מקומות בתלמוד²⁴, שאסור בהחלט לשבת בעזרה אלא למלכי

בית דוד בלבד, וכל זה לפי שאמר יתעלה (קדושים יט, ל. בהר כו, ב) "ומקדשי תיראו"²⁵.

מראי מקומות

[ה] לא יקל אדם את ראשו כנגד שער מזרחי של עזרה שהוא שער ניקנור. מפני שהוא מכון כנגד בית קדש הקדשים. לא יקל אדם את ראשו כנגד שער המזרח שהוא מכון כנגד בית קדש הקדשים (ברכות פ"ט מ"ו). וכל הנכנס לעזרה יהלך בנחת במקום שמתר לו להכנס לשם. לא תהא פוסע פסיעה גסה אלא מהלך עקב בצד גודל. אין לי אלא למזבח לעזרות מנין ת"ל ולא תעלה במעלות על מזבחי ונא' עליו אין עליו אלא בסמוך כענין שנ' ועליו מטה מנשה (מכילתא דרשב"י יתרו כ, כג). ומהלך באימה ובריאה ורעדה. ולבית מוקדשי תהוין אזלין ברחלתא (תרגום יונתן קדושים יט, ל). [ו] ואסור לכל אדם לישוב בכל העזרה ואין ישיבה בעזרה

ציונים הערות והגהות

יג. פיה"מ מדות פ"ב מ"ב. יד. פיה"מ שם. טו. תפ"י מדות פ"ב מ"ב. טז. שם. יז. יומא נג, א. יח. פיה"מ יומא פ"ה מ"א. יט. בכ"י ליתא. כ. בכ"י נוסף: האדון. כא. בכ"י: שאמר. כב. יומא כה, א. סט, ב. סוטה מ, ב. מא, ב. קדושין עח, ב. סנהדרין קא, ב. תמיד כז, ב. כג. סהמ"צ להרמב"ם מ"ע כא.

שְׂמַאל חוּץ מִמִּי שְׂאֲרְעוּ דְּבַר שֶׁהוּא מְקִיף עַל הַשְּׂמַאל. לְפִיכָּךְ הָיָה שׂוֹאֵלִין לוֹ מַה לָּךְ מְקִיף עַל הַשְּׂמַאל. שְׂאֲנִי אָבֵל. הַשּׁוֹכֵן בְּבֵית הַזֶּה יִנְחַמְךָ. שְׂאֲנִי מְנֻדָּה. הַשּׁוֹכֵן בְּבֵית הַזֶּה יִתֵּן בְּלִבְכֶּךָ וְתִשְׁמַע לְדַבְּרֵי חֲבֵרֶיךָ וְיִקְרַבֶּךָ:

ד. כָּל שֶׁהַשְּׂלִים עֲבוּדָה וְנִסְתַּלַּק לוֹ אִינוּ יוֹצֵא וְאֲחֻרָיו לְהִיכַל אֱלֹהֵי מִהְלֵךְ אֲחֻרָנִית מְעַט מְעַט וּמֵהֵלֶךְ בְּנַחַת²⁶ עַל צִדּוֹ עַד שִׁיּוּצָא מִן הָעֶזְרָה. וְכֵן אֲנָשִׁי מְשֻׁמֵּר וְאֲנָשִׁי מְעַמֵּד וְלוֹיִם מְדוּכָנִין כֶּךָ הֵם יוֹצֵאִין מִן הַמְּקַדָּשׁ כְּמִי שְׁפוּסֵעַ אַחַר תְּפִלָּה לְאֲחֻרָיו. כָּל זֶה לִירְאָה מִן הַמְּקַדָּשׁ:

ה. לֹא יִקַּל אָדָם אֶת רֹאשׁוֹ כִּנְגַד שֶׁעַר מִזְרָחִי שֶׁל עֶזְרָה שֶׁהוּא שֶׁעַר נִיקְנֹוֹר. מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְכוּן כִּנְגַד בֵּית קֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים. וְכָל הַנִּכְנָס לְעֶזְרָה יִהְיֶה בְּנַחַת בְּמִקּוֹם שֶׁמִּתֵּר לוֹ לְהִכָּנֵס לְשֵׁם. וְיִרְאָה עֲצֻמוֹ שֶׁהוּא עוֹמֵד לְפָנָיו ה' כְּמוֹ שְׂנֵאָמַר²⁷ (מלכים א, ט, ג) (דברי הימים ב, ז, טז) "וְהָיָה עֵינָיו וְלִבֵּי שָׁם כָּל הַיָּמִים". וּמֵהֵלֶךְ בְּאִימָה וּבִירְאָה וְרַעְדָה שְׂנֵאָמַר (תהילים נה, טו) "בְּבֵית אֱלֹהִים נִהְלַךְ בְּרִגְשׁ":

ו. וְאֲסוּר לְכָל אָדָם לְיִשֵּׁב בְּכָל הָעֶזְרָה וְאִין יְשִׁיבָה בְּעֶזְרָה אֱלֹהֵי לְמַלְכֵי בֵּית דָּוִד בְּלִבְד שְׂנֵאָמַר (שמואל ב, ז, יח) (דברי הימים א, יז, טז) "וְיָבֵא בִּיאֹוֹר

ויוצאין דרך שמאל. פ' כשיוצא, מקיף ויוצא בהשער שהיה בשמאלו כשנכנס. כגון אם נכנס בשער מזרח, מקיף ויוצא בשער דרום. שארעו דבר. אבילות או נדוי²⁸. שאני אבל השוכן בו'. פ' הוא עונה להם "שאני אבל", והם אומרים לו "השוכן . . ינחמך"²⁹. [ה] ברנש. פ' בהרגשה של פחד.

בית דוד בלבד, וכל זה לפי שאמר יתעלה (קדושים יט, ל. בהר כו, ב) "ומקדשי תיראו"²⁵. דברי ר' מאיר, אמר לו ר' יוסי עשיתם כאילו עברו עליו את הדין אלא השוכן בבית הזה יתן בלבך ותשמע לדברי חבריך ויקרבוך (מדות שם).

[ד] כל שהשלים עבודה ונסתלק לו אינו יוצא ואחוריו להיכל אלא מהלך אחורנית מעט מעט ומהלך בנחת על צדו עד שיצא מן העזרה. וכן אנשי משמר ואנשי מעמד ולויים מדוכנן כך הם יוצאין מן המקדש. כהנים בעבודתן ולויים בדוכנן וישראל במעמדן כשהן נפטריין לא היו מחזירין פניהן והולכין אלא מצדדין פניהן והולכין (יומא נג, א). כמי שפוסע אחר תפלה לאחוריו. המתפלל צריך שיפסע שלש פסיעות לאחוריו (שם נג, ב).

המלך דוד וישב לפני ה'. והסנהדרין שהיו יושבין בלשכת הגזית לא היו יושבין אלא בחציה של חל:

ז. אף על פי שהמקדש היום חרב בעונותינו חיב אדם במוראו כמו שהיה נוהג בו בבנינו. לא יכנס אלא למקום שמתר להכנס לשם ולא ישב בעזרה ולא יקל ראשו כנגד שער המזרח שנאמר (קדושים יט, ל) (בהר כו, ב) "את שבתתי תשמרו ומקדשי תיראו". מה שמירת שבת לעולם אף מורא מקדש לעולם שאף על פי שחרב בקדשתו עומד:

ח. בזמן שהמקדש בנוי אסור לו לאדם להקל את ראשו מן הצופים שהוא חוץ לירושלים ולפנים. והוא שיהיה רואה את המקדש. ולא יהיה גדר מפסיק בינו ובין המקדש:

ט. אסור לאדם לעולם שיפנה או שיישן בין מזרח למערב. ואין צריך לומר שאין קובעין בית הפסא בין מזרח למערב בכל מקום מפני שההיכל במערב. לפיכך לא יפנה למערב ולא למזרח מפני שהוא כנגד המערב. אלא בין צפון לדרום נפנים וישנים. וכל המטיל מים מן הצופים ולפנים לא ישב ופניו כלפי הקדש אלא לצפון או לדרום או יסלק הקדש לצדדין:

❦ ביאור ❦

[ח] מן הצופים. היינו כל מקום סביב ירושלים שיכולין לראות משם את בית המקדש, ומשם והלאה אין יכולין לראותו. [ט] אסור . . או שיישן בין מזרח למערב. פי' ראשו לצד זה, ורגליו לצד זהל.

מראי מקומות

המקדש. ולא יהיה גדר מפסיק בינו ובין המקדש. אמר רב יהודה אמר רב לא אמרו אלא מן הצופים ולפנים וברואה איתמר נמי א"ר אבא בר' דר' חייא בר אבא הכי אמר רבי יוחנן לא אמרו אלא מן הצופים ולפנים וברואה ובשאיין גדר ובזמן שהשכינה שורה (ברכות סא, ב).

[ט] אסור לאדם לעולם שיפנה או שיישן בין מזרח למערב . . לפיכך לא יפנה למערב ולא למזרח מפני שהוא כנגד המערב. אלא בין צפון לדרום נפנים וישנים. שאין נפנין מזרח ומערב אלא צפון ודרום (ברכות סב, א. מסכת דרך ארץ פ"ז) ועל מטתי שתהא נתונה בין צפון לדרום (ברכות ה, ב). וכל המטיל מים מן הצופים ולפנים לא ישב ופניו כלפי הקדש אלא לצפון או לדרום או יסלק הקדש לצדדין. המטיל את המים פניו כלפי קדש, אמר ר' יוסי במה דברים אמורים מן הצופים ולפנים אבל מן הצופין ולחוץ אין צריך (תוספתא מגילה פ"ג, טו כ"י וינה). תני המיסך את רגליו לא יתן פניו למזרח ואחריו למערב אלא לצדדין . . ר' יוסי אומר מן הצופים ולפנים (ירושלמי ברכות פ"ט ה"ה).

אלא למלכי בית דוד בלבד. אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד (יומא כה, א ושם נסמן). והסנהדרין שהיו יושבין בלשכת הגזית לא היו יושבין אלא בחציה של חל. שמע מינה לשכת הגזית . . חצי' בחול דאי סלקא דעתך כולה בקדש זקן יושב מערבה והאמר מר אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד (יומא שם).

[ז] אף על פי שהמקדש היום חרב בעונותינו חיב אדם במוראו כמו שהיה נוהג בו בבנינו. לא יכנס אלא למקום שמתר להכנס לשם ולא ישב בעזרה ולא יקל ראשו כנגד שער המזרח שנאמר (קדושים יט, ל) את שבתתי תשמרו ומקדשי תיראו. מה שמירת שבת לעולם אף מורא מקדש לעולם. ואין לי אלא בזמן שביהמ"ק קיים בזמן שאין ביהמ"ק מנין ת"ל את שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו מה שמירת שבת לעולם אף מורא מקדש לעולם (תו"ב קדושים יט, ל. יבמות ו, ב).

[ח] בזמן שהמקדש בנוי אסור לו לאדם להקל את ראשו מן הצופים שהוא חוץ לירושלים ולפנים. והוא שיהיה רואה את

ציונים הערות והגהות

כד. נסמן לעיל הערה כב. כה. מ"א. כו. פיה"מ שוטה פ"ז מ"ה. כז. נסמן לעיל הערה כב. כח. מו"נ ח"ג פמ"ה. כט. פסחים מט, א תר"ה אם. ל. שו"ע אדה"ז או"ח ג, ט. לא. קדושים פ"ז, ח. לב. סהמ"צ להרמב"ם מ"ע כא. לג. לצפון או לדרום או. בכ"י ליתא.

הלכות בית הבחירה ז י-יג

לקוטי רמב"ם עא

[יא] ודע שישראל במדבר היו שלש מעלות, מחנה ישראל והם ארבע המחנות, ומחנה לוי והוא דבר ה' (במדבר א, ו) "וסביב למשכן יחנו", ומחנה שכינה והוא חצר אהל מועד ומה שבתוכו. וכנגד מעלות אלו לדורות, מפתח ירושלים עד הר הבית מחנה ישראל, ומפתח הר הבית עד פתח העזרה כלומר שער ניקנור מחנה לוי, ומפתח העזרה ולפנים מחנה שכינה. וכבר נתבאר זה בתחלת ספרי^ל. ולשון התוספתא^ה "כשם שהיו במדבר שלש מחנות מחנה שכינה מחנה לוי ומחנה ישראל כך היו בירושלם, מפתח ירושלים עד פתח הר הבית מחנה ישראל, מפתח הר הבית ועד שער ניקנור מחנה לוי, משער ניקנור ולפנים מחנה שכינה, והן הן קלעים שהיו במדבר"^{לו}.

[יב] אמר ה' בעומר (ויקרא כג, כב) "וקצרתם את קצירה והבאתם את עומר וכו'", ואמר בשתי הלחם (שם כג, ז) "ממושבותיכם תביאו לחם תנופה וכו'", ואמר בבכורים (תבוא כו, ב) "ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תביא מארצך וכו'"^{לז}.

י. ואסור לאדם שיעשה בית תבנית היכל. אכסדרא תבנית אולם. חצר כנגד העזרה. שלחן בצורת שלחן. ומנורה בצורת מנורה. אבל עושה הוא מנורה של חמשה קנים או של שמונה קנים או מנורה שאינה של מתכת אף על פי שיש לה שבעה קנים:

יא. שלשה מחנות היו במדבר. מחנה ישראל והוא ארבע מחנות. ומחנה לוי שנאמר בה (במדבר א, ו) "וסביב למשכן יחנו". ומחנה שכינה והוא מפתח חצר אהל מועד ולפנים. וכנגדן לדורות. מפתח ירושלים עד הר הבית כמחנה ישראל. ומפתח הר הבית עד פתח העזרה שהוא שער ניקנור כמחנה לוי. ומפתח העזרה ולפנים מחנה שכינה. והחיל ועזרת הנשים מעלה יתרה בבית עולמים:

יב. כל ארץ ישראל מקדשת מכל הארצות. ומה היא קדשתה שמביאין ממנה העמר ושתי הלחם והבכורים מה שאין מביאין בן משאר ארצות:

יג. עשר קדשות הן בארץ ישראל וזו למעלה מזו. עירות המקפות

❁ ביאור ❁

[יא] אכסדרה תבנית אולם. פתח האולם היה רחב וגבוה מאד, ולא היה לו דלתות, לפיכך האולם דומה קצת לאכסדרה, דהרי אכסדרה אין לו דופן ברוח רביעית^{לח}.

מראי מקומות

הנשים מעלה יתרה בבית עולמים. כך היו בירושלים מפתח ירושלים ועד פתח הר הבית מחנה ישראל, מפתח הר הבית ועד שער נקנור מחנה לוי, משער נקנור ולפנים מחנה שכינה והן הן קלעים שבמדבר (תוספתא כלים פ"א, י. זבחים קטז, ב). מפתח ירושלים ועד הר הבית מחנה ישראל, מפתח הר הבית עד העזרה מחנה לוי, מפתח העזרה ולפנים מחנה שכינה (ספרי במדבר ה, ב). ר' שמעון אומר החיל ועזרת נשים מעלה יתירה בבית העולמים (תוספתא כלים פ"א, ז כ"י וינה. זבחים קטז, ב עיי"ש).

[יב] כל ארץ ישראל מקדשת מכל הארצות. ומה היא קדשתה שמביאין ממנה העמר ושתי הלחם והבכורים מה שאין מביאין בן משאר ארצות. ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות ומה היא קדושתה שמביאין ממנה העומר והביכורים ושתי הלחם מה שאין מביאין בן מכל הארצות (כלים פ"א מ"ו).

[יג] עשר קדשות הן בארץ ישראל וזו למעלה מזו. עשר קדושות הן (כלים פ"א מ"ו), עירות המקפות חומה מקדשות משאר הארץ שמשלחין מתוכן את המצרעים ואין קוברין בתוכן מת עד שירצו שבעה טובי העיר או כל אנשי העיר. ואם יצא המת חוץ לעיר אין מחזירין אותו לתוכה אף על פי

[יא] ואסור לאדם שיעשה בית תבנית היכל. אכסדרא תבנית אולם. חצר כנגד העזרה. שלחן בצורת שלחן. ומנורה בצורת מנורה. אבל עושה הוא מנורה של חמשה קנים או של שמונה קנים או מנורה שאינה של מתכת אף על פי שיש לה שבעה קנים. לא יעשה אדם בית תבנית היכל אכסדרה תבנית אולם חצר תבנית עזרה שולחן תבנית שולחן מנורה תבנית מנורה אבל הוא עושה של ה' ושל ח' ושל ז' לא יעשה אפילו של שאר מתכות (מנחות כח, ב. עבודה זרה מג, א. ראש השנה כד, א)

[יא] שלשה מחנות היו במדבר. מחנה ישראל והוא ארבע מחנות. ומחנה לוי שנאמר בה (במדבר א, ו) וסביב למשכן יחנו. ומחנה שכינה והוא מפתח חצר אהל מועד ולפנים. וכשם שהיו במדבר שלש מחנות מחנה שכינה מחנה לוי מחנה ישראל (תוספתא כלים פ"א, י. זבחים קטז, ב), מכאן אמרו ג' מחנות הן מחנה ישראל ומחנה לוי ומחנה שכינה (ספרי במדבר ה, ב).

וכנגדן לדורות. מפתח ירושלים עד הר הבית כמחנה ישראל. ומפתח הר הבית עד פתח העזרה שהוא שער ניקנור כמחנה לוי. ומפתח העזרה ולפנים מחנה שכינה. והחיל ועזרת

ציונים הערות והגהות

לד. במדבר ה, ב. לה. כלים ב"ק פ"א ה"י. לו. פיה"מ כלים פ"י מ"ח. וכ"ה בפיה"מ זבחים פ"ב מ"ה-ו. ובסה"מ צ"מ מ"ת ע"ז-ע"ח. לז. פיה"מ כלים פ"י מ"ו. לח. מנחות כח, ב תר"ה אכסדרה.

[יג] אמר ה' במצורע (ויקרא יג, מז) "ברד ישב מחוץ למחנה מושבו", ולפיכך יצא מכל עיר לט.

משנה: עירות מוקפות חומה מקודשות ממנה. ומסבבין לתוכן מת עד שירצו. יצא אין מחזירין אותו. פירוש הרמב"ם: וענין "עד שירצו", עד שירצו כל אנשי העיר או שבעה טובי העיר כמו שבארנו במגילה^מ, ואם רצו לקברו במקום בעיר קוברים אותו. וכאשר יצא המת מן העיר אין שום דרך שיוחזר לעיר ויקבר בה ואפילו רצו כולם בכך לפי שהטומאות מורחקות מן הערים ומוצאות מהן ואין מכניסין אותן אליהן^{מא}.

[יד] ומצאנו הכתוב אומר (נשא ה, ב) "וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש", היה עולה בדעתנו כי שלשתם צרוע זב וטמא נפש יורחקו למקום אחד, אלמלי מה שמצאנוהו אומר במצורע (תורע יג, מז) "ברד ישב", וכיון שמצאנו את המצורע שטומאתו חמורה מן הזב לפי שהוא מטמא בביאה כמו שקדם

חומה מקדשות משאר הארץ שמשלחין מתוכן את המצרעים ואין קוברים בתוכן מת עד שירצו שבעה טובי העיר או כל אנשי העיר. ואם יצא המת חוץ לעיר אין מחזירין אותו לתוכה אף על פי שרצו בלן להחזירו. רצו בני העיר להוציא הקבר מן המדינה מפנין אותו. וכל הקברות מפנין חוץ מקבר נביא או מלך. קבר שהקיפתו העיר בין מארבע רוחותיו בין משתי רוחות זו כנגד זו אם היתה בינו ובין העיר יתר מחמשים אמה לכאן וחמשים לכאן אין מפנין אותו עד שירצו בלן. פחות מכאן מפנין אותו:

יד. ירושלים מקדשת משאר העירות המקפות חומה. שאוכלין קדשים קלים ומעשר שני לפנים מחומתה. ואלו דברים שנאמרו בירושלים. אין מלינין בה את המת. ואין מעבירין בתוכה עצמות אדם. ואין משכירין בתוכה בתים. ואין נותנין בתוכה מקום לגר תושב. ואין מקימין בה קברות חוץ מקברי בית דוד וקבר חלדה שהיו בה מימות נביאים הראשונים. ואין נוטעין בה גנות ופרדסים.

ביאור

[יג] שבעה טובי בעיר. שבעה אנשים, שהציבור עשה אותן אפוטרופסין על כל עסקי הציבור^{מב}. מן המדינה. מן העיר.

נתיחד לו מקום והורחק יותר משאר הטמאים ירענו שכל שטומאתו חמורה יותר יהיה מקומו רחוק יותר, והוא אמרם^{מב} "שומע אני שלשתם במקום אחד, תלמוד לומר במצורע בדר ישב, מצורע היה בכלל, ויצא מן הכלל ללמד על הכל, מה מצורע שטומאתו חמורה וחמור שלוחו חברו, אף כל שטומאתו חמורה חמור שלוחו משלוח חברו". ולפי הכלל הזה הרחקנו את המצורע

מראי מקומות

בתוכה בתים. ואין נותנין בתוכה מקום לגר תושב. ואין מקימין בה קברות חוץ מקברי בית דוד וקבר חלדה שהיו בה מימות נביאים הראשונים. ואין נוטעין בה גנות ופרדסים. ואינה נזרעת ואינה נחרשת שמא תסרח. אין מלינין בה את המת ואין צוברין בתוכה עצמות אדם ואין משכירין בתוכה בתים ואין נותנין בתוכה מקום לגר תושב ואין מקימין בה קברות חוץ מקברי בית דוד וקבר חולדה הנביאה שהיו שם (מימי הנביאים) [מימות הנביאים] הראשונים, ואינה נטעת ונזרעת ונחושת (תוספתא נגעים פ"ו, ב), ואין מעבירין בתוכה עצמות אדם. . ואין נוטעים בה נטיעות (אבות דר' נתן פל"ה, ב), ואין עושין בה גנות ופרדסים (אבות דר' נתן שם. ב"ק פב, ב) משום סירחא (ב"ק שם), ואין מקימין בה אילנות חוץ מגנת ורדים שהיתה שם מימות נביאים הראשונים. ואין מקימין בה אשפה מפני השרצים. ואין מקימין בה אילנות חוץ מגנת ורדין שהי' שם מימות הנביאים הראשונים, ואין מקימין בה אשפתות משום טומאה (תוספתא נגעים פ"ו, ב) ואין עושין בה אשפתות משום שקצים (ב"ק פב, ב), ואין מוציאין הימנה זיזין וגזוזטראות לרשות הרבים מפני אהל הטמאה. ואין מוציאין

שרצו כלן להחזירו. עירות מוקפות חומה מקודשות ממנה שמשלחין מתוכן את המצורעים, ומסבבין לתוכן מת עד שירצו, יצא אין מחזירין אותו (כלים פ"א מ"ז).

וכל הקברות מפנין חוץ מקבר נביא או מלך. כל הקברות מתפנין חוץ מקבר המלך ומקבר הנביא (תוספתא ב"ב פ"א, ז. מס' שמחות פי"ד. ירושלמי נזיר פ"ט ה"ג עיי"ש). קבר שהקיפתו העיר בין מארבע רוחותיו בין משתי רוחות זו כנגד זו אם היתה בינו ובין העיר יתר מחמשים אמה לכאן וחמשים לכאן אין מפנין אותו עד שירצו כלן. פחות מכאן מפנין אותו. קבר שהקיפתו העיר בין מארבע רוחות בין משלש רוחות בין משתי רוחות זו כנגד זו רחוק יתר מחמשים אמה לכאן ומחמשים אמה לכאן אין מפנין אותו פחות מכן מפנין אותו (תוספתא ב"ב שם, מס' שמחות שם. ירושלמי נזיר שם עיי"ש).

[יד] ירושלים מקדשת משאר העירות המקפות חומה. שאוכלין קדשים קלים ומעשר שני לפנים מחומתה. לפנים מן החומה מקודש מהן, שאוכלין שם קדשים קלים ומעשר שני (כלים פ"א מ"ח). ואלו דברים שנאמרו בירושלים. אין מלינין בה את המת. ואין מעבירין בתוכה עצמות אדם. ואין משכירין

צינונים הערות והגהות

לט. פיה"מ כלים פ"י מ"ז. מ. פ"ג מ"ג. מא. פיה"מ כלים פ"י מ"ז. מב. ספרי במדבר ה, ב. מג. שו"ת רשב"א ח"א ס' תריז.

הלכות בית הבחירה ז יד-טו

לקוטי רמב"ם עג

חוץ לשלש מחנות ולפיכך יצא מירושלים, וזב וזבה נדה ויולדת חוץ לשתי מחנות ולפיכך יצאו מהר הבית^{יד}.

אין עושין כבשונות בירושלים מהמי.

וירושלים אין הבית נחלט בה מזמח.

והטעם שאין ירושלם מתטמא בנגעים לפי שנאמר (מצורע יד, לג) "ארץ אחוזתכם" וירושלים לא נתחלקה לשבטים מט אלא היא מקום עבודה משותף לכל העולם^י.

אמר ה' בבכור (ראה טו, כ) והוא קדשים קלים כמו שנתבאר בחמישי דזבחים^{יא} "לפני ה' אלהיך תאכלנו שנה בשנה במקום אשר יבחר", ואמר במעשר שני (שם יד, כה) "והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אלהיך בו ונתתה הכסף בכל אשר תאווה נפשך"^{יב}.

ואמר ה' (פ' שופטים כא, א) "בארמה אשר ה' אלקיך ניתן לך לרשתה"^{יג}, וירושלים לא נתחלקה לשבטים, ולפיכך אין מביאה עגלה ערופה^{יד}.

[טו] ולא נרחיק טמא מת אלא ממחנה שכינה, אבל נכנס הוא להר הבית, לפי שטמא מת אינו מטמא באבן משמא, וזב וזבה נדה ויולדת מטמאין באבן משמא כמו שקדם^{יז}. ובתוספתא^{יח} "ולא טמא מת בלבר אמרו אלא אפילו מת עצמו שנאמר ויקח משה את עצמות יוסף עמו (בשלח יג, יט) עמו במחנה לוויה"^{יט}.

[טו-כב] וכן פשוט הוא כי הדירוג הזה במעלות, שעשו להר הבית דינים, ולחיל דינים, ולעזרת נשים דינים, ולעזרה דינים, וכן עד קדש הקדשים, כל זה תוספת רוממות והשראת יראה יתרה בלב כל הפונה לשם^י.

מראי מקומות

ערופה. ואין ירושלים מביאה עגלה ערופה (סוטה פ"ט מ"ב), לפי שלא נתחלקה לשבטים דכתיב כי ימצא חלל בארמה אשר ה' אלקיך נותן לך לרשתה וירושלים לא נתחלקה לשבטים (ב"ק פב, ב).

[טו] הר הבית מקדש ממנה שאין זבין וזבות נדות ויולדות נכנסין לשם. הר הבית מקודש ממנו שאין זבים וזבות נדות ויולדות נכנסין לשם (כלים פ"א מ"ח), ומותר להכניס המת עצמו להר הבית ואין צריך לומר טמא מת שהוא נכנס לשם. טמא מת נכנס להר הבית ולא טמא מת בלבר אמרו אלא אפילו מת עצמו שנא' ויקח משה את עצמות יוסף עמו, עמו במחנה לוי' (תוספתא כלים פ"א, ז כ"י ווינה. פסחים סז, א. סוטה כ, ב, נזיר מה, א).

ציונים הערות והגהות

מד. פיה"מ כלים פ"י מ"ח. וכ"ה בהל' ביאת המקדש פ"ג ה"ב. מה. בכורות ל, ב. מזו. הל' מטמאי משכב ומושב פ"א ה"ה. מזו. ערכין לב, ב. ב"ק פב, ב. מזה. הל' שמטיה ויובל פ"ב ה"ב. מט. יומא יב, א. מגילה כו, א. בבא קמא פב, ב. וראה ספרא. נ. פיה"מ נגעים פ"ב מ"ד. וכ"ה בהל' טומאת צרעת פ"ד ה"א. נא. מ"ח. נב. פיה"מ כלים פ"י מ"ח. נג. ששם מביאין עגלה ערופה. נד. פיה"מ שוטה פ"ט מ"ב. נה. כלים פ"א מ"ו. נו. כלים בבא קמא פ"א, י. נז. כלים שם מ"ח. וכ"ה בהל' ביאת המקדש פ"א ה"ג-ד. נח. מו"נ ח"ג פמ"ה. נט. ב"ק פב, ב רד"ה סרחון. ס. שם. סא. ב"ק פב, ב רש"י. סב. שם. סג. ב"ק פב, ב.

ואינה נזרעת ואינה נחרשת שמא תסרה. ואין מקימין בה אילנות חוץ מגנת ורדים שהיתה שם מימות נביאים הראשונים. ואין מקימין בה אשפה מפני השרצים. ואין מוציין הימנה זיזין וגזוזטראות לרשות הרבים מפני אהל הטמאה. ואין עושין בה כבשונות מפני העשן. ואין מגדלין בה תרנגולות מפני הקדשים. וכן לא יגדלו הפהנים תרנגולים בכל ארץ ישראל מפני הטהרות. ואין הבית נחלט בה. ואינו מטמא בנגעים. ואינה נעשית עיר הנדחת. ואינה מביאה עגלה ערופה לפי שלא נתחלקה לשבטים:

טו. הר הבית מקדש ממנה שאין זבין וזבות נדות ויולדות נכנסין לשם. ומותר להכניס המת עצמו להר הבית ואין צריך לומר טמא מת שהוא נכנס לשם:

❁ ביאור ❁

[יד] ואין נוטעין . . ואינה נזרעת ואינה נחרשת שמא תסרה. דהדרך לזבל כשנוטעין וזורעין או חורשין, ואיכא סרחון^{יט}.

ואין מקימין בה אילנות. דדרך לזבלן ויש סרחון^{יט}.

מפני השרצים. דמצויים באשפה, וכשמתיים השרצים הרי הם מטמאין את הקדשים^{סא}. ואין מגדלין בה תרנגולות מפני הקדשים. שהתרנגולות מביאין בשר שרצים, ומטמאין את הקדשים^{סב}.

ואין הבית נחלט בה . . לפי שלא נתחלקה לשבטים. וילפינן מקראי, דארבעה דברים אלו, אין נוהגין אלא כשיש להם בעלים, וזה לא שייך בירושלים "לפי שלא נתחלקה לשבטים"^{סג}.

וזבה נדה ויולדת מטמאין באבן משמא כמו שקדם^{יז}. ובתוספתא^{יח} "ולא טמא מת בלבר אמרו אלא אפילו מת עצמו שנאמר ויקח משה את עצמות יוסף עמו (בשלח יג, יט) עמו במחנה לוויה"^{יט}.

[טו-כב] וכן פשוט הוא כי הדירוג הזה במעלות, שעשו להר הבית דינים, ולחיל דינים, ולעזרת נשים דינים, ולעזרה דינים, וכן עד קדש הקדשים, כל זה תוספת רוממות והשראת יראה יתרה בלב כל הפונה לשם^י.

טז. החיל מקדש ממנו שאין עכו"ם וטמא מת ובוועל נדה נכנסים לשם:
 יז. עזרת הנשים מקדשת מן החיל שאין טבול יום נכנס לשם.
 ואסור זה מדבריהם אבל מן התורה מתיר לטבול יום להכנס
 למחנה לזויה. וטמא מת^{טז} שנכנס לעזרת הנשים אינו חייב חטאת:
 יח. עזרת ישראל מקדשת מעזרת נשים שאין מחסר כפורים נכנס
 לשם. וטמא שנכנס לשם חייב פרת:
 יט. עזרת הכהנים מקדשת ממנה. שאין ישראל נכנסין לשם אלא
 בשעת צרכיהם לסמיכה ולכפרה^{יז} ולשחיטה ולתנופה:
 כ. בין האולם ולמזבח מקדש ממנה שאין בעלי מומין ופרועי ראש
 וקרועי בגדים נכנסין לשם:

Ⓢ ביאור Ⓢ

[יט] ולכפרה. פי' שמתודה בשעת סמיכה^{יז} שידוי דברים נקרא כפרה^{יח}.
 [כ] ופרועי ראש. כהן שגידל שערו שלשים יום^{יט}.

האמור כל שטומאתו חמורה מטומאת חברו שלוחו משלוח חברו. וענין "חייבין עליה חטאת", שהטמא אם נכנס לעזרת ישראל ולפנים בשגגה חייב חטאת כמו שנתבאר בשבועות^ע וזולתה^א.

[יח] מעזרת ישראל ולפנים אפלו מחסר כפורים לא יכנס לשם^{יב} שעדין לא טהר טהרה גמורה שנאמר (תוריע יב, ח) "וכפר עליה הכהן וטהרה" מכלל שעדין לא גמרה טהרה^{יג}.

וכן אסור לכל אדם בין כהן בין ישראל להכנס למקדש כלו מתחלת עזרת ישראל ולפנים כשהוא שתוי יין או שכור או פרוע ראש דרך נוול או קרוע בגדים^{יד} אף על פי שאינו באזהרה^{יג}. שאין זה כבוד ומורא לבית הגדול והקדוש שיכנס בו מנוול^{יד}.

[יט] וכבר בארנו בזבחים^ה שהשחיטה כשרה בזרים, ולפיכך אפשר שיכנס הישראלי לעזרת כהנים וישחוט שם קרבן^ה.

[כ] אמר ה' לאותם שבמקדש (שמייני י, ו) "ראשיכם אל תפרעו", ואמר (אמור כא, יח) "כל אשר בו מום לא יקרב"^ה.

מראי מקומות

[טז] החיל מקדש ממנו שאין עכו"ם וטמא מת ובוועל נדה נכנסים לשם. החיל מקדש ממנו שאין גוים וטמא מת נכנסין לשם (כלים פ"א מ"ח), בוועל נדה כטמא מת . . למחנותם (זבים פ"ה מ"א. פסחים סח, א. יומא ו, א),

[יז] עזרת הנשים מקדשת מן החיל שאין טבול יום נכנס לשם. עזרת הנשים מקדשת ממנו שאין טבול יום נכנס לשם (כלים פ"א מ"ח), ואסור זה מדבריהם אבל מן התורה מתיר לטבול יום להכנס למחנה לזויה. ואמר ר' יוחנן דבר תורה אפילו עשה לית בי' שנאמר ויעמוד יהושפט בקהל יהודה לפני החצר החדשה מאי חצר החדשה אמר (ר' יוחנן) שחדשו בה דברים ואמרו טבול יום לא יכנס למחנה לזי' (יבמות ז, ב ושם נסמן), וטמא מת שנכנס לעזרת הנשים אינו חייב חטאת. ואין חייבין עלי' חטאת (כלים פ"א מ"ח), והטמאין שנכנסו לשם פטורין (תוספתא כלים פ"א, ז. וראה זבחים קטז, ב).

[יח] עזרת הכהנים כו'. עזרת הכהנים מקדשת ממנה שאין ישראל נכנסין לשם אלא בשעת צרכיהם לסמיכה ולשחיטה ולתנופה (כלים פ"א מ"ח).

[כ] בין האולם ולמזבח מקדש ממנה שאין בעלי מומין ופרועי ראש וקרועי בגדים נכנסין לשם. בין האולם ולמזבח

ציונים הערות והגהות

סד. שם. סה. מ"ו. סו. פיה"מ כלים שם. סז. שם. סח. פיה"מ כלים פ"י מ"ח. סט. כלים פ"א מ"ה. ע. פ"ב מ"ב. עא. פיה"מ כלים שם. וכ"ה בהל' ביאת המקדש פ"ה ה"ו. עב. כלים פ"א מ"ח. עג. הל' ביאת המקדש פ"ה ה"ז. עד. עיין שמ"א א, יד. ברכות לא, ב. עיין תענית ז, א: כדי שלא יכנסו למשמרתן כשהן מנוולין. עה. תו"כ אחרי טז, ב. עו. הל' ביאת המקדש פ"א ה"ז. עז. הל' מעשה הקרבנות פ"ג ה"ד. עח. הל' יום הכפורים פ"ב ה"ו. עט. הל' ביאת מקדש פ"א ה"ח והי"א. פ. פ"ג מ"א. פא. פיה"מ כלים פ"י מ"ח. פב. שם מ"ט. פג. בכ"י ליתא: מת. פד. ולכפרה. בכ"י ליתא.

הלכות בית הבחירה ז כא-כג

לקוטי רמב"ם עה

[כא] ואמר (תשא ל, ב) "בבואם אל אהל מועד ירחצו מים ולא ימותו"פ^ה.

[כ-כא] משנה: . . אמר ר' יוסי בחמשה דברים בין האולם ולמזבח שוה להיכל, שאין בעלי מומין ופרועי ראש ושתוי יין ושלא רחוץ ידים ורגלים נכנסין לשם, ופורשין מבין האולם ולמזבח בשעת ההקטרה. פירוש הרמב"ם: תנא קמא אומר שהאזהרה שלא להכנס להיכל בלבד בלי קדוש ידים ורגלים. ור' יוסי אומר כי גם בין האולם ולמזבח אסור למי שלא קדש ידיו ורגליו להכנס לשם. ואין הלכה כר' יוסי ואף על פי שלא קדש ידיו ורגליו להכנס לשם. ואף על פי שהתוספתא^פ יחסה דבריו לחכמים ודברי תנא קמא לר'

מאיר. אמר והרבר החמישי ששוה בו בין האולם ולמזבח בהיכל שבזמן הקטרת הקטרת בהיכל בכל יום פורשין כל העם מן ההיכל ומבין האולם ולמזבח, אבל ביום צום כפור בזמן שמקטיר כהן גדול את הקטורת בקודש הקדשים אינם חייבים לפרוש אלא מן ההיכל בלבד^פ ולדעת ר' יוסי שמשוה את הקדושה בהיכל ובין האולם ולמזבח ועושה אותה קדושה אחת הוא שהן עשר קדושות כמו שהזכיר תחלה^פ. ולשון התורה הוא שאסור לשכורים להכנס למקדש והוא אמרו (שמיני י, ט) "יין ושכר אל תשת וכו'"פ^ט.

[כא-כב] ואפילו הכהנים העומדים במקדש מזהירים ומלהכנס להיכל בכל עת ומלהכנס לקדש הקדשים תמיד, פרט לכהן גדול ביום הכפורים ארבע פעמים לא יותר, כל זה רוממות למקדש^א.

[כב] וכן הוזכר כהן גדול מלהכנס לקודש הקדשים זולתי ביום הכפורים, אמר (תזריע טז, ב-ג) "ואל יבוא בכל עת אל הקדש וכו' בזאת יבא וכו'", והוא נכנס לאותו המקום ביום צום כפור ארבע פעמים, הפעם הראשונה בקטורת ומקטיר שם בקדש הקדשים כמו שבארנו ביומא^א, והפעם השנייה בדם הפר, והפעם השלישית בדם השעיר, והפעם הרביעית יכנס להוציא את הכף ואת המחטה מקודש הקדשים כמו שנתבאר שם^א. ובתוספתא^א "כהן גדול נכנס לשם בכל שנה ושנה לעבודת יום הכפורים ארבעה פעמים ביום, ואם נכנס חמש חייב מיתה"^ד.

[כג] וכבר נתבאר במדות^א כי עליה היתה על ההיכל, ובתוספתא^א אמרו "אין נכנסין לה אלא לשבע שנים לידע מה היא צריכה" כלומר לבית קודש הקדשים של עליה, לפי שמקום בית קדש הקדשים בה מובדל כמו שבארנו שם^א.

והואיל והזכרנו את האומנים נאמר כי כאשר אנו נזקקים לבנות בתוך ההיכל משתדלין ומתכוונין שיהא האומן כהן כשר, ואם אי אפשר ולא נמצא אלא ישראל יכנס. ולשון תוספתא כלים^א "הכל נכנסין לבנות ולתקן ולהוציא את הטומאה, מצוה בכהנים, אין כהנים נכנסים ליום, אין ליום נכנסין ישראל. מצוה בטהורין, אין טהורין נכנסין טמאין, מצוה בתמימים, אין תמימים נכנסין בעלי מומין. מצוה שיכנסו בתיבות, אין שם תיבות יכנסו דרך פתחים"^ק.

מראי מקומות

[כג] מקום שהיה בעליה מכוון על קדש הקדשים אין נכנסין לו אלא פעם אחת בשבוע לידע מה הוא צריך לחזק ברוקו. (כלים פ"א מ"ט).

[כא-כב] ההיכל מקדש מבין האולם ולמזבח. שאין נכנס לשם אלא רחוץ ידים ורגלים. כבבית קדש הקדשים מקדש ממנו שאין נכנס לשם אלא כהן גדול ביום הכפורים בשעת העבודה. ההיכל מקודש ממנו שאין נכנס לשם אלא רחוץ ידים ורגלים, בית קדש הקדשים מקודש מהן שאין נכנס לשם אלא כהן גדול ביום הכפורים בשעת העבודה (כלים פ"א מ"ט).

ציונים הערות והגהות

פה. שם. פו. כלים בבא קמא פ"א, ו. פז. יומא מר, א. פח. כלים פ"א מ"ו. פט. פיה"מ כלים פ"י מ"ט. צ. מו"נ ח"ג פמ"ה. צא. פ"ה מ"א. צב. פ"ז מ"ד. צג. כלים בבא קמא פ"א, ז. צד. פיה"מ כלים פ"י מ"ט. וכ"ה בהל' ביאת המקדש פ"ב ה"א. צה. עירובין קה, א בפרש"י. כס"מ. צו. פ"ד מ"ה. צז. כלים בבא קמא פ"א, ז. צח. פיה"מ כלים פ"א מ"ט. צט. בבא קמא פ"א, ט. ק. פיה"מ מדות פ"ר מ"ה. קא. מכוון. בכ"י ליתא.

יִכְנָסוּ בְעֲלֵי מוֹמִין. וְאִם אֵין שָׁם כֹּהֲנִים יִכְנָסוּ לְוִיִּם. לֹא מִצְּאוּ לְוִיִּם יִכְנָסוּ יִשְׂרָאֵל. מִצְּוֶה בְּטַהוּרִים. לֹא מִצְּאוּ טַהוּרִים יִכְנָסוּ טְמֵאִים. טְמֵא וּבְעַל מוֹם יִכְנָס בְּעַל מוֹם וְאֵל יִכְנָס טְמֵא" שֶׁהַטְּמֵאָה דְחוּיָה בְּצַבּוּר. וְכָל הַנִּכְנָסִין לְהִיכָל לְתַקֵּן יִכְנָסוּ בְּתַבּוֹת. אִם אֵין שָׁם תַּבּוֹת אוֹ אֵי אֶפְשָׁר לָהֶם שְׂיַעֲשׂוּ בְּתַבּוֹת יִכְנָסוּ דְרָךְ פְּתָחִים:

פרק שמיני

א. שְׁמִירַת הַמִּקְדָּשׁ מִצְּוֹת עֲשֵׂה. וְאֵף עַל פִּי שְׂאִין שָׁם פֶּחַד מְאוּיָבִים וְלֹא מְלַסְטִים. שְׂאִין שְׁמִירַתוֹ אֲלֵא כְּבוֹד לוֹ. אֵינוֹ דוֹמֵה פְּלַטְרִין שֵׁשׁ עָלָיו שׁוֹמְרִין לְפַלְטְרִין שְׂאִין עָלָיו שׁוֹמְרִין:

מנין בלא תעשה, תלמוד לומר (שם יח, ד) ושמרתם את משמרת הקדש". הנה נתברר לך ששמירתו מצות עשה. וכבר נתבאר כל דיני מצוה זו בפרק הראשון מן מסכת תמיד ומן מסכת מדות¹.

[א] ורע כי השמירה והנטירה הללו ששומרים את המקדש על ידי הרובין והמשמרות אינו מחמת פחד אלא זו מצוה כבוד לבית והדור ורוממות, וכך היו שומרים את המשכן במדבר ובימי שלמה ועד סוף הדורות².

מראי מקומות

איזו מהן נכנס רב חייא בר אשי אמר רב טמא נכנס דהא אישתרי בעבודת ציבור ר' אלעזר אומר בעל מום נכנס דהא אישתרי באכילת קדשים (עירובין קה, א), איתמר טומאת המת רב נחמן אמר הותרה היא בצבור ורב ששת אמר דחוי' היא בצבור (יומא ו, ב).

וכל הנכנסין להיכל לתקן יכנסו בתבות. אם אין שם תבות או אי אפשר להם שיעשו בתבות יכנסו דרך פתחים. מצוה שייכנסו בתבות אין שם תבות יכנסו דרך פתחים (תוספתא כלים פ"א, ט).

[א] שמירת המקדש מצות עשה. ושמו את משמרת אהל מועד - אין לי אלא בעשה (ספרי זוטא קרח יח, ד הובא בסהמ"צ לרבינו מ"ע מצוה כב בשם מכילתא, ובמדרש הגדול שם). שאין שמירתו אלא כבוד לו. אינו דומה פלטרין שיש עליו שומרין לפלטרין שאין עליו שומרין. גדולה למקדש שיש עליו שומרים, לא דומה פלטורין שיש עליו שומרין לפלטורין שאין

בשעה שנכנסין הבנאים לבנות ולתקן בהיכל או להוציא משם את הטמאה. מצוה שיהיו הנכנסין כהנים תמימים. לא מצאו תמימים יכנסו בעלי מומין. ואם אין שם כהנים יכנסו לויים. לא מצאו לויים יכנסו ישראל. מצוה בטהורים. לא מצאו טהורים יכנסו טמאים. הכל נכנסים לבנות ולתקן ולהוציא את הטומאה מצוה בכהנים אין כהנים נכנסין לויים אין לויים נכנסים ישראלים, מצוה בטהורים אין טהורין נכנסין טמאין מצוה בתמימין אין תמימים נכנסין בעלי מומין (תוספתא כלים פ"א, ט). תנו רבנן הכל נכנסין בהיכל לבנות ולתקן ולהוציא את הטומאה ומצוה בכהנים אם אין שם כהנים נכנסין לויים אין שם לויים נכנסין ישראלים ואירי ואירי טהורין אין טמאים לא אמר רב הונא רב כהנא מסייע כהני רתני רב כהנא . . מצוה בתמימים אין שם תמימים נכנסין בעלי מומין מצוה בטהורין אין שם טהורין נכנסין טמאין אירי ואירי כהנים אין ישראלים לא (עירובין קה, א), טמא ובעל מום יכנס בעל מום ואל יכנס טמא שהטמאה דחוייה בצבור. איבעיא להו טמא ובעל מום

ביאורי הרבי

מועד, ונאמר (במדבר ג, לח) והחוננים קדמה לפני אהל מועד מזרחה משה ואהרן ובניו שומרי משמרת הקודש".

וצריך להבין, למה מביא הרמב"ם הכתובים ע"ד שמירת המקדש בסוף (בהלכה ב'), ולראי' ש"השומרים הם הכהנים והלויים", ולא בתחלת הענין (בהלכה א'), כמקור ולימוד על עצם מצות שמירה?

הביאור יובן בהקדים, דיש במצות שמירת המקדש ב' אופנים:

פ"ח ה"א

שמירת המקדש

כתב הרמב"ם: "שמירת המקדש מ"ע, ואעפ"י שאין שם פחד מאויבים ולא מלסטים, שאין שמירתו אלא כבוד לו, אינו דומה פלטרין שיש עליו שומרין לפלטרין שאין עליו שומרין". וממשיך בהלכה שלאח"ז (הלכה ב): "ושמירה זו מצותה כל הלילה, והשומרים הם הכהנים והלויים שנאמר (קרח יח, ב) ואתה ובניך אתך לפני אהל העדות כלומר אתם תהיו שומרים לי והרי נאמר (שם, ד) ושמר את משמרת אהל

ציונים הערות והגהות

א. הערת המתרגם (ר"י קאפח): "טוף" בקור חוזר של אדם אחד, או בקור של אנשים רבים זה אחר זה. ב. במכילתא לפנינו ליתא. והובא בספרי זוטא קרח יח, ד. ג. סהמ"צ להרמב"ם מ"ע כ"ב. ד. פיה"מ תמיד פ"א מ"א. ה. בכ"י: יכנס טמא ואל יכנס בעל מום.

הלכות בית הבחירה ח ב-ג

לקוטי רמב"ם עז

ושם אמרו 'גרולה למקדש שיש עליה שומרין לא דומה לפלטורין שיש עליה שומרין לפלטורין שאין עליה שומרין'. וידוע כי 'פלטורין' שם הארמון, אמר כי מהאדרת הארמון ורוממותו, שיהיו שומרים סדירים עליו.¹

והלויים שומרים סביב המקדש סביב סביב, וזו מצוה אפילו אין שם שום פחד.²

אבל מה שהשמירה והבקורת סביב המקדש תמיד הרי זה רוממות לו וכבודו,³ וגם כדי שלא יתפרצו הסכלים והטמאים אליו, ולא במצב של נוול כמו שיתבאר.⁴

[ג] והמצוה השבע וששים, האזהרה שהוזהרנו מלהשבית שמירת המקדש

ולבקר בו תמיד כל לילה, והוא אמרו (קרח יח, ה) "ושמרתם את משמרת הקדש", וכבר בארנו במצוה השתים ועשרים ממצות עשה כי שמירת המקדש והבקור בו⁵ מצות עשה, וכך נבאר כאן שהשבית דבר זה מצות לא תעשה. ולשון המכילתא "ושמרו את משמרת אהל מועד, אין לי אלא בעשה, ומנין בלא תעשה תלמוד לומר ושמרתם את משמרת הקדש". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בתחלת תמיד ומדות.⁶

מראי מקומות

שומרים משמרת המקדש למשמרת בני ישראל אמרי אין שימור בעלמא אשכחן דבעי כהנים ולוים שימור (תמיד כו, א. עיי"ש).⁷

[ג] ואם בטלו שמירה עברו בלא תעשה שנאמר (במדבר יח ה) ושמרו את משמרת הקדש. מנין בלא תעשה תלמוד לומר: ושמרתם את משמרת הקדש (ספרי זוטא קרח יח, ד הובא בסהמ"צ לרבינו בשם מכילתא. ובמדרש הגדול שם). ולשון שמירה אזהרה היא. השמר דעשה נמי לאו (מנחות לו, ב).

ביאורי הרבי

הבחירה עצמו, ולא ע"ד העבודות הנעשות בו, להם קבע הלכות בפני עצמו.

עפ"ז מובן למה לא הביא הרמב"ם כתובים אלו לראי על עצם חובת השמירה, כי: א) בכתובים אלו עוסקים בחיוב "גברא" של הכהנים והלוים לשמור (את הבית). ב) ועיקר: כתובים אלו באים בהמשך לטענת בני ישראל (קרח יז, כח) "כל הקרב קרב אל משכן ה' מות יומת וגו'" שעל כן ציוה הקב"ה (שם ב) "אתה ובניך ובית אביך תשאו את עון המקדש". ואתה ובניך אתך לפני אהל העדות" - שהכהנים והלוים יהיו שומרים שלא יכנסו בני ישראל להמשכן.

ואין מזה הוכחה גמורה על עיקר הענין של שמירת המקדש, שלדעת הרמב"ם הוא בשביל כבוד המקדש, חלק ופרט בבית המקדש עצמו.

(ע"פ לקו"ש ח"ג ע' 56 ואילך)

ב. ושמירה זו מצוה כל הלילה. והשומרים הם הכהנים והלוים שנאמר (קרח יח, ב) "ואתה ובניך אתך לפני אהל העדת". כלומר אתם תהיו שומרים לו. והרי נאמר (קרח יח, ד) "ושמרו את משמרת אהל מועד" ונאמר (במדבר ג, לח) "והכהנים קדמה לפני אהל מועד מזרחה משה ואהרן ובניו שומרי משמרת הקדש".

ג. ואם בטלו שמירה עברו בלא תעשה שנאמר (במדבר יח, ה) "ושמרו את משמרת הקדש". ולשון שמירה אזהרה היא לא למדת ששמירתו מצות עשה. ובטול שמירתו מצות לא תעשה:

❦ ביאור ❦

[ב] ואתה ובניך אתך⁸. קאי על אהרן ובניו, הרי מצינו שכהנים הם שומרים. ושמרו את משמרת אהל מועד⁹. וקאי על הלוים, הרי מצינו שלוים הם שומרים.

ולבקר בו תמיד כל לילה, והוא אמרו (קרח יח, ה) "ושמרתם את משמרת הקדש", וכבר בארנו במצוה השתים ועשרים ממצות עשה כי שמירת המקדש והבקור בו¹⁰ מצות עשה, וכך נבאר כאן שהשבית דבר זה מצות לא תעשה. ולשון המכילתא "ושמרו את משמרת אהל מועד, אין לי אלא בעשה, ומנין בלא תעשה תלמוד לומר ושמרתם את משמרת הקדש". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בתחלת תמיד ומדות.¹¹

עלי' שומרין (ספרי זוטא קרח יח, ד).

[ב] והשומרים הם הכהנים והלוים שנאמר (קרח יח, ב) ואתה ובניך אתך לפני אהל העדת. כלומר אתם תהיו שומרים לו. אתה ובניך אתך לפני אהל העדת - הכהנים מבפנים ולוים מבחוץ (ספרי קרח יח, ד), ונאמר (במדבר ג, לח) והכהנים קדמה לפני אהל מועד מזרחה משה ואהרן ובניו שומרי משמרת הקדש. מנא הני מילי אמר אביי אמר קרא והכהנים לפני המשכן קדמה לפני אהל מועד מזרחה משה ואהרן ובניו

א) פרט בבית המקדש, כלומר, שהמצוה היא מצד המקדש - שהמקדש צריך להיות נשמר, חובת ה"חפצא" (אלא שחיוב שמירה זו הוטל על הכהנים והלוים).

ב) שהיא פרט בעבודת הכהנים והלוים, כלומר, שמלכתחילה היא חובת ה"גברא" - ממצות הכהנים והלוים (אלא שהחיוב הוא לשמור את המקדש).

ויש לומר, שיסוד החילוק ביניהם הוא שאם מצות שמירת המקדש הוא מצד כבוד מקדש, אז הוא פרט במקדש; או השמירה היא כדי שלא יכנס במקדש זר וטמא וכיו"ב, אז הוא פרט בחיובי הכהנים והלוים, שעליהם מוטלת שמירה זו.

ויש לומר דהרמב"ם ס"ל ששמירת המקדש היא פרט במקדש, כפי שמצינו: א) לשון הרמב"ם הוא "אין שמירתו אלא כבוד לו אינו דומה פלטורין שיש עליו שומרין לפלטורין שאין עליו שומרין". ב) הרמב"ם מביא כל דיני השמירה בהלכות בית הבחירה בהם מדובר ע"ד קדושת ומצות בית

צינונים הערות והגהות

1. ספרי זוטא שם. 2. סהמ"צ להרמב"ם מ"ע כ"ב. 3. פיה"מ שקלים פ"ה מ"א. 4. ראה ילקוט שמעוני ח"א תשנב. הובא סהמ"צ להרמב"ם מ"ע ב. 5. מונ"ח ג' פמ"ה. 6. ראה הערה א. 7. סהמ"צ להרמב"ם מ"ל"ט סז. 8. קרח יח, ב. 9. שם ד.

ד. מצות שמירתו שיהיו הכהנים שומרים מבפנים והלויים מבחוץ. וכ"ד עדה שומרין אותו בכל לילה תמיד בכ"ד מקום. הכהנים בשלשה מקומות והלויים בכ"א מקום:

ה. והיכן היו שומרים. כהנים היו שומרים בבית אבטינס ובבית הניצוץ ובבית המוקד. בית אבטינס ובית הניצוץ היו עליות בנויות בצד שערי העזרה והרובין היו שומרים שם. בית המוקד כפה ובית גדול היה מקף רבדין של אבן^{טז} וזקני בית אב של אותו היום היו ישנים שם ומפתחות העזרה בידם:

ביאור

[ה] והרובים. נערים שלא הגיעו לעשות עבודה^{כא} מפני שהיו פחותים מ"ג^{כב}. בית המוקד . . מוקף רבדין. איצטבאות^{כג} - והן כסאות ארוכין.

מהם שלשה כהנים כמו שקדם. לפי שנקראו הכהנים ליום במקומות רבים אמר (יחזקאל מד, טו) "והכהנים הלויים בני צדוק", וכך פירש התלמוד^{כד}, וכן פירש "לפרבר - כמאן דאמר כלפי בר", כלומר שיהא המשמר מחוץ לחומת העזרה כמו שנתבאר כאן^{כה}.

[ה] ונתבאר בתלמוד^ט כי "הרובין" והם היורים הם אשר קראם "פרחי כהונה". "וכיפה", הוא הקמור, והוא שתקרתו היתה כעין חצי עגול^{כז}.

מראי מקומות

המוקד. בשלשה מקומות הכהנים שומרים בבית המקדש, בבית אבטינס ובבית הניצוץ ובבית המוקד (תמיד פ"א מ"א. מדות פ"א מ"א). בנויות בצד שערי העזרה. שבצפון שער הניצוץ וכמין אכסדרה ה' ועל' בנוי על גביו (מדות פ"א מ"ד). עליית בית אבטינס (יומא פ"א מ"ה) על גבי שער המים היתה (ירושלמי יומא פ"א ה"ה), והרובין היו שומרים שם. והרובין שומרים שם (תמיד פ"א מ"א), בית המוקד כפה ובית גדול היה מקף רבדין של אבן וזקני בית אב של אותו היום היו ישנים שם ומפתחות העזרה בידם. בית המוקד . . וזקני בית אב ישנים שם, ומפתחות העזרה בידם (תמיד פ"א מ"א. מדות פ"א מ"ז).

[ד] מצות שמירתו שיהיו הכהנים שומרים מבפנים והלויים מבחוץ. אתה ובניך אתך לפני אהל העדות - הכהנים מבפנים ולויים מבחוץ (ספרי קרח יח, ד), וכ"ד עדה שומרין אותו בכל לילה תמיד בכ"ד מקום. הכהנים בשלשה מקומות והלויים בכ"א מקום. בשלשה מקומות הכהנים שומרים בבית המקדש (תמיד פ"א מ"א. מדות פ"א מ"א) והלויים בעשרים ואחד מקום (מדות שם. תמיד כז, א), דכתיב למזרח הלויים ששה לצפונה ליום ארבעה לנגבה ליום ארבעה ולאסופים שנים שנים לפרבר למערב ארבעה למסלה שנים לפרבר, הרי אלו עשרים וארבעה משמר, ואף על פי שקרא את כולם בפסוק זה "לויים" בעוד שיש מהם שלשה כהנים כמו שקדם. לפי שנקראו הכהנים ליום במקומות רבים אמר (יחזקאל מד, טו) "והכהנים הלויים בני צדוק", וכך פירש התלמוד^{כד}, וכן פירש "לפרבר - כמאן דאמר כלפי בר", כלומר שיהא המשמר מחוץ לחומת העזרה כמו שנתבאר כאן^{כה}.

[ה] כהנים היו שומרים בבית אבטינס ובבית הניצוץ ובבית

ביאורי הרבי

שמירת המקדש, כמ"ש הרמב"ם ש"אין שמירתו אלא כבוד לו". דיש לומר, שתוכנו הוא כמ"ש הרא"ש (ריש מס' תמיד) "כבוד המקדש שלא יסוחו דעתם ממנו לא ביום ולא בלילה".

עפ"ז יובן למה השמירה הוא רק בלילה, ביום היו הכהנים עובדים עבודתם בבית המקדש, וצריך להיות בזה כוונה, ופשוט הוא, שהכהנים בעבודתם הרי זה היפך היסח הדעת מהמקדש; משא"כ בלילה, שאין עבודה בבית המקדש, נצטוו בשמירת המקדש "שלא יסוחו דעתם ממנו".

(ע"פ לקו"ש ח"ג ע' 56 ואילך)

פ"ח ה"א-ב

שמירת המקדש בלילה

כתב הרמב"ם: "שמירת המקדש מ"ע, ואעפ"י שאין שם פחד מאויבים ולא מלסטים, שאין שמירתו אלא כבוד לו, אינו דומה פלטרין שיש עליו שומרין לפלטרין שאין עליו שומרין, ושמירה זו מצותה כל הלילה".

וצריך להבין, אם שמירת המקדש אינו "אלא כבוד" למקדש, הרי צריכה להיות שמירתו כל היום וכל הלילה, ולמה השמירה הוא רק בלילה?

ויובן בהקדם ביאור תוכן כבוד המקדש, שהוא יסוד מצות

צינונים הערות והנהות

טו. תמיד כו, א. טז. פיה"מ תמיד פ"א מ"א. יז. תמיד כו, א. יח. פיה"מ מדות פ"א מ"ז. יט. תמיד כו, ב. כ. פיה"מ תמיד פ"א מ"א. כא. תמיד כז, א. כב. כס"מ. רא"ש תמיד שם. כג. פיה"מ מדות פ"ג מ"ה. כד. ובית המוקד כיפה ובית גדול היה מוקף רבדין של אבן. בכ"ז: בית המוקד בארץ.

הלכות בית הבחירה ח-ו

לקוטי רמב"ם עט

ו. לא היו הכהנים שומרים ישנים כנגדי כהנה אלא מקפלין אותן ומניחין אותן כנגד ראשיהן ולובשין בגדי עצמן וישנים על הארץ. כדרך כל שומרי חצרות המלכים שלא יישנו על המטות:

ז. ארע קרי לאחד מהן. הולך במסבה שתחת הקרקע שהמחלות הפתוחות להר הבית לא נתקדשו וטובל וחוזר ויושב אצל אחיו הכהנים עד שנפתחין השערים בבקר יוצא והולך לו:

ח. והיכן היו הלויים שומרים. על חמשה שערי הר הבית. ועל ארבע פנותיו מתוכו. ועל ארבע פנות העזרה מבחוץ שאסור לישב

ביאור

[ו] ומניחין אותן כנגד ראשיהן. פי' אצל ראשיהם.

[ו] ואמרו "איש כסותו בארץ", להשמיענו שאסור לישן על המטות באותן המקומות^כ. ואמרו על בגדי כהונה "מניחין אותן תחת ראשיהם", רצה בכך "כנגד ראשיהם" וכך באר התלמוד^כ, לפי שאינם יכולים להניחם מראשותיהם, לפי שבגדי כהונה שיש בהם שעטנז דוקא אסור ליהנות בהם זולתי בשעת עבודה, ובגדי כהן הדיוט יש בהן שעטנז כלומר האבנט^כ.

[ז] ואמרו שבעל קרי מהלך במסבה והיא הדרך שתחת המקדש, מורה על הכלל שאצלינו והוא אמרם^כ "מחילות לא נתקדשו" ומחילות הם השבילים שהיו תחת העזרה. ואמרו "יוצא והולך לו" מפני שהוא טבול יום ואסור לו להכנס לעזרה עד שיעריב שמשו כמו שיתבאר בתחלת כלים^{כט}.

משנה: ר' אליעזר בן יעקב אומר במסיבה ההולכת תחת החיל יוצא והולך לו בטרדה. פירוש הרמב"ם: ור' אליעזר בן יעקב אומר שאין טבול יום זה חוזר לבית המוקד, אלא יוצא מכל הר הבית, כי טרה הוא השער הצפוני משערי הר הבית כמו שנזכר לעיל בפרק זה^{לא}. ואין הלכה כר' אליעזר בן יעקב^{לב}.

[ח] וכן פירש^{לג} "לפרבר - כמאן דאמר כלפי בר", כלומר שיהא המשמר מחוץ לחומת העזרה כמו שנתבאר כאן, וטעם הדבר כמו שבארו מפני שאסור לישב בתוך העזרה כמו שהזכרנו כמה פעמים^{לד}, ואינם יכולים לעמוד כל הלילה, ולפיכך יהיה

מראי מקומות

קרי באחד מהן יוצא והולך לו במסיבה ההולכת תחת הבירה (תמיד פ"א מ"א, מדות פ"א מ"ז), שהמחלות הפתוחות להר הבית לא נתקדשו. מסייע ל' לר' יוחנן דאמר מחילות לא נתקדשו (תמיד כז, ב. פסחים סז, ב) כי קאמר רבי יוחנן בפתוחות להר הבית (פסחים פו, א), וטובל וחוזר ויושב אצל אחיו הכהנים עד שנפתחין השערים בבקר יוצא והולך לו. ירד וטבל עלה ונסתפג ונתחמם כנגד המדורה, בא וישב לו אצל אחיו הכהנים עד שהשערים נפתחים, יוצא והולך לו (תמיד פ"א מ"א).

[ח] והיכן היו הלויים שומרים. על חמשה שערי הר הבית. ועל ארבע פנותיו מתוכו. ועל ארבע פנות העזרה מבחוץ שאסור

[ו] לא היו הכהנים השומרים ישנים כנגדי כהנה אלא מקפלין אותן ומניחין אותן כנגד ראשיהן ולובשין בגדי עצמן וישנים על הארץ. ופרחי כהונה איש כסותו בארץ ולא היו ישנים כנגדי קדש אלא פושטין ומקפלין ומניחין אותן תחת ראשיהן ומתכסין בכסות עצמן (תמיד פ"א מ"א). אמר רב פפא לא תימא תחת ראשיהן אלא אימא כנגד ראשיהן (יומא סט, א. תמיד כז, א). כדרך כל שומרי חצרות המלכים שלא יישנו על המטות. ואמאי לעיילי מטות אמר אביי לאו אורח ארעא לעיולי מטות לבית המקדש (תמיד כז, ב).

[ז] ארע קרי לאחד מהן. הולך במסבה שתחת הקרקע. אירע

ביאורי הרבי

כתיב (שם מ"ד) "ושבעה שערים היו בעזרה"? ומתרץ בגמרא שני תירוצים, "אמר אביי תרי מינייהו (מה"שבעה שערים)" לא צריכי שימור [ולכן] אמר התנא שהשמירה הוא רק על "חמשה שערי העזרה"^ל, רבא אמר תנאי היא . . ואיכא תנא דאמר שבעה ואיכא תנא דאמר חמשה הוו^ל.

ולפ"ז נמצא שהרמב"ם פסק כאביי, ותמוה, הרי הכלל במחלוקת אביי ורבא דהלכה כרבא?

ויתבאר ע"פ דברי הרמב"ם בפירוש המשניות, שהמשנה ד"חמשה שערים" הוא "לדעת תנא קמא, לפי שיש מן התנאים מי שאמר חמשה שערים היו בעזרה והוא המדבר

פ"ח ה"ח

שמירה בשער המוקד ושער הניצוץ

כתב הרמב"ם: "והיכן היו הלויים שומרים . . ועל חמשה שערי העזרה" - והנה לעיל (פ"ה ה"ד) כתב הרמב"ם "ושבעה שערים היו לעזרה", וא"כ למה שמרו הכהנים רק על חמשה מהם? מבאר הרמב"ם בהמשך דבריו - "שהרי הכהנים שומרים על שער המוקד ועל שער הניצוץ".

והנה מקור הדברים הוא בגמרא תמיד (כז, א), ושם הקשו, במשנה אחת כתיב (מדות פ"א מ"א) "והלויים (שומרים) באחד ועשרים מקום כו' חמשה על חמשה שערי העזרה", ולהלן

ציונים הערות והגהות

כה. גמ' תמיד שם. כו. יומא סט, א. תמיד כז, א. כז. פיה"מ תמיד שם. כח. תמיד כז, ב. פסחים סז, ב. פו, א. כט. פ"א מ"ח. ל. פיה"מ תמיד פ"א מ"א. לא. מ"ג. לב. פיה"מ מדות פ"א מ"ז. לג. תמיד כז, א. לד. נסמן לעיל פרק ז' הערה כב.

המשמר מבחוץ כדי שיוכל לשבת ליה.

בְּעֶזְרָה. וְעַל חֲמִשָּׁה שְׁעָרֵי הָעֶזְרָה חוּץ לְעֶזְרָה שְׁהָרֵי הַכְּהֻנִּים שׁוֹמְרִים עַל שַׁעַר הַמּוֹקֵד וְעַל שַׁעַר הַנִּיצוֹץ. הָרֵי שְׁמוֹנֶה עָשָׂר מְקוֹם:

מראי מקומות

יתב דאמר מר אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד (אמרינן) [עבדינן] מבחוץ (תמיד כז, א). שהרי הכהנים שומרים על שער המוקד ועל שער הניצוץ אמר מר ה' על ה' שיערי עזרה וה' שיערים הוא דהוי בעזרה ורמינהו זי שיערים היו בעזרה ג' בצפון וג' בדרום ואחד במזרח אמר אביי תרי מינייהו לא צריכי שימור (תמיד כז, א. עיי"ש).

לישב בעזרה. ועל חמשה שיערי העזרה חוץ לעזרה. והלויים בעשרים ואחד מקום, חמשה על חמשה שיערי הר הבית ארבעה על ארבע פנותיו תוכו, חמשה על חמשה שיערי העזרה, ארבעה על ארבע פנותי מבחוץ (מדות פ"א מ"א). מאי שנא הר הבית דעבדינן מתוכו ומאי שנא עזרה דעבדינן מבחוץ, אמרי הר הבית דאי תמה ובעי מיתב [מצי] יתיב (אמרינן) [עבדינן] מתוכו, עזרה דאי תמה ובעי למיתב לא מצי

ביאורי הרבי

לפי הנ"ל יובן מה שצריך ביאור בלשון הרמב"ם "שהרי הכהנים שומרים על שער המוקד ועל שער הניצוץ", ולא "על בית המוקד ובית הניצוץ" שבהם היו השמירה ע"י הכהנים (כמ"ש לעיל ה"ה). כי בזה מדגיש הרמב"ם, שגם שני שיערים אלו היו להם דין שער ובמילא הם מחוייבים בשמירה, והטעם שלא שמרו שם הלויים הוא, כי ע"י שמירת הכהנים "בבית המוקד ובית הניצוץ" הם בדרך ממילא "שומרים על שער המוקד ועל שער הניצוץ".

כלומר, שבדין השמירה בבית המוקד ובבית הניצוץ ישנו שני דינים: א) חיוב השמירה מצד ה"בית" השייך לכהנים; ב) מצד השערים השייך (בעיקר) ללויים, אלא מכיון שע"י שמירת הכהנים בבית המוקד ובבית הניצוץ הם בדרך ממילא שומרים (גם) על שער המוקד ועל שער הניצוץ, ולכן לא הוצרכו הלויים לשמרו.

ע"פ כהנ"ל יובן ההכרח לומר שהתנא דמשנה הראשונה לא ס"ל כהתנא דמשנה השני, דהנה, בתחלת משנה הראשונה דנה התנא בכל המקומות ששמרו בהם הכהנים והלויים, וז"ל המשנה: "בשלשה מקומות הכהנים שומרים בבית המקדש, בבית אבטינס ובבית הניצוץ ובבית המוקד, והלויים כו' חמשה על חמשה שיערי העזרה".

ונמצא, שהתנא מזכיר רק את השמירה (שע"י הכהנים) בבית הניצוץ ובית המוקד, ושמירת הלויים "על חמשה שיערי העזרה", א"כ אם נאמר שתנא זה ס"ל ש"ז' שיערים היו בעזרה", ובמילא הם מחוייבים בשמירה, והטעם שהלויים שמרו רק על חמשה מהם, כי הם נשמרים ע"י הכהנים, נמצא שאינו מזכיר (אפילו ברמז) ע"ד חיוב השמירה על שער הניצוץ ועל שער המוקד;

ועוד וג"ז עיקר, כלל הוא במקום שאפשר לומר שהתנא דוקא קאמר ופירש דבריו, אין אומרים שהם לאו דוקא וסתם וכו'.

ולכן מוכרחים לומר שהתנא ס"ל ששערים אלו לא היו מחוייבים בשמירה, ואם אינם מחוייבים בשמירה אין להם דין שער, עפ"ז בהכרח לומר שהתנא ס"ל שחמשה שיערים היו בעזרה.

(ע"פ לקוטי רמב"ם ח"ח ע' 212 ואילך)

כאן, ויש מהם מי שאמר ז' והיא דעת רבים. . ולדעת החכמים הי' המשמר על חמשה שיערים מן השבעה".

מזה שהרמב"ם מתחיל לתרץ כרבא - שהוא מחלוקת תנאים, ומסיים כאביי - שלפי התנא ששבעה שיערים היו בעזרה הי' המשמר רק על חמשה מהם - מוכרחים לומר:

שאף לדעת רבא דאמר "תנאי היא" אין המחלוקת אלא במספר השערים בלבד, אבל לא בנוגע השמירה שעל השערים, ולדברי הכל היתה השמירה רק על חמשה שיערים, דהיינו, שגם התנא דס"ל "שבעה שיערים היו בעזרה" מודה שהשמירה היתה רק על חמשה מהם [אבל לדעת אביי אין מחלוקת כלל, וכולם סוברים ש"שבעה שיערים היו בעזרה" ו"תרי מינייהו לא צריכי שימור"].

אך לפ"ז יוקשה, דמאחר שגם לדעת רבא אין סתירה בין "שבעה שיערים היו בעזרה" ל"חמשה על חמשה שיערי העזרה", מהו ההכרח לומר שאי אפשר למיקם התנא דמשנה הראשונה ("חמשה על חמשה שיערי העזרה") כהתנא דמשנה האחרת שאומר ד"שבעה שיערים היו בעזרה", אלא מוכרח לומר שחולק עליו וס"ל ד"חמשה הוו"?

והביאור בזה, דידוע הכלל שאין מחלוקת במציאות, ועפ"ז יש לומר בעניננו - במחלוקת כמה שיערים היו בעזרה, המחלוקת אינה כמה שיערים היו בפועל, אלא לדברי הכל הי' י"ג שיערים (כמובא במשנה (מדות פ"ב מ"ו. שקלים פ"ו מ"ג)), וזה שמצינו שנחלקו במספר השערים אם הי' ה', ז', ח' (תמיד שם) או י"ג, המחלוקת אינה אלא כמה מהי"ג שיערים היו להם דין שער.

ואחד מן הנפק"מ בזה, שרק השערים שיש להם דין שער מחוייבים בשמירה.

ולפ"ז מחלוקת התנאים לדעת רבא היא, דתנא דמשנה הראשונה ס"ל שהשמירה היתה רק על "חמשה שיערי העזרה" - הגם שלפועל הי' י"ג שיערים - הוא, מפני שרק חמשה שיערים אלו הי' להם דין שער; ותנא דמשנה השני ס"ל ששבעה מהי"ג שיערים הי' להם דין שער, ובמילא חל על כל אחד מהם חיוב שמירה, והטעם שהלויים שמרו רק על חמשה מהם, אינו מפני שאינם חייבים בשמירה, אלא מפני שהם כבר נשמרים ע"י כהנים.

הלכות בית הבחירה ח ט-יא

לקוטי רמב"ם פא

[י] "בן בבי על הפקיע", על ההלקאה בשוטלי כמו שיתבאר לך במסכת מדות לי שהכהנים והלויים שומרים סביב המקדש סביב סביב, וזו מצוה אפילו אין שם שום פחד, ומבקרין כל הלילה ומי שנמצא ישן לוקה בשוט ובגדיו נשרפין, והיה בן בבי ממונה על פעולה זו"ח.

זה שעל השומרים הוא איש הר הבית שמסבב על הלויים בכל לילה וכל מי שישן על משמרו מלקה אותו במקלו ושורף את כסותו"ט.

[יא] משנה: נטל את המפתח ופתח את הפשפש, ונכנס מבית המוקד לעזרה, ונכנסו אחריו ושתי אבוקות של אור בידן, נחלקו לשתי כתות, אלו הולכין באכסדרה דרך המזרח, ואלו הולכין באכסדרה דרך המערב. פירוש הרמב"ם: כבר בארנו כמה פעמים^{מא} כי אכסדרה היא "אלפרטל" שדרך לעשות לפני הבתים, והם בליטות של עץ יוצאות מן הכתלים ועושים עליהן מעזיבה, ואסור לעשות דבר זה במקדש והוא אמרם^{מב} "מנין שאין עושים

אכסדראות בעזרה תלמוד לומר (פ' שופטים טז, כא) לא תטע לך אשרה כל עץ", ולפיכך אמרו בתלמוד שהאכסדרה האמורה כאן אינה אלא בנין בולט בגוף כתלי העזרה מסביב לכולה והוא אמרם^{מג} "אכסדראות של בנין היו", ולא היה קרוי של עץ כשאר האכסדראות. ופירוש "פשפש" דלת קטנה בגוף הרלת הגדולה כעין אותם הנקראין "כ'וכ'ה". ואמרו "אלו הולכין ואלו הולכין", רוצה לומר ההולכין אחר נושא אבוקה זו וההולכין אחר נושא האבוקה השניה^{מד}.

"ועושי חבתיך", הם העושים חבתי כהן גדול, וכאשר נצייר את המקדש^{מה} יתבאר לך מקום אותה הלשכה היכן היתה בעזרה^{מז}.

מראי מקומות

של מקדש וירפק על הכהנים שבבית המוקד והן פותחין לו. באיזו שעה בא הממונה לא כל העתים שוות פעמים שהוא בא מקריאת הגבר או סמוך לו מלאחריו או מלפניו. הממונה בא ורפק עליהן והן פותחין לו (תמיד פ"א מ"ב). נטל את המפתח ופתח את השער הקטן שבין בית המוקד ובין העזרה ונכנס מבית המוקד לעזרה ונכנסו אחריו הכהנים ושתי אבוקות של אור בידם ונחלקו לשתי כתות. כת הולכת למזרח וכת הולכת למערב. והיו בודקין והולכין את כל העזרה עד שיגיעו שתי הכתות למקום בית עושי חבתיך. הגיעו אלו ואלו אומרין שלום הכל שלום. והעמידו עושי חבתיך לעשות חבתיך. נטל את המפתח ופתח את הפשפש, ונכנס מבית המוקד לעזרה, ונכנסו אחריו ושתי אבוקות של אור בידן, נחלקו לשתי כתות, אלו הולכין באכסדרה דרך המזרח ואלו הולכין באכסדרה דרך המערב, היו בודקין והולכין עד שהן מגיעין למקום בית עושי חבתיך, הגיעו אלו ואלו, אומרין שלום, הכל שלום. העמידו עושי חבתיך לעשות חבתיך (תמיד פ"א מ"ג).

ט. ועוד שומרים בלשכת הקרבן ובלשכת הפרכת ואחורי בית הכפרת:

י. ומעמידין ממנה אחד על כל משמרות השומרים. ואיש הר הבית היה נקרא. והיה מחזר על כל משמר ומשמר כל הלילה. ואבוקות דלוקות לפניו. וכל משמר שאינו עומד ואומר לו איש הר הבית שלום עליך נכר שהוא ישן חובטו במקלו. ורשות היה לו לשרף את כסותו עד שהיו אומרין בירושלים מה קול בעזרה קול בן לוי לוקה ובגדיו נשרפין שישן על משמרתו:

יא. בשחר קדם שיעלה עמוד השחר סמוך לו יבוא הממנה של מקדש וירפק על הכהנים שבבית המוקד והן פותחין לו. נטל את המפתח ופתח את השער הקטן שבין בית המוקד ובין העזרה ונכנס מבית המוקד לעזרה ונכנסו אחריו הכהנים ושתי אבוקות של אור בידם ונחלקו לשתי כתות. כת הולכת למזרח וכת הולכת למערב. והיו בודקין והולכין את כל העזרה עד שיגיעו שתי הכתות למקום בית עושי חבתיך. הגיעו אלו ואלו אומרין שלום הכל

ביאור

[ט] ואחורי בית הכפרת. פי' אחורי קדש הקדשים, ששם הכפרת^{מז}.

אכסדראות בעזרה תלמוד לומר (פ' שופטים טז, כא) לא תטע לך אשרה כל עץ", ולפיכך אמרו בתלמוד שהאכסדרה האמורה כאן אינה אלא בנין בולט בגוף כתלי העזרה מסביב לכולה והוא אמרם^{מג} "אכסדראות של בנין היו", ולא היה קרוי של עץ כשאר האכסדראות. ופירוש "פשפש" דלת קטנה בגוף הרלת הגדולה כעין אותם הנקראין "כ'וכ'ה". ואמרו "אלו הולכין ואלו הולכין", רוצה לומר ההולכין אחר נושא אבוקה זו וההולכין אחר נושא האבוקה השניה^{מד}.

[י] ומעמידין ממנה אחד על כל משמרות השומרים. ואיש הר הבית היה נקרא. והיה מחזר על כל משמר ומשמר כל הלילה. ואבוקות דלוקות לפניו. וכל משמר שאינו עומד ואומר לו איש הר הבית שלום עליך נכר שהוא ישן חובטו במקלו. ורשות היה לו לשרף את כסותו עד שהיו אומרין בירושלים מה קול בעזרה קול בן לוי לוקה ובגדיו נשרפין שישן על משמרתו. איש הר הבית ה' מחזר על כל משמר ומשמר, ואבוקות דולקין לפניו, שכל משמר שאינו עומד ואמר לו איש הר הבית שלום עליך, נכר שהוא ישן, חובטו במקלו. ורשות ה' לו לשרוף את כסותו, והן אומרין מה קול בעזרה קול בן לוי לוקה ובגדיו נשרפין שישן לו על משמרו (מדות פ"א מ"ב).

[יא] בשחר קדם שיעלה עמוד השחר סמוך לו יבוא הממנה

צינונים הערות והגהות

לו. יומא כג, א. לז. פ"א מ"ב. לח. פיה"מ שקלים פ"ה מ"א. לט. מדות פ"א מ"ב. מ. הל' כלי המקדש פ"ז ה"ד. מא. נסמן לעיל פרק א הערה סה. מב. תמיד כ"ח, ב. מג. שם. מד. פיה"מ תמיד פ"א מ"ג. מה. סוף מסכת מדות. הועתק לעיל ספ"ו. מו. פיה"מ פ"א מ"ג. מז. תפ"י מדות פ"א מ"א.

שְׁלוֹם. וְהַעֲמִידוּ עוֹשֵׂי חֲבִיתִין לַעֲשׂוֹת חֲבִיתִין:

יב. כִּסְדֵר הַזֶּה עוֹשִׂין בְּכָל לַיְלָה וְלַיְלָה חוּץ מִלִּילֵי שַׁבַּת שְׁאִין בְּיָדָם
אוֹר אֲלֵא בּוֹדְקִין בְּנֵרוֹת הַדְּלוּקִין שֶׁם מְעַרְב שַׁבַּת:

סדר עבודות התמידות בכל יום כך הוא, סמוך לעלות השחר יבוא הממונה שעל הפייסות ויקיש על העזרה ופותחין לומ"ם, ומבלשין את כל העזרה^{מט}, ומעמידין עושי חביתין לעשות החביתין^{נבא}.

בריך רחמנא דסייען

מראי מקומות

חביתין לעשות חביתין, תיפתר בחול (ירושלמי ר"ה פ"א ה"ח. ירושלמי מגילה פ"ב ה"ז).

[יב] כסדר הזה עושין בכל לילה וליילה חוץ מלילי שבת. מכשירין מהו שירדחו את השבת בלילה והתנינן העמידו עושה

ביאורי הרבי

פ"ח ה"ב

איסור שבות במקדש וסיום הלכות בית הבחירה

גם הטעם שהרמב"ם קבע ענין הבדיקה והפרט שבשבת שונה מבחול בהלכות בית הבחירה, הוא, מפני שענין הבדיקה (אינו הכנה להעבודה, אלא) כבוד המקדש, פרט בהמקדש עצמו, וגם זה שבשבת שונה מבחול הוא (גם) מצד כבוד המקדש, כי ע"ז ולא השתמשו בשום היתר, נעשה הבדיקה באופן הכי מהודר ומכובד.

בסוף פרק האחרון דהלכות בית הבחירה, בו מבאר הרמב"ם הלכות שמירת המקדש, לאחרי שמתאר את סדר הבדיקה של הכהנים בעזרה בתחילת היום, עם "אבוקות של אור בידם", אם הכל כראוי, מסיים הרמב"ם (בהלכה בפני עצמה):

הטעם שהרמב"ם קבע הפרט שבשבת שונה הבדיקה מבחול בהלכה בפני עצמו, דלכאורה אינו אלא הוספה להלכה שלפנ"ז, הוא, כי בהלכה זו משמיענו שהבדיקה ה' באופן הכי מכובד ומהודר - שלא השתמשו בו בשום היתר.

"כסדר הזה עושין בכל לילה וליילה חוץ מלילי שבת שאין בידם אור אלא בודקין בנרות הדלוקין שם מערב שבת".

ותמהו המפרשים (כס"מ), דשנינו שאין שבות במקדש, ולמה הוצרכו להשתמש בנרות הדולקים שם מערב שבת, ולא טלטלו הנרות בלילי שבת, שאינה אלא איסור שבות?

* * *

ע"פ הנ"ל יש לומר תירוץ נוסף לקושיית המפרשים, ובהקדים, בנוגע למלאכה במקדש בשבת ויום טוב מצינו שני הפכים, מצד אחד - מצוה לעשות כל עבודת הקרבנות בשבת ויום טוב, אבל מאידך גיסא - אין בנין בית המקדש דוחה את השבת.

והביאור בהקדים, דענין שמירת המקדש הוא כבוד המקדש, כמ"ש הרמב"ם (לעיל ה"א) "אין שמירתו אלא כבוד לו, אינו דומה פלטרין שיש עליו שומרין, לפלטרין שאין עליו שומרין". ונתבאר במקום אחר (לקו"ש ח"ג ע' 61 ואל"ך), שענין כבוד זה הוא שאין מסיחין דעת מהמקדש.

ויש לומר ההסברה בזה, כשמדובר בעבודה בתוך המקדש - אז דוחה את השבת; אבל כשמדובר בעבודה כדי לעשות ולבנות המקדש - אז אינו דוחה את השבת.

לפ"ז מובן, שענינה של בדיקה זו הוא מצד כבוד המקדש, שהרי הוא העדר היסח הדעת מהמקדש, שהוא כבוד המקדש. ומאחר שבדיקה זו היא לכבוד המקדש יובן הביאור, ובהקדים ענין נוסף, דמבואר במפרשים (פנ"י שבת כא, ב), דטומאה הותרה בציבור רק מצד הצורך בעבודה, אבל לשם ענינים דחיבתן של ישראל נמנעים מההיתר דטומאה הותרה בציבור. שכן אין מקום להשתמש בהיתרים דוחקים ובדיעבד כשבאים להראות חיבה.

ועד"ז יש לומר בעניננו - בנוגע שבות במקדש, החכמים התירו שבות במקדש רק בעבודות בתוך המקדש, משא"כ בנוגע בנין הבית עצמו (כולל - כבודו) לא התירו בו החכמים שבות.

עפ"ז יש לומר בענינו, מאחר שבדיקה זו אינו מעבודות המקדש, אלא מצד כבוד המקדש, וכשבאים להראות ולתת כבוד, אינו מתאים שיודקו להיתרים - דאין שבות במקדש.

[ע"פ הנ"ל יומתק עוד:

וזה יובן בהקדם ענין נוסף, דהגאון הרגזובי ביאור בארוכה (צפע"נ עה"ת ויקהל ע' קסה-קסו), שמצות בנין המקדש אינו פעולת הבני', אלא תוצאת הבני', שיהי' בית הבחירה.

ונמצא, שבדיקה זו שהוא כבוד למקדש, הוא המשך וחלק מבנין המקדש - והבדיקה הוא ע"ד בדק הבית, שהבית נעשה ע"ז מכובד ומהודר יותר.

הטעם שהכהנים הבודקים אומרים אלו לאלו "הכל שלום" (לעיל ה"א), ולא "הכל במקומו" וכיו"ב, שהוא לשון שמתאים יותר לתוכן הדברים שהכל מסודר ומוכן לעבודה, מפני שזה לשון מכובד יותר, וזהו כל ענין הבדיקה - כבוד המקדש.

ציונים הערות והנהגות

מח. תמיד בו, א (במשנה). ועיין כח, א. מט. ראה מדות פ"א מ"ז. נ. תמיד בו, א (במשנה). כח, א. נא. הל' תמידין ומוספין פ"ו ה"א.

הלכות בית הבחירה

פג

ביאורי הרבי

ענין זה עצמו מודגש בפרק האחרון דהלכות בית הבחירה, שמהאי טעמא קבע הרמב"ם הדינים של שמירת המקדש בהלכות בית הבחירה, כי שמירת המקדש פועלת שיהי' בית הבחירה - בית של כבוד ומקום ראוי להיות בית הבחירה. ומתבטא בסיום הענין, מחמת שהבדיקה היא פרט ב"בית הבחירה" אינו דוחה את השבת, כולל - גם לא שבות.

(ע"פ לקו"ש חכ"א ע' 238 ואילך. שם ח"מ (א) ע' 266 ואילך)

* * *

עפ"ז יש לבאר הקשר בין הסיום דהלכות בית הבחירה עם תחילתה, דהנה בתחלת הלכות בית הבחירה כתב הרמב"ם: "מצות עשה לעשות בית לה'", ומהלשון "לעשות" (ולא "לבנות") למדים, שהמצוה (אינו פועלת הבנין, אלא) היא תוצאת הבנין - שיהי' בית לה' עם כל הפרטים שבית זה זקוק להם.